

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยการฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นตีนจก
ของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

โดย

อัมย์ แกมมุล

สาขาวิชาการสอนภาษาไทย

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

พฤษภาคม ๒๕๕๒

สัญญาเลขที่ RDG ๕๒N๐๐๒๖

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยการฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นตีนจก
ของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

โดย

อัมย์ กางมุล

รหัสประจำตัว ๔๕๐๒๓๒๑๖๖

สาขาวิชาการสอนภาษาไทย

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ชุดโครงการ “การบริหารจัดการสนับสนุนทุนวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการทำวิทยานิพนธ์/
ค้นคว้าอิสระของนักศึกษาปริญญาโท (CBMAG) ปี ๒๕๕๑

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

โครงการวิจัย การฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ สัญญาเลขที่ RDG ๕๒N๐๐๒๖ มีนายอัมย์ กางมุล นักศึกษาปริญญาโทสาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทีมวิจัย ชุมชน และชาวบ้านชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ที่ร่วมกัน ทำการศึกษาวิจัยตามกระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม

การศึกษารั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบท ทางสังคม และวัฒนธรรม ตลอดจน รวบรวมภูมิปัญญา ความเชื่อ ค่านิยม ในรูปสัญลักษณ์ที่เป็นลวดลายของผ้าขึ้นดินจก และ ดำเนินที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวกับผ้าขึ้นดินจกเพื่อฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจก ตามวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้กิจกรรม และกระบวนการของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบล ฝายหลวง อำเภอ ลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ผลการศึกษา พบว่าประชาชนในหมู่บ้านท้องลับแล ตำบล ฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นกลุ่มคนไท-ยวน ได้อพยพมาจากเมืองเชียงแสนโบราณ แห่งอาณาจักรล้านนา จึงตั้งหลักแหล่งกันอยู่ที่นี่ในช่วงตะวันลับยามแลง (ตะวันตกดิน)จึงเรียก ดินแดนแถบนี้ว่า บ้านลับแล ต่อมาทางราชการจึงได้เปลี่ยนชื่อให้เป็น บ้านท้องลับแล

ผ้าขึ้นดินจกของชุมชนไท-ยวนลับแลนั้นมีลายหลักที่เป็นลายโบราณเพียง ๔ ลาย คือ ลาย หงส์ใหญ่ หงส์เครือ แปะดอ และหกขอ มีคติความเชื่อในรูปสัญลักษณ์ที่เป็นลวดลายผ้าขึ้นดินจก ว่า หากได้นุ่งขึ้นดินจกทั้ง ๔ ลายในงานบุญงานมงคล ถือว่าเป็นการให้เกียรติเจ้าของงานและเป็น เสมือนนางฟ้าเทพธิดา ลงมาร่วมงานมงคลถือเป็นการฮอมนุญ(ร่วมทำบุญ) และเชื่อว่า ขึ้นดินจก ลายหงส์ใหญ่ นุ่งแล้วจะมีเมตตามหานิยม คนรักคนหลง คนเอ็นดู, ขึ้นดินจกลายแปะดอนุ่งแล้วจะ ค้าขายหวาน(ค้าขายรุ่งเรือง) มีเงินมีทอง ร่ำรวย มีโชคมีลาภ ไม่ยากจน, ขึ้นดินจกลายหงส์เครือ นุ่ง แล้วจะหายจากการเจ็บไข้ได้ป่วย มีร่างกายแข็งแรง สุขภาพดี ได้รับการคุ้มครองดูแล และขึ้นดินจก ลายหกขอ นุ่งแล้วจะมีสติปัญญาเฉียบแหลมเป็นเลิศ ไหวพริบดี ว่านอนสอนง่าย ส่วนความเชื่อของ ตะเจ็บในตัวของ พบว่ามีไว้เพื่อป้องกันไสยศาสตร์ และ สิ่งชั่วร้ายต่างๆ ได้

ด้านค่านิยมในรูปสัญลักษณ์ที่เป็นลวดลายของผ้าขึ้นดินจก พบว่า ขึ้นดินจกทั้ง ๔ ลาย ได้รับความนิยมในการใช้สำหรับนุ่งในงานบุญงานมงคลพิธีสำคัญ เช่น งานบุญกฐิน งานบวช งาน แต่งงาน ฯลฯ รวมทั้งใช้นุ่งต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง เจ้าฟ้ามหาวชิตรัย และพบว่าผู้ที่นิยมนุ่งลาย หงส์ใหญ่ และลายแปะดอ จะเป็นผู้หญิงวัยกลางคน ที่มีฐานะทางการเงิน อยู่ในวงสังคมชั้นสูง เป็น ลายที่หายากและมีราคาแพง ส่วนลายหงส์เครือและหกขอนั้น หญิงสาววัยรุ่นจะนิยมนุ่ง เนื่องจาก เป็นลายที่ใช้เป็นแบบฝึกหัดขั้นต้นของเด็กสาวในการทอผ้าลายที่ยากขึ้นไป

ด้านตำนานที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวกับผ้าขึ้นดินจกของชุมชนไท-ยวนลับแล ใน

ตำบลฝ่ายหลวง อำเภอตับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า มีวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวข้องกับผ้าขึ้นดิน
จกของชุมชนไท-ยวนตับแลอยู่ ๓ เรื่อง คือ ๑. เจ้าหงส์คำราชบุตร ๒. พญานกเลื้อกหัวหน้า
๓. ตำนานการสร้างเมืองตับแล/นางสุมาลี สุมาลาผู้เริ่มประดิษฐ์ผ้าขึ้นดินจก

ผลการศึกษาพบว่าภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องตับแลสามารถฟื้นฟู
อัตลักษณ์ของชุมชนตามวิธีการมีส่วนร่วม โดยใช้กิจกรรมและกระบวนการของชุมชน ตาม
แผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนไท-ยวนตับแล ด้วยมาตรการ ๒ ป ๒ ก ๑ ข คือ ประชาสัมพันธ์
ภูมิปัญญา การสอน กิจกรรมเสริม และการขยายผล ซึ่งมีการประเมินผลความพึงพอใจของชุมชน
ในด้านเนื้อหา กระบวนการ และ การใช้ประโยชน์ จากงานวิจัย พบว่า มีระดับค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ ถึง
๔.๔๘ หรืออยู่ในระดับ ความพึงพอใจมาก (๔)

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ ต่อ สกว.

...น่าเสียดายที่บ้านเรามีคีมักนัก แต่ไม่เคยมีใครมากระตุ้นชาวบ้าน
ให้เก็บรักษาไว้ กว่าที่มียิจจะมาก็เกือบจะสายไปเสียแล้ว ..น่าเสียดายที่คน
บ้านเราไม่รู้ค่า และไม่รู้ว่ามีอีกหน่อยคนเฒ่าคนแก่อย่างแม่นี่ จะอยู่ได้อีก
นานแค่ไหน หากไม่เก็บไว้ อีกหน่อย คนบ้านเราก็คงไม่ต่างจากคนทางใต้
(คนภายนอกชุมชน) ที่ไม่รู้จักตัวของตัวเองเลย...

จากคำสัมภาษณ์ของผู้สูงอายุในชุมชนที่ให้ข้อมูลกับทีมวิจัย แสดงให้เห็นถึงความ
ตระหนักและสำนึกในความหวงแหนมรดกทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของคนในชุมชน ซึ่ง
การวิจัยโครงการฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องตับแล ตำบลฝ่าย
หลวง อำเภอตับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ จึงเป็นงานวิจัยที่ทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักและหวง
กลับมาฟื้นฟูความทรงจำ เพื่อสร้างจิตสำนึกร่วมกันในการรักษาและฟื้นฟูวัฒนธรรมอันเป็น
อัตลักษณ์ของชุมชนขึ้นและร่วมกันคิด ทำ พัฒนา และรักษาอย่างจริงจังยั่งยืน โดยความร่วมมือจาก
ทุกฝ่ายในชุมชน จากการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนตลอดระยะเวลาของการศึกษาวิจัยที่ผ่านมา ทำให้
ทีมวิจัยและชุมชน ได้เรียนรู้ร่วมกันว่าการศึกษาในเรื่องของวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของชุมชน
นั้น เป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อนและลึกซึ้งมาก โดยจะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกคนในชุมชน
ที่จะร่วมกันขับเคลื่อนพลังแห่งการสร้างสรรค์ การเรียนรู้ และความเข้มแข็งของชุมชนร่วมกัน

ดังนั้น การให้ความสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่
โครงการวิจัยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย จากชุด CBMAG จึงเป็นแรงผลักดันสำคัญในการ
แสดงออกถึงพลังของชุมชน สำหรับการต่อยอดและสืบทอดองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาวัฒนธรรม
ท้องถิ่น พลังของการสร้างสรรค์และการพัฒนาชุมชน ตลอดจนการสร้างจิตสำนึกและความ
ตระหนักในคุณค่าของมรดกทางภูมิปัญญาของชุมชน ที่จะส่งเสริม และเกื้อหนุน จนก่อให้เกิด
ชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนต่อไป

คำนำ

รายงานผลการดำเนินงานในโครงการวิจัยการฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้อถึแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำเสือ จังหวัดอุตรดิตถ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อรายงานความก้าวหน้าการดำเนินงานในระยะที่ ๒ ของการทำการวิจัย ซึ่งใช้เวลาดำเนินการศึกษาวิจัย ตั้งแต่เดือนมกราคม ถึง เดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๒ นั้น การดำเนินในระยะแรก ทีมวิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน รวมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยได้แบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัย และการดำเนินงานในแต่ละเวที ซึ่งได้ข้อมูลในส่วนของการประวัติศาสตร์ชุมชน และข้อมูลภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจก ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวยังไม่เสร็จสมบูรณ์หากยังต้องมีการศึกษาและจัดเวทีเสวนาร่วมกันวางแผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านอีกหลายๆเวทีเพื่อให้ได้ข้อมูลจากการวิจัยที่ชัดเจน ถูกต้อง และผลการวิจัยมีความสมบูรณ์ ครบถ้วน

ซึ่งในระยะต่อมา ทีมวิจัยชุมชนได้แสดงความคิดเห็นร่วมกับชุมชนในการระดมพลังของการคิด และการแก้ปัญหา ตลอดจนกระบวนการและกิจกรรมในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ และวัฒนธรรมของชุมชนตามกระบวนการของการมีส่วนร่วม จนสามารถเกิดเป็นแผนการฟื้นฟูของชุมชนได้ กับทั้งสามารถพัฒนาต่อยอด และขยายผลความสำเร็จไปสู่องค์กรทั้งภายใน และภายนอกชุมชน จึงเป็นเครื่องหมายอันดี ที่แสดงให้เห็นว่าโครงการวิจัยการฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้อถึแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำเสือ จังหวัดอุตรดิตถ์ นั้นประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ รวมทั้ง เป็นเครื่องหมายอันดีที่ทำให้ทราบถึงความร่วมมือร่วมใจ และการแสดงออกในเชิงความเข้มแข็งของชุมชนที่ได้ร่วมกันคิดแก้ปัญหา จนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนาต่อยอด จนก้าวเข้าสู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนได้สำเร็จ

รายงานฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี ด้วยการสนับสนุนจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทีมวิจัยปราชญ์ ผู้รู้ ผู้สูงอายุ พี่เลี้ยงโหนดพื้นที่ประจำจังหวัดอุตรดิตถ์ และอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการวิจัย ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ให้ข้อมูล ข้อเสนอแนะ รวมทั้งสนับสนุนให้การดำเนินงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยจึงกราบขอบพระคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

นายอัมย์ กางมูล

หัวหน้าโครงการวิจัยฯ

สารบัญ

	หน้า
บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน	ค
คำนำ	ฅ
สารบัญ	๗
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญแผนที่	ฅ
สารบัญภาพ	๗
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ คำถามหลักการวิจัย	๔
๑.๔ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๔
๑.๕ ระยะเวลาดำเนินการวิจัย	๕
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕
๑.๗ นิยามศัพท์เฉพาะ	๕
๑.๘ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
บทที่ ๒ ภูมิหลังทางสังคม ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของเมืองลับแล	
อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์	๑๕
๒.๑ จังหวัดอุตรดิตถ์	๑๕
๒.๑.๑ ประวัติความเป็นมาของจังหวัดอุตรดิตถ์	๑๕
๒.๑.๒ สภาพทั่วไปของจังหวัดอุตรดิตถ์	๑๕
๒.๒ อำเภอลับแล	๒๒
๒.๒.๑ ประวัติความเป็นมาของอำเภอลับแล	๒๒
๒.๒.๒ สภาพทั่วไปของอำเภอลับแล	๓๔

๒.๓	ตำบลฝ่ายหลวง	๓๖
๒.๓.๑	ประวัติและความเป็นมาของตำบลฝ่ายหลวง	๓๖
๒.๓.๒	สภาพทั่วไปของตำบลฝ่ายหลวง	๓๖
๒.๔	บ้านท้องลับแล	๓๗
๒.๔.๑	ประวัติความเป็นมาของบ้านท้องลับแล	๓๗
๒.๔.๒	สภาพทั่วไปของบ้านท้องลับแล	๔๔
๒.๕	อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านท้องลับแล	๔๖
๒.๕.๑	ความหมายและความสำคัญของอัตลักษณ์	๔๖
๒.๕.๒	ข้อมูลทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านท้องลับแล	๔๘
บทที่ ๓	วิธีการดำเนินการวิจัย	๖๘
๓.๑	ขอบเขตการวิจัย	๖๘
๓.๒	สถานที่ในการวิจัย	๖๙
๓.๓	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๖๙
๓.๔	การสร้างเครื่องมือ	๗๑
๓.๕	วิธีการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล	๗๓
๓.๖	การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผล	๗๓
บทที่ ๔	ผ้าขึ้นตีนจก : ภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทย-ชนลับแล	๗๔
๔.๑	ผ้าขึ้นตีนจก อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์	๗๔
๔.๒	ผ้าขึ้นตีนจกไทย-ชนลับแล	๘๕
๔.๒.๑	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	๙๖
๔.๒.๒	ภูมิปัญญาผ้าขึ้นตีนจกไทย-ชนลับแล	๑๐๒
บทที่ ๕	การฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นตีนจกของชุมชนบ้านท้องลับแล	
	ตำบลฝ่ายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์	๑๒๖
๕.๑	การฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นตีนจก	๑๒๖
๕.๑.๑	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	๑๒๖
๕.๑.๒	การมีส่วนร่วมของชุมชน	๑๓๔
๕.๑.๓	การเรียนรู้ด้วยตนเอง	๑๕๔

ญ

๕.๑.๔	กลุ่ม/องค์กรชุมชน	๑๖๓
๕.๑.๕	ความเข้มแข็งของชุมชน	๑๗๔
๕.๑.๖	เครือข่ายองค์กรชุมชน	๑๘๒
บทที่ ๖	สรุปผลและอภิปรายผล	
๖.๑	สรุปผลและอภิปรายผล	๑๙๑
๖.๒	ข้อเสนอแนะ	๑๙๕
บรรณานุกรม		๒๐๑
ภาคผนวก		๒๐๘
ภาคผนวก ก	รายนามผู้ให้ข้อมูล	๒๐๙
ภาคผนวก ข	รายละเอียดกิจกรรม (Action Plans) โครงการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนจากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องถับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์	๒๑๕
ภาคผนวก ค	แบบบันทึกข้อมูล ผ้าขึ้นดินจกโบราณของชุมชนบ้านท้องถับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์	๒๒๑
ภาคผนวก ง	ข้อมูลผ้าขึ้นดินจกโบราณของชุมชนบ้านท้องถับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์	๒๒๒
ภาคผนวก จ	แผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนไท-ยวน ลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์	๒๕๕
ภาคผนวก ฉ	อภิธานศัพท์	๒๖๔
ภาคผนวก ช	แบบประเมินความพึงพอใจ แผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนไท-ยวน ลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์	๒๗๐
ประวัติผู้เขียน		๒๗๒
ประวัติทีมวิจัย		๒๗๓

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
๒.๑ แสดงการแบ่งเขตการปกครองจังหวัดอุดรดิตถ์	๒๐
๒.๒ แสดงรายละเอียดประชากร และครัวเรือนของจังหวัดอุดรดิตถ์	๒๑
๒.๓ แสดงอำเภอที่อยู่ในเขตการปกครองของเมืองพิชัยและเมืองอุดรดิตถ์ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๖๓)	๓๔
๒.๔ แสดงปฏิทินวัฒนธรรมของชุมชนบ้านท้อถั่วแล	๕๖
๓.๑ แสดงระดับการประเมินตามสภาพจริง	๗๒
๓.๒ แสดงระดับค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น	๗๒
๔.๑ แสดงข้อมูลภูมิปัญญาผ้าขึ้นตีนจกของชุมชนบ้านท้อถั่วแล ด้านที่มาและคติความเชื่อ	๑๒๔
๔.๒ แสดงข้อมูลภูมิปัญญาผ้าขึ้นตีนจกของชุมชนบ้านท้อถั่วแล ด้านค่านิยม	๑๒๕
๔.๓ แสดงข้อมูลภูมิปัญญาผ้าขึ้นตีนจกของชุมชนบ้านท้อถั่วแล ด้านวรรณกรรมมุขปาฐะ ที่เกี่ยวข้องกับผ้าขึ้นตีนจก	๑๒๕

สารบัญแผนที่

แผนที่	หน้า
๒.๑ แสดงแผนที่จังหวัดอุดรธานี	๒๒
๒.๒ แสดงแผนที่อำเภอลี้	๓๕
๒.๓ แสดงแผนที่ตำบลฝายหลวง	๓๖

สารบัญภาพ

รูป	หน้า
๑.๑ แสดงวงจรแห่งวัฒนธรรม (Circuit of Culture)	๓
๒.๑ แสดงรูปอนุสาวรีย์เจ้าฟ้าฮ่ามกุมาร ปฐมกษัตริย์ผู้ครองเมืองลับแล	๔๑
๒.๒ แสดงการจับขอซึ่งเป็นการแสดงของคนไท-ขวน ที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์	๖๑
๒.๓ แสดงการสัมภาษณ์นางคำ สุกหา ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจับขอและการฟ้อนดอกเงี้ยว	๖๑
๒.๔ แสดงการสาธิตการฟ้อนดอกเงี้ยวของนางคำ สุกหา ผู้ให้ข้อมูล	๖๒
๒.๕ แสดงการแต่งกายการใส่เสื้อขีวของชาวไท-ขวนลับแล	๖๓
๒.๖ แสดงการแต่งกายโดยมีการห่มผ้าส่ว้น(สไบ)ของชาวไท-ขวนลับแล	๖๔
๒.๗ แสดงทรงผมวิดว่อง และทรงหลักวู้หลักควาย ของผู้หญิงชาวไท-ขวนลับแล	๖๖
๔.๑ แสดงเครื่องมืออุปกรณ์ในการทอผ้าขึ้นดินจก	๗๔
๔.๒ แสดงลักษณะโครงสร้างของผ้าขึ้นดินจก	๗๖
๔.๓ แสดงลักษณะหัวขึ้นดินจก	๗๗
๔.๔ แสดงลักษณะตัวขึ้นดินจก	๗๗
๔.๕ แสดงลักษณะตีนขึ้นดินจก	๗๗
๔.๖ แสดงลักษณะลายขึ้นในยุคแรก (ขึ้นดอกเกี๋ย)	๗๘
๔.๗ แสดงลักษณะลายขึ้นในยุคแรก (ขึ้นกาฝากเขียว)	๗๘
๔.๘ แสดงลักษณะลายขึ้นในยุคแรก (ขึ้นกาฝากแดง)	๗๙
๔.๙ แสดงลักษณะลายขึ้นในยุคกลาง	๘๐
๔.๑๐ แสดงลักษณะลายขึ้นในยุคที่สาม	๘๐
๔.๑๑ แสดงลักษณะลายขึ้นหงส์น้อย	๘๑
๔.๑๒ แสดงลักษณะลายขึ้นหงส์ทะเลม (หงส์ขนาดกลาง)	๘๑
๔.๑๓ แสดงลักษณะลายขึ้นหงส์ใหญ่ (หงส์ขนาดใหญ่)	๘๑
๔.๑๔ แสดงลักษณะลายขึ้นหงส์เครือ	๘๑
๔.๑๕ แสดงลักษณะลายขึ้นหงส์ขัง	๘๒
๔.๑๖ แสดงลักษณะลายขึ้นนกน้อย	๘๒
๔.๑๗ แสดงลักษณะลายขึ้นดอกสองขอ (มีที่มาจากลายจกหน้าหมอนหก)	๘๒
๔.๑๘ แสดงลักษณะลายขึ้นสี่ขอ (มีที่มาจากลายจกหน้าหมอนหก)	๘๒

๔.๑๕	แสดงลักษณะลายขึ้นแปดขอ	๘๒
๔.๒๐	แสดงลักษณะลายขึ้นงูเหลือม (มีที่มาจากลายจกหน้าหมอนหก)	๘๓
๔.๒๑	แสดงลักษณะลายขึ้นงูเหลือมสามตัว	๘๓
๔.๒๒	แสดงลักษณะลายขึ้นเกิดถวา (มีที่มาจากลายจกหน้าหมอนหก)	๘๓
๔.๒๓	แสดงลักษณะลายขึ้นเกิดถวาในห้องแปดเหลี่ยม (มีที่มาจากลายจกหน้าหมอนหก)	๘๓
๔.๒๔	แสดงลักษณะลายขึ้นดาวดิ่งส์ (มีที่มาจากลายจกหน้าหมอนหก)	๘๓
๔.๒๕	แสดงลักษณะลายขึ้นดาวเสด็จ (มีที่มาจากลายจกหน้าหมอนหก)	๘๔
๔.๒๖	แสดงลักษณะลายขึ้นดอกเกียะ (เป็นลายขึ้นที่ปรากฏบนตัวขึ้น)	๘๔
๔.๒๗	แสดงลักษณะขึ้นตีนจกไท-ยวนลับแลในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลง	๘๖
๔.๒๘	แสดงลักษณะผ้าขึ้นตีนจกไท-ยวนลับแลในช่วงของการเปลี่ยนแปลง	๘๗
๔.๒๙	แสดงช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงลักษณะผ้าขึ้นตีนจกไท-ยวนลับแล	๘๗
๔.๓๐	แสดงการเชื่อมต่อขึ้นระหว่างตัว และเอวขึ้นของชาวไท-ยวนลับแล	๘๙
๔.๓๑	แสดงการเชื่อมต่อขึ้นระหว่างตีน และตัวขึ้นของชาวไท-ยวนลับแล	๙๐
๔.๓๒	แสดงการเชื่อมต่อขึ้นแบบจ้องแอกบ	๙๐
๔.๓๓	แสดงการเชื่อมต่อขึ้นแบบสนหางแลน	๙๑
๔.๓๔	แสดงการเชื่อมต่อขึ้นแบบสนหางศิลป์	๙๑
๔.๓๕	แสดงภาพลายหงส์ใหญ่ ขึ้นตีนจกไท-ยวนลับแล	๑๐๔
๔.๓๖	แสดงภาพลายหงส์เครือ ขึ้นตีนจกไท-ยวนลับแล	๑๐๕
๔.๓๗	แสดงภาพลายแปดขอ ขึ้นตีนจกไท-ยวนลับแล	๑๐๕
๔.๓๘	แสดงภาพลายหกขอ ขึ้นตีนจกไท-ยวนลับแล	๑๐๕
๔.๓๙	แสดงลายหลักหงส์ใหญ่และลายประกอบต่างๆ ของผ้าขึ้นตีนจกไท-ยวนลับแล	๑๐๕
๔.๔๐	แสดงลายหลักหงส์เครือและลายประกอบต่างๆ ของผ้าขึ้นตีนจกไท-ยวนลับแล	๑๐๖
๔.๔๑	แสดงตารางภาพลายผ้าขึ้นตีนจกโบราณไท-ยวนลับแล(ลายหลัก)	๑๒๔
๕.๑	แสดงขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม	๑๒๘
๕.๒	แสดงการลงพื้นที่สัมภาษณ์ พบปะ พูดคุย กับผู้สูงอายุ ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้นำชุมชน	๑๓๐
๕.๓	แสดงการประชุมชี้แจงรายละเอียดวัตถุประสงค์ของการดำเนินการวิจัย	๑๓๑
๕.๔	แสดงกิจกรรมรู้จักตัวตน สืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	๑๓๓
๕.๕	แสดงกิจกรรมสืบค้นผ้าขึ้นตีนจกโบราณในชุมชน	๑๓๗
๕.๖	แสดงรูปตัวอย่างบัญชีทะเบียนผ้าขึ้นตีนจกโบราณของชุมชนบ้านท้องถื่น	๑๓๙

๕.๓	แสดงการเก็บและรวบรวมข้อมูลเพื่อจัดทำแผนที่แสดงเส้นทางศึกษาผ้าขึ้นดินจกโบราณชุมชน	๑๔๐
๕.๔	แสดงเส้นทางศึกษาผ้าขึ้นดินจกโบราณชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์	๑๔๒
๕.๕	แสดงกิจกรรมการประกวดผ้าขึ้นดินจก	๑๔๓
๕.๑๐	แสดงกิจกรรมการเก็บข้อมูลภาคสนามเชิงลึกจากผู้สูงอายุ/ผู้อาวุโส ที่ไม่สามารถมาร่วมเวทีชุมชนได้	๑๔๖
๕.๑๑	แสดงกิจกรรมเวทีแสดงความคิดเห็น คัดสรรและตรวจสอบข้อมูลของลายผ้าขึ้นดินจก	๑๔๘
๕.๑๒	แสดงกิจกรรมการวิเคราะห์ข้อมูลความรู้ คติความเชื่อ ค่านิยม จากผ้าขึ้นดินจก	๑๔๙
๕.๑๓	แสดงกิจกรรมการจัดนิทรรศการให้ความรู้	๑๕๑
๕.๑๔	แสดงกิจกรรมการทัศนศึกษาดูงานนอกสถานที่	๑๕๓
๕.๑๕	แสดงเวทีเสนอผลการศึกษาดูงาน และจัดทำแผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ฯ	๑๖๐
๕.๑๖	แสดงกิจกรรมการแสดงความคิดเห็น การดำเนินงาน ปัญหา และอุปสรรค ในระหว่างการดำเนินการตามแผน	๑๖๐
๕.๑๗	แสดงกิจกรรมการประเมินแผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ฯ	๑๖๒
๕.๑๘	แสดงกิจกรรมการนำผลการประเมินการฟื้นฟูอัตลักษณ์ฯ มาสรุปผล เพื่อหาแนวทางร่วมกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น	๑๘๑
๕.๑๙	แสดงรูปแบบจำลองเครือข่ายในรูปแบบต่างๆ	๑๘๕
๕.๒๐	แสดงกิจกรรมการปิดโครงการ การคืนข้อมูลสู่ชุมชน	๑๘๗

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมืองลับแลได้ชื่อว่าเป็นเมืองที่มีมนต์ขลังแห่งวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่ามากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมของชาวไท-ยวนที่เกิดจากการผสมผสานปรับเปลี่ยน และถ่ายทอดมรดกทางศิลปหัตถกรรม ประเพณี และวัฒนธรรม ตลอดจนภูมิปัญญาอันยิ่งใหญ่ที่ได้ส่งต่อผ่านกาลเวลาจากรุ่นสู่รุ่นจนหล่อหลอมรวมเป็นองค์ความรู้ที่ควรค่าแก่การศึกษา และสืบสานต่อทอดพลังแห่งภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนี้

มรดกทางภูมิปัญญาอย่างหนึ่งที่ชาวเมืองลับแลยังคงจดจำ และภาคภูมิใจกับความวิจิตรของเส้นไหม และผ้าที่บรรจงถักทอด้วยความตั้งใจ มุ่งมั่น ผ่านการเรียนรู้ และถ่ายทอดองค์ความรู้ในการสืบสานมรดกชิ้นสำคัญที่เป็นเสมือนเครื่องหมายบอกความเป็นตัวตนของชาวไท-ยวนได้เป็นอย่างดี นั่นก็คือ ชิ้นตีนจก ของชาวเมืองลับแล

หัตถกรรมการทอผ้าชิ้นตีนจกของชาวลับแลมีมานานแล้วพร้อมกับการตั้งถิ่นฐานของชาวเมืองลับแล ประเพณีการทอผ้าชิ้นตีนจกนี้ผู้หญิงชาวลับแลได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งได้มีการถ่ายทอดความรู้ และมรดกทางภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าของการทอผ้าชิ้นตีนจกไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนหมู่บ้านในแถบตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เรียกได้ว่าเป็นเสมือนต้นกำเนิดของมรดกทางภูมิปัญญาชิ้นเอก เนื่องจากเป็นชุมชนชาวไทยยวนกลุ่มแรกที่ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในแถบเมืองลับแล ดังที่ได้มีการเล่าสืบต่อกันมาว่า ในปี พ.ศ. ๑๕๑๓ ปฐมกษัตริย์ผู้ครองเมืองลับแล คือ เจ้าฟ้าฮ่ามกุมารขึ้นครองราชย์ก็มีราษฎรอพยพอยู่เพิ่มมากขึ้น พระองค์ก็จัดสรรปันที่อยู่ให้คือ เชื้อสายเชียงแสนตั้งบ้านเรือนอยู่ตั้งแต่บ้านคอกช้าง บ้านต้นเกลือ บ้านท้องลับแล (ประพัฒน์ กุสุมานนท์, ๒๕๓๒ : ๒๐-๒๓)

ตามประวัติความเป็นมาของกลุ่มชนเมืองลับแลได้มีการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานในสมัยอยุธยา ราว พ.ศ. ๒๐๐๖ ได้มีการอพยพโยกย้ายของกลุ่มคนชาวไท-ยวน จากเชียงแสนเข้ามายังท้องถื่นแถบลับแล (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ๒๕๑๔ : ๕๗)

ในปัจจุบันคนในชุมชนขาดความใส่ใจและความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น และหลงลืมในอัตลักษณ์ชุมชนของตนเอง กล่าวคือ คนในชุมชนถูกคนจากภายนอกเรียกว่าเป็น “ลาวลับแล” ทำให้ไม่มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น พร้อมทั้งไม่มีความรู้ความเข้าใจที่

ถูกต้องเกี่ยวกับชาติพันธุ์ของตนเอง และภูมิปัญญาของท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาของ
ผ้าชิ้นดินจกที่เป็นหลักฐานสำคัญในการแสดงความเป็นอัตลักษณ์ชุมชน ที่แสดงให้เห็นถึงที่มา
วัฒนธรรมประเพณี และชาติพันธุ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับคติ ความเชื่อ ค่านิยม ในรูปสัญลักษณ์ที่เป็น
ลวดลายของผ้าชิ้นดินจก รวมทั้งตำนานและเรื่องเล่าจากผ้าชิ้นดินจก หากไม่มีการฟื้นฟูอัตลักษณ์
ของชุมชนให้คงอยู่ไว้ได้ ก็อาจทำให้ชุมชนเกิดการถูก “กลืน” ทางวัฒนธรรมอาจส่งผลให้ชุมชน
สูญเสียความเป็นอัตลักษณ์ของตนเองได้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.
๒๕๔๕ ในหมวด ๔ แนวการจัดการศึกษา มาตรา ๒๓ ได้กำหนดให้ผู้เรียนต้องเรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับ
ตัวเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม และในมาตราเดียวกันข้อ ๓ ได้กำหนดให้ศึกษา
เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ในมาตรา
๒๗ ยังได้กำหนดให้สถานศึกษาร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดหลักสูตร
แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และ
การประกอบอาชีพ ตลอดจนการศึกษาต่อ โดยการนำสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญา
ท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและ
ประเทศชาติ จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาในด้านของการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ภูมิปัญญาทาง
วัฒนธรรม ซึ่งเป็นรากฐานของชุมชน เพื่อให้ นักเรียนสามารถเรียนรู้ เข้าใจ สืบสานวัฒนธรรม
ประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น เลือกใช้ภาษาเพื่อการจร โลงใจ การอนุรักษ์สืบสานภาษาถิ่นและ
สนองตอบต่อความต้องการของชุมชนโดยชุมชน และเพื่อชุมชน จึงต้องมุ่งเน้นการสร้างเสริม
ศักยภาพ และประสบการณ์ ตลอดจนทักษะความรู้ ความคิด และกระบวนการทางวัฒนธรรมให้กับ
ผู้เรียนในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาษาถิ่น รวมทั้งเรื่องของมรดก
ทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของท้องถิ่น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต
ภาษาถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนและชุมชนเพื่อให้
เกิดการต่อยอดทางวัฒนธรรมอันเป็นรากฐานของการคิด การเรียนรู้ สอดคล้องกับแนวคิดของการ
จัดการศึกษาของระดับชาติ และการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในมาตรฐานการเรียนรู้พื้นฐานกลุ่มสาระภาษาไทย สาระที่ ๔ หลักการ
ใช้ภาษา ได้กำหนดไว้ใน มาตรฐานที่ ๔.๑ เข้าใจธรรมชาติของภาษา และหลักภาษาไทย การ
เปลี่ยนแปลงของภาษาและพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษาและรักษาภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของ
ชาติ ต้องเข้าใจลักษณะของคำไทย คำภาษาถิ่น คำภาษาต่างประเทศที่ปรากฏในภาษาไทย สามารถ
เล่านิทานพื้นบ้าน และตำนานพื้นบ้านในท้องถิ่นอย่างเห็นคุณค่า ดังนั้นการที่ผู้เรียนได้ทำความรู้จัก
เรียนรู้ มีฐานความรู้ รวมทั้งซาบซึ้งและเกิดความตระหนักในมรดกอันทรงคุณค่าของท้องถิ่น ก็จะ

สามารถพัฒนาผู้เรียนให้ก้าวไปสู่โลกแห่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย จนพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม อันจะส่งผลต่อการอนุรักษ์และความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์อันดีงามของประเทศไทยต่อไป ซึ่งผ้าชิ้นดินจกเมืองลับแลก็เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่ายิ่งของชาวลับแลที่เป็นเสมือนเครื่องโยงใย หลอมรวมองค์ความรู้ วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของชุมชน นอกจากนั้นในผ้าชิ้นดินจกเมืองลับแล ยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องของความเชื่อ คตินิยม ที่ปรากฏในรูปสัญลักษณ์ของลายผ้าชิ้น ตลอดจนเรื่องเล่า นิทาน ตำนาน หรือวรรณกรรมมุขปาฐะอื่นๆ ที่แฝงเร้นอยู่ในผืนผ้าชิ้น ซึ่งนับวันองค์ความรู้เหล่านี้ก็จะสูญหายไปกับกาลเวลาดังนั้นในฐานะครูผู้สอนสาระภาษาไทยจึงได้ตระหนัก และเล็งเห็นถึงความสำคัญของหลักการ และปัญหาดังกล่าว ซึ่งหากมีการสืบค้น ศึกษา รวบรวมองค์ความรู้ในเรื่องของภูมิปัญญาต่างๆ ที่ปรากฏในผืนผ้าชิ้น ทั้งในประเด็นของภูมิปัญญาทางภาษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรม ก็จะสามารพัฒนาไปสู่องค์ความรู้ของท้องถิ่นที่จะนำมาขยายผลเพื่อพัฒนาผู้เรียนโรงเรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ต่อไป ทั้งนี้้องค์ความรู้ดังกล่าว หากมีการจัดการที่เป็นระบบผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ก็จะสามารทำให้ชุมชนเกิดความตระหนัก และรักในภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี และอัตลักษณ์ชุมชนของตนเองได้ ซึ่งจะนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหากมีการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านท้องลับแล ผ่านการศึกษา รวบรวม ภูมิปัญญาผ้าชิ้นดินจกเมืองลับแล ก็จะเป็นอีกกระบวนการหนึ่งของการสร้างรากฐานการเรียนรู้ให้กับชุมชน นักเรียน ต่อไปได้

จากการลงพื้นที่ในชุมชน และได้พบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับคนในชุมชน ทั้งผู้นำหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ปราชญ์ชุมชน ที่ได้ตระหนักถึงปัญหา และต้องการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนจากภูมิปัญญาผ้าชิ้นดินจกร่วมกัน โดยเห็นว่าการวิจัยในหัวข้อ การฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนจากภูมิปัญญาผ้าชิ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์นั้น หากมีการวางแผนการวิจัย และปฏิบัติการร่วมกันจากชุมชนเพื่อฟื้นฟู และอนุรักษ์ความเป็นอัตลักษณ์ชุมชนจากภูมิปัญญาในผ้าชิ้นดินจกก็จะสามารฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน สร้างความภาคภูมิใจให้ชุมชนเกิดสำนึกรัก และหวงแหนภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับชาติพันธุ์ของตนเอง เพื่อให้วัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงามอยู่คู่กับชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑) เพื่อศึกษาบริบท ทางสังคม และวัฒนธรรมในชุมชนบ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
- ๒) เพื่อศึกษา รวบรวมภูมิปัญญาในเรื่อง ความเชื่อ ค่านิยม ในรูปสัญลักษณ์ที่เป็นลวดลายของผ้าซิ่นตีนจก และตำนานที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวกับผ้าซิ่นตีนจกของชุมชนบ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
- ๓) เพื่อฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน จากภูมิปัญญาผ้าซิ่นตีนจก ตามวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้กิจกรรม และกระบวนการของชุมชนบ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

๑.๓ คำถามหลักการวิจัย

การฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนจากภูมิปัญญาผ้าซิ่นตีนจกของชุมชนบ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ควรเป็นอย่างไร

๑.๔ ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

มติวิจัย

- ๑) เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับบริบท ของชุมชนบ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ บริบททางสังคม และบริบททางวัฒนธรรม
- ๒) เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาในเรื่อง คติความเชื่อ ค่านิยม ในรูปสัญลักษณ์ที่เป็นลวดลายของผ้าซิ่นตีนจก และตำนานที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวกับผ้าซิ่นตีนจกของชุมชนบ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
- ๓) เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนตามวิธีการมีส่วนร่วมโดยใช้กิจกรรม และกระบวนการของชุมชน

มติพัฒนา

- ๔) เกิดกลุ่มฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนจากภูมิปัญญาผ้าซิ่นตีนจก บ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
- ๕) ชุมชนสามารถพัฒนาทักษะด้านการคิด การเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างมีส่วนร่วม
- ๖) ชุมชนบ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม

๑.๕ ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย

๑) รวบรวม, ศึกษาข้อมูล และค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐ สัปดาห์
๒) กิจกรรม และการประชุมชาวบ้าน	๓๐ สัปดาห์
๓) วิเคราะห์ข้อมูล, ประมวลผล, ปรึกษาปัญหา และแก้ไข	๑๒ สัปดาห์
๔) สรุปผลการศึกษา และรวบรวมจัดรูปเล่ม	๔ สัปดาห์

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑) บริบทของชุมชนบ้านท้องถื่นแลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ บริบททางสังคม และบริบททางวัฒนธรรม

๒) ภูมิปัญญาที่ปรากฏจากผ้าขึ้นดินจกทั้งในด้านของ ความเชื่อ ค่านิยม ตำนาน เรื่องเล่าที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสร้าง และกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความรัก และจิตสำนึกร่วมกันในการรับทราบข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับชาติพันธุ์ของตนเองพร้อมทั้งการร่วมกันฟื้นฟูวัฒนธรรมของชุมชน

๓) การฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนจากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจก โดยใช้กิจกรรม และกระบวนการฟื้นฟูจากชุมชน

๑.๗ นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

ภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจก หมายถึง ภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้ที่ผ่านการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษในเรื่องของ ความเชื่อ ค่านิยม ในรูปสัญลักษณ์ที่เป็นลวดลายของผ้าขึ้นดินจก และตำนานที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวกับผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ที่แสดงให้เห็นถึงประวัติ และความเป็นมาของชุมชนชาติพันธุ์ไท-ยวน

อัตลักษณ์ของชุมชน หมายถึง ลักษณะเฉพาะถิ่น ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชุมชนที่สืบต่อมาจากบรรพบุรุษในด้านวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ของกลุ่มชนไท-ยวน

การฟื้นฟู หมายถึง การทำให้อัตลักษณ์ของชุมชน ที่เคยสูญหาย หรือถูกละเลย หลงลืม กลับคืนมาดังเดิม จากการสืบค้นภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกที่ใช้เป็นเครื่องมือหรือสื่อกลางในการสร้าง และกระตุ้นให้ชุมชนเกิดสำนึก และความต้องการในการรักษาวัฒนธรรมของตนเอง ตามวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้กิจกรรม และกระบวนการของชุมชน เพื่อเกิดองค์ความรู้และแนวทางการพัฒนาสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

๑.๘ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

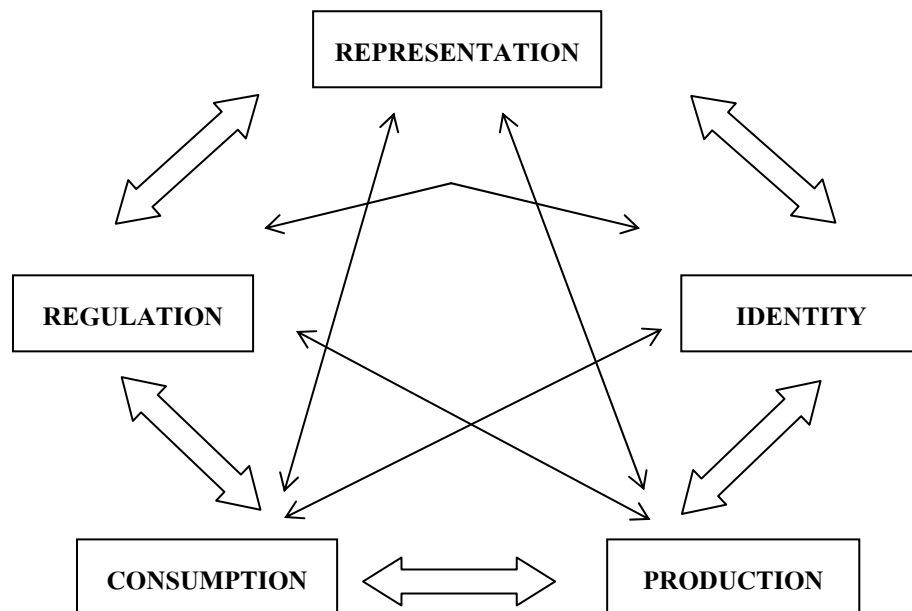
๑) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาผ้าขึ้นดินจกกลับแล

ทรงพล ศิวานนท์ (๒๕๔๓) พบว่าตำนานทั้งการเกิดเมืองลับแล และ ตำนานสิงหนวัติ ฉบับ ลาภูแบร์ ซึ่งทั้ง ๒ ตำนาน ชี้ให้เห็นว่า กลุ่มชุมชนการทอผ้าขึ้นดินจกในอำเภอลับแล จะประกอบด้วย กลุ่มชนชาวไทยวน และ กลุ่มชนลาว โดยการศึกษาด้านรูปแบบลักษณะลวดลายดั้งเดิม และวิวัฒนาการการทอผ้าขึ้นดินจก พบว่า ลักษณะลวดลายดั้งเดิมและวิวัฒนาการของลวดลายไม่แตกต่างไปจากเดิม และ พบความแตกต่างที่หัวขึ้นที่ทอลวดลายทั้งผืน โดยใช้สีแดง และสีขาว โดยใช้ลายมุกหัว และมุกหกในการทอเท่านั้น ส่วนดินขึ้น นั้นมีลายหลักที่เป็นที่นิยม คือ ลายหงส์ (หงส์ใหญ่, หงส์ทะราม, หงส์น้อย, หงส์เครือ) ลายนก, ลายขอ (สี่ขอ, ห้าขอ, แปดขอ, แปดขอโบราณ), ลายดอกเกตุฉะหวา, ลายงูเหลือม หรือลายงูป็นสาว ส่วนลายดอกดาวเสด็จ และ ลายดอกดาวดิงส์ นั้น หมดความนิยม และไม่มีผู้สามารถทอได้ ซึ่งปัจจุบันนิยมการทอด้วยเทคนิค ยกหรือ จก ที่ใช้เวลาน้อยกว่าการจก โดยปัจจุบันได้คิดค้นลายใหม่ คือ ลายนาคนาคเสี้ยว ที่เลียนแบบมาจาก จังหวัดสุโขทัย ที่มีสีสันสดใส และเป็นที่ต้องการในตลาดมากกว่า ส่วนลวดลายการทอผ้าขึ้นดินจกในชาวไทยวนและลาวพวน พบว่า ลวดลายในอำเภอลับแล ใช้เทคนิคการจกผ้าเต็มผืนตามแบบของชาวลาว ผสมผสานกับการทอของกลุ่มชาวไทยวนและลาวพวน อีกทั้งลวดลายมุกในตัวขึ้นก็คล้ายกับเมืองพวน ประเทศลาว

๒) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการสร้าง และการฟื้นฟูอัตลักษณ์

ปนัดดา บุญสาระนัย (๒๕๔๖) ได้ศึกษากระบวนการสร้างภาพลักษณ์ และการปรับตัวของชาวอาข่า พบว่าในช่วงของการพัฒนาที่ผ่านมา ชาวอาข่าในชุมชนบนพื้นที่สูงส่วนใหญ่ต้องเผชิญกับภาวะสูญเสียลักษณะทางวัฒนธรรมและตัวตนทางชาติพันธุ์ไป พร้อมๆ กับที่ถูกถ่ายทอดภาพความสกปรก ล้าหลัง ทำลายสภาพแวดล้อม และเป็นอันตรายต่อสังคมผ่านสื่อในลักษณะต่างๆ เช่น เพลง ละครโทรทัศน์ และภาพยนตร์ เป็นต้น พุ่มพวง อภินันท์ (๒๕๕๐) ศึกษาวิเคราะห์การใช้ข้อมูลคติชนในการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทลื้อ บ้านห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน โดยได้รวบรวมข้อมูลภาคสนามทางคติชนประเภทต่างๆ ของชาวไทลื้อ วิเคราะห์บทบาทของคติชนในการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ตลอดจนวิเคราะห์ปัจจัย และบริบททางสังคมที่มีผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทลื้อ บ้านห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน ผลการศึกษาพบว่า คติชนประเภทต่างๆ ของชาวไทลื้อ บ้านห้วยโก๋น ได้แก่ ตำนานความเชื่อ พิธีกรรม การแสดง การแต่งกาย และหัตถกรรมพื้นบ้าน มีบทบาทในการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทลื้อ ชาวไทลื้อได้อาศัยตำนานในการแสดงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อมีเหนือกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ใช้ความเชื่อเกี่ยวกับผี เป็นกลไกในการสร้างสำนึกทาง

ชาติพันธุ์ และใช้ความเชื่อทางพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือช่วยยกระดับสถานภาพทางสังคม ชาวไทลื้ออาศัยพิธีกรรมในการสร้างความสืบเนื่อง และความมั่นคงทางวัฒนธรรม ใช้การฟ้อนเจิง ตบมะผาบ และการขับลื้อเป็นเครื่องมือนำเสนอความเป็นกลุ่มชนผู้มีศิลปวัฒนธรรมที่ประณีต ใช้การแต่งกายรูปแบบไทลื้อประยุกต์ช่วงชิงความเป็นผู้ที่เหนือกว่าในเวทีสาธารณะ และใช้งานหัตถกรรมพื้นบ้านประเภทผ้าทอไทลื้อ เพื่อสื่อถึงการผสมกลมกลืนระหว่างอัตลักษณ์ดั้งเดิม และอัตลักษณ์ประดิษฐ์ และพบว่า นโยบายระดับโรงเรียน ตำบล อำเภอ และมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่เป็นบริบททางสังคม และเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทลื้อ บ้านห้วยโก้น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน และตลาดชาย รมิตานนท์ (๒๕๕๐) กล่าวไว้ว่าอัตลักษณ์นั้นไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นลอยๆ ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการสร้างของวัฒนธรรมในช่วงเวลาหนึ่ง และวัฒนธรรมก็เป็นสิ่งก่อสร้างทางสังคม (Social Construct) นอกจากนี้วัฒนธรรมก็ไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งหรือตายตัว หากแต่มีรูปแบบเป็นวงจรที่เรียกว่า “วงจรแห่งวัฒนธรรม” (Circuit of Culture) ดังนั้นอัตลักษณ์ทั้งหลายจึงมีกระบวนการถูกผลิต (Produced) ให้เกิดขึ้น สามารถถูกบริโภค (Consumed) และถูกควบคุมจัดการ (Regulated) อยู่ในวัฒนธรรมเหล่านั้น และทั้งนี้ยังมีการสร้างความหมายต่างๆ (Creating Meanings) ผ่านทางระบบต่างๆ ของการสร้างภาพตัวแทน (Symbolic Systems of Representation) ที่เกี่ยวกับตำแหน่งแห่งที่ต่างๆ ทางอัตลักษณ์อันหลากหลายที่เราเลือกใช้ หรือนำเอามาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของเรา

รูป ๑.๑ แสดงวงจรแห่งวัฒนธรรม (Circuit of Culture)

อภิญา เฟื่องฟูสกุล (๒๕๔๖) กล่าวถึง ประเด็นสำคัญประการหนึ่งของการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมในระบบโลกาภิวัตน์ก็คือ จะต้องไม่มองระบบโลกาภิวัตน์ในแง่ของการแยกเป็นขั้วตรงข้ามหรือ หรือการต่อสู้กับโลกาภิวัตน์จะต้องปฏิเสธโลกาภิวัตน์เสมอไป หากแต่เราต้องมองให้เห็นด้วยว่า พลวัตรของระบบโลกาภิวัตน์นั้นสามารถผลิตพลังด้านตรงข้ามตัวมันออกมาด้วย ซึ่งพลังที่ว่านี้ก็คือพลังของท้องถิ่นนิยมนี้เอง และอธิบายเพิ่มเติมว่า พลังของทั้งสองกระแสเปรียบเสมือนด้านตรงข้ามของเหรียญเดียวกัน นั่นคือ ยิ่งพื้นที่โลกถูกรอบคลุมด้วยพลังโลกาภิวัตน์มากขึ้นเท่าใด การเน้นความเป็นท้องถิ่นก็จะยิ่งปรากฏชัดขึ้นเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการเน้นท้องถิ่นนิยมเพื่อดึงดูดทุน หรือเพื่อเป็นปฏิกริยาและปฏิบัติกับทุนก็ตาม โดยสอดคล้องกับ ผาสุก พงษ์ไพจิตร (๒๕๔๔) ที่กล่าวถึงลักษณะที่ผสมผสานกันอย่างซับซ้อนของขั้วทั้งสองท่านเห็นว่า แม้ว่ากระบวนการโลกาภิวัตน์ จะแผ่ขยายไปในระดับโลก และมีอิทธิพลกว้างขวาง แต่ทว่าอิทธิพลดังกล่าวนั้นก็ไม่สามารถสม่ำเสมอ และไม่เท่าเทียมกันหมด ยังมีความลักลั่น ยังมีสิ่งที่ไม่ได้ถูกควบคุมโดยโลกาภิวัตน์ยังคงเป็นท้องถิ่น และยังมีส่วนที่ผสมปนเปกันทั้งท้องถิ่นและโลกาภิวัตน์ ความลักลั่นนี้ที่เปิดช่องว่างให้ผู้คนระดับท้องถิ่นเข้ามาคานโลกาภิวัตน์อยู่ได้ เช่นเดียวกับที่ Thongchai Winichakul (อ้างใน พัฒนา กิตติอาษา, ๒๕๔๖ : ๑๕) ได้อธิบายถึงความโยงใยสัมพันธ์ระหว่างกระแสโลกาภิวัตน์กับกระแสท้องถิ่นกวีตน์ว่า ทั้งคู่เป็น "คู่แฝด" ของกันและกัน ซึ่ง เสน่ห์ จามริก (๒๕๔๔ : ๔๕) ได้กล่าวว่าการต่อกระแสชุมชนท้องถิ่นที่ว่า เพราะเหตุด้วยการระราน และคุกคามจากกระแสโลกาภิวัตน์กับอำนาจรัฐนี่เองที่เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดสำนึกตื่นตัวที่จะเรียนรู้ เพื่อบูรณะฟื้นฟูอัตลักษณ์ และภูมิปัญญาความเป็นอิสระพึ่งตนเอง ของชุมชนท้องถิ่นอันหลากหลาย

๓) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชน

อรุณ แก้วตาปี (๒๕๔๑) ศึกษาเรื่อง “เครือข่ายเพื่อการเรียนรู้: ศึกษากรณีโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอขามเฒ่า จังหวัดศรีสะเกษ” พบว่า เครือข่ายนั้นมีปรากฏในทุกองค์กรสำหรับรูปแบบ และกลไกการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อการเรียนรู้ นั้น จำแนกได้ ๒ แบบ คือ แบบที่เป็นทางราชการสนับสนุนให้เกิดขึ้น และแบบที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยชุมชนร่วมกันจัดตั้งเป็นกลุ่มองค์กรขึ้น มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชน สอดคล้องกับ ไพรัตน์ ผมงาม (๒๕๔๒) ศึกษาเรื่อง “องค์กรพัฒนาเอกชนภาคอีสานกับการสร้างเครือข่าย: ศึกษากรณีศึกษาเครือข่ายด้านเด็ก” จากผลการศึกษาเครือข่าย อพช. พบว่า โดยพื้นฐานส่วนตัวของกลุ่มคนทำงานภายในเครือข่าย มีความต้องการที่จะพัฒนาเนื้อหาการทำงาน การแลกเปลี่ยนความรู้ตลอดจนการหาแหล่งทุนสนับสนุนการทำงาน โดยเริ่มต้นจากเครือข่ายแนวคิด เครือข่ายกิจกรรม และเครือข่ายสนับสนุน ปัญหาในการสร้างเครือข่าย คือ สมาชิกในเครือข่ายยังขาดจิตสำนึกร่วมกัน ในการที่จะต้องเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับในขณะเดียวกัน พร้อมทั้งข้อจำกัดในเรื่องของเวลา และความสามารถ

ของแม่ข่าย รวมทั้งขนาดของการทำงานของเครือข่ายมีพื้นที่มากขึ้นไป และยังพบว่า การเข้าร่วมเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเพียงชั่วคราวเท่านั้น ซึ่งแต่ละองค์กรยังรักษาเอกลักษณ์ และหลักการขององค์กรตัวเองไว้ รวมทั้ง คมพล สุวรรณภู (๒๕๔๔) ศึกษาเรื่อง การศึกษาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในด้านการดูแลสุขภาพเพื่อการพึ่งตนเองด้านสาธารณสุขของชุมชน พบว่า ชาวบ้านมีศักยภาพและทางเลือกหลากหลายในการดูแลสุขภาพ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล , ครอบครัว และชุมชน เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยเล็กๆ น้อยๆ สามารถพึ่งตนเองได้โดยการดูแลกันเองในครัวเรือน หากไม่สามารถรักษาได้ก็พร้อมจะพึ่งพาผู้ชำนาญการในชุมชนหรือสถานบริการสาธารณสุขของรัฐใกล้เคียง โดยชาวบ้านสามารถประยุกต์ใช้ทั้งภูมิปัญญาดั้งเดิม และภูมิปัญญาสมัยใหม่อย่างกลมกลืน โดยไม่ปฏิเสธด้านใดด้านหนึ่งโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้ หากมองภาพรวมเชิงระบบพบว่า ชาวบ้านมีทางเลือกหลายทางเลือกที่หลากหลายในการดูแลสุขภาพ ได้แก่ ระบบการดูแลสุขภาพในครัวเรือนและชุมชน ระบบการแพทย์พื้นบ้านท้องถิ่น ระบบการแพทย์แผนไทยและแผนปัจจุบัน สถานบริการสาธารณสุขของรัฐ และระบบการแพทย์ทางเลือกอื่น อย่างไรก็ตาม ปัจจัยที่ช่วยให้ชุมชนสามารถแสวงหาแนวทางในการดูแลสุขภาพอย่างหลากหลายจะประกอบด้วย ความสามารถในการเรียนรู้เชิงรุก ความสามารถในการปรับตัวอย่างต่อเนื่องและวิธีคิดแบบพึ่งตนเองภายใต้บริบททางสังคมวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ ชรินทร์ เจริญกุล และคณะ (๒๕๔๔) ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพองค์กรชุมชน โดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาสาธารณสุขในท้องถิ่น พบว่า ทุกหมู่บ้านในโครงการได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ การพัฒนาหมู่บ้านมีการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา กำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา ตลอดจนได้มีการกำหนดแผนงาน โครงการแก้ปัญหาในลักษณะมีส่วนร่วม โดยได้จัดทำโครงการแก้ปัญหาทั้งสิ้น ๑๐๔ โครงการ แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ โครงการกลุ่มที่ ๑ โครงการที่ชุมชนดำเนินการได้เอง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโครงการที่เป็นนามธรรม และเกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมระดับบุคคล มีความก้าวหน้าปานกลาง โครงการกลุ่มที่ ๒ โครงการที่ชุมชนต้องดำเนินการร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐมีความก้าวหน้ามาก โดยเฉพาะในแผนงานด้านสาธารณสุขซึ่งสอดคล้องกับแผนงานด้านสุขภาพดีถ้วนหน้า และโครงการกลุ่มที่ ๓ โครงการที่ต้องส่งต่อหรือขอความสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐมีความก้าวหน้าค่อนข้างมาก หลายโครงการได้รับการสนับสนุนเรียบร้อยแล้ว ส่วนที่เหลือบางโครงการอยู่ระหว่างดำเนินการ และบางโครงการบรรจุไว้ในแผนฯ ๕ ปี ขององค์การบริหารส่วนตำบล การเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรชุมชนโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาสาธารณสุขตามรูปแบบของการวิจัยครั้งนี้ จึงนับได้ว่าประสบความสำเร็จ และมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ พร้อมกันนี้ เอกมล อ่อนศรี (๒๕๔๔) ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน” พบว่า

องค์กรที่ร่วมมือกันแบบเครือข่าย เริ่มจากองค์กรนั้นมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกันจนพัฒนาไปเป็นความร่วมมือแบบเครือข่ายได้ เมื่อมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนขึ้น โดยลักษณะเครือข่ายที่แข็งแกร่งนั้นจะต้องเป็นเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์ในหมู่สมาชิกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถตอบสนองต่อความต้องการได้ รวมทั้งการได้รับการยอมรับจากภายนอกด้วย และ จันทนันท์ เหล่าพินนา (๒๕๔๖) ศึกษาเรื่อง ขบวนการสร้างเครือข่ายการพัฒนาองค์กรชุมชนของอำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น พบว่า ขบวนการเกิดเครือข่ายขององค์กรชุมชนเกิดขึ้นจากการที่ชุมชนประสบปัญหา พร้อมกับสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาให้กับชุมชน มีการเสริมสร้างกระบวนการบริหารองค์กรให้กับชุมชนและผลักดันให้เกิดการเชื่อมโยงกันของกลุ่มต่างๆ เพื่อรวมพลังกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในการเชื่อมโยงเครือข่ายขององค์กรชุมชนที่คิโน้นจะต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ จากกันและกันอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง ซึ่งอาจจะใช้วิธีการประชุม และเยี่ยมชมสมาชิกเพื่อให้กำลังใจซึ่งกันและกันจะทำให้เกิดความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและร่วมกันแก้ปัญหาอย่างทันท่วงทีเป็นรูปธรรม อีกทั้ง มนัส สุภักดิ์ (๒๕๔๔) ศึกษาเรื่องพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในกิจกรรมธุรกิจท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ ชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชาวบ้านบ้านโป่งมีศักยภาพในด้านทรัพยากรท่องเที่ยวมากทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ และด้านวัฒนธรรม ในด้านศักยภาพการบริหารจัดการพบว่าชาวบ้านต้องการและพร้อมในการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และได้ตั้งชมรมขึ้นเพื่อดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวในขณะที่ชมรมฯ สามารถพัฒนารูปแบบการบริหารการนำเที่ยวและจัดดำเนินการบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง ทางด้านทัศนคติและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เห็นว่าทรัพยากรท่องเที่ยวต่างๆ ของบ้านโป่ง ส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ดีและดีมาก และนักท่องเที่ยวทุกกลุ่มมีความพึงพอใจสูงต่อการให้บริการด้านต่างๆ ของชมรมฯ

ส่วนการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วม (Type of Participation) มีรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ คือ การมีส่วนร่วมแบบประชาชนมีอำนาจ (Empowerment), การมีส่วนร่วมแบบความร่วมมือ (Cooperation), การมีส่วนร่วมแบบได้รับความช่วยเหลือ (Assistentialism) และการมีส่วนร่วมแบบได้รับการเลี้ยงดู (Domestication) โดยเงื่อนไขรูปแบบการมีส่วนร่วมอยู่บนฐานของขีดความสามารถของสมาชิกชมรมฯ ในการร่วมกิจกรรมต่างๆ ด้านผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ ชาวบ้านมีความพึงพอใจมาก จนถึงมากที่สุดต่อผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนของตน ในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม, ด้านเศรษฐกิจชาวบ้านมีโอกาสสร้างรายได้มากขึ้น, ด้านสังคมชาวบ้านมีความพึงพอใจที่มีโอกาสพบเพื่อนใหม่ และสร้างมิตรภาพกับนักท่องเที่ยวความสัมพันธ์ชุมชนก็ดีขึ้น มีความภูมิใจในคุณค่า และวัฒนธรรมของตนมากขึ้น ในด้านสิ่งแวดล้อมชาวบ้านมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่า และธรรมชาติมากขึ้น บ้านเรือนและบริเวณ

เป็นระเบียบเรียบร้อยและสะอาดขึ้น นอกจากนั้นจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการประชุม และพูดคุยกัน ชาวบ้านทั่วไปพบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศเป็นกิจกรรมที่ดีที่ชาวบ้านยอมรับว่าเป็นคุณประโยชน์แก่ชุมชนบ้านโป่งอย่างแท้จริง และเห็นว่าสามารถนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืนได้ สอดคล้องกับ ชัชเวชย์ เจริญวงศ์ (๒๕๔๒) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาอาชีพ และการส่งเสริมการเกษตรของกลุ่มชาวจีนอพยพในเขตตำบลหนองบัว อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กลุ่มชาวจีนอพยพมีความพึงพอใจในระดับสูงต่อผลการพัฒนาความจำเป็นขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นอยู่ แหล่งน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และการพัฒนาด้านคมนาคมขนส่งแต่ไม่พอใจต่อขนาดพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรและความเหมาะสมของพื้นที่โดยระบุว่าไม่เหมาะสมต่อการประกอบการเกษตร ในส่วนการดำเนินโครงการพัฒนาอาชีพและส่งเสริมการเกษตร กลุ่มชาวจีนอพยพมีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการฝึกอบรม และการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ และพิทักษ์ เตชะใจ (๒๕๔๐) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า พระสงฆ์มีส่วนร่วมปานกลางในเรื่องการค้นหาคำผิด และสาเหตุของปัญหาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การดำเนินกิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และมีส่วนร่วมระดับน้อยในเรื่องการร่วมวางแผนดำเนินงานอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การติดตาม และควบคุมการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ และการประเมินผลการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้ง รังสรรค์ เจริญทอง (๒๕๔๒) ศึกษาเรื่อง การจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านพัฒนา ตำบลแม่ฮอด อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า การจัดการป่าชุมชนที่มีระดับการจัดการสูงในด้านต่างๆ คือ ด้านองค์การบริหารป่าชุมชนได้แก่ ความเป็นประชาธิปไตยของราษฎร การลงคะแนนเสียง ในด้านแผนการจัดการป่าชุมชนได้แก่ การมีส่วนร่วมของราษฎร ในการเขียนแผนในด้านระเบียบกฎเกณฑ์ได้แก่ การปฏิบัติตามระเบียบหรือกฎเกณฑ์ข้อบังคับ ในด้านการป้องกัน ได้แก่ การร่วมมือของราษฎร ในการทำแนวป้องกันไฟ ในด้านการปลูกและบำรุง ได้แก่ การเพาะชำกล้าไม้โดยราษฎร ในด้านการใช้ประโยชน์จากผลผลิตป่าไม้ ได้แก่ ความร่วมมือในการใช้น้ำของราษฎร และเรวดี ศรีจำเริญ (๒๕๔๔) ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ ด้านการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ในกรณีศึกษา : บ้านห้วยโป่ง ตำบลบ้านปาง อำเภอทุ่งห้วยช้าง จังหวัดลำพูน พบว่า กิจกรรมชาวบ้านที่เข้าร่วมเป็นประจำ คือ งานประเพณีหมู่บ้าน โดยมีเจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้ชักชวนเข้าร่วมโครงการ เนื่องจากเห็นว่ามีความประโยชน์ ในส่วนของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์จะมีส่วนร่วมระดับบ่อยครั้งในกิจกรรมด้านกฎระเบียบชุมชน และด้านบทบาทของกลุ่มองค์กรในหมู่บ้าน และในการเข้าร่วมประชุมเพื่อรับรู้ข่าวสารสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ตลอดจน สุรินทร์ ไชยสวัสดิ์ (๒๕๔๑) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง

ขุนแปะ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลบ้านแปะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงในระดับบ่อยครั้ง ๒ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา และ ขั้นตอนดำเนินกิจกรรมการเกษตร และมีส่วนร่วมในระดับนานๆ ครั้ง โดยขั้นตอนการวางแผนดำเนินกิจกรรมการเกษตร และขั้นตอนการติดตามประเมินผล และ แสงมณี หาญภักดีสกุล (๒๕๔๔) ศึกษาเรื่อง แรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาสตรีของคณะกรรมการการพัฒนาสตรีใน อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เหตุผลในการเข้ามาเป็นคณะกรรมการพัฒนาสตรี คือ เพื่อที่จะสามารถได้รับค่าตอบแทนจากการเป็นคณะกรรมการ ส่วนความต้องการเมื่อเข้ามาเป็นคณะกรรมการพัฒนาสตรี คือ ต้องการนำสิทธิจากตำแหน่งไปสนับสนุนกิจกรรมของตนเองและครอบครัว และความพอใจหลังจากเข้ามาทำหน้าที่คณะกรรมการพัฒนาสตรี คือ ความพอใจในได้เกียรติยศจากการได้รับการพิจารณาให้เป็นผู้หญิงเก่ง

๔) เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟู และการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

กาญจนา แก้วเทพ (๒๕๔๕) กล่าวว่า เหตุผลที่จะต้องเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีอยู่ ๓ ประการ คือ เหตุผลแรก นั้นเป็นเรื่องของความหลากหลายทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นเนื่องจาก ภูมิปัญญาตะวันตก, สมัยใหม่, วิทยาศาสตร์ และทุนนิยม นั้น มีลักษณะเป็นแบบเดียวกัน (Standardized) แต่ทว่าปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับชุมชนไทยกลับมีความหลากหลาย จึงจำเป็นต้องมีภูมิปัญญาหลายๆ แบบมาแก้ปัญหา และโดยที่จุดเด่นของภูมิปัญญาท้องถิ่นจะอยู่ที่ลักษณะเฉพาะถิ่นของมัน (Localized) จุดเด่นของภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวจึงทำให้สามารถแก้ปัญหาที่มีอยู่หลากหลายหลายมุมได้ และเหตุผลประการที่สองก็คือ ลักษณะความเป็นอิสระ และสร้างสรรค์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น และสุดท้าย คือ ลักษณะแบบองค์รวม (Holistic) ของภูมิปัญญา เช่น มีลักษณะทั้งแบบสาระและบันเทิงควบคู่กันไป หรือมีลักษณะในแบบของการประสานเรื่องทางโลก และทางธรรมเข้าด้วยกัน ซึ่ง ศักดิ์ชัย เกียรติธนาสิน (๒๕๔๖) ศึกษาศักยภาพของชาวบ้านชุมชน "บ้านแก้ว" จากการรื้อฟื้นภูมิปัญญาหรือความรู้ในชุมชนมาปรับประสานและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทั้งในเรื่องของความรู้เรื่องแหล่งดิน การปั้น การทำ น้ายาเคลือบเครื่องปั้นดินเผา และการเผา ซึ่งการใช้ความรู้ชาวบ้านดังกล่าวยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชาวบ้าน และชุมชนในการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ผ่านปฏิบัติการทางภูมิปัญญาหรือการสร้างความรู้ท้องถิ่นที่มีการปรับปรนและต่อรองให้เข้ากับบริบทสังคมแบบใหม่ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยสอดคล้องกับ นันทน์ภัส ศิริเขตต์ (๒๕๔๖) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในกลุ่มโรงเรียนยังเมิน สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า โรงเรียนมีการจัดตั้งคณะกรรมการการสำรวจข้อมูลชุมชนก่อนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และนำข้อมูลมาจัดทำทำเนียบบุคลากร ภูมิปัญญาชาวบ้าน มีการนำเอาบุคลากรภูมิปัญญาชาวบ้าน

เข้าร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรายวิชาอาชีพ เช่น วิชาช่างจักสาน ช่างเกษตร ช่างทอผ้า รวมทั้ง กิตติพิศ ศิริสูตร (อ้างใน นันทน์ภัส ศิริเขตต์, ๒๕๔๖ : ๒๕) ได้ศึกษาเรื่อง การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.๒๕๓๑) ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ศึกษานิเทศก์อำเภอ และผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่ สนับสนุนส่งเสริมให้ครูผู้สอนศึกษา และนำภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องคติ ความคิด ความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และการประกอบอาชีพของท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในลักษณะของการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน โดยการเชิญเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นช่างฝีมือ ช่างเทคนิคชาวบ้าน และนิมนต์พระสงฆ์มามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น นอกจากนี้ วรรณิการ์ ปัญสงเสริม (๒๕๔๑) ศึกษาเรื่อง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนวิชางานประดิษฐ์ เรื่อง การประดิษฐ์ของใช้ตามทักษะกระบวนการ ๕ ชั้น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านวังมน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมเป็นไปตามทักษะกระบวนการ ๕ ชั้น และส่วนใหญ่ขาดการนำเอาภูมิปัญญา และผู้ทรงภูมิปัญญาที่อยู่ในท้องถิ่นมาร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และหทัยา เจริญศักดิ์ (๒๕๓๕) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องหัตถกรรมในท้องถิ่น ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า โรงเรียนต้องการให้มีการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับหัตถกรรมเพื่อแก้ปัญหาที่มีการละเลยภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้คนรุ่นใหม่ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตหันตัวเองไปประกอบอาชีพที่อยู่นอกชุมชน รวมทั้ง รุจพร ประชาเดชสุวัฒน์ (๒๕๓๕) ศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาเพลงพื้นบ้าน : กรณีศึกษาเปรียบเทียบล้านนากับสิบสองปันนา เป็นการศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับเพลง และดนตรีพื้นบ้านของชาวล้านนากับสิบสองปันนาในแง่ของการเปรียบเทียบหาความคล้ายคลึง และความแตกต่างจากการศึกษา พบว่า ลักษณะของเพลง และดนตรีพื้นบ้านของทั้งสองพื้นที่มีความคล้ายคลึงหรือแทบจะกล่าวได้ว่าไม่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ เพลงพื้นบ้านของทั้งสองมีลักษณะ และบริบทในการเป็นเครื่องมือหล่อหลอมสังคม ได้แก่ การขอ และการขบถ ซึ่งมีความหมายในด้านการอบรมสั่งสอน ขัดเกลาคคนในสังคม นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับเทิดทูนสังคม และมีบทบาทเชื่อมความสัมพันธ์ของคนหนุ่มสาวในประเพณีการแ้วสาว โดย นิธยา บุตรศรี (๒๕๔๒) ศึกษาเรื่อง การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี พบว่าครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการนำเอาภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้าน ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี และด้านการประกอบอาชีพมาใช้ในการพัฒนา

หลักสูตรท้องถิ่น โดยมีการปรับรายละเอียดของเนื้อหาที่ใช้สอน โดยครูผู้สอนดำเนินการด้วยการนำเอาความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจากประสบการณ์เดิมของตนมากำหนดรายละเอียดของเนื้อหาวิชาและดำเนินการสอนเอง และครุณี ศรีตระกูล (๒๕๓๕) ศึกษาเรื่องการพัฒนาหน่วยการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โดยเน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่าความรู้ความเข้าใจที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของนักเรียนหลังจากการใช้หน่วยการสอนมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการใช้หน่วยการสอนและสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ๖๐/๖๐ นักเรียนมีพฤติกรรมการเรียนอยู่ในระดับดีเป็นส่วนใหญ่ รวมทั้ง สุสิทธิ์ ชูชาติ (๒๕๓๘) ได้ศึกษาเรื่อง การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่า และระบบนิเวศน์เพื่อแก้ปัญหาภัยแล้งของประเทศไทย พบว่า พื้นที่ในเขตภาคเหนือตอนบนมีพื้นที่ป่ามากที่สุดในประเทศไทย จากการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในรูปแบบของความเชื่อ พิธีกรรม กฎข้อบังคับ และการลงโทษต่อผู้ฝ่าฝืน บุกรุก ทำให้ป่าไม้ในภาคเหนือตอนบนมีพื้นที่ป่าไม้มากที่สุด โดยเฉพาะเขตจังหวัดที่มีกระเหรี่ยง ลัวะ อาศัยอยู่ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๐๐๔-๒๕๓๖

จะเห็นได้ว่าการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาศักยภาพของชุมชน และท้องถิ่น ตลอดจนการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ยั่งยืนให้กับผู้เรียน ชุมชน สังคม ล้วนแต่เป็นกลวิธีสำคัญที่นอกจากจะเป็นส่วนสำคัญในการร่วมกันรักษา สืบสาน มรดกทางภูมิปัญญาของไทยแล้ว ยังคงเป็นการร่วมกันพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการพัฒนา และการเรียนรู้อย่างยั่งยืน อันจะส่งผลดีต่อการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้

บทที่ ๒

ภูมิหลังทางสังคม ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ของเมืองลับแล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

บทนี้ ผู้วิจัยจะเสนอข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับภูมิหลังทางสังคม ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของเมืองลับแล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้แก่ ข้อมูลประวัติความเป็นมาของจังหวัดอุตรดิตถ์ ประวัติความเป็นมาของอำเภอลับแล ตำบลฝ่ายหลวง และบ้านท้องลับแล รวมทั้งข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของชาวไท-ขวนลับแล ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านท้องลับแล

๒.๑ จังหวัดอุตรดิตถ์

๒.๑.๑ ประวัติความเป็นมาของจังหวัดอุตรดิตถ์

จาก www.wikipedia.org/wiki/uttaradit (ระบบออนไลน์ : ๒๗ กันยายน ๒๕๕๒) ได้เสนอว่า จังหวัดอุตรดิตถ์ ตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนล่าง ได้ชื่อว่า เมืองแห่งพระแท่นศิลาอาสน์ ดำเนินอันลึกลับของเมืองลับแล ดินแดนแห่งลางสาธขวานหอม และบ้านเกิดของพระยาพิชัยดาบหัก ขุนศึกคู่บารมีของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

อุตรดิตถ์เป็นเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มายาวนาน โดยมีการค้นพบหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของชุมชนมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในสมัยอยุธยา และสมัยธนบุรีนั้น อุตรดิตถ์มีเมืองสำคัญ คือ เมืองพิชัยและเมืองสวรรคบุรีซึ่งเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ (ซึ่งทั้งสองเมืองนั้นเป็นเมืองหน้าด่านสำคัญมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย)

เดิมที่ตัวเมืองอุตรดิตถ์ในปัจจุบันนี้เป็นเพียงตำบลชื่อ "บางโพธิ์ท่าอิฐ" ขึ้นกับเมืองพิชัย แต่เพราะบางโพธิ์ท่าอิฐซึ่งอยู่ริมฝั่งขวาของแม่น้ำน่านมีความเจริญรวดเร็ว เพราะเป็นท่าเรือขนถ่ายสินค้าสำคัญในหัวเมืองฝ่ายเหนือ ดังนั้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกฐานะตำบลบางโพธิ์ท่าอิฐ ขึ้นเป็นเมือง "อุตรดิตถ์" มีความหมายว่า ท่าเรือด้านทิศเหนือของสยามประเทศ แต่ยังคงขึ้นกับเมืองพิชัยอยู่ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ เมืองอุตรดิตถ์มีความเจริญมากกว่าเมืองพิชัย จึงได้ยกฐานะขึ้นเป็นจังหวัด และเมืองพิชัยเลื่อนลงไปเป็นอำเภอหนึ่งจนทุกวันนี้

จังหวัดอุตรดิตถ์ตั้งอยู่ทางใต้สุดของภาคเหนือ จังหวัดอุตรดิตถ์เป็นจังหวัดที่มีภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาและที่สูงสลับซับซ้อน ซึ่งจะอยู่ทางตอนเหนือและทางตะวันออกของจังหวัด เนื่องจากทำเลที่ตั้งดังกล่าวจึงทำให้จังหวัดอุตรดิตถ์มีอากาศค่อนข้างร้อนอบอ้าวในฤดูร้อน มี

อากาศฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดูฝน และมีช่วงฤดูแล้งค่อนข้างชัดเจนตั้งแต่ประมาณกลางเดือนตุลาคมถึงเดือนพฤษภาคม เดือนที่ร้อนที่สุดคือเดือนเมษายน จังหวัดอุดรดิตถ์ได้รับอิทธิพลจากมรสุมตะวันออกเฉียงใต้เป็นส่วนใหญ่ มรสุมตะวันออกเฉียงใต้ปกติจะมีแหล่งกำเนิดบริเวณทะเลอันดามัน ทำให้จังหวัดอุดรดิตถ์มีช่วงฤดูฝนกินระยะเวลาตั้งแต่เดือนพฤษภาคมจนถึงเดือนกันยายน โดยเดือนกันยายนเป็นเดือนที่มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยสูงที่สุด

ประชากรส่วนใหญ่กว่าร้อยละ ๕๕.๖๖ นับถือศาสนาพุทธ นิกายเถรวาท โดยประกอบอาชีพทางด้านการเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยใช้พื้นที่ในการทำเกษตรประมาณร้อยละ ๒๖.๗๐ ของพื้นที่ทั้งหมด นอกจากนี้ยังประกอบอาชีพทางด้านปศุสัตว์ รวมทั้งมีการทำพืชไร่ปลูกผลไม้ นานาชนิด โดยผลไม้ที่ขึ้นชื่อของจังหวัดอุดรดิตถ์ คือลำไย

ส่วนการเดินทางมายังจังหวัดอุดรดิตถ์สามารถใช้เส้นทางได้หลายเส้นทาง ทั้งทางรถไฟ ทางรถโดยสารประจำทาง และทางรถยนต์ส่วนบุคคล สำหรับการเดินทางโดยเครื่องบิน จังหวัดอุดรดิตถ์เคยมีสนามบิน ๑ แห่ง สำหรับการเดินทางพาณิชย์ แต่ปัจจุบันได้ยกเลิก เนื่องจากไม่คุ้มทุน

สถานที่สำคัญ มีทั้งแหล่งโบราณสถาน เช่น วัดพระแท่นศิลาอาสน์ วัดพระฝางสว่างคบุรีมุนีนาถ วัดพระยืนพุทธบาทยุคล วัดพระบรมธาตุทุ่งยั้ง ซากเมืองโบราณสมัยอาณาจักรสุโขทัย แหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติภูสอยดาว อุทยานแห่งชาติคลองตรอน อุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน วนอุทยานแห่งชาติสักใหญ่ และแหล่งท่องเที่ยวอีกมากมาย ทั้งน้ำตก เขื่อนสิริกิติ์ วัด พระพุทธรูปสำคัญของจังหวัด เป็นต้น

๒.๑.๑.๑ พัฒนาการทางประวัติศาสตร์

๑) สมัยก่อนประวัติศาสตร์

พื้นที่ตั้งตัวเมืองอุดรดิตถ์ในอดีต เป็นพื้นที่ป่าอุดมสมบูรณ์ มีพื้นที่ราบลุ่มอันเกิดจากดินตะกอนแม่น้ำพัดของแม่น้ำน่านที่เหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐาน และประกอบกิจกรรมมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ปรากฏหลักฐานบริเวณรอบที่ตั้งตัวเมืองอุดรดิตถ์ในปัจจุบันที่แสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนไหว และการตั้งถิ่นฐานของแหล่งชุมชนมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่มีอายุมากกว่า ๒,๐๐๐ ปี ดังการค้นพบเครื่องมือหินขัด และซากกระดูกมนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่บ้านบึงวังจี้ว ซึ่งตั้งอยู่ตรงข้ามตำบลบางโพ-ท่าอิฐ และการค้นพบกลองมโหระทึกสำริด, กาน้ำ และภาชนะสำริดที่ม่อนสัลยพงษ์ซึ่งตั้งอยู่ในเขตตำบลบางโพในปี พ.ศ. ๒๔๙๐

๒) สมัยประวัติศาสตร์

พื้นที่ตั้งตัวเมืองอุดรดิตถ์ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่าน ในทำเลที่ตั้งอันเป็นเส้นทางคมนาคมสำคัญที่มีความเคลื่อนไหวมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ดังนั้นในบริเวณแถบนี้จึงมีการเคลื่อนไหว และย้ายถิ่นฐานของผู้คนมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีท่อน้ำที่สำคัญ ๓ ท่อ คือ

ท่าเสา ท่าอิด และท่าโพธิ์ ซึ่งมีความสำคัญ และเจริญรุ่งเรืองมาแต่สมัยขอมปกครองท่าอิด ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๔๐๐ ที่ตั้งตัวเมืองอุตรดิตถ์ในปัจจุบันมีที่มาจาก ๓ ทำน้ำสำคัญที่มีความสำคัญเป็นชุมทางค้าขายมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรขอม คือ

๒.๑ ท่าอิด คือ บริเวณท่าอิฐบน และท่าอิฐล่างปัจจุบัน (อิฐหรืออิด เป็นภาษาเหนือ (คำเมือง) แปลว่า เหนือ)

๒.๒ ท่าโพธิ์ คือ บริเวณวัดท่าถนน ตลาดบางโพ เนื่องจากมีต้นโพธิ์มาก มีคลองไหลผ่าน เรียกว่า คลองบางโพธิ์ (เพี้ยนมาเป็น บางโพ)

๒.๓ ท่าเสา คือ บริเวณตลาดท่าเสา (เสา เป็นภาษาเหนือ (คำเมือง) แปลว่า พักนอน)

พื้นที่ตั้งตัวท่าอิด (อิด แปลว่า "เหนือ") เนื่องจากการเดินทางมาค้าขายทางเรือ และทางบกของจังหวัดภาคเหนือ และภาคกลางสมัยโบราณกว่าจะถึงก็เหนือ ท่าอิดเป็นท่าที่มีความเจริญทางการค้ามากกว่าทุกท่าในภาคเหนือ เป็นท่าจอดเรือ ค้าขายจากมณฑลภาคเหนือ และภาคกลางรวมถึงเชียงตุง เชียงแสน หัวพันทั้งห้าทั้งหก สิบสองปันนา สิบสองจุไทย เดิมท่าอิดอยู่ในความปกครองของขอม ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๔๐๐ มาตลอด จนถึงสมัยสุโขทัย ขอมได้หมดอำนาจลง ท่าอิดจึงเป็นเมืองท่าขึ้นอยู่กับเมืองทุ่งยั้ง อันเป็นเมืองหน้าด่านของสุโขทัย สมัยต่อมาแควน่านได้เปลี่ยนทางเดินทำให้หาดท่าอิดออกไปทางตะวันออกมากทุกๆ ปี ท่าอิดจึงเลื่อนตามลงไปเรื่อยๆ เรียกว่า หาดท่าอิดล่าง ท่าอิดเดิม เรียกว่าท่าอิดบน ท่าอิดล่างก็ยังคงเป็นศูนย์การค้าจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

๓) สมัยปลายกรุงศรีอยุธยา-ต้นกรุงรัตนโกสินทร์

ช่วงสงครามเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ เมืองฝาง ซึ่งอยู่เหนือแม่น้ำเมืองอุตรดิตถ์ได้กลายเป็นแหล่งชุมนุมสำคัญของประชาชน เพราะ ไม่ได้รับผลกระทบจากสงครามไทย และพม่า ทำให้เกิดชุมนุมเจ้าพระฝางเป็นใหญ่เหนือหัวเมืองแถบนี้ ก่อนจะถูกปราบปรามลงได้ในภายหลัง

ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ท่าอิดเกี่ยวข้องกับเมืองพิชัยอย่างแน่นแฟ้น ใช้เป็นที่พักทุกครั้งที่ยกทัพผ่านและใช้เป็นที่รวบรวมทัพก่อนขึ้นตีหัวเมืองฝ่ายเหนือและล้านนา สมัยก่อนนั้นการเดินทาง และขนส่งสินค้า เพื่อนำมาขายทางตอนเหนือสะดวกอยู่ทางเดียว คือ ทางน้ำ แม่น้ำที่ให้เรือสินค้ารวมทั้งเรือสำเภาขึ้นลงได้สะดวกถึงภาคเหนือตอนล่างก็มีแม่น้ำน่านเท่านั้น เรือสินค้าที่มาจากกรุงเทพฯ หรือกรุงศรีอยุธยา ก็จะขึ้นมาได้ถึงบางโพท่าอิฐเท่านั้น เพราะเหนือขึ้นไปแม่น้ำจะตื้นและมีเกาะแก่งมาก ฉะนั้นตำบลบางโพท่าอิฐจึงเป็นย่านการค้าที่สำคัญ

๒.๑.๑.๒ กำเนิดนามเมืองอุตรดิตถ์

ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อุตรดิตถ์เป็นหัวเมืองชุมนุมการค้าใหญ่ที่สุด และสำคัญที่สุดในภาคเหนือ ทำให้ในปี พ.ศ. ๒๓๕๕ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ได้ทรงเล็งเห็นความสำคัญเมืองแห่งนี้ในฐานะ

ศูนย์กลางการค้าขายของแถบภาคเหนือตอนล่าง หรือเมืองท่าที่ตั้งอยู่ปลายเหนือสุด ที่ถูกควบคุมด้วยอำนาจโดยตรงของอาณาจักร จึงพระราชทานนามเมืองท่าอิดไว้ว่า "อุตตริฐ" (อุต-ทิศเหนือ, คิตฺ-ท่าหน้า) แปลว่า "ท่าเรือด้านทิศเหนือของสยามประเทศ" (คำนี้ต่อมาเขียนเป็น "อุตตรคิตฺ" และ "อุตตรคิต" ดังที่ใช้ในปัจจุบัน)

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่าอิดยังคงมีฐานะเป็นย่านค้าขึ้นต่อเมืองพิชัย สถานที่ราชการตั้งอยู่ที่เมืองพิชัย แต่ย่านการค้าอยู่ที่ท่าอิด ดังนั้น คดีต่างๆ ที่เกิดขึ้น และการเก็บภาษีอากรส่วนใหญ่จึงอยู่ที่ท่าอิด ราษฎรติดต่อกับส่วนราชการต้องไปเมืองพิชัย เป็นการไม่สะดวก ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๔๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสเมืองพิชัย, ท่าอิด, เมืองทุ่งยั้ง และเมืองลับแล ทรงเห็นว่าท่าอิดมีความเจริญเป็นศูนย์กลางการค้า และมีเมืองลับแลอยู่ใกล้ๆ เป็นเมืองรองลงไป การชำระคดี และการเรียกเก็บภาษีอากรสะดวกกว่าที่เมืองพิชัย จึงโปรดฯ ให้ย้ายเมืองพิชัยมาตั้งที่บริเวณท่าอิด ส่วนเมืองพิชัยเดิมว่าเรียกว่า เมืองพิชัยเก่า

พ.ศ. ๒๔๔๖ พวกเงี้ยวก่อจลาจลที่เมืองแพร่ โดยมีประภาหม่องหัวหน้าเงี้ยวตั้งตนเป็นใหญ่ คบคิดกับเจ้าเทพวงศ์เจ้าผู้ครองนครแพร่ จับพระยาสุรราชฤทธานนท์ข้าหลวงประจำมณฑลกับข้าราชการไทย ๓๘ คนฆ่าแล้วยกทัพลงมาจะยึดท่าอิฐ กองทัพเมืองอุตตรคิตฺนำโดยพระยาศรีสุริยราชวรานุวัติ เป็นผู้บัญชาทัพ พระยาพิศาลคีรี (ทัพ) ข้าราชการเกษียณอายุแล้วเป็นผู้คุมกองเสบียงส่ง ยกทัพไปตั้งรับพวกเงี้ยวที่ปางอ้อ ปางต้นผึ้ง พระยาศรีสุริยราชฯ จึงมอบหมายพระยาพิศาลคีรี เป็นผู้บัญชาการทัพแทน เนื่องจากเป็นผู้มีอาวุโส และกราศึกปราบฮ่อที่หลวงพระบางมาก พระยาพิศาลคีรีได้สร้างเกียรติคุณให้กองทัพไทย โดยปราบทัพพวกเงี้ยวราบคาบ ฝ่ายไทยเสียชาวบ้านที่อาศัยารบเพียงคนเดียว กอปรกับเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี แม่ทัพจากกรุงเทพฯ ยกมาช่วย

พ.ศ. ๒๔๔๘ - ๒๔๕๑ ทางรถไฟเริ่มสร้างทางผ่านท่าโพธิ์ และท่าเสา บริเวณนี้ยังเป็นป่าไฟ ไม่เจริญเหมือนท่าอิด กรมรถไฟจึงสร้างทางรถไฟแยกไปที่หาดท่าอิดล่าง ในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ สมัยพระยาสุจริตรักษา (เชื้อ) เป็นเจ้าเมือง ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ กรมรถไฟได้สร้างสถานีรถไฟถึงบางโพธิ์และท่าเสา ทำให้ท่าโพธิ์และท่าเสาเจริญทางการค้าอย่างรวดเร็ว ประกอบกับที่ท่าอิดน้ำท่วมบ่อย การคมนาคมทางน้ำเริ่มลดความสำคัญลง การค้าที่ท่าอิดเริ่มซบเซา พ่อค้าเริ่มอพยพมาตั้งที่ท่าโพธิ์ และท่าเสาเพิ่มมากขึ้น ท่าอิดเมืองท่าที่เคยเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่ พ.ศ. ๑๔๐๐ ก็เสื่อมความนิยมลง และได้ย้ายศูนย์กลางการค้ามาที่ตลาดท่าโพธิ์ และตลาดท่าเสา และต่อมาหลังจากการตัดเส้นทางรถไฟผ่านเมืองอุตตรคิตฺสำเร็จในสมัยรัชกาลที่ ๖ ได้ทำให้แหล่งชุมนุมการค้าย่านท่าเสา และท่าอิฐเริ่มหมดความสำคัญลง เพราะรถไฟสามารถวิ่งขึ้นเมืองเหนือได้โดยไม่ต้องหยุดขนถ่ายเสบียงที่เมืองอุตตรคิตฺ และประกอบกับการที่ทางราชการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ปิดกั้นแม่น้ำน่านในเขตอำเภอท่าปลาในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ทำให้การคมนาคมทางน้ำยุติลงสิ้นเชิง โดย

ในช่วงก่อนปี พ.ศ. ๒๕๐๐ นั้น เส้นทางคมนาคมทางถนนในจังหวัดอุตรดิตถ์มีเพียงไม่กี่เส้นทาง และด้วยทำเลที่ตั้ง และความไม่สะดวกในการคมนาคมทางถนนในช่วงนั้นดังกล่าว ทำให้ตัวเมืองอุตรดิตถ์ซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางการคมนาคมของภาคเหนือกลายเป็นเมืองในมุมปิด ไม่เหมือนเมื่อครั้งการคมนาคมทางน้ำรุ่งเรือง และด้วยภูมิประเทศที่ไม่เอื้ออำนวยดังกล่าว จึงทำให้ในช่วงต่อมา รัฐบาลได้หันมาพัฒนาเมืองพิษณุโลกให้เป็นศูนย์กลางแห่งภาคเหนือตอนล่างแทน

จนในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ทางกรมได้ตัดทางหลวงแผ่นดินหมายเลขที่ ๑๑ ทำให้เมืองอุตรดิตถ์เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง และมีการพัฒนามากขึ้นตามลำดับ เพราะทางเส้นนี้เป็นเส้นทางส่วนหนึ่งของถนนสายเอเชียที่ตัดผ่านมาจากจังหวัดพิษณุโลกผ่านนอกเมืองอุตรดิตถ์เข้าสู่จังหวัดแพร่ ทำให้เส้นทางนี้กลายเป็นเส้นทางคมนาคมทางบกสายหลักของจังหวัดอุตรดิตถ์ และกลายเป็นทางผ่านสำคัญเพื่อเข้าสู่ภาคเหนือตอนบน (ล้านนา) สำหรับตัวเมืองอุตรดิตถ์มีความเจริญขึ้นมาโดยลำดับ เนื่องจากเป็นที่ตั้งของย่านสถานีรถไฟที่ใหญ่ที่สุดในภาคเหนือ ทำให้ในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ได้มีประกาศเปลี่ยนชื่อเมืองพิชัยมาเป็น เมืองอุตรดิตถ์ และในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ เมืองอุตรดิตถ์ จึงได้รับการยกฐานะจากเมืองอุตรดิตถ์ขึ้นเป็นจังหวัดอุตรดิตถ์ สืบจนปัจจุบัน

๒.๑.๒ สภาพทั่วไปของจังหวัดอุตรดิตถ์

จาก <http://www.uttaradit.go.th/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=๖>
(ระบบออนไลน์ : ๑๗ กันยายน ๒๕๕๒) ได้เสนอข้อมูลสภาพทั่วไปของจังหวัดอุตรดิตถ์ ไว้ว่า

๒.๑.๒.๑ ลักษณะทางภูมิศาสตร์

อุตรดิตถ์เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคเหนือตอนล่าง เป็นประตูขึ้นสู่ดินแดนล้านนา ตะวันออก เป็นเมืองก่อนประวัติศาสตร์ ตัวเมืองเดิมชื่อ บางโพธิ์อิฐ ได้รับการยกฐานะเป็นจังหวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖ “อุตรดิตถ์” หมายถึง เมืองท่าแห่งทิศเหนือ เป็นเมืองด่านานแม่ข่ายลับแล และเมืองถิ่นกำเนิดของวีรบุรุษกู่ชาติ “พระยาพิชัยดาบหัก” ทหารเอกสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ที่อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ โดยทางรถยนต์ ๔๕๑ กิโลเมตร และโดยทางรถไฟ ๔๘๕ กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง มีเนื้อที่กว้างประมาณ ๗,๘๓๘.๕๕๒ ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ ๔,๘๕๕,๑๒๐ ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ จังหวัดแพร่ และจังหวัดน่าน

ทิศใต้ ติดกับ จังหวัดพิษณุโลก

ทิศตะวันออก ติดกับ จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดเลย และ สาธารณรัฐประชาธิปไตย

ประชาชนลาว มีเขตชายแดนยาวประมาณ ๑๓๕ กิโลเมตร

ทิศตะวันตก ติดกับ จังหวัดสุโขทัย

สภาพพื้นที่ และลักษณะภูมิประเทศ แบ่งได้เป็น ๓ ลักษณะ คือ

๑) ที่ราบลุ่มแม่น้ำน่าน บริเวณสองฝั่งของแม่น้ำน่าน และลำน้ำสาขาที่ไหลรวมมาบรรจบ กับแม่น้ำน่าน สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ค่อนข้างราบเรียบ อยู่ในเขตอำเภอตรอน อำเภอพิชัย บางส่วนในอำเภอเมือง อำเภอลับแล และอำเภอทองแสนขัน (ประมาณ ๒๐% ของพื้นที่ทั้งหมด)

๒) ที่ราบระหว่างหุบเขาและเชิงเขา บริเวณที่อยู่ต่อเนื่องจากบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำทางด้านเหนือ และด้านตะวันออกของจังหวัด มีที่ราบแคบๆ ในระหว่างหุบเขาตามแนวคลองตรอน แม่น้ำปาด คลองแม่พร่อง ห้วยน้ำไคร้ และลำธารสายต่างๆ สลับกับภูมิประเทศเป็นเขาในเขตอำเภอเมืองอุตรดิตถ์ ลับแล น้ำปาด ฟากท่า และบ้านโคก (ประมาณ ๖๐% ของพื้นที่ทั้งหมด)

๓) เขตภูเขาและที่สูง มีพื้นที่ประมาณครึ่งหนึ่งของจังหวัด อยู่ในบริเวณทางด้านเหนือ และทางตะวันออกของจังหวัด โดยเฉพาะเขตอำเภอเมืองอุตรดิตถ์

จังหวัดอุตรดิตถ์ซึ่งได้รับอิทธิพลจากกระแสลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และตะวันตกเฉียงใต้มีความชื้น และความร้อนสูง ส่วนในฤดูร้อนอากาศจะร้อนจัด อุณหภูมิเฉลี่ยอยู่ที่ ๓๕ องศาเซลเซียส อากาศเย็นสบายในฤดูหนาว และมีฝนตกชุกในฤดูฝน ส่วนปริมาณน้ำฝนของจังหวัดอุตรดิตถ์ อยู่ช่วง ๙๕๗.๓ มิลลิเมตร ถึง ๑,๖๕๕.๙ มิลลิเมตร จำนวนวันฝนตก ๙๙ วัน

๒.๑.๒.๒ การแบ่งเขตการปกครอง

จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้แบ่งพื้นที่เพื่อการบริหารราชการส่วนภูมิภาคเป็น ๙ อำเภอ ๖๗ ตำบล ๖๑๓ หมู่บ้าน โดยมีอำเภอดังนี้ อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ ตรอน ทองแสนขัน ท่าปลา น้ำปาด บ้านโคก พิชัย ฟากท่า และอำเภอลับแล

ตาราง ๒.๑ แสดงการแบ่งเขตการปกครองจังหวัดอุตรดิตถ์

อำเภอ	พื้นที่ (ตร.กม.)	ตำบล	หมู่บ้าน	เทศบาล เมือง/ตำบล	อบต.	ห่างจากจังหวัด
เมืองอุตรดิตถ์	๓๖๕.๔๘	๑๖	๑๕๘	๙	๙	
ตรอน	๓๑๔.๕๐	๕	๔๓	๒	๕	๓๕ กม.
ท่าปลา	๑,๖๘๑.๔๕	๘	๘๕	๓	๓	๕๕ กม.
น้ำปาด	๑,๔๔๘.๓๑	๖	๔๙	๑	๖	๘๕ กม.
ฟากท่า	๖๓๒.๖๓	๔	๓๑	๑	๔	๑๔๐ กม.
บ้านโคก	๑,๐๕๕.๙๑	๔	๓๑	๑	๓	๑๘๐ กม.
พิชัย	๓๓๖.๖๘	๑๑	๙๘	๒	๑๑	๖๐ กม.
ลับแล	๔๔๘.๓๓	๓	๖๕	๓	๓	๑๑ กม.
ทองแสนขัน	๓๕๔.๔๔	๔	๔๙	๑	๔	๕๐ กม.
รวม	๓,๘๓๘.๖๑	๖๕	๖๑๓	๒๓	๕๖	

ที่มา : ที่ทำการปกครองจังหวัดอุตรดิตถ์ ข้อมูล ณ พ.ศ. ๒๕๕๒

๒.๑.๒.๓ ประชากร

จำนวนประชากรของจังหวัดมีทั้งสิ้น ๔๖๓,๕๘๕ คน เป็นเพศชาย ๒๒๘,๕๘๑ คน เพศหญิง ๒๓๔,๖๐๔ คน ความหนาแน่นเฉลี่ย ๖๐ คน/๑ ตารางกิโลเมตร อำเภอที่มีความหนาแน่นประชากรมากที่สุดคือ อำเภอเมืองอุดรดิตถ์ โดยมีความหนาแน่นเท่ากับ ๑๑๔ คน/๑ ตารางกิโลเมตร และอำเภอที่มีความหนาแน่นของประชากรน้อยที่สุดคือ อำเภอบ้านโคก เท่ากับ ๑๔ คน/๑ ตารางกิโลเมตร (ข้อมูล ณ เดือน พฤษภาคม ๒๕๕๒)

ตาราง ๒.๒ แสดงรายละเอียดประชากร และครัวเรือน ของจังหวัดอุดรดิตถ์

พื้นที่	จำนวน หลังคาเรือน	จำนวนประชากร		
		ชาย	หญิง	รวม
เมืองอุดรดิตถ์	๕๒,๒๕๓	๓๔,๐๓๖	๓๓,๓๕๒	๑๕๑,๘๒๘
ตรอน	๑๐,๓๓๓	๑๓,๑๓๓	๑๓,๘๕๐	๓๔,๕๘๓
ท่าปลา	๑๔,๑๕๔	๒๔,๕๓๑	๒๔,๒๓๑	๔๘,๘๐๒
น้ำปาด	๑๐,๒๖๔	๑๖,๖๐๒	๑๖,๒๒๓	๓๒,๘๒๕
ฟากท่า	๔,๘๕๐	๓,๕๒๔	๓,๕๕๘	๑๕,๑๒๒
บ้านโคก	๕,๓๘๖	๓,๓๒๒	๖,๘๕๒	๑๔,๑๗๔
พิชัย	๒๒,๕๑๒	๓๓,๔๕๑	๓๕,๒๔๑	๗๖,๓๓๒
ลับแล	๑๕,๕๒๖	๒๓,๓๖๖	๒๘,๕๒๖	๕๖,๒๕๒
ทองแสนขัน	๕,๕๔๑	๑๖,๔๕๖	๑๖,๓๓๕	๓๒,๘๒๓
รวม	๑๕๐,๑๕๓	๒๒๘,๕๘๑	๒๓๔,๖๐๔	๔๖๓,๕๘๕

ที่มา : ที่ทำการปกครองจังหวัดอุดรดิตถ์ พ.ศ. ๒๕๕๒

แผนที่ ๒.๑ แสดงแผนที่จังหวัดอุดรดิตถ์

ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชว่า เดิมชาวเมืองแพร่ เมืองน่าน หนีเข้าศึกและความเดือดร้อน มาชุมนุมกันตั้งชุมชนอยู่บริเวณนี้ เนื่องจากเป็นที่ป่ารก หลบซ่อนตัวง่าย และภูมิประเทศเป็นเมืองอยู่ในหุบเขา มีเนินสลับกับที่ต่ำ คนต่างเมืองถ้าไม่คุ้นเคยกับภูมิประเทศจะหลงทางได้ง่าย อำเภอลับแล นอกจากจะมีโบราณสถานที่น่าสนใจมากมายแล้ว ยังเป็นแหล่งผลิตสินค้าหัตถกรรม เช่น ผ้าดินจก และไม้กวาด โดยเป็นแหล่งปลูกยางสด ซึ่งเป็นผลไม้ที่มีชื่อเสียงของจังหวัดอีกด้วย

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ พอจะอนุมานได้ว่าที่เมืองทุ่งยั้ง แต่เดิมเคยเป็นเมืองใหญ่ที่เป็นชุมชนของพวกละว้าและขอม มีความเจริญรุ่งเรืองมาช้านาน เพราะได้มีการขุดพบกลองมโหระทึก และพริ้วสำริด ได้ในบริเวณดังกล่าว ต่อมาเมื่ออาณาจักรขอมล่มสลายลง คนไทยก็ได้เข้ามาครอบครอง และตั้งเมืองขึ้นเรียกชื่อว่า "เมืองกัมโฆ"

ทางด้านเหนือของเมืองกัมโฆ มีภูมิประเทศเป็นป่าเขาสลับซับซ้อน มีบรรยากาศเยือกเย็น ยามพลบค่ำแม้แต่วันจะยังไม่ตกคืนก็มีแล้ว เพราะจะมีดอยม่อนฤๅมิเป็นฉากกั้นแสงอาทิตย์ ป่าแห่งนี้ จึงได้ชื่อว่า "ป่าลับแล" (แล แปลว่า เวลาเย็น) ต่อมาเพี้ยนเป็น "ป่าลับแล" ซึ่งกลายมาเป็นชื่ออำเภอลับแล ต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ในยุคเกี่ยวกับการรวมตัวของเมืองกัมโฆ ได้มีผู้คนจากอาณาจักรโยนกเชียงแสน อพยพหลบภัยสงครามเข้ามาตั้งรกรากอยู่บริเวณที่ราบเขาแห่งหนึ่ง และตั้งชื่อบ้านว่า "บ้านเชียงแสน" ต่อมาคนกลุ่มนั้นก็แยกย้ายกันไปห้กล้างถางดงสร้างบ้านเมือง ขึ้นกระจัดกระจายตามที่ราบ และตามไหล่เขาต่างๆ เมื่อได้ทำมาหากินกันระยะหนึ่งคนกลุ่มนั้นได้ไปอัญเชิญเจ้าชายฟ้าฮ่ามกุมาร จากอาณาจักร โยนกเชียงแสนมาตั้งเมืองที่ป่าลับแลโดยให้ชื่อว่า เมืองลับแล และได้สร้างวังขึ้นที่บ้านห้องลับแล หรือที่บริเวณวัดเจติยคีรีวิหาร เมื่ออาณาจักร โยนกเชียงแสนล่มสลายลงอาณาจักรล้านนา เฟื่องฟูแทน เมืองลับแลก็ยกขึ้นกับอาณาจักรล้านนา ใน พ.ศ. ๑๖๕๐ อาณาจักรสุโขทัยรุ่งเรืองขึ้น ก็เป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรสุโขทัย ในปี พ.ศ. ๑๙๘๑ เมืองทุ่งยั้ง ได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นเพราะเป็นเมืองหน้าด่านของอาณาจักรอยุธยา เมืองลับแลจึงได้ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเมืองทุ่งยั้ง ครั้นต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ ในราว พ.ศ. ๒๔๔๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสเมืองอุดรดิตถ์ และได้เสด็จมาถึงเมืองลับแลในวันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๔ ได้โปรดให้ย้ายศาลากลางจังหวัดจากเมืองพิชัยมาตั้งที่บางโพ และยุบเมืองทุ่งยั้งรวมกับลับแล และสถาปนาเมืองลับแลขึ้นเป็นอำเภอ ส่วนอาคารที่ทำการยังตั้งอยู่ที่เมืองทุ่งยั้ง บริเวณใกล้เวียงเจ้าเงาะ

ต่อมาพระพิศาลคีรี ได้ย้ายอาคารทำการไปตั้งที่ม่อนจำศีลในปีเดียวกันนี้ (ห่างจากที่ว่าการอำเภอปัจจุบันไปทางทิศเหนือประมาณ ๑ กิโลเมตร) ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๕๑ สมัย พระศรีพนมมาศ (เมื่อครั้งเป็นหลวงศรีพนมมาศ) เห็นว่าห่างไกลจากตัวเมืองลำบากแก่ราษฎร โปรดติดต่อประกอบกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์จะสงวนที่ม่อนจำศีล เป็นที่

ประดิษฐานพระเหลือ (พระพุทธรูปที่สร้างจากทองที่เหลือจากการหล่อพระพุทธรชินราชที่จังหวัดพิษณุโลก) เพราะทรงเห็นว่าทิวทัศน์ของม่อนจำศีลคล้ายกับเมืองชาวจึงได้ย้ายอาคารที่ทำการจากม่อนจำศีล มาอยู่ที่ ม่อนสยามินทร์ (ชาวบ้านเรียกม่อนสามินทร์) เพราะเคยเป็นที่ตั้งพลับพลารับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นที่ตั้งที่ว่าการอำเภอในปัจจุบัน

นอกจากนี้ ทรงพล ศิวานนท์ (๒๕๔๓) นำข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของเมืองลับแล มาวิเคราะห์เรียบเรียง และเสนอประวัติศาสตร์ของเมืองลับแล ให้เห็นชัดเจน ดังนี้

เมืองลับแลเป็นโบราณสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งในจำนวน ๑๑ แห่ง ของจังหวัดอุตรดิตถ์ ที่กรมศิลปากรได้ประกาศกำหนดให้เป็นโบราณสถานสำหรับชาติ และได้ให้รายละเอียดความสำคัญของเมืองลับแลว่า

...เมืองลับแลอยู่ในอำเภอลับแล เป็นเมืองโบราณอยู่ทางทิศตะวันตกของเมืองอุตรดิตถ์ต่อเทือกเขาเมืองแพร่ ตั้งขึ้นในสมัยอยุธยา เพิ่มเป็นตำบลที่พวกชาวเมืองเหนือหนีความเดือดร้อนอพยพมาอยู่ก่อน ภายหลังจึงได้ตั้งเป็นเมืองขึ้นเรียกเมืองลับแล ทำเลท้องที่เมืองลับแลเป็นแอ่งอยู่ในระหว่างเขามีที่ลุ่มกับที่ดอนสลับกันหลายตอน มีลำห้วยผ่านมาในท้องที่นี้...

คำว่า “ลับแล” หมายความว่าตามรูปศัพท์ว่า “ที่ซึ่งมองดูไม่เห็น” เป็นชื่อเมืองตั้งตามลักษณะภูมิประเทศ เพราะเมืองลับแลตั้งในภูมิประเทศที่ลึบซับซ้อน เมื่อมองจากภายนอกเห็นแต่ป่าไม้ไม่ค่อยพบเห็นบ้านเรือน กล่าวกันว่าหากคนต่างถิ่นหลงเข้าไปในเมืองลับแลนี้ อาจหาทางออกไม่ได้ ข้อความดังกล่าวคงจะเป็นจริง เพราะภูมิประเทศเมืองลับแล (อำเภอลับแล) เป็นป่าเขาสลับซับซ้อน มีบรรยากาศเยือกเย็น ยามพลบค่ำแม้ดวงอาทิตย์จะยังไม่ตกดินก็จะมีคแล้วเพราะมีดอยม่อนฤๅษีสองใหญ่ เป็นฉากกันแสงอาทิตย์ป่าบริเวณนี้จึงได้ชื่อว่า ลับแลง ต่อมาได้เรียกเพี้ยนเป็นคำว่า “ลับแล”

เมืองลับแลนี้มีตำนานเก่าแก่พื้นบ้านที่ชาวเมืองลับแลเล่าสืบต่อกันมาสองทาง คือ ตำนานทางพุทธศาสนาเล่าว่า เมื่อครั้งที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จมาโปรดเวไนยสัตว์ที่หมู่บ้านซึ่งต่อมาชื่อเมืองทุ่งยั้งนั้น พระองค์ได้ประทับนั่งบำเพ็ญภาวนาที่พระแท่นศิลาอาสน์ ทรงเสด็จประทับยืนแล้วเดินจงกรมที่วัดพระยืนพุทธบาทยุคลด ได้ทอดพระเนตรไปทางทิศเหนือเห็นหนองน้ำกว้างใหญ่ต่อมาหนองน้ำนี้เรียกว่า “หนองพระแล” และพระองค์ได้ทอดพระเนตรไปยังที่ตั้งของเมืองลับแล แต่ปรากฏว่ามีต้นไม้บังมากมายดังกับเป็นพื้นที่ลึบ ดินแดนนี้จึงมีชื่อเรียกกันต่อมาว่า “ลับแล” ส่วนตำนานพื้นบ้านอีกทางหนึ่งเล่ากันว่า เมืองลับแลเป็นเมืองแม่ม่ายเป็นเมืองที่อยู่ในภูมิประเทศที่ลึบซับซ้อน พลเมืองมีแต่ผู้หญิง ปกครองยึดมั่นแต่ความคิมิศีลธรรม และรักษาวาจาสัตย์ต่อสามีชายชาวเมืองทุ่งยั้งคนหนึ่งเดินทางเข้าไปในป่าเมืองลับแลก็ได้พบกับสาวเมืองลับแล ทั้ง

สองเกิดความรักต่อกัน สาวจึงรับหนุ่มไปอยู่บ้านตน และได้อยู่ด้วยกันฉันท์สามีภรรยา สาวให้ชายสัญญาว่าจะไม่พุดเท็จ สองสามีภรรยาอยู่ด้วยกันจนมีบุตรหนึ่งคน วันหนึ่งขณะที่ภรรยาออกไปเก็บผักหักฟืนบุตรหิวนมจึงร้องไห้ไม่หยุด บิดาไปลอบให้บุตรหยุดร้องไห้ โดยหลอกว่ามารดากลับมาแล้วบุตรจึงหยุดร้องไห้ เมื่อภรรยาทราบว่สามีกล่าวเท็จต่อบุตรก็จำเป็นต้องให้สามีออกจากเมืองไปเพราะไม่รักษาวาจาสัตย์ตามสัญญาก่อนออกเดินทางภรรยาแอบนำนมพร้อมกำชับไม่ให้เปิดดูในระหว่างเดินทาง แต่สามีมีฟังคำภรรยาได้เปิดนมดูระหว่างทางเห็นเป็นขมื่นจึงทิ้งของในย่ามออกบ้าง ครั้นไปถึงบ้านของตนก็ได้พบว่าขมื่นที่เหลืมาเพียงหัวเดียวนั้นเป็นทองคำ (โบราณสถานสำคัญ ๑๑ แห่งในจังหวัดอุดรดิตถ์ ได้แก่ วัดพระแท่นศิลาอาสน์ เวียงเจ้าเงาะ วัดมหาธาตุ วัดพระยืนในอำเภอลับแล เมืองพิชัยเก่า คูปราสาทปรางค์วัดเสมานในอำเภพิชัย วัดพระฝางในอำเภอเมือง ริมห้วยปากในอำเภอฟากท่า และเมืองลับแลในเขตอำเภอลับแล)

จากหลักฐาน และตำนานพื้นบ้านดังกล่าว สรุปได้ว่าอำเภอลับแล เป็นสถานที่ตั้งตามลักษณะภูมิประเทศที่ลุ่มชื้นช้อน เพราะมีภูเขา และป่าไม้ดงบังมิให้บุคคลภายนอกเดินทางเข้าไปได้โดยสะดวก ประกอบกับสมัยก่อนชาวพื้นเมืองลับแลเองค่อนข้างไม่อยากพบปะเกี่ยวข้องกับบุคคลต่างถิ่น สภาพลักษณะภูมิประเทศและอุปนิสัยของชาวลับแลดังกล่าว จึงทำให้บริเวณนี้มีชื่อเรียกว่า “ลับแล” บริเวณที่ได้ชื่อว่าลับแล คือพื้นที่ตอนเหนือของอำเภอลับแล ในตำบลชัยชุมพล ตำบลศรีนพมาศ ตำบลฝายหลวง และตำบลนาคกก

เมื่อพิจารณาประวัติการตั้งถิ่นฐานและการสร้างเมืองลับแล จะเห็นว่าการก่อสร้างเมืองลับแลในระยะเริ่มแรก มีความเกี่ยวข้อง และสัมพันธ์กับอาณาจักร โยนกเชียงแสน ซึ่งเป็นอาณาจักรเริ่มแรกของคนไทยที่ก่อตั้งขึ้นบริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย การเสนอการตั้งถิ่นฐาน และการสร้างเมืองลับแล จะได้รับการพิจารณาว่าอาจมีความถูกต้องอยู่บ้าง เพราะการก่อสร้างเมืองลับแล พอจะสอดคล้องกับความคิดของธิดา สาระยา (๒๕๒๑) ที่ได้เสนอการก่อตั้งชุมชนระยะแรกของคนไทยที่เรียกว่า “เมือง” ในดินแดนสุวรรณภูมิ ดังนี้

“เมือง” หมายถึง การที่กลุ่มชนอยู่รวมกันเป็นกลุ่มทางสังคมตั้งหลักแหล่งแน่นอน ซึ่งเป็นพัฒนาการขั้นต้นสุดของมนุษย์ ซึ่งถือเป็นความเจริญอยู่เหนือสังคมชนเผ่าเร่ร่อน และแสวงหาที่เพาะปลูกทำมาหากินที่เหมาะสม เมืองที่เกิดจากการรวมกลุ่มของคนในสังคมนั้นเริ่มจากกลุ่มเครือญาติ อาจอ้างบรรพบุรุษเดียวกัน มีหัวหน้าผู้นำเป็นหลักสร้างสำนักทางวัฒนธรรมเกิดกลุ่มชนที่มีสำนึกร่วมทางวัฒนธรรม (Cultural Commonalties) ลักษณะการรวมกลุ่มดังกล่าวนี้อาจเกิดขึ้นก่อนการสร้างเมืองทางกายภาพที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบเสียอีก

ธิดา สาระยา เสนอเพิ่มเติมถึงการกำเนิดของ “เมือง” ในบริเวณภาคเหนือตอนบน พบว่า “เมืองที่เกิดทางภาคเหนือของประเทศไทยต่างมีบรรพบุรุษเฉพาะกลุ่มของตน เมืองพะเยาสัมพันธ์

กับเครือญาติขุนเจ็อง เมืองน่านเกี่ยวข้องกับกลุ่มเจ้าขุนนุ่น-ขุนฟอง เชียงแสนเกี่ยวกับกลุ่มลาวจ้ง ในที่สุดกลุ่มสกุลวงศ์ ก็นับญาติเดียวกัน สืบมาจากบรรพบุรุษลาวจ้งหรือละจ้งกราช กลุ่มนี้จะสืบเชื้อสายลงมาเป็น “มังราย” ผู้ตั้งเมืองเชียงรายและเชียงใหม่ภายหลัง จะเห็นได้ว่าบรรดา “เมือง” ของกลุ่มคนที่ใช้ภาษาไตหรือสัมพันธ์กับภาษานี้ คือ กลุ่มความสัมพันธ์แบบเครือญาติตามอุดมการณ์ (Ideal kinship group) อาจเป็นเครือญาติจริงหรือการอ้างถือญาติก็ได้

จากข้อความเกี่ยวกับการสร้างเมืองในระยะเริ่มแรกของกลุ่มชนชาวไทย ก็อาจหมายถึง การตั้งถิ่นฐาน และการก่อตั้งเมืองลับแลของกลุ่มชนชาวลับแล ซึ่งเป็นชาวไทยล้านนาที่ได้ เพราะประวัติศาสตร์การก่อตั้งเมืองลับแลมีความเกี่ยวข้องกับอาณาจักร โยนกเชียงแสน มีการกล่าวถึงผู้นำ คือ นานคำลือ (เจ้าแก้ว) และนานคำแสน (เจ้าหลัก) รวมถึงบรรพบุรุษของตนว่าได้สืบเชื้อสายมาจากกลุ่มชนชาวไทยในอาณาจักรโยนกเชียงแสน และได้มีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานภายในบริเวณเมืองลับแล ซึ่งปัจจุบันนี้เป็นระยะเวลาก่อนที่จะคนไทยจะสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย และอาณาจักรล้านนาไทยขึ้นในปี พ.ศ. ๑๘๐๐ และ พ.ศ. ๑๘๓๕ ตามลำดับ

หนังสือประวัติเมืองลับแล ของพระครูธรรมยุต เจ้าคณะอำเภอลับแล (๒๕๒๐) ได้ระบุว่าเมืองลับแลมีความเจริญมั่นคงขึ้นเพราะ มีเจ้าฟ้าอำมมาราชบุตรกษัตริย์แห่งอาณาจักรโยนกเชียงแสนมาเป็นกษัตริย์ปกครองพระองค์แรกตั้งแต่ปี พ.ศ. ๑๕๑๓ หลังจากที่อาณาจักรสุโขทัยได้ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๑๘๐๐ และได้ขยายอาณาเขตเข้าปกครอง “เมือง” ต่างๆ ของกลุ่มชนชาวไทย อยู่บริเวณใกล้กับอาณาจักรสุโขทัยรวมทั้งเมืองทุ่งยั้งที่มีบทบาทสำคัญในฐานะหัวเมืองหน้าด่านทางทิศเหนือของอาณาจักรสุโขทัยด้วย เมืองลับแลที่อยู่ใกล้กับเมืองทุ่งยั้งคงจะถูกผนวกรวมเข้ากับอาณาจักรสุโขทัยด้วย โดยอาณาจักรสุโขทัยอาจมอบหมายเมืองทุ่งยั้งปกครอง และดูแลเมืองลับแลก็เป็นได้ เหตุผลที่ว่าในสมัยอาณาจักรสุโขทัย (พ.ศ. ๑๘๐๐-๑๘๘๑) เมืองลับแลอยู่ในการปกครองของเมืองทุ่งยั้ง มีความสัมพันธ์ และเกี่ยวข้องกันมาก มีผลให้การคมนาคมติดต่อระหว่างเมืองทั้งสองสะดวก และรวดเร็วกว่าการติดต่อกับอาณาจักรล้านนาไทย เพราะ ถูกสังกัดกันจากภูเขาสูงทางทิศเหนือของเมืองลับแล ตรงพรมแดนที่ต่อเขตแดนเมืองแพร่ซึ่งอยู่ในการปกครองของอาณาจักรล้านนาไทย ประกอบกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของอาณาจักรล้านนาไทยไม่เคยกล่าวถึงเมืองลับแล ว่าอยู่อาณาเขตปกครองของตน เหตุผลดังกล่าวนี้ทำให้ผู้ศึกษาอนุมานได้ว่าเมืองลับแลน่าจะอยู่ในการปกครองของเมืองทุ่งยั้งในสมัยสุโขทัย

๑) เมืองลับแลในสมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. ๑๘๕๓-๒๓๑๐)

ในสมัยอยุธยาตอนต้น (พ.ศ. ๑๘๕๓-๒๐๓๔) กับ อยุธยาตอนกลาง (พ.ศ. ๒๐๓๔-๒๒๓๑) ไม่มีหลักฐานของทางราชการว่าเมืองลับแลอยู่ในเขตการปกครองของเมืองใด เพราะพระราช

พงศาวดารของกรุงศรีอยุธยาแต่ละฉบับไม่ได้กล่าวถึงเมืองลับแลในสมัยอยุธยาตอนปลาย (พ.ศ. ๒๒๓๑-๒๓๑๐) แต่มีบันทึกว่าเมืองลับแลอยู่ในการปกครองของเมืองพิชัย ดังข้อความที่ว่า

...เมืองวังโพ (ขึ้นกับพิชัย) เมืองลับแล (ขึ้นตรงกับพิชัย) นครชุม
(ขึ้นกับพิษณุโลก) นครไท (ขึ้นกับพิษณุโลก) เมืองค่านางพูน (ขึ้นกับ
พิชัย) เมืองน้ำปาด (ขึ้นกับพิชัย) เมืองหล่มสัก เมืองเทพบุรี (ขึ้นกับ
พิษณุโลก) เมืองขุนกันและเมืองพิพัฒ (ขึ้นกับพิชัย) เมืองปัตนุร (ขึ้นกับ
พิชัย)...

ข้อความข้างต้นแสดงว่า เมืองวังโพ (บางโพ คือ อำเภอเมืองจังหวัดอุดรดิตถ์ ในปัจจุบัน) ลับแล ค่านางพูน น้ำปาด ขุนกัน พิพัฒ และเมืองปัตนุร คงอยู่ในเขตการปกครองของเมืองพิชัยมา ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายจนถึงอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าครั้งที่สองในปี พ.ศ. ๒๓๑๐

๒) เมืองลับแลในสมัยกรุงธนบุรี (พ.ศ. ๒๓๑๐-๒๓๒๕)

ในสมัยกรุงธนบุรี (พ.ศ. ๒๓๑๐-๒๓๒๕) ตอนต้นรัชกาลพระเจ้ากรุงธนบุรีช่วงเวลาที่ พระองค์กำลังรวบรวมอาณาจักรไทยให้เป็นปึกแผ่นอีกครั้งหนึ่ง เมืองลับแลอยู่ในอำนาจการ ปกครองของชุมนุมเจ้าฟ้างที่ปกครองดินแดนส่วนใหญ่ทางภาคเหนือของไทย นอกเหนือจาก อาณาจักรล้านนาไทย ที่อยู่ในการควบคุมของพม่า เมืองลับแลมีฐานะเป็นเมืองหน้าด่านของชุมนุม พระเจ้าฟ้าง และมีด่านสำคัญที่เรียกว่า ด่านแม่คำมัน ปี พ.ศ. ๒๓๑๓ พระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดเกล้าฯ ให้ยกกองทัพบก และกองทัพเรือขึ้นมาตีชุมนุมพระเจ้าฟ้าง ที่เมืองสวางคบุรีได้สำเร็จ เมืองลับแลใน การปกครองของชุมนุมเจ้าพระฟ้าง ก็มาอยู่ในอาณาเขตการปกครองของพระเจ้ากรุงธนบุรี โดยที่ พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงมอบหมายเมืองพิชัยปกครองเมืองลับแลสืบต่อมาจนถึงรัชสมัยของพระองค์

๓) เมืองลับแลในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. ๒๓๒๕-ปัจจุบัน)

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นสืบเนื่องต่อมาจนถึงรัชการที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ เมืองลับแล ยังคงอยู่ในการปกครองของเมืองพิชัยเพราะมีเอกสารทางราชการของพระศรีสุริยราชวรานุวัตร (ข้าหลวงเทศาภิบาลคนแรกของมณฑลพิษณุโลก) กล่าวถึงหัวเมือง ๑๓ เมืองที่อยู่ในเขตการ ปกครองของเมืองพิชัย ดังนี้

...เมืองพิชัยเป็นเมืองโท ที่มีเมืองขึ้น ๑๓ เมือง คือ เมืองพิพัฒ เมือง
ปัตนุรณะ เมืองพิบูล เมืองขุนกัน เมืองอุดรดิตถ์ (บางโพ) เมืองทุ่งยั้ง
เมืองลับแล เมืองค่านางพูน เมืองฟ้าง เมืองตรอน เมืองน้ำปาด เมือง
เชียงคาน เมืองแมค...

ในปี พ.ศ. ๒๔๓๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งมณฑลพิษณุโลกขึ้น โดยมีเมืองพิษณุโลกเป็นศูนย์กลางบัญชาการของมณฑลพิษณุโลก

เมืองพิชัยที่เป็นเมืองที่อยู่ในเขตการปกครองของมณฑลพิษณุโลก โดยมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลการปกครองหัวเมืองที่เคยปกครองก่อนการปกครองในระบบเทศาภิบาล ดังนั้นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๓๗ เป็นต้นมา เมืองลับแลยังอยู่ในการปกครองของเมืองพิชัยต่อไปตามเดิม ราษฎรที่อาศัยอยู่ในเมืองลับแลมีตั้งแต่ ๕,๐๐๐ คน ลงมาถึง ๑,๕๐๐ คน เป็นอย่างต่ำ

เมืองลับแลนั้น เริ่มเป็นที่สนใจแก่บุคคลภายนอกทั่วไป มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๓๗ เพราะมีพระบรมวงศานุวงศ์สำคัญในราชวงศ์จักรีหลายพระองค์เสด็จประพาสเมืองลับแล โดยเฉพาะสมเด็จพระบรมยาดำรงราชานุภาพขณะดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย (พ.ศ. ๒๔๓๕-๒๔๕๘) ได้เคยเสด็จประพาสเมืองลับแลพร้อมกับบันทึกเหตุการณ์ขณะที่พระองค์เสด็จประพาสเมืองลับแลไว้ด้วย มีผลทำให้บุคคลทั่วไปได้รู้จักเมืองลับแลมากยิ่งขึ้นดังข้อความต่อไปนี้

...เมืองลับแลอยู่ทางทิศตะวันตกของเมืองอุตรดิตถ์ต่อเทือกเขาเขตแดนเมืองแพร่ มีถนนจากเมืองอุตรดิตถ์ไประยะทางประมาณ ๘ กิโลเมตรก็ถึงลับแล ทำเลท้องที่เมืองลับแลเป็นแอ่งอยู่ในระหว่างเขาที่มีที่ลุ่มกับที่ดอนสลับกันไปหลายตอน และมีลำห้วยผ่านมาในท้องที่ลุ่มนั้น พวกชาวเมืองทำงานเรียกกันว่า “ฝาย” กั้นลำธารทดน้ำแล้วขุดเหมืองชักสายน้ำไปตามท้องที่ต่ำ สำหรับทำนาและชุ่มชื้นถึงที่ชายดอนซึ่งทำเรียกสวน ที่ดินเมืองลับแล จึงอุดมสมบูรณ์ด้วยการกลสิกรรมทั้งทำนาและปลูกผลไม้ต่างๆ บางอย่างแม้ไม่งอกงามในเมืองอื่นๆ ที่ใกล้เคียง เช่น พุเรียน และยางสาด ก็มีผลบริบูรณ์ที่เมืองลับแล จึงเป็นที่เกิดโรคทรพิษของพวกชาวเมือง แต่ชาวเมืองลับแลเป็นไทยเหนือเช่นเดียวกับพวกชาวเมืองแพร่ และเมืองน่านเป็นพื้น...

...เมืองลับแลไม่มีวัตถุโบราณอันใดให้แลเห็นเค้าเงื่อนว่าจะเป็นเมืองเก่า ในทำเนียบก็ว่าเป็นแต่เมืองขึ้นของเมืองพิชัย แต่คงเป็นเมืองมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เพราะมีชื่อปรากฏในพงสาวดารสมัยเมื่อแรกตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานี เมื่อพิจารณาภูมิที่กับชาวพื้นเมืองประกอบกันสันนิษฐานว่าเมืองลับแลนี้เดิมเห็นจะเป็นที่ตั้งช่องของชาวเมืองแพร่ เมืองน่าน ที่หนีข้าศึกหรือหนีความเดือดร้อนด้วยเหตุอย่างอื่น พวกกันอพยพครอบครัวมาตั้งชุมชนหาเลี้ยงชีพอยู่ในที่นั้น ด้วยเป็นป่าดง และอยู่ชายแดนเมืองแพร่ และเมืองพิชัยทั้งสองฝ่าย ครั้นนานมาผู้อื่นเห็นเป็นที่หาเลี้ยงชีพได้สะดวกก็อพยพกันมาตั้งภูมิลำเนามากขึ้นทุกทีจนถึงตั้งเป็นเมืองขึ้นของเมืองพิชัยอย่างเป็นทางการหนึ่งมาแต่โบราณ

เหมือนกับที่เป็นอยู่บัดนี้ ที่เรียกชื่อว่าเมืองลับแลสมกับภูมิเมืองยิ่งนัก มีคำกล่าวมาแต่ก่อนว่า ถ้าผู้อยู่ที่อื่น ไปยังเมืองลับแล พระไพรเจ้าป่ามักบันดาลมิให้เห็นผู้คนพลเมือง และในที่สุดอาจจะปิดบังหนทางเสียมิให้กลับออกมาได้อีก ความที่กล่าวนี้ประหลาดที่เป็นความจริงสองข้อ ด้วยชาวเมืองลับแลมักหวาดหวั่นครั่นคร้ามคนต่างเมือง เห็นจะเป็นนิสัยสืบมาแต่แรกหนีมาตั้งชุมชนซ่อนอยู่ ณ ที่นั้นคงเคยถูกมุลนายหรือผู้ที่มีอำนาจติดตามมาค้นคว้าจับกุมเลยสั่งสอนเป็นคดีมา ถ้าเห็นผู้มีกำลังและอำนาจไปถึงเมืองใด พวกชาวเมืองก็มักหลบหนีเข้าป่ามิใคร่จะให้พบปะ เพิ่งจะหายกลัวเป็นปกติเมื่อตั้งเป็นมณฑลเทศาภิบาลในสมัยรัชกาลที่ ๕ ข้อที่ว่าถ้าคนต่างเมืองไปถึงเมืองลับแลมักหลงทางกลับมาไม่ได้นั้นเป็นความจริง เพราะทำเลที่เป็นเมืองลับแลอยู่ในระหว่างเขา มีที่เนินกับที่ต่ำสลับกันไปทุกด้าน ดังกล่าวแล้วจะตั้งหน้าเดินไปที่ไหนก็ผ่านทุ่งนา พันทุ่งนาไปก็ถึงชายคอนเป็นที่บ้าน และเรือกวสวณัดไปก็ถึงชายเขาหรือโคกคอนอันเป็นป่าดง ถ้าเดินเลียบเขาหรือตัดดงไปถึงเรือกวสวณแล้วก็ถึงบ้าน และทุ่งนาทางอื่นอีก ถ้าขึ้นเดินไปเรื่อยก็เลยเข้าป่าดงพื้นเขตเมืองไปทางอื่น ถ้าเลียบและอยู่แต่ตามเรือกวสวณไรรู้ว่ากลัววณไม่มีที่สิ้นสุด ไม่มีคนนำทางอาจหลงได้ดังกล่าวมา แต่เดี๋ยวนี้ตั้งแต่ทำถนนไปจากเมืองอุตรดิตถ์แล้ว ความข้อที่ว่าผิบบังตาให้หลงทางก็หมดไปอีกข้อหนึ่ง...

เมื่อคราวที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จตรวจราชการมณฑลเทศาภิบาลทางภาคเหนือในปี พ.ศ. ๒๔๔๑ พระองค์ได้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับเมืองลับแลว่า

...เมืองลับแลจะหาพื้นที่แห่งใดในหัวเมืองฝ่ายเหนืองามเท่าเทียมไม่ มี เพราะเป็นที่ว่างอยู่ระหว่างเขาแลเนินเขาล้อมรอบ แลในนั้นยังมีเขามอเล็กๆ ชับซ้อนกันไปพื้นที่เป็นที่นาบ้าง เป็นบ้านบ้าง เป็นสวนบ้าง ถ้าจะเดินเที่ยวเล่นก็มีทางวกเวียนไปไม่มีที่สิ้นสุด ที่ดินอุดม จะปลูกพรรณไม้อย่างใดออกงามดีทุกอย่าง ที่นาก็ดีด้วย มีลำห้วยผ่านไป ราษฎรทำฝายคือ ทำนบกั้นน้ำไว้ให้สูงแล้วทำรางไขน้ำไปใช้ตามเรือกวสวณไรรู้ว่า ข้างมักจะงามบริบูรณ์ไม่มีใครเสีย แต่การทำทำนบกั้นน้ำเข้าไ้วังทำไม่เต็มที่ ถ้าได้ความคิดแลทุนของรัฐบาลช่วยบ้าง ที่นาเมืองลับแลจะดีขึ้นกว่านี้มาก แต่อย่างนี้ราคาที่ดินที่ซื้อขายกันถึงไร่ละซ้งเป็นประมาณ ไม่ถูกกว่านาในกรุงเก่า

เนื้อหา ที่น่าในอำเภอลับแลมีความอุดมสมบูรณ์คงจะจริง เพราะการจัดเก็บอากรค่านาในอำเภอลับแลปี พ.ศ. ๒๔๕๑ ซึ่งอยู่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น รัฐบาลได้กำหนดให้มีการจัดเก็บอากรค่านาในเขตตำบลยางกะไค บ้านคุ้ม นาโป่ง ชัยชุมพล ต้นม่วง พันแขวน หุ้งยัง ห้วยใต้ ฝั่ล้อม แม่พูล และน้ำท่วมรวม ๑๑ ตำบล ให้จัดเก็บแบบนาคู่ โคชันจัตวา (เก็บไร่ละ ๓๒ อัฐต่อปี) เพราะการทำงานในเขต ๑๑ ตำบลดังกล่าวได้มีระบบชลประทานแบบเหมืองฝายเข้าช่วยในการทำงาน จึงทำให้การทำงานของราษฎรได้ผลบริบูรณ์ดีกว่าในท้องที่อื่นๆ ...

พระบรมวงศานุวงศ์พระองค์หนึ่งที่ได้เสด็จเมืองลับแล เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๔) คือ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้บันทึกเกี่ยวกับเมืองลับแลไว้ว่า

...ภูมิประเทศเมืองลับแลนี้งามนักแลเที่ยวสนุกมาก พื้นที่เป็นที่ราบบ้างเนินบ้าง มีเขาใหญ่ชันซ้อนอยู่ไกลๆ ชาวบ้านทำนาบ้าง ทำไร่บ้าง ทำสวนบ้าง สวนนั้นหาได้เหมือนกรุงเทพฯ ไม่จะเรียกว่าป่าต้นผลไม้ก็ได้ มีหมาก มะพร้าว ทุเรียน และอะไรๆ ขึ้นยัดเยียดกันอยู่บนแผ่นดินราบๆ

ความงามเมืองลับแล เกิดแต่ที่สลับซับซ้อน ที่ดินเป็นนาไปหน่อยหนึ่งแล้วถึงสวน ประเดี๋ยวก็เป็นเนิน มีวัดไรต่าง ๆ ประเดี๋ยวเป็นเขาเป็นป่าไม่มีห้วยเลี้ยวลดไปตามซอกเขาและเข้าสวนเข้านา ว่าราษฎรต้องการน้ำก็ทำฝายกั้นน้ำประเดี๋ยวก็ล้นเข้านา ถ้าที่สวนอยู่ห่างเขาก็ขุดรางเรียกว่าเหมือง นาสวนไรเนินเขาสลับซับซ้อนกันไม่มีที่สิ้นสุด จึงคงงามนักเมื่อเที่ยวอยู่นั้น...

นอกจากสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ และสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้เสด็จประพาสเมืองลับแลเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๔ แล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้เสด็จประพาส เมืองลับแลด้วยเช่นกันพร้อมกับได้มีบันทึกกล่าวถึงเมืองลับแล ว่า

...วันที่ ๒๔ เวลาเช้า ๑ โมงเช้า ได้ขึ้นม้าเจ้านครลำปางไปตามถนนริมน้ำแล้วเลี้ยวขึ้นถนนอินทรีไปเมืองลับแล ระยะทาง ๒๐๐ เส้นเศษ ตั้งแต่เริ่มน้ำขึ้นไปเป็นที่น้ำท่วมและเป็นป่าแดง แล้วจึงถึงป่าไม้ ซึ่งเป็นที่ร่มมากกว่าที่แจ้ง ป่าไม้ริมถนนนี้เขาได้ห้ามไว้ข้างละ ๕ เส้นไม่ให้ผู้ใดตัด พอออกจากป่าก็ถึงพลับพลาเมืองลับแล แลเห็นภูเขาดังเป็นคันเทือกเขาใหญ่ยาว ที่ปากถนนนี้มีบ้านเรือนตั้งขึ้นมากมายหลายหลัง

ตั้งแต่พอพ้นจากป่านี้ไปภูมิประเทศก็เปลี่ยนแลดูเหมือนประเทศชาวใน
มณฑลเปริยงคาร์ ถนนผ่านไปไหนก็ทางนา มีสายน้ำไปริมทางบ้างข้ามไป
บ้างเป็นน้ำซึ่งปิดด้วยฝายให้ล้นมาตามราง เมื่อจะเปิดเขื่อนแห่งไหนก็ตั้ง
ทำนบเล็กๆ ให้น้ำล้นขึ้นมาได้ เมื่อน้ำมากไปก็ไขเปิดให้ตกไปเสียได้ ต้น
ข้าวในท้องนาล้วนอ้วนล่ง และรวงใหญ่งามสะพรั่งสุดสายตา ดึกกว่าที่
ชาวเป็นอันมาก แต่กระนั้นพวกราษฎรยังพูดว่าปีนี้ฝนน้อยไปไม่งาม
เหมือนปีกลาย การที่ฝนน้อยไปหรือมากไปไม่เป็นอันตรายถึงทำให้เสีย
ข้าวในนาอันเลย คงจะได้ข้าวอยู่เสมอวันไว้แต่ว่าฝนงามดึกก็ข้าวก็
ยิ่งใหญ่งามมากขึ้น เมื่อสุดที่นา ก็ถึงเป็นหมู่บ้านซึ่งล้วนเป็นสวนต้น
ผลไม้ มีหมากเป็นต้น ปลูกยึดยึดกันแน่นเต็มไปหมด ในหมู่บ้านเช่นนี้
ก็คล้ายกันกับที่ชาวแต่ของเราดีกว่าที่ล้วนแต่เป็นต้นไม้มีผลทั้งสิ้น และ
เป็นหมู่ใหญ่กว่าที่ตามริมถนนก็กันรั้ว และปลูกเรือนเป็นบ้านๆ ติดกัน
ไป แปลกอย่างเดียวแต่เพียงเรือนสูงกับเรือนต่ำเท่านั้น แต่เป็นเรือนหลัง
ใหญ่ๆ เสาโตๆ ไม่มีเรือนไม้ไผ่ เมื่อเข้าไปในหมู่บ้านแล้วก็กลับออกท้อง
นา เช่นนั้น ตลอดไปจนถึงเขา...

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ พระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงษ์ ทรงตรวจการเมืองอุดรดิตถ์ พระองค์ได้
เสด็จอำเภอลับแล และมีรายงานกราบบังคมทูลแด่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า

...ข้าพระพุทธเจ้าได้ให้ขุนพิศาลจี้นำไปตามบ้านเรือนในตำบล
ลับแลนั้นดูเป็นที่อุดมด้วยการเพาะปลูกต่างๆ สวนนาที่นับได้ถึงหลาย
พันไร่แลบริบูรณ์อยู่ได้ทุกปี เพราะเหตุว่าใช้น้ำมาจากฝาย ราษฎรลาว
ครัวหนึ่งๆ จะมีสวนรอบเรือนปลูกต้นผลไม้ต่างๆ คือ ทุเรียน มังคุด ชมพู
มะม่วง มะปราง กระท้อน เงาะ ลำไย เป็นต้น ผลมะพร้าว ผล
หมาก พลูมีพร้อม ที่ไร่นาเหล่านี้ก็มีบริบูรณ์ก็เพราะได้ใช้น้ำจากฝาย
ทั้งสิ้น ดูเข้าไปบ้านไหนก็ร่มเย็นสบายทุกแห่ง ตามที่ข้าพระพุทธเจ้าได้
ยินนั้นว่าทั้งภูเขาไร่นา และเรียกสวนตามบ้านราษฎรเหมือนประเทศชาว
มาก...

เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระบรม
โอรสาธิราชสยามกุฎราชกุมาร พระองค์ได้เสด็จประพาสอำเภอลับแล เมื่อวันที่ ๑๕-๒๐ กุมภาพันธ์
พ.ศ. ๒๔๕๐ พร้อมกับได้บันทึกเหตุการณ์ขณะที่พระองค์ประทับอยู่ที่เมืองลับแลว่า

...เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ข้าพเจ้าได้ไปเที่ยวที่ลับแล ออกจากที่พัก ที่อุตรดิตถ์ขึ้นม้าไปทางบ้านท่าอิฐ เดินตามถนนอินใจมีไปเมืองลับแล พระศรีพนมมาศได้จัดแต่งที่พักไว้ที่ตำบลม่อนชิงช้า ที่ริมที่พักระนี้ พระศรีพนมมาศกับข้าราชการแลราษฎร ได้เรียกรายกันสร้างโรงเรียนขึ้น โรงเรียนหนึ่งซึ่งขอให้ข้าพเจ้าเปิด ข้าพเจ้าได้เปิดให้ในเวลาบ่ายวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์นั้น และให้นามว่า “โรงเรียนพนมมาศพิทยากร” แล้วได้เลยออกไปที่เขา ม่อนจำศีล บนยอดเขานี้แลดูเห็นแผ่นดินโดยรอบได้ไกล ที่ทุ่งนาไปจนสุดสายตา แลเห็นเขาเป็นทิวเทือกซ้อนสลับกันเป็นชั้นๆ ราวกับกำแพง น้ำดูหนักหนา

รุ่งขึ้นเช้าวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ข้าพเจ้ากับพวกที่ไปด้วยกันได้ช่วยกันเริ่มถมทำนบปิดลำน้ำอยู่ริมม่อนชิงช้า เป็นความคิดของพระศรีพนมมาศจัดทำฝ่ายต่อไป เหมืองฝ่ายในเขตลับแลนี้พระศรีพนมมาศได้จัดทำขึ้นมากแล้ว เป็นประโยชน์การเพาะปลูกมาก เพราะมีน้ำใช้ได้ตลอดปี ที่ลับแลบริบูรณ์มากทั้งไร่ นา และสวนผลไม้ต่างๆ หากินได้เสมอ...

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๗ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส องค์สกลมหาสังฆปริณายก (สมเด็จพระสังฆราช) ลำดับที่ ๑๐ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เสด็จตรวจการคณะสงฆ์มณฑลฝ่ายเหนือ พระองค์ได้เสด็จตรวจการคณะสงฆ์เมืองพิชัยใหม่ (จังหวัดอุตรดิตถ์ปัจจุบัน) และอำเภอลับแล ในวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๗ พระองค์ได้บันทึกเกี่ยวกับอำเภอลับแลไว้ว่า

...อำเภอลับแลนี้มีภูเขาเป็นเขต เมื่อแวะไปเห็นภูเขาดังชิดอยู่ข้างหลังเมืองลับแล พื้นที่เป็นสวนมาก มีหมากเป็นพื้น มีผลไม้ มะพร้าวทุเรียน มังคุด ฝรั่ง (กลางสาค) แต่ทราบว่ามีเหมือนกรุงเทพ ดันไม่งามๆ นาก็มีบ้างแต่เป็นนาข้าวเหนียวเป็นพื้น ข้าวเจ้ามีน้อย ทราบว่าข้าวก็ดีแทบทุกปีเพราะพื้นที่ดี และอาศัยน้ำไหลมาจากฝายด้วย พื้นดินตั้งแต่เมืองจนมาถึงอำเภอนี้ ดินสีแดงคล้ายอิฐ ราษฎรก็ดูมาก แต่ค้าขายสัญญาณที่ประทานผูกข้อมือเด็กยังล้นไปพันเศษที่ได้เห็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย ผู้หญิงเกล้าผมสูง ผู้ชายตัดผม บางคนตัด เรียกว่า ผอมหาดไทย แต่น้อย อหยาศัยกิริยามารยาทเรียบร้อย เป็นคนมีอันจะกิน โจรผู้ร้ายไม่ค่อยมี นับว่าเป็นอำเภอที่สมบูรณ์ได้...

ในวันเดียวกันนี้พระองค์ได้เสด็จทอดพระเนตรฝายกั้นน้ำซึ่งเป็นระบบชลประทานที่สำคัญของอำเภอลับแล และบันทึกไว้ว่า

...เสด็จทอดพระเนตรฝายสำหรับกั้นน้ำ ซึ่งสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้ารัชกาลที่ ๕ พระราชทานชื่อไว้ว่า “ฝายสมเด็จพระเจ้า” (ฝายหลวงในปัจจุบัน) ทำในพื้นที่ไม่เสมอ ลุ่มๆ คอนๆ เพื่อขังน้ำไว้แล้วไปในนาและสวนในเวลาที่ต้องการด้วยน้ำใหญ่ขนาด ๖-๗ วา ท่วงที่ก็ทำคล้ายทำนบขึ้นแต่ไม่ชันเหมือน ทำลาดๆ ใช้ไม้ซุงตีเป็นชั้นๆ คล้ายบันได เพื่อให้ให้น้ำไหลทีละน้อยๆ...

จากข้อความ ให้ทราบว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ที่สำคัญหลายพระองค์ ได้เคยเสด็จเมืองลับแล ทำให้เมืองลับแลเป็นที่รู้จักแก่บุคคลทั่วไป เมื่อราว พ.ศ. ๒๔๓๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเมืองอุตรดิตถ์ขึ้น และให้เมืองอุตรดิตถ์เป็นเมืองขึ้นของเมืองพิษณุภะระณันเมืองลับแลก็เป็นเมืองขึ้นของเมืองพิษณุด้วย ปี พ.ศ. ๒๔๓๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้รวมหัวเมืองเหนือห้าเมือง ได้แก่ เมืองพิษณุโลก พิษณุพิจิตร สุโขทัย และสวรรคโลก จัดตั้งมณฑลพิษณุโลกขึ้น เมืองลับแลยังคงอยู่ในการปกครองของเมืองพิษณุตามเดิม กล่าวคือ เมืองพิษณุแบ่งการปกครองออกเป็นห้าอำเภอ คือ อำเภอเมือง (เมืองพิษณุ) อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ อำเภอเมืองตรอน อำเภอเมืองลับแล อำเภอเมืองน้ำปาด ซึ่งอำเภอเมืองลับแลมีอาณาเขตรวมเมืองทุ่งยั้ง และเมืองค่านางพลูเข้าไว้ด้วย และมีที่ว่าการอำเภออยู่เมืองทุ่งยั้ง จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๔๔ จึงได้ย้ายที่ว่าการอำเภอไปตั้งที่ม่อนจำศีลในปี พ.ศ. ๒๔๔๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสมณฑลฝ่ายเหนือ ครั้งเสด็จถึงอำเภอลับแล นายทองอินผู้ซึ่งประกอบอาชีพค้าขายเข้าเฝ้าฯ รับเสด็จอย่างใกล้ชิดเป็นที่พอพระราชหฤทัยอีกทรงทราบว่านายทองอินเป็นคนดี ราษฎรรักใคร่นับถือ เป็นผู้นำก่อสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ เช่น ถนน เหมือง ฝาย โดยไม่ต้องใช้งบประมาณทางราชการ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายทองอินเป็นขุนพิศาลจีนะกิจ ต่อมาได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นหลวงศรีพนมมาศ และพระศรีพนมมาศ ตามลำดับ พ.ศ. ๒๔๔๗ หลวงศรีพนมมาศได้ย้ายที่ว่าการอำเภอลับแลจากม่อนจำศีลไปตั้งที่ม่อนสยามมินทร์ (คือ ที่ตั้งที่ว่าการอำเภอลับแลปัจจุบัน) บ้านยางกะไค มีหลวงศรีพนมมาศเป็นนายอำเภอคนแรก ปฏิบัติราชการที่อำเภอที่สร้างใหม่ และในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้เปลี่ยนชื่ออำเภอลับแลเป็นอำเภอยางกะไคตามชื่อที่ตั้งที่ว่าการอำเภอเหมือนกับอำเภออื่นๆ แต่ต่อมาได้กลับไปใช้อำเภอลับแลตามเดิมอีกจนกระทั่งปัจจุบัน

การปกครองอำเภอกลับแลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ช่วงปี พ.ศ. ๒๔๓๗-๒๔๗๖ ซึ่งอยู่ในระบบการปกครองแบบเทศาภิบาล อำเภอกลับแลปกครองโดยเมืองพิชัย และอุตรดิตถ์ ดังตารางเสนอต่อไปนี้

ตาราง ๒.๓ แสดงอำเภอที่อยู่ในเขตการปกครองของเมืองพิชัยและเมืองอุตรดิตถ์
(พ.ศ. ๒๔๕๐-๒๔๗๖)

พุทธศักราช	ชื่อเมือง	จำนวนอำเภอ	รายชื่ออำเภอ
พ.ศ. ๒๔๕๐	พิชัย	๕	๑. อำเภอเมือง ๒. อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ ๓. อำเภอเมืองตรอน ๔. อำเภอเมืองลับแล ๕. อำเภอเมืองน้ำปาด
พ.ศ. ๒๔๕๖	พิชัย	๕	๑. อำเภอเมือง ๒. อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ ๓. อำเภอตรอน ๔. อำเภอเมืองลับแล ๕. อำเภอเมืองน้ำปาด
พ.ศ. ๒๔๖๓	อุตรดิตถ์	๕	๑. อำเภอบางโพ ๒. อำเภอเมืองพิชัย ๓. อำเภอตรอน ๔. อำเภอลับแล ๕. อำเภอแสนตอ (เดิมคืออำเภอน้ำปาด)
พ.ศ. ๒๔๗๓	อุตรดิตถ์	๖	๑. อำเภอบางโพ ๒. อำเภอตรอน ๓. อำเภอท่าปลา (โอนมาจากจังหวัดน่านในมณฑลพายัพ พ.ศ. ๒๔๖๕) ๔. อำเภอเมืองพิชัย ๕. อำเภอลับแล ๖. อำเภอแสนตอ (ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอน้ำปาดตามเดิม)

๒.๒.๒ สภาพทั่วไปของอำเภอกลับแล

www.wikipedia.org/wiki/laplace (ระบบออนไลน์ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๒) ได้เสนอข้อมูลสภาพทั่วไปของอำเภอกลับแลไว้ ดังนี้

๒.๒.๒.๑ อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอตรอน จังหวัดอุตรดิตถ์
และอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

๒.๒.๒.๒ การปกครอง

อำเภอกลับแล แบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น ๗ ตำบล และ ๑ เทศบาล
๕๗ หมู่บ้าน ได้แก่

๑) ศรีพนมมาศ

๒) แม่พูล

๑๑ หมู่บ้าน

๒.๓ ตำบลฝายหลวง

๒.๓.๑ ประวัติ และความเป็นมาของตำบลฝายหลวง

<http://www.failuang.go.th/> (ระบบออนไลน์ : ๒๗ กันยายน ๒๕๕๒) เสนอไว้ว่า ตำบลฝายหลวงแต่เดิมครอบคลุมพื้นที่รวมไปถึงตำบลนกกกในปัจจุบันราษฎรในตำบลมีเชื้อสายมาจากอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ได้อพยพมาตั้งหลักแหล่งอยู่บ้านคอกควายในปัจจุบัน โดยการนำของเจ้าฟ้าอำมราชกุมาร โดยอาศัยเกวียนเป็นพาหนะเมื่อมาถึงที่อยู่ปัจจุบันมองเห็นสภาพอันอุดมสมบูรณ์ จึงตั้งหลักแหล่งอันอยู่ที่นี่และเอาสัตว์พาหนะมาเลี้ยงร่วมกัน จึงเรียกว่า คอกควาย ต่อมาที่บ้านคอกควาย และต่อมาทางราชการได้มาสร้างฝายน้ำล้นขนาดใหญ่เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการเกษตร ชาวบ้านจึงเรียกฝายนี้ว่า “ฝายหลวง” จึงเป็นที่มาของ “ตำบลฝายหลวง”

๒.๓.๒ สภาพทั่วไปของตำบลฝายหลวง

๒.๓.๒.๑ ที่ตั้ง

องค์การบริหารส่วนตำบลฝายหลวง ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑๐ บ้านท้องถ้ำแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอดงหลวง จังหวัดอุตรดิตถ์ อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอดงหลวง ประมาณ ๓ กิโลเมตร

๒.๓.๒.๒ เนื้อที่

มีเนื้อที่ประมาณ ๘๓ ตารางกิโลเมตร

๒.๓.๒.๓ ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่เป็นที่ราบสูงและภูเขาสูง มีอาณาเขตติดต่อกับท้องถิ่นอื่น ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ เทศบาลหัวดง, ตำบลแม่พลู, ตำบลนกกก
ทิศใต้	ติดต่อกับ เทศบาลศรีพนมมาศ และตำบลชัยชุมพล
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ ตำบลท่าเสา (อำเภอเมืองอุตรดิตถ์)
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

๒.๓.๒.๔ จำนวนหมู่บ้าน มี ๑๓ หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่ ๑ บ้านเชียงแสน	หมู่ที่ ๒ บ้านน้ำท่วม
หมู่ที่ ๓ บ้านนารี	หมู่ที่ ๔ บ้านม่อนป่าจิว
หมู่ที่ ๕ บ้านทุ่งเอี้ยง	หมู่ที่ ๖ บ้านต้นม่วง
หมู่ที่ ๗ บ้านท้องถ้ำแล	หมู่ที่ ๘ บ้านท่อมแล้ง
หมู่ที่ ๙ บ้านวัดป่า	หมู่ที่ ๑๐ บ้านท้องถ้ำแลพัฒนา
หมู่ที่ ๑๑ บ้านทุ่งพัฒนา	หมู่ที่ ๑๒ บ้านต้นม่วงใต้
หมู่ที่ ๑๓ บ้านปากทางเหนือ	

ความเหมือนและแตกต่างกันไปบ้าง ซึ่งพบว่าเป็นเรื่องราวของการอพยพคนจากเมืองเชียงแสน เพื่อมาหาแหล่งทำกินใหม่ ซึ่งได้รวบรวมบทสัมภาษณ์ไว้ หลายสำนวน ดังนี้

...คนเผ่าคนแก่เขาเล่าว่า มีเจ้าหลักกับเจ้าแคว้นก็คือหนานคำลือกับหนานคำแสนพาชาวบ้านอพยพมาสัก ๒๐ ครอบครัว ชีช้าง ชีม้า จัวต่างชนข้าวของครัวใช้ เพราะเบื่อนายการทำสงครามของนครโยนกนาคพันธ์เชียงแสน ก็พากันเดินข้ามห้วยข้ามคอย จนมาถึงบ้านนี้ ก็ตอนตะวันลับยามเมื่อแสงพอดี ก็เลยตั้งชื่อว่า บ้านลับแสง แล้วก็เขาว่าหากินกันไป บางคนก็เลี้ยงช้าง เลี้ยงควาย บางคนก็ทำไร่ทำนา จนอยู่ดีกินดีขึ้นเรื่อยๆ จนมีลูกมีหลาน คราวนี้ หนานสองคนที่นำขบวนนั้นก็มียูสาวพอดีกินตั้งชื่อว่า สุมาลี สุมาลา ก็ได้เติบโตใหญ่ขึ้นมา จนเข้าสู่วัยสาว ก็เริ่มเรียนรู้การทอหูกทอฝ้าย นางทั้งสองกะเลยคิดประดิษฐ์ขึ้นดินจกลายงาม และทั้งจกหน้าหมอนกับผ้าห่มหัวเก็บ หนานทั้งสองเลยแต่งดาข้าวของบรรณาการเพื่อจัดขึ้นไปถวายพระเจ้าเมืองริราช กษัตริย์ของเมืองเชียงแสน เพื่อไปขอพระไตรปิฎก และพระสงฆ์ ก็เลยได้ขึ้นไปทีเชียงแสน ในครั้งนั้น พระเจ้าเมืองริราชก็ได้ยินดีที่หนานทั้งสองนั้น ได้มาถวายเครื่องบรรณาการพร้อมเล่าถึงบ้านเมืองที่ได้ไปแต่งดาขึ้นมาใหม่ พระเจ้าเมืองริราชก็เลยพระราชทานพระไตรปิฎกและพระสงฆ์ พร้อมทั้งขอลูกสาวของหนานทั้งสองยกให้กับเจ้าฟ้าฮ่ามราชกุมารของพระองค์ และสุดท้ายก็เลยให้เจ้าฟ้าฮ่ามกุมารลงมาปกครองเมืองลับแลสืบแต่นั้นมา (นายจำลอง มาปิ้ง : สัมภาษณ์, ๑ มกราคม ๒๕๕๒)...

...หนานคำลือหนานคำแสนพาหมู่กันเดินมาถึงแผ่นดินอันชุ่ม มีต้นไม้ต้นหมากบริบูรณ์ ตอนเมื่อตะวันลับพอดี เลยตั้งชื่อว่า บ้านลับแสง พออยู่ๆ ไป ก็เจริญขึ้นเรื่อยๆ เพราะฮิมาคำขึ้น ทำไร่ทำนามีผลอันมาก แต่ว่าขาดพระศาสนา ก็เลยจัดเครื่องบรรณาการไปถวายพระเจ้าเชียงแสน ขอศาสนามาไว้ที่ลับแล พระเจ้าเชียงแสนก็ได้มอบพระไตรปิฎก และพระสงฆ์ให้กับเจ้าหนานทั้งสอง เมื่อกลับมาถึงบ้านลับแสงแล้วก็เลยสร้างวัดแรกขึ้น ก็คือ วัดใหม่ (พระอธิการวินัยศักดิ์ โฆษโก : สัมภาษณ์, ๕ มกราคม ๒๕๕๒)...

...แต่ก่อนนั้นพ่อหม่อนเขาเล่าว่า หมู่เราเป็นชาวยวน อพยพมาจากเชียงแสน ในสมัยก่อน อยู่ที่ไหนยาก็ไม่รู้ เขาบอกต่อว่า พวกชีช้างชีม้า

นั่งล้อมจั่วต่าง มาหาที่อยู่ทีกินใหม่ เพราะหน่วยสงครามจากหมู่บ้าน (พม่า) ก็เลยพากันเดินข้ามห้วยคอย ลัดทุ่งลัดนามาเรื่อยๆ จนมาหยุดที่บ้านนี้ ตอนแม่แลงแม่คำ ก็เลยเรียกว่า บ้านลับแลง แล้วก็อยู่ๆ ไปก็ได้ทำไร่นา จนมีข้าวของสมบูรณ์พอร่ำพอรวยก็เลยพากันไปขอพระศาสนามาไว้ที่บ้านนี้ จนพญาเชียงแสนชอบใจก็เลยยกลูกบ่าว ก็คือเจ้าฟ้าฮ่ามกุมารมาปกครองบ้านนี้ ก็เลยสร้างวัดสร้างวา สร้างบ้านสร้างเมือง ก็มีคนมาอยู่นักขึ้นเรื่อยๆ บางคนก็มาที่หลัง มาจากเชียงแสนก็มี มาจากที่อื่นก็มี บางหมู่ก็เดินข้ามห้วยคอยไปจนถึงบ้านดึก ที่สุโขทัยก็มี (นางป่าน เหล็กมุล : สัมภาษณ์, ๒ มกราคม ๒๕๕๒)...

...แต่เมื่อก่อนนั้น ชาวบ้านเราพากันเดินทางลัดเลาะห้วยคอย มาจากเชียงแสน มีหนานคำลือเจ้าหลักกับหนานคำแสนเจ้าแคว้นก็ได้พากันเดินทางข้ามน้ำข้ามคอยมาถึงบ้านนี้ตอนเมื่อแลงพอดี เลยตั้งชื่อบ้านว่า บ้านลับแลง มีบางหมู่ที่เดินต่อไปอีกเขาก็ไปหยุดที่บ้านดึก สุโขทัย พวกหมู่บ้านเราก็เลยสร้างบ้านแปงเมือง ทำไร่นา ทอหูกทอขึ้น ได้แล้วก็เลยนำข้าวของไปถวายพระเจ้าเชียงแสน ท่านก็เลยส่งเจ้าฟ้าฮ่ามกุมารลงมาปกครองบ้านลับแลงสืบต่อมาจนถึงบัดนี้ (นางกอง ฟองแก้ว : สัมภาษณ์, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๒)...

...ย่าท้าว (คนทรง) เขาได้บอกว่าชาวบ้านเราเดินทางมาจากเมืองเชียงแสน มีหนานคำลือกับหนานคำแสน นำชาวบ้านมา ลัดห้วยลัดคอย ข้ามทุ่งข้ามนา มาถึงบ้านเราตอนแลงตอนคำก็เลยหยุดสร้างบ้านที่นี่เพราะเป็นบ้านที่อุดมสมบูรณ์ดินหมากด้นไม้่นัก น้ำท่ามีหลาย ก็เลยได้อยู่ได้กินจนสืบลูกสืบหลาน ก็เลยพากันกลับขึ้นไปเชียงแสน แล้วขอให้พญาเรืองริราช เจ้าเมืองเชียงแสน มอบศาสนา และพระไตรปิฎก พญาเชียงแสนก็เลย ยกเจ้าฟ้าฮ่ามกุมารมาปกครองบ้านเมืองก็เลยมีงานแต่งงานกับลูกสาวของหนานทั้งสองก็คือนางสุมาลีกับนางสุมาลา ก็ได้ปกครองบ้านเมืองมาสืบแต่นั้นแล้ว (นางคำ ก้อนคำ : สัมภาษณ์, ๒ มกราคม ๒๕๕๒)...

...พ่อแม่ เขาเล่าว่าแต่ก่อนบ้านนี้เป็นแต่ป่าแต่คอย ไม่มีผู้คน จนมีเจ้าหลักเจ้าแคว้นเขาอพยพชาวบ้านหมู่เฮาจากเชียงแสนเดินข้ามคอยมา ดิพอง (บางคน) ก็เดิน ดิพองก็ขี่ช้าง ดิพองก็ขี่ม้า ขี่ควาย เดินหอบลูกจูง

หลานทั้งแบกทั้งหามทั้งหาบทั้งกองข้าวของครัวใช้มาถึงบ้านลับแลงก็ได้สร้างบ้านแปงเรือนเพราะว่าเป็นที่ดินค่าน้ำใส ว่าปลูกข้าวปลูกหมากก็งอกขึ้นดีขึ้นงาม ก็เลยลงหลักปักบ้าน จนสืบลูกสืบเต้า เลยขึ้นไปถวายรายงานให้พญาเชียงแสนรับทราบ เมื่อพญาเชียงแสนรับทราบแล้วก็เลยยินดี เลยส่งเจ้าฟ้าฮ่ามลงมาปกครองบ้านเมือง (นางมา จันเกล้า : สัมภาษณ์, ๒ มกราคม ๒๕๕๒)...

...ท้าวพญาหนานคำลือกับหนานคำแสน ทั้งสองก็ได้้นำขบวนชาวบ้านเดินลัดทุ่งลัดนามาถึงยังบ้านลับแลงก็เกือบจะค่ำ ก็เลยตั้งชื่อบ้านว่า บ้านลับแลง ตามลักษณะการมาถึง แล้วทีนี้ก็เลยตัดสินใจสร้างบ้านเมืองตรงนี้ เพราะว่ามีความอุดมสมบูรณ์ จนสืบลูกสืบหลาน พอเริ่มมีคนอยู่นักมากขึ้นก็เลยพากันเตรียมข้าวของเดินทางขึ้นเหนือกลับไปยังเมืองเชียงแสน เพื่อขอพระไตรปิฎก และพระสงฆ์ พระเจ้าเมืองริราชก็เลยได้พระราชทานพระศาสนาไปยังเมืองลับแลง โดยยกเจ้าฟ้าฮ่ามราชบุตรให้แต่งงานกับนางสุมาลี สุมาลา ให้เป็นมเหสีฝ่ายซ้าย ฝ่ายขวาของเจ้าฟ้าฮ่าม โดยส่งลงมาปกครองบ้านลับแลง ก็ได้สร้างวัดแห่งแรกขึ้นที่วัดใหม่ สร้างวังขึ้นที่ วัดป่า คนไหนมีช้างก็ไปอยู่บ้านคอกช้าง คนไหนมีควายก็ไปอยู่บ้านคอกควาย ตอนงานแต่งงานก็ได้มีการจัดงานแต่งงานอย่างยิ่งใหญ่ เขาว่า เกี้ย (ปู่) ฝ่ายขวามีแต่งงานในขบวนดาขันหมากมาตั้งแต่บ้านต้นเกี้ย (บ้านต้นเกลือปัจจุบัน) จนมาถึงบ้านนาปอย ก็ได้จัดงานปอยที่นั่น เขาว่าแผ่นดินตอนเจ้าฟ้าฮ่ามปกครองนั้นกว้างใหญ่นัก ทั้งหม่ม่าน หม่อมอม ก็พากันขอขึ้นเมืองเพราะกลัวเจ้าฟ้าฮ่าม (นางทวน กางมูล : สัมภาษณ์, ๒ มกราคม ๒๕๕๒)...

...แต่สมัยนั้นโบราณเมืงมาละ เขาว่าปู่หนานคำลือคำแสน ได้พาคนอพยพมาจากเชียงแสน แล้วได้เดินมาถึงบ้านลับแลง พอมีลูกก็ตั้งชื่อว่า นางสุมาลี สุมาลา แล้วก็ไ้แป้ง (ทำ หมายถึง ประดิษฐ์) ขึ้นดินออกไปถวายพระเจ้าเชียงแสนท่านก็ชอบใจแล้วบอกให้ส่งมาเป็นเครื่องบรรณาการทุกปี แล้วก็ขอลูกสาวของหนานคำลือคำแสน ให้เจ้าฟ้าฮ่ามลูกสาวเป็น เลยยกขันหมากมาสู่ขอ เขว่่ากันขบวนขันหมากจัดตั้งแต่บ้านต้นเกี้ยจนถึงบ้านนาปอย ใหญ่มากๆ แล้วก็เลยส่งเจ้าฟ้าฮ่ามลงมา

ปกครองบ้านลับแลลง จนตั้งเป็นเมืองลับแลเพราะมีคนมาอยู่กันขึ้น
(นางจันทร์ บัวคำ : สัมภาษณ์, ๒ มกราคม ๒๕๕๒)...

...เขาว่าเจ้าฟ้าฮ่ามกุมารลูกของพระเจ้าเมืองริราช พญาของเมือง
เชียงแสน ได้ลงมาปกครองบ้านเมืองเพราะว่าแต่เดิมนั้น มีหนานคำลือ
หนานคำแสน เจ้าหลักกับเจ้าแคว้นสองพี่น้อง ได้พาชาวบ้านมาจาก
เชียงแสน เดินทางลงมาถึงบ้านลับแล ตอนเวลาแม่แลงแม่คำ แล้วที่นี้ก็
เลยแต่งงานกับลูกสาวของหนานคำลือกับหนานคำแสน ชื่อว่า นาง
สุมาลี สุมาลา เป็นเมียฝ่ายซ้าย ฝ่ายขวา ปกครองเมืองลับแลสืบต่อมา
เพราะฉะนั้นหมู่เราก็คงมาจากเชียงแสนนั่นแหละ แต่อยู่ที่ไหน และเรา
เป็นคนไทย คนลาว ยาก็ไม่รู้หรอก (นางปิ่น สุกสา : สัมภาษณ์, ๒
มกราคม ๒๕๕๒)...

...เดิมที หนานคำลือ หนานคำแสน ได้อพยพคนมาจากเชียงแสน
แถวริมแม่น้ำโขง แล้วก็เดินลัดเลาะไหลลัดคอย ลัดทุ่งลัดนา หนีมาได้สัก
ไม่กี่คน เพราะกลัวภัยพม่า จนมาถึงบ้านลับแลก็ได้ ทำไร่นาเลี้ยง
ลูกเลี้ยงเต้าจนอยู่ดีมีกินก็เลยไปขอพระศาสนามาไว้ที่เมืองลับแล ก็เลย
จัดดอกไม้เงินดอกไม้ค่า และข้าวของครัวใช้ไม่ว่าเป็นผ้าชิ้นดินจก
ฟูกหมอนที่นอน ผ้าห่มหัวเก็บ ข้าว หมากพลู ไปถวายพญาเชียงแสน
ท่านชอบใจก็เลยยกลูกบ่าวก็คือเจ้าฟ้าฮ่ามกุมารลงมาปกครองเมือง
ลับแลตั้งแต่นั้นมา อย่างหมู่คนบ้านตึก สุโขทัยนี้แต่เดิมก็อยู่แถวบ้าน
เรานี้แหละ แล้วก็พากันอพยพต่อๆ กันไป (นางปวน พรหมตา :
สัมภาษณ์, ๒ มกราคม ๒๕๕๒)...

รูป ๒.๑ แสดงอนุสาวรีย์เจ้าฟ้าฮ่ามกุมาร ปฐมกษัตริย์ในตำนานผู้ครองเมืองลับแล

ทั้งนี้จากข้อมูลในการสัมภาษณ์คนในชุมชนแล้ว จึงได้ร่วมกันจัดกิจกรรมรู้จักตัวตนสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตามรายละเอียดของกิจกรรมใน Action Plane นั้นได้มีการจัดเวทีเสวนา และสืบค้นประวัติศาสตร์ของชุมชนร่วมกันกับคนที่ชุมชน โดยได้นิทานที่เป็นตำนานของชุมชน และตำนานการสร้างเมืองลับแล สามารถถอดสรุปความได้ ดังนี้

ตำนานการสร้างเมืองลับแลนั้น มีการตั้งถิ่นฐานและการสร้างเมืองลับแลไว้ เมื่อประมาณ พุทธศักราช ๑๕๐๐ อาณาจักรโยนกนคร หรือที่รู้จักกันอีกชื่อหนึ่งว่า อาณาจักรโยนกเชียงแสน มีนครเชียงแสนเป็นราชธานี (ปัจจุบัน คือ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย) ได้เกิดการรบพุ่งกันอยู่ เสมอ และมีโรคระบาดเกิดขึ้นทั่วไป จึงมีราษฎรอาณาจักรโยนกเชียงแสนประมาณ ๒๐ ครอบครัว เกิดความเบื่อหน่ายการทำสงครามมีความประสงค์จะหาทำเลที่ตั้งถิ่นฐานแห่งใหม่ ได้พร้อมใจกัน ยกให้หนานคำลือ และหนานคำแสนเป็นหัวหน้าอพยพครอบครัวพร้อมทั้งลูกหลาน ทรัพย์สมบัติ เเท่าที่พอจะนำไปได้บรรทุกใส่หลังช้าง หลังม้า วัวต่าง เดินทางท่องได้ โดยได้รับคำบอกเล่าจาก วิญญาณ “เจ้าปู่พญาแก้ววงเมือง” ว่ามีแหล่งทำมาหากินที่อุดมสมบูรณ์ มีน้ำชุ่มดินดำและลำธารไหลตลอดฤดูกาล ดินฟ้าอากาศร่มเย็นไม่ร้อนไม่หนาวจนเกินไป

ราษฎรอาณาจักรโยนกเชียงแสนทั้ง ๒๐ ครอบครัวจึงได้อัญเชิญวิญญาณของ “เจ้าปู่พญาแก้ววงเมือง” ไปด้วยเพื่อเสาะแสวงหาแหล่งทำมาหากินที่เหมาะสมตามความฝัน การเดินทาง ใช้เวลายาวนาน ผ่านจังหวัดลำปางและจังหวัดแพร่ ยังไม่พบแหล่งทำมาหากินที่เหมาะสม ตามที่กล่าวไว้ จนในที่สุดได้บรรลุดังหุบเขาลับแล เห็นว่ามีลักษณะภูมิประเทศถูกต้องตรงกับความฝันทุกประการคือ ดินแดนนี้ประกอบด้วยน้ำตก ธารน้ำไหลเย็น ดินฟ้าอากาศสบายชุ่มชื้น มีภูเขาเตี้ยๆ อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิด แสงแดดส่องถึงพื้นดิน ราษฎรอาณาจักรโยนกเชียงแสนทั้ง ๒๐ ครอบครัว จึงตกลงใจตั้งถิ่นฐานที่ดินแดนแห่งนี้โดยได้เดินทางมาถึงเมื่อเวลาตอนเย็น(ยามแดง)เลยตั้งชื่อบ้านว่า บ้านลับแล และเริ่มก่อสร้างเมืองครั้งแรกขึ้นที่บ้านเชียงแสน ส่วนสัตว์พาหนะ ช้าง ม้า วัว ควาย ที่นำมาด้วยก็จัดให้อยู่ที่บ้านคอกช้าง และบ้านคอกควาย เมื่อตั้งบ้านเรือนเรียบร้อยแล้ว จึงมีการประชุมเลือกผู้ปกครองขึ้น ที่ประชุมมีมติแต่งตั้งให้หนานคำลือเป็นเจ้าแคว้น (เทียบเท่าตำแหน่งกำนัน) และยกหนานคำแสนเป็นเจ้าหลัก (เทียบเท่าตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน) ช่วยกันปกครองราษฎรเมืองลับแลให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุขทั่วหน้ากัน

หลังจากที่หนานคำลือ (เจ้าแคว้น) และหนานคำแสน (เจ้าหลัก) สร้างบ้านแปงเมืองที่ลับแลเรียบร้อยแล้ว จึงคิดกลับไปเยี่ยมบ้านเกิดเมืองนอนที่อาณาจักรโยนกเชียงแสนเพื่อนำข่าวสารความสำเร็จในการสร้างเมืองลับแลนี้ไปรายงานให้ญาติพี่น้องทราบ เมื่อเจ้าแคว้นและเจ้าหลัก นำราษฎรในเมืองลับแลกลับถึงอาณาจักรโยนกเชียงแสน ได้เข้าเฝ้าพระเจ้าเรืองธิราช กษัตริย์แห่งอาณาจักรโยนกเชียงแสน ได้กราบทูลถึงความเป็นไปได้ของการอพยพ และความเป็นอยู่ของราษฎรที่

ไปตั้งถิ่นฐานที่เมืองลับแลต่อพระเจ้าเมืองริราช และขอพระราชทานพระสงฆ์และพระไตรปิฎกเพื่อไปเผยแผ่พุทธศาสนาที่เมืองลับแลด้วย

พระเจ้าเมืองริราชทรงสนพระทัยเป็นอย่างยิ่ง จึงโปรดพระราชทานให้สัลให้พรและขอให้ราษฎรเมืองลับแลอยู่กันอย่างมีความสุข พร้อมกันนั้นได้พระราชทานพระสงฆ์จำนวน ๖ รูป พระธรรมพระไตรปิฎก และเครื่องใช้สอยเกี่ยวกับศาสนพิธี มอบให้หนานคำลือ (เจ้าแก้ววัน) นำไปเผยแผ่ที่เมืองลับแลต่อไป ครึ่งเจ้าแก้ววันกลับถึงเมืองลับแลแล้วราษฎรมีความยินดีมาก จึงได้ช่วยกันสร้างวัดแห่งแรกของเมืองลับแลขึ้นชื่อว่า “วัดเหง้าแก้มูลศรัทธา” (ปัจจุบันคือ วัดใหม่ อยู่ตำบลฝายหลวงในปัจจุบันนี้) นับว่าราษฎรเมืองลับแลมีความศรัทธา และนับถือพระพุทธศาสนามาตั้งแต่ระยะเริ่มแรกของการตั้งถิ่นฐานของการก่อสร้างเมืองลับแล

ต่อมาเจ้าแก้ววันมีธิดาคนหนึ่งชื่อ นางสุมาลี เจ้าหลักก็มีธิดาคนหนึ่งเช่นกัน คือ นางสุมาลา ทั้งสองสาวมีรูปร่างหน้าตาสวยงาม กิริยามารยาทเรียบร้อยตรงตามลักษณะเบญจกัลยาณีทุกประการ นางทั้งสองมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีอุปนิสัยชอบการเย็บปักถักร้อยสามารถประดิษฐ์คิดค้นงานประดิษฐ์ต่างๆ ได้อย่างสวยงาม ได้เริ่มประดิษฐ์หูกทอผ้าแบบพิสดารขึ้น มีการทอผ้าชิ้นดินจก ชิ้นมุกไหม หน้าหมอนหก หน้าหมอนแปด ลูกกลา ผ้าห่มหัวเก็บ ฯลฯ และยังชักชวนอบรมสั่งสอนให้หญิงสาวในเมืองลับแลรู้จักทำหัตถกรรมดังกล่าวให้แพร่หลายทั่วไปในเมืองลับแลด้วยความสามารถในการประดิษฐ์หัตถกรรมของนางสุมาลีและนางสุมาลานี้ ยังความปลาบปลื้มให้แก่เจ้าแก้ววัน และเจ้าหลักเป็นอันมาก ทั้งสองประสงคจะนำสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ เหล่านี้ถวายแด่พระเจ้าเมืองริราช

เจ้าแก้ววันและเจ้าหลักจึงรวบรวมสิ่งประดิษฐ์ทั้งดงามนานาชนิด พร้อมด้วยนางสุมาลี และนางสุมาลาออกเดินทางไปอาณาจักรโยนกเชียงแสนอีกครั้งหนึ่ง เมื่อถึงราชธานีของอาณาจักรโยนกเชียงแสน จึงได้นำสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ เข้าเฝ้าถวายต่อพระเจ้าเมืองริราช พระองค์ได้ทอดพระเนตรสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ที่นำมาจากเมืองลับแลด้วยความสนพระทัย และทรงพอพระทัยเป็นอันมาก ตรัสชมเชยและมีรับสั่งให้นางมหาเทวีและนางข้าไททั้งหลายในพระองค์ได้แต่งदानุ้งห้อยผ้าชิ้นดินจก พร้อมทั้งถามถึงช่างผู้ประดิษฐ์ เจ้าแก้ววันได้กราบทูลว่าเป็นฝีมือของนางสุมาลี และนางสุมาลาซึ่งเป็นธิดาของตนและธิดาของหนานคำแสน (เจ้าหลัก) พระองค์จึงรับสั่งให้นางข้าไททั้งสองเข้าเฝ้าเพื่อคู่ตัว เจ้าแก้ววันได้นำนางสุมาลีและนางสุมาลาเข้าเฝ้าพระเจ้าเมืองริราชตามรับสั่ง พระองค์พิเคราะห์ และพิจารณาแล้วเห็นว่าหญิงสาวทั้งสองมีลักษณะรูปพรรณผิวดำกับสามัญชนทั่วไป คือ มีคุณสมบัติครบถ้วนทุกประการที่จะเป็นชายาของเจ้าฟ้าอำมมาราชบุตรของพระองค์ได้ จึงเอ่ยปากขอนางทั้งสองต่อเจ้าแก้ววันและเจ้าหลักเพื่อให้เป็นชายาราชบุตรของพระองค์ เจ้าแก้ววัน และเจ้าหลักไม่ขัดข้อง พระเจ้าเมืองริราชจึงประกาศกำหนดให้มีพิธีอภิเษกสมรสเจ้าฟ้าอำมมาราชบุตรกับ

นางสุมาลี และนางสุมาลาภายใน ๖ เดือน ครึ่งถึงกำหนด ๖ เดือนแล้ว เจ้าฟ้าอำมราชบุตรพร้อมด้วยพระญาติ สมณชีพรามณ์ ทหาร ข้าทาสบริวารได้ตกแต่งขบวนขันหมากแห่แหนจากอาณาจักรโยนกเชียงแสนเดินทางมุ่งมายังเมืองลับแล ครั้งเมื่อถึงเมืองลับแลได้จัดพิธีอภิเษกสมรสระหว่างเจ้าฟ้าอำมกุมารกับนางสุมาลี และนางสุมาลาตรงตามราชประเพณีทุกประการ หลังจากอภิเษกสมรสแล้ว เจ้าฟ้าอำมกุมารได้แต่งตั้งให้นางสุมาลี และนางสุมาลาเป็นพระชายาฝ่ายซ้าย และฝ่ายขวาของพระองค์ และได้สร้างวังขึ้นใกล้เคียงกับวัดป่าแก้วเรไร (ปัจจุบัน คือ บริเวณวัดเจติยคีรีวิหาร ซึ่งยังมีซากคูเวียงปรากฏอยู่)

เจ้าฟ้าอำมกุมารได้เป็นกษัตริย์พระองค์แรกที่ปกครองเมืองลับแล ต่อจากนั้นได้มีราษฎรคนไทยจากดินแดนอื่นอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่เมืองลับแลเพิ่มมากขึ้น เจ้าฟ้าอำมกุมารได้จัดสรรที่ดินให้แก่ราษฎรตั้งหลักฐานตามความเหมาะสม โดยราษฎรที่มีเชื้อสายมาจากอาณาจักรโยนกเชียงแสนให้ตั้งบ้านเรือนตั้งแต่บ้านคอกช้าง คอกควาย บ้านต้นเกลือ (ต้นเกี้ยว) บ้านเชียงแสน บ้านลับแลง (บ้านท้องลับแล) ส่วนราษฎรที่มีเชื้อสายมาจากเวียงจันทน์ ให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านยางกระดาย บ้านนาแก้ว และบ้านนาทะเล

จึงสันนิษฐานได้ว่าราษฎรของบ้านท้องลับแลมีเชื้อสายไท-ยวน มาจากเมืองเชียงแสน แห่งอาณาจักรล้านนาโบราณ (ปัจจุบันเมืองเชียงแสนอยู่ในเขตพื้นที่ของจังหวัดเชียงราย) ได้อพยพมาตั้งหลักแหล่งอยู่ในปัจจุบัน โดยการนำของหนานคำลือ และหนานคำแสนเมื่อมาถึงที่อยู่ปัจจุบันมองเห็นสภาพอันอุดมสมบูรณ์ จึงตั้งหลักแหล่งกันอยู่ที่นี่ในช่วงตะวันลับยามแลง (ตะวันตกดิน) จึงเรียกดินแดนแถบนี้ว่า “บ้านลับแลง” จากนั้นได้มีการส่งเครื่องบรรณาการไปถวายให้กับพระเจ้าเมืองริราชผู้ครองเมืองเชียงแสนและได้รับพระราชทานพระไตรปิฎกพร้อมทั้งได้เชิญให้เจ้าฟ้าอำมราชกุมารมาปกครองเมืองลับแล ต่อมาทางราชการเปลี่ยนชื่อบ้านลับแลให้เป็น บ้านท้องลับแล ในภายหลังช่วงของการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน ได้มีการแบ่งหมู่บ้านจากหมู่ ๗ บ้านท้องลับแล โดยเพิ่มเป็นหมู่ ๑๐ บ้านท้องลับแลพัฒนา

๒.๔.๒ สภาพทั่วไป (บริบททางสังคม) ของบ้านท้องลับแล

๒.๔.๒.๑ ที่ตั้ง

บ้านท้องลับแล หมู่ ๗ และหมู่ ๑๐ ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอลับแล ประมาณ ๓ กิโลเมตร

๒.๔.๒.๒ ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่เป็นที่ราบและมีภูเขาสูง มีอาณาเขตติดต่อกับท้องถิ่นอื่น ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ บ้านท่ามแล้ง หมู่ ๘

ทิศใต้ ติดกับ บ้านนารี หมู่ ๓

ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านปากกล้วย หมู่ ๖

ทิศตะวันตก ติดกับ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

๒.๔.๒.๓ จำนวนประชากร

ประชากร ทั้งสิ้นประมาณ ๑,๒๐๐ คน จำนวนครัวเรือน ๔๐๐ ครัวเรือน

๒.๔.๒.๔ สภาพเศรษฐกิจ

อาชีพ

- ๑) การประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การทำนาข้าว, ปลูกหอม, ปลูกไม้ผล (ทุเรียน, กล้วย, ลองกอง)
- ๒) การปศุสัตว์ ราษฎรมีอาชีพในการเลี้ยงสัตว์ คือ โค กระบือ, หมู และ ไก่ เพื่อเสริมรายได้
- ๓) การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ผ้าม้วน, ไม้กวาด, เข่ง, ข้าวแคบ, โรงสีขนาดเล็ก ฯลฯ

หน่วยธุรกิจในพื้นที่

- ๑) ปั๊มน้ำมันและก๊าซ จำนวน ๑ แห่ง
- ๒) โรงสีข้าวขนาดเล็ก จำนวน ๑ แห่ง

๒.๔.๒.๕ สภาพทางสังคม

การศึกษา

- ๑) โรงเรียนประถมศึกษา จำนวน ๑ แห่ง
 - ๒) ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน จำนวน ๒ แห่ง
- สถาบันและองค์กรทางศาสนา

- ๑) วัด ๑ แห่ง
- ๒) สำนักสงฆ์ ๑ แห่ง

การสาธารณสุข

- ๑) สถานีอนามัยประจำตำบล / หมู่บ้าน จำนวน ๑ แห่ง
- ๒) อัตราการมีและใช้ส้วมราดน้ำ ร้อยละ ๑๐๐

การบริการขั้นพื้นฐาน

- ๑) การคมนาคม มีเส้นทางสัญจรระหว่างหมู่บ้านมีความสะดวกในระดับหนึ่ง
- ๒) การโทรคมนาคม มีโทรศัพท์ติดตั้งตามครัวเรือน และโทรศัพท์สาธารณะ เข้าถึงในหมู่บ้าน
- ๓) การไฟฟ้า มีการบริการด้านไฟฟ้าคิดเป็นร้อยละ ๑๐๐

- ๔) แหล่งน้ำธรรมชาติ ลำห้วย, ลำน้ำ ๑ สาย คือ ห้วยพลู
- ๕) แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น มีฝาย ๔ แห่ง และสระเก็บน้ำเพื่ออื่การเกษตร ๒ แห่ง
- ๒.๔.๒.๖ ข้อมูลอื่นๆ
- ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่
- ๑) ป่าเตรียมการตาม มติ ครม . หมายเลข ๕๘
- ๒) ป่าสงวนแห่งชาติ ห้วยช้าง – ห้วยปูละ
- ๓) สวนป่าชุมชน (หมู่ที่ ๗)
- มวลชนจัดตั้ง
- ๑) ลูกเสือชาวบ้าน ๒ รุ่น ๓๐๐ คน
- ๒) ตำรวจบ้าน
- ๓) กลุ่มแม่บ้าน
- ๔) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
- ๕) กลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อการผลิต

๒.๕ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านทองลับแล

๒.๕.๑ ความหมายและลักษณะสำคัญของอัตลักษณ์

อัตลักษณ์ (Identity) เป็นความรู้สึนึกึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเองว่า “ฉันคือใคร” ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการปฏิสังสรรค์ระหว่างตัวเรากับบุคคลคนอื่น โดยผ่านการมองตนเอง และการที่คนอื่นมองเรา อัตลักษณ์ต้องการความตระหนัก (Awareness) ในตัวเราและพื้นฐานของการเลือกบางอย่าง นั่นคือ เราจะต้องแสดงตนหรือยอมรับอย่างตั้งใจกับอัตลักษณ์ที่เราเลือก ความสำคัญของการแสดงตนก็คือ การระบุได้ว่าเรามีอัตลักษณ์เหมือนกลุ่มหนึ่งและมีความแตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างไร และ “ฉันเป็นใคร” ในสายตาคนอื่น (นัทธนัย ประสานนาม, ๒๕๕๐ :๔๕)

คำว่า “อัตลักษณ์” มีความแตกต่างจากคำว่า “บุคลิกภาพ” เนื่องจากบุคคลอาจมีความเหมือนกันได้ในแง่ของบุคลิกภาพ เช่น มินิฮัสหรือลักษณะที่เหมือนกันได้ แต่การเหมือนกันในด้านอัตลักษณ์ของบุคคลนั้นจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีความรู้สึกร่วมกันในการตระหนักรู้ (Awareness) บางอย่างเกี่ยวกับตัวตนของเรา หมายถึง การยอมรับความเป็นตัวตน ประกอบกับการแสดงตัวตน (Making Oneself) ให้เห็นว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างอย่างไรกับกลุ่มหรือบุคคลอื่น

การที่เลือกนิยามความหมายของตนเองและแสดงตนเองต่อบุคคลหรือสังคมว่าเราเป็นใคร นั้น เป็นกระบวนการของการเลือกใช้ และแสดงออกซึ่งจะทำให้รู้ว่าเราเหมือนหรือแตกต่างจากคนอื่นหรือกลุ่มอื่นอย่างไรโดยผ่านระบบของการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งเป็นสิ่งที่ประกอบกันทั้ง

ด้านอารมณ์ความรู้สึกภายในตัวเรา และกระบวนการของโลกภายนอกที่เราเกี่ยวข้อง เพราะมนุษย์เลือกใช้ความหมายหรือเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกี่ยวกับตนเองทั้งในกระบวนการที่เขาสัมพันธ์กับโลก และในส่วนของตัวคนที่มันซ้อนทับกันอยู่ ดังนั้นจึงมีการจัดแบ่งประเภทของอัตลักษณ์เป็น ๒ ระดับ คือ ระดับอัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity) และระดับอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) เช่นการที่สังคมกำหนดบทบาทหน้าที่ และตำแหน่งทางสังคมให้กับเรา บทบาทความเป็นลูก ความเป็นเพื่อน หรือตำแหน่งในที่ทำงาน ระบบคุณค่าที่ติดตัวเรามาตั้งแต่เกิด ทำให้เราเรียนรู้และเลือกที่จะนิยามตนเองให้เหมาะสมในสังคม และมีการเลื่อนไหลปรับเปลี่ยนไปตามบริบท เช่นเมื่ออยู่ในครอบครัวก็จะมีบทบาทเป็นลูก เป็นพี่น้อง บางครั้งบทบาท และตำแหน่งอาจซ้อนทับกัน เช่นเราเป็นนักศึกษาในขณะที่เป็นสมาชิกของกลุ่มเพื่อนในชั้นเรียน เป็นต้น อัตลักษณ์ที่เราเลือกหยิบมาใช้ในการนิยามตนเองทั้งต่อสังคม และต่อตัวเรานั้นเกิดขึ้นได้โดยผ่านระบบการสร้างภาพแทนความจริง (Representation) เพราะ การแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ต่างๆ จะกระทำโดยผ่านระบบสัญลักษณ์ที่หลากหลายรูปแบบ เช่นบุคคลเลือกแต่งกายเพื่อแสดงความเป็นสมาชิกของสถาบัน หรือแต่ละสถานศึกษามีการเลือกใช้สี สัญลักษณ์หรือเครื่องแบบที่แตกต่างกันออกไป ก็เพื่อแสดงความเป็นตัวตนให้กับบุคคลรับรู้ แต่อย่างไรก็ตามการที่เรามองตัวเรา และพยายามเลือกนิยามความหมายเพื่อแสดงความเป็นตัวตนของแต่ละบุคคล กับสิ่งที่คนอื่นมองเห็นในตัวเราว่าอย่างไร นั้นมันอาจไม่สอดคล้องกันเสมอไป

อัตลักษณ์จะเกิดขึ้นจากการปฏิสังสรรค์ทั้งระหว่างบุคคลในสังคม และภายในตัวเอง ในแต่ละบุคคลอาจมีอัตลักษณ์ที่หลากหลาย แต่จะมีการเลือกเอาเพียงอัตลักษณ์ใดอัตลักษณ์หนึ่งที่ยอมรับ นำมาใช้ภายใต้เงื่อนไขของบริบทในช่วงเวลา และพื้นที่ และอัตลักษณ์นี้อาจถูกกำหนดได้ทั้งจากบุคคลเป็นผู้กำหนดตนเองหรือถูกกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของบุคคลโดยสังคมก็ได้ การกำหนดอัตลักษณ์นี้เกิดขึ้นบนกระบวนการคิดเกี่ยวกับระบบของความแตกต่าง ระบบของความหลากหลาย และการตั้งคำถามว่าอัตลักษณ์ที่จะสร้างขึ้นนั้นมีความเชื่อมโยงกับสังคมอย่างไร

ดังนั้นอัตลักษณ์กับสังคมจึงเป็นเรื่องที่แยกกันไม่ออก เนื่องจากการนิยามความเป็นตัวตนของอัตลักษณ์นั้นต้องมีการอ้างอิงกับสังคม แม้จะเป็นในระดับตัวบุคคลก็ยังคงมีการนิยามตนเองว่ามีตำแหน่งแห่งที่ หรือมีบทบาทอย่างไรในสังคมที่บุคคลอาศัยอยู่

โดยอัตลักษณ์ถูกสร้าง และก่อตัวขึ้นมา โดยผ่านการปฏิสังสรรค์ระหว่างบุคคล ในบุคคลหนึ่งๆ ก็จะมีอัตลักษณ์ที่หลากหลาย และเมื่อบุคคลยอมรับในอัตลักษณ์ใดอัตลักษณ์หนึ่งในขณะเวลานั้นมันมีกระบวนการที่แตกต่างกันในการแทนที่ ในขณะที่บุคคลทำการกำหนดตำแหน่งของตนเอง และถูกกำหนดตำแหน่งในทางสังคม กระบวนการที่เกิดขึ้นนี้ได้ คำนึงถึงจุดเน้นที่ความแตกต่าง และความหลากหลายในการสร้างอัตลักษณ์ที่เท่าเทียมกับการตั้งคำถามว่าอัตลักษณ์

ทั้งหลายนี้ได้เชื่อมโยงกับสังคมได้อย่างไร การมุ่งเป้าหมายไปที่ความสำคัญต่อมุมมองทางสังคมของอัตลักษณ์จะนำเราไปสำรวจโครงสร้างต่างๆ โดยผ่านชีวิตของเราที่ถูกจัดการอัตลักษณ์ต่างๆ ของเราที่ถูกจัดเก็บไว้เข้าที่ด้วยโครงสร้างต่างๆ ทางสังคม และเราก็มีส่วนร่วมในการก่อตัวขึ้นของอัตลักษณ์ในตัวเราเองด้วยเช่นกัน (Kath ๒๐๐๐ ; อ้างใน พิศิษฐ์, ๒๕๔๕ : ๕-๖)

การเปลี่ยนแปลงความหมายของอัตลักษณ์ ที่ปรากฏขึ้นมามีความสัมพันธ์อย่างมากกับการทำความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในปัจจุบัน ในบริบทของโลกาภิวัตน์ มิติเวลาที่เร่งเร็วขึ้น และมีพื้นที่ที่ดูหดรัดเข้ามาเพราะการปฏิวัติเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้ การเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมเป็นไปอย่างหลากหลาย และซับซ้อน และรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงประสบการณ์เกี่ยวกับเวลา พื้นที่ และแบบแผนการให้คุณค่า การใช้ชีวิตประจำวันมีผลอย่างยิ่งต่อความรู้สึกที่เรามีเกี่ยวกับตนเอง สิ่งที่เคยเป็นมาตรฐานของระบบคุณค่า และการนิยามอัตลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นคุณค่าทางศาสนา ค่านิยมเรื่องเพศ คุณค่าประเพณีวัฒนธรรมเก่าๆ หรือค่านิยมของกลุ่มชาติพันธุ์ ล้วนแล้วกระทบกระทั่งในรูปแบบต่างๆ จากพลังของโลกาภิวัตน์ การปรับเปลี่ยนนี้แสดงออกได้หลายลักษณะ ทั้งในระดับจุลภาคในแง่แบบแผนชีวิตประจำวันของปัจเจกชน ในแง่การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น จนถึงระดับที่กลายไปเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เราจะเห็นได้จากขบวนการทางศาสนา ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมใหม่ที่เกิดขึ้นมาราวกับดอกเห็ดในประเทศต่างๆ โดยมันเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ทำให้ต้องมีการทบทวนคำว่า "วัฒนธรรม" หรือ "ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม" กันใหม่ ขบวนการเหล่านี้ต้องการเสนอความหมาย และทิศทางใหม่ในเชิงสังคม วัฒนธรรม กระบวนการสร้างตัวตน และอัตลักษณ์ของกลุ่มเกิดจากการผสมผสานองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่ซับซ้อน

๒.๕.๒ ข้อมูลทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านท้องถื่นแล

๒.๕.๒.๑ ความเชื่อของชุมชนบ้านท้องถื่นแล

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามในส่วนของความเชื่อของคนไท-ยวนชุมชนบ้านท้องถื่นแล ได้พบความเชื่อของคนในชุมชน จำแนกได้ ดังนี้

๒.๕.๒.๑.๑ ความเชื่อเกี่ยวกับผี

ความเชื่อเกี่ยวกับผีของคนไท-ยวนบ้านถื่นแลนั้นมีมาอย่างช้านานโดยส่วนใหญ่เป็นลักษณะของการเล่าแบบปากต่อปาก ในบางกรณีก็เป็นลักษณะของการทำพิธีกรรมต่างๆ เพื่อเลี้ยงส่งให้กับผีที่ชาวบ้านให้การนับถือหรือเกรงกลัวว่าจะมาทำร้าย ซึ่งผีในชุมชนบ้านท้องถื่นแลสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ ผีให้คุณ และผีให้โทษ

๑) ผีให้คุณ คือ ผีที่อำนวยความสะดวก ปกป้องคุ้มครอง ดูแลรักษา คนในชุมชน ตลอดจนอาคารบ้านเรือน ้วดวอาราม หรือสถานที่ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะให้ยาทำว (ร่างทรง)

ติดต่อกับผีเหล่านี้เพื่อสอบถามความเป็นอยู่ของบ้านเมือง คนหาย รักษาอาการเจ็บป่วย มีรายละเอียดดังนี้

๑.๑ เจ้าฟ้าอำมมาร คือ ดวงวิญญาณของกษัตริย์ผู้ครองเมืองลับแล พระองค์แรก โดยมีหน้าที่ให้ความดูแล ค้ำครอง ปกป้องรักษาบ้านเมืองให้มีความร่มเย็นเป็นสุข ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล

๑.๒ เจ้าพญาแก้วกุ่ม (เจ้าพญาแก้ววงเมือง) คือ ดวงวิญญาณน้องของเจ้าฟ้าอำมมาร มีศักดิ์เป็นน้องต่างมารดาของเจ้าฟ้าอำมมาร มีหน้าที่รักษาอาการเจ็บไข้คนในชุมชน

๑.๓ เจ้าปู่ต่าง คือ ดวงวิญญาณคนรับใช้ ของเจ้าฟ้าอำมมารและเจ้าพญาแก้วกุ่ม มีหน้าที่คอยรับใช้งานตามที่เจ้านายทั้งสองสั่ง หรืองานเล็กๆน้อยๆ ที่ชาวบ้านขอความช่วยเหลือ เช่น ชาวบ้านเวลาเดินทางไปไหนมาไหนไกลๆ ก็มักจะเรียกหรือเชิญให้เจ้าปู่ต่างเดินทางไปด้วยเพื่อการอารักขาค้ำครองในระหว่างการเดินทาง หรือการที่ชาวบ้านต้องบ้ายหมากบ้ายพลู (ใช้หมากและพลูทาด้วยปูนขาวสำหรับการกินหมาก) แล้วมัดด้วยด้ายมงคล แล้วนำไปแขวนไว้ยังเหนือประตูหรือหน้าต่างบ้าน เพื่อติดสินบนให้เจ้าปู่ต่างช่วยหาของให้พบ หรือช่วยให้ไม่ต้องถูกเกณฑ์ทหาร เป็นต้น

๑.๔ ผีพ่อขามเฒ่า (ผีปู่ผีย่า) คือ ผีบรรพบุรุษ ที่เครือญาติในสายสกุลนั้นๆ ต้องให้ความเคารพยำเกรง จะสิงประจำอยู่ในหิ้งผีประจำบ้านต้นสายสกุล หากลูกหลานบ้านใดจัดงานพิธีสำคัญ เช่น บวชพระ แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ ก็จะต้องบ้ายหมากบ้ายพลู (ใช้หมากและพลูทาด้วยปูนขาวสำหรับการกินหมาก) มายืนโยง (บอกกล่าว) หรือไม่ต้องเอาผ้าไตรจีวรที่ใช้สำหรับการบวชพระมายืนโยงเพื่อแบ่งส่วนบุญส่วนกุศลให้ เพราะถ้าไม่ทำจะเกิดเหตุเภทภัยแก่ลูกหลานได้ เนื่องจากผีพ่อขามเฒ่าไม่พอใจ แต่ถ้าทำแล้วก็จะเจอแต่ความสุขสวัสดิ์ งานที่ทำสำเร็จจุล่ง

๑.๕ ผีที่ใหญ่ คือ ผีต้นตระกูล จะสิงอยู่ตามคุ้มบ้าน กองบ้าน (ซอย) สวนห่าง (สวนปากกลางบ้าน) หรือในวัดกลางบ้านก็มี ตามแต่ย่ำเท้า (ร่างทรง) จะบอกว่าต้นผีอยู่ ณ ที่ใด โดยผีที่ใหญ่จะให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลเด็กที่จะเกิดมาใหม่ในสายตระกูลให้มีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ซึ่งพ่อแม่ของเด็กทารกที่เกิดใหม่นั้นจะต้องจัดหาของเลี้ยงผีตามที่ร่างทรงบอก หากลูกที่เกิดใหม่เป็นชายจะต้องจัดขันหมากผีเลี้ยงส่งให้กับผีที่ใหญ่ตามจำนวนที่ผีต้องการ แต่หากลูกเป็นหญิงก็ต้องเสียหัวหมูต้มหรือ หมูเป็นทั้งตัวซึ่งจะต้องทำการเชือดกับที่ตามแต่ความแรงของผีต้นตระกูลนั้นๆ

๒) ผีให้โทษ คือ ผีหรือวิญญาณที่เร่ร่อนไม่มีผู้ให้การดูแลหรือเลี้ยงส่ง ซึ่งจะทำร้ายหรือหลอกหลอนชาวบ้านในชุมชน ให้ได้รับความเจ็บไข้ ไม่สบาย หรือทำมาค้าขายกิจการงานต่างๆ ไม่เจริญ แบ่งได้ ดังนี้

๒.๑ ผีกละ คือ ดวงวิญญาณที่หิวโหย อาจเกิดจากคนเลี้ยงไม่ดี หรือญาติพี่น้องไม่ใส่ใจดูแล จนต้องหิวโหย ออกมาเข้าสิงร่างคนเพื่อกินครวใน (อวัยวะภายใน) เมื่อกินอิ่มก็จะออกจากร่างเพื่อออกไปเสาะหาร่างอื่นอยู่หรือกินต่อไป ชาวบ้านเล่าว่า หากผีกละเข้าสิงร่างของหญิงสาว จะทำให้หญิงผู้นั้นง่วงแค้นแค้นระเรื่อ ยิ่งคิดยิ่งง่วงกว่าผู้ใดในหมู่บ้าน หากเราใช้หางใบตองกล้วยหูก (กล้วยป่า) ตายพรายนั่งทับแล้วก็นำกล้วยคนนั้นก็จะเห็นอีวอก (ค้าง) มาเกาะบนบ่าของหญิงสาวผู้นั้น และคอยเลบลิ้นเลียแค้นให้แค้นระเรื่ออยู่ตลอดเวลา ซึ่งจะติดต่อเชื้อผีโดยการรับส่งสมบัติจากเก้าผี (ต้นผี) เช่น ผ้าจีน เงินทอง เป็นต้น

๒.๒ ผีโพง คือ ผีหรือดวงวิญญาณที่หิวโหยแต่จะชอบกินของสดของเน่าของสกปรก ของเหม็นคาวต่างๆ เช่น ผีโพงจะชอบกบเขียดเป็นๆ โดยจะทำการดูดเมือกคาวของกบเขียดจนหมดแล้วทิ้งซากไว้เกลื่อนตามคันนา เล่ากันว่ามูกของผีโพงจะสว่างดังลูกไฟเพื่อใช้ในการส่องหากิน หากเราไปเจอผีโพงที่เป็นหญิง มันจะมอมแก้วหวานเงินทองให้เพื่อเป็นค่าจ้างรางวัล เพราะจะได้ไม่ต้องไปบอกใครให้รู้ แต่พอรุ่งเช้าแก้วหวานเงินทองเหล่านั้นก็จะกลายเป็นดอกหญ้า ก้อนขี้ไก่ หรือของเน่าเสียอื่นๆ แต่หากเราเจอผีโพงที่เป็นชายมันจะเอามีดดาบเข้าไล่ฟันผู้ที่พบเห็น

๒.๓ ผียักษ์ คือ ดวงวิญญาณของผีที่ดุร้าย มีร่างกายใหญ่โต ชอบกินของสดของคาว มักอาศัยอยู่ตามลำเหมือง ร่องน้ำลึก ป่าท้ายหมู่บ้าน ชอบลักข่อนเด็กๆ

๒.๔ ผีเงือก คือ ผีประจำแม่น้ำ หนอง บึง มีรูปร่างเหมือนนางเงือกในวรรณคดีแต่ตัวจะเล็กกว่ามาก และมีเขี้ยวโง้งยาว ชอบจับเด็กที่เล่นน้ำลึกๆ ไปกิน มีเรื่องเล่าที่ชาวบ้านเล่าสืบต่อกันในเรื่องของผีเงือกที่เกี่ยวข้องกับซินลับแลง ว่า มีอยู่วันหนึ่ง มีหญิงสาวลึกลับรูปร่างอัปลักษณ์ คนหนึ่งได้เข้ามาในหมู่บ้านเพื่อมาขอขมิ้ม (อุปกรณ์ในการทอผ้า) ชาวบ้านเพื่อไปทอผ้า แต่ไม่มีใครยอมให้นางขมิ้ม จนเหลือแต่เพียงย่าต่าแม่ฮ้าง (แม่ม่ายที่เกิดจากสามีหนีละ) ที่เกิดความเอ็นดู และความสงสาร จึงให้หญิงคนนั้นขมิ้มไป พอครบกำหนดวันที่ตกลงกันขมิ้มกัน หญิงลึกลับคนนั้นก็ได้อาขมิ้มมาคืนให้พร้อมกับก้อนคำ (ทองคำ) ย่าต่าแม่ฮ้างเห็นทองคำก็ไม่นึกอยากได้จึงรับนำทองคำไปคืน โดยรับเดินตามนางไปก็พบว่านางเดินลงหายไปใต้ม่าน้ำเรียกเท่าไรก็ไม่ขึ้นมา เมื่อกลับไปดูขมิ้ม ก็พบเศษผ้าที่เหลือติดขมิ้มมาก็รู้สึกชอบจึงลองนำมาเป็นแบบเพื่อทอใช้สืบต่อกันมา จึงเป็นที่มาของคำว่า ซินลับแลงแซง (แบบ) ผีเงือก (ซินชนิดหนึ่งในจำนวนซินทั้ง ๘ ชนิดของไทย-ชนลับแลง)

๒.๕ ผีโป่ง ผีจำ คือ ผีหรือดวงวิญญาณที่สิงอยู่ตามป่าหรือที่มีลักษณะเป็นดินโป่ง ดินพรุ มีน้ำขุ่นน้ำขี้มตลอดทั้งปี ชาวบ้านเชื่อว่า หากไม่ไล่ผีโป่งผีจำไปแล้วจะไม่สามารถทำไร่ทำสวนได้ผลดี เพราะผี จะมารังควาน ทำให้อยู่ไม่เป็นสุข โดยการขับไล่ผีโป่งผีจำนี้ ชาวบ้านจะใช้ ข้าวพันก้อน ดอกไม้พันดวง ซึ่งได้จากการนำข้าวเหนียวปั้นเป็นก้อนเล็กๆ และฉีกกลีบ

ดอกไม้ให้เป็นฝอยๆ เช่น ดอกบานไม่รู้โรย หรือดอกดาวเรือง สมมุติให้มีจำนวน หนึ่งพันก้อน หนึ่งพันดอก แล้วนำไปกล่าวคำถวายให้กับพระประธานในวิหารในช่วงการตั้งกัณฑ์เทศน์มหาชาติ แล้วรอนจนจบ ก็ไปลาข้าวจากพระประธาน จึงนำไปฝังในที่ดินที่มีผีโป่ง ผีจำ ก็จะสามารถไล่ผีเหล่านี้ไปได้

๒.๖ ผีตายท่าตายโหง คือ ผีหรือวิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วแต่ไม่สามารถไปเกิดได้ ยังคงรื้อนขอส่วนบุญตามถนนหนทางในชุมชน ซึ่งผีเหล่านี้ล้วนเกิดจากการตายแบบฉับพลัน คือหมายถึง ตายแบบไม่รู้ตัว จึงทำให้ดวงวิญญาณไม่ไปสู่สุคติ เฝ้าวณเวียนรื้อนขอส่วนบุญ หรือข้าวปลาอาหาร ซึ่งมักจะไปเข้าสิงหรือเข้าฝัน หรือผูกขวัญคนที่ถึงคราวมีเคราะห์ ให้เจ็บไข้ได้ป่วย จนต้องเชิญยาทำว (ร่างทรง) มาทำพิธีปัดรังควานเลี้ยงส่งผีโดยใช้กระทงส่งผี สันฐานรูปสามเหลี่ยมด้านเท่าทำมาจากกาก้วยภายในปั้นหุ่นคนจากดินเหนียว นุ่งด้วยเศษผ้า พร้อมมีอาหารคือแกงส้ม แกงหวาน ซึ่งมาจากใบชะพลูหั่นฝอย ซอยพริก และหอมแดงคลุกเคล้าให้เข้ากัน สำหรับแกงส้มจะแตกต่างกับแกงหวานที่ แกงส้มจะต้องบีบน้ำมะกรูดใส่ลงไปด้วย ส่วนแกงหวานนั้นจะต้องใส่น้ำอ้อยลงไป นอกจากนี้ ยังต้องใส่ จิ้นแห้ง (เนื้อแห้ง) ปลาตาย (ปลาแห้ง) กาก้วย อ้อย พร้อมปั้นหุ่นดินเหนียวรูปหมูหมา กาไก่ ลงไปในกระทงด้วย แล้วจากนั้น ร่างทรงก็จะทำพิธีโดยการกล่าวคาถาพร้อมกับใช้ใบหนาดใบหนามกวาดวิญญาณของผีให้ออกจากร่างผู้ป่วย โดยเริ่มการกวาดจากศรีษะไปจนสุดปลายเท้าแล้วปิดลงในกระทง จากนั้นจะสั่งให้ญาติของผู้ป่วย นำไม้กวาดหัวนำกระทงนั้นไปทิ้งไว้ตามถนนที่เป็นแพร่ง

๒.๗ ผีนางไม้ คือ ผีหรือวิญญาณผู้หญิงที่สถิตอยู่ตามต้นไม้ใหญ่ในป่า ซึ่งผีนางไม้จะชอบผู้ชายหนุ่มเพราะนี่คืออยากจะได้ไปเป็นสามี ก็มักจะนำเอาวิญญาณของชายหนุ่มที่เข้าไปในป่ากลับไปอยู่กับตน โดยชาวบ้านจะทำการปิดส่ง และใช้หุ่นปั้นจากข้าวเหนียวแลกกับชีวิตคนแทน จากนั้นก็จะใช้วิธีการเดียวกันกับการปิดส่งกระทงเลี้ยงผีดั้งที่กล่าวมาข้างต้น

๒.๘ แก้วเสด็จ คือ ดวงไฟขนาดเล็กเท่าลูกหมาก บ้างว่ามีขนาดเท่าผลส้มโอ หรือผลมะพร้าวก็มี บางดวงมีสีแดง บางดวงมีสีเขียว เชื่อกันว่าในทุกคืนวันดับ (วันแรม ๑๔ ค่ำ) แก้วเสด็จจะออกมาหากินหน่อเงินหน่อคำ(มนุษย์) ผู้ใดพบเห็นหรือมันลอยไปเวียนรอบบ้านใคร จะต้องมีคนตาย

๒.๕.๒.๑.๒ ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา

คนไทย-ชาวล้านแลมีความเชื่อที่แน่นแฟ้นและฝังลึกกับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก กล่าวคือ คนในชุมชนนี้ จะใช้พุทธศาสนาในการสร้างความเชื่อ ศรัทธาให้กับกิจการงานต่างๆ ของตนเองหรือแม้กระทั่งการทำงาน การประกอบอาชีพก็จะใช้ พุทธศาสนาเข้ามาช่วย

สร้างขวัญ และกำลังใจ เนื่องจากเชื่อว่า พุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ สามารถคุ้มครอง ปกป้องดูแล ตนเอง และครอบครัวได้ สามารถจำแนกได้ ดังนี้

๑) ชาวไท-ยวนลับล้างเชื่อว่า การถวายกัณฑ์เทศน์มหาชาติ หรือการได้ฟังเทศน์มหาชาติครบทุกกัณฑ์จะได้านิสงส์มาก จะได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นฟ้า และเกิดในแผ่นดินของพระศรีอาริยมตใดด้วย

๒) การถวายพระพุทธรูป หนังสือธรรม การทอดผ้ากฐิน ผ้าป่า หรือการถวายทานข้าวของเครื่องใช้ เงินทองของมีค่าเพื่อบำรุงอุปถัมภ์คำชูพระพุทธศาสนาแล้วนั้น ซึ่งก็จะได้อานิสงส์ไปเกิดบนสวรรค์ชั้นฟ้า และร่ำรวยมั่งมีเงินทอง

๓) การถวายข้าวพันก้อน ดอกไม้พันดวง ให้กับพระพุทธรูปประธานในวิหาร ช่วงการเทศน์มหาชาติ แล้วขอลาข้าวพระ เมื่อนำไปหว่านใส่ที่นา หรือที่สวนของตนเองจะสามารถขับไล่ผีได้ และจะช่วยให้ข้าวกล้าในนามีความสมบูรณ์อีกด้วย

๔) การนำข้าวตอก ดอกไม้ ธูปเทียน ที่ได้จาก ชันแก้วทั้งสาม ในวันบุญตานก้องข้าว (สารท เดือน ๑๐) ไปปักดำรับขวัญท้องข้าวกล้าในนา เชื่อว่าจะทำให้ข้าวกล้าในนามีความสมบูรณ์ ไม่เสียหายจากโรค และแมลงรบกวน หรือถ้าหากเก็บไว้ในบ้านในเรือนก็จะทำให้บ้านเรือนมีแต่ความสุข ฟ้าไม่ไหม้ โจรผู้ร้ายไม่เข้ามาปล้นฆ่า

๕) การเก็บข้าวสาร ข้าวตอกดอกไม้ และเงินเหรียญ ที่ได้จากการหว่านในการสมมุติแทนฝนห่าแก้ว ที่พระสงฆ์ใช้หว่านประกอบการเทศน์มหาชาติ กัณฑ์สักกบรรพ, กัณฑ์สักกิติ และ กัณฑ์นครกัณฑ์ ไปบูชาจะทำให้บ้านเรือนมีแต่ความสุข ร่ำรวย มั่งคั่งทรัพย์สินเงินทอง

๒.๕.๒.๒ งานประเพณี/พิธีกรรม ของชุมชนบ้านท้องลับล้าง

ชาวไท-ยวนลับล้าง ยังคงรักษาและสืบทอดประเพณีและพิธีกรรมสำคัญของชุมชนไว้ได้เป็นอย่างดีโดยเฉพาะประเพณีหรือพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ของชุมชน และพระพุทธศาสนา ซึ่งถือว่าเป็นอัตลักษณ์เฉพาะอย่างหนึ่งของชุมชนในแถบนี้ มีรายละเอียดดังนี้

๑) ประเพณีใส่บาตรกินหนาว มีขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนยี่ (บางคนก็เรียกกันว่า ฟิงหนาว/คิลหนาว) เป็นประเพณี การทำบุญใส่บาตร (ใช้คำว่า ใส่บาตร เนื่องจากคนไท-ยวนลับล้างจะบริโภคข้าวเหนียวมากกว่าข้าวเจ้า จึงต้องใช้คำว่า ใส่บาตร เวลานั้นข้าวไปตกบาตร) เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับญาติผู้ล่วงลับ เนื่องจากถือว่าเป็นบุญตาน (ถวาย) ข้าวใหม่ เพราะเพิ่งได้ข้าวของปีในการผลิตข้าวขึ้นย้งลงมาใหม่ จึงต้องมีการนำข้าวใหม่นั้นมาทำบุญถวายให้กับพระสงฆ์ ทั้งนี้ชาวไท-ยวนลับล้างจะนำข้าวใหม่นั้นมาทำเป็นข้าวหลาม แล้วนำไปใส่บาตรให้กับพระสงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็นเอกลักษณ์อีกอย่างหนึ่งที่มีการนำข้าวหลามไปถวายในทุกครัวเรือน

๒) ประเพณีสงกรานต์ งานสงกรานต์หรืองานปีใหม่ของชาวไทย-ชนลับล้านนั้นจะมีพิธีกรรมที่น่าสนใจแตกต่างกันตามวันต่างๆ ดังนี้

๒.๑ วันที่ ๑๓ เมษายน เป็นวันสังขารล่อง ในช่วงเช้าตั้งแต่เช้ามืด ชาวบ้านจะตื่นมาทำความสะอาดบ้านเรือน บ้างก็ยิงปืนรับวันใหม่ พอช่วงบ่ายก็เตรียมดอกไม้ ข้าวสาร ข้าวเหนียวมาใส่บาตร และตั้งทรายเหลืองจากน้ำคั่ว (ร่อนน้ำลิก) น้ำเหมือง (คลองน้ำเล็กๆ) มาเพื่อทำการก่อพระเจดีย์ทรายที่วัด

๒.๒ วันที่ ๑๔ เมษายน เป็นวันเนา เป็นวันที่ชาวบ้านจะทำความสะอาดร่างกาย จะต้มน้ำอบน้ำหอม (มะกรูดเผาไฟผ่าเป็นชิ้น ต้มกับฝักส้มป่อย ใบเล็บครุฑ ต้นแห่นาง) นำมาสระเกล้าดำหัว และในช่วงบ่ายก็จะทำบุญเหมือนกับวันสังขารล่อง

๒.๓ วันที่ ๑๕ เมษายน เป็นวันเนา ในช่วงสาย ชาวบ้านจะทำกระทงส่งเคราะห์บ้าน โดยนำกระทงบ้านของตนไปรวมกับกระทงของบ้านอื่นๆ แล้วจะมีพ่อหมอผู้ทำพิธีกล่าว ปิดเคราะห์บ้านเคราะห์เมือง จากนั้นก็จะให้ทุกคนนำกระทงส่งเคราะห์บ้านนั้น วางลงบนแพไม้ไผ่ แล้วทำการปิดไล่ สิ่งชั่วร้ายด้วย น้ำมันต์ และใบหนาดใบหนาม จากนั้นจะยิงปืนไล่สิ่งชั่วร้าย (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นจุดประทัด) พร้อมกับให้คนหามแพไม้ไผ่นั้นไปวางทิ้งไว้ที่ปากทาง ๓ แพร่ง หรือ ลำเหมือง แล้วในช่วงบ่ายก็จะทำบุญที่วัดเหมือนกับวันสังขารล่อง และวันเนา

๒.๔ วันที่ ๑๖ เมษายน เป็นวันพญาวัน ในช่วงเช้าจะมีพิธีการทำบุญใส่บาตร พอสาย ชาวบ้านจะนำน้ำอบน้ำหอม มาขอสุมาการวะข้าวของเครื่องใช้ในบ้านทุกอย่าง รวมทั้งประตูหน้าต่าง บันไดบ้าน โดยใช้ด้ายขาวแดง และกรวยดอกไม้ธูปเทียน เพื่อขอสมาธิได้ล่วงเกินไปในปีที่ผ่านมา จากนั้นจัดสารรับข้าวของ อันได้แก่ ผ้าใหม่ชิ้นใหม่ ขนม น้ำผึ้ง หรือของกินของใช้ต่างๆ รวมทั้งเงิน ข้าวตอกดอกไม้ บุหรี่ หมากเมี่ยงพลู น้ำอบน้ำหอม จากนั้นจะพาลูกหลานเดินไปตามบ้านต่างๆ ในชุมชน เพื่อกราบขอสมา และฝ้ายมัดมือรวมถึงขอพรจากพ่อตาแม่ตา (ปู่ย่าตายาย) ที่เคารพนับถือ จากนั้นในช่วงบ่ายก็จะนำน้ำอบน้ำหอม ไปสพมาพระพุทธรูปในวัด ทั้งพระวิหาร พระอุโบสถ ศาลา สิ่งห่อโบสถ ธรรมมาศเทศน์ หนังสือธรรม และจะทอดผ้าป่า รวมทั้งก่อพระเจดีย์ทราย จากนั้นจะเตรียมทำพิธีสงฆ์น้ำพระสงฆ์ในวัดทุกรูป โดยจะนำน้ำมาจากบ้านเรือนของตนเอง ในระหว่างที่ พระสงฆ์กำลังเจริญพระพุทธมนต์นั้นก็จะมีการทำน้ำพุทธรมนต์ ซึ่งหลังจากที่ทำการสงฆ์น้ำพระสงฆ์เสร็จแล้วชาวบ้านก็จะพากันมาแย่งน้ำพุทธรมนต์นั้นกลับไปคนละเล็กคนละน้อย เพื่อนำไปเป็นเชื่อน้ำมันต์เพราะเมื่อออกจากเขตวัดแล้ว ชาวบ้านจะพากันไปตักน้ำจากน้ำบ่อ (บ่อน้ำ) จำนวน ๕ บ่อ เมื่อครบก็จะนำมาผสมกับเชื่อน้ำพุทธรมนต์เพื่อใช้ในการดื่มกิน หรืออาบ ประพรมบ้านเพื่อสร้างความเป็นสิริมงคลและป้องกันสิ่งชั่วร้ายด้วย

อนึ่ง การทำกระทงส่งเคราะห์บ้านนั้น จะแตกต่างกับกระทงส่งผี โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑) กระทงส่งเคราะห์บ้านนั้น จะทำด้วยกาบกล้วยพับให้เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดโดยประมาณ มีความยาวด้านละ ๑ ฟุต ด้านในจะแบ่งออกเป็น ๕ ห้อง หรือช่อง โดยใช้กาบกล้วย มากั้นแบ่งภายในแต่ละห้องนั้น จะประกอบด้วย แกงส้ม แกงหวาน ข้าวเหนียว จิ้นแห้งปลา ตาย กล้วยอ้อย และหุ่นปั้นด้วยดินเหนียว เป็นรูปคนให้ครบตามจำนวนคนในครอบครัว รวมทั้งสัตว์เลี้ยง เช่น หมู แมว วัว ควาย เป็ด ไก่ เป็นต้น และจะปักธงรูปสามเหลี่ยม สีขาว และสีแดง สลับกัน ที่บริเวณขอบของกระทง จากนั้นจะทำสายโยงจากเชือกกาบกล้วย สำหรับใช้หิ้วเพื่อนำไปส่งเคราะห์บ้าน

๒) กระทงส่งผีนั่น จะแตกต่างกับกระทงส่งเคราะห์บ้านในส่วนของรูปร่างของกระทง คือ กระทงส่งผีนั่นจะใช้เป็นรูปสามเหลี่ยมด้านเท่า ส่วนด้านในจะใส่ข้าวของอาหารต่างๆ และประดับธงเหมือนกับกระทงส่งเคราะห์บ้าน แต่จะใช้ในกรณีของการถูกผีเข้า ผีอำ หรือผีทำให้เจ็บป่วย โดยการบอกผ่านยาด้าว (ยาด้าว หมายถึง คนทรง) ว่าผิคนั้นๆ ต้องการสิ่งใด เช่น

๑. หูหิ้น	หมายถึง	คน
๒. จ้างน้อย	หมายถึง	เงิน
๓. ไอ้เบ้อ	หมายถึง	หมูเป็น
๔. ไก่	หมายถึง	ไก่เป็น
๕. อีฮวก	หมายถึง	หลอดช่อง
๖. หมูเหลา	หมายถึง	มะละกอ
๗. ไก่หนุ่ม	หมายถึง	ไข่ไก่
๘. ไอ้ว่อง	หมายถึง	ควาย/วัว
๙. น้ำจ้อย	หมายถึง	เหล้า
๑๐. มะกั้ง	หมายถึง	รถ/เกวียน
๑๑. เข้ามุ้ง	หมายถึง	เข้าพรรษา

โดยเมื่อญาติของผู้ป่วยทราบจากร่างทรงแล้วว่าผิคนั้นๆ ต้องการสิ่งใดก็จะรีบจัดหาให้ บางรายอาจมีการให้คนที่พูดเก่งๆ ต่อรองกับผีเพื่อขอเปลี่ยนสิ่งของที่ต้องการหรือลดจำนวนลงก็มี

๓) ประเพณีแห่น้ำขึ้นโสง (โรง หรือ ศาลเจ้าอารักษ์กลางบ้าน) เป็นประเพณีที่ชาวไท-ยวนล้านแลงยึดถือสืบทอดปฏิบัติจากรุ่นสู่รุ่นมาโดยตลอด มีขึ้นในวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๖ ซึ่งเป็นประเพณีที่คนในชุมชนจะหาน้ำจากบ้านของตนไปทำพิธีบวงสรวงสรวงน้ำเจ้าฟ้าอำมฤต และเจ้า

พญาแก้วกุ่ม ซึ่งถือว่าเป็นอารักษ์บ้านอารักษ์เมือง เล่ากันว่าหากปีไหนกระทำการบวงสรวงไม่ดี ปีนั้นฝนฟ้าจะแล้ง ไม่ตกต้องตามฤดูกาล เกิดโรคระบาด ผู้คนล้มตาย โดยในอดีตการบวงสรวงจะใช้ควายปู้หนุ่มเขากิ (ควายรุ่นตัวผู้เขาสันไม่เกินใบหู) ในการเชือดเพื่อเซ่นสรวงเจ้า แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นหมูแทนเนื่องจากทางราชการบอกว่ามันเป็นภาพที่น่ากลัว ซึ่งในงานบวงสรวงนี้ก็จะมีการแสดงขอ การชกมวย เพื่อแสดงให้กับเจ้าฟ้าฮ่าม และเจ้าพญาแก้วกุ่มได้ดูด้วย นอกจากนี้ยังมีการลงยาข้าว (ลงร่างทรง) เพื่ออัญเชิญดวงวิญญาณของเจ้าทั้งสององค์มาเข้าร่วมเพื่อไต่ถามปัญหาบ้านเมือง เช่น เรื่องข้าวกล้าในนา น้ำห้วยในหนอง เรื่องโรคระบาด เรื่องผีปศาจรบกวน เป็นต้น

๔) ประเพณีตานสลากสะลอม (ตานก้วยสลาก) จะมีในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ จะเป็นงานบุญที่ทำถวายเพื่อญาติพี่น้องผู้ล่วงลับและเพื่อสะสมบุญไว้ในภพหน้า ในงานนี้ชาวบ้านจะจัดดอกจากไม้ไผ่เป็นเส้นบางๆ เพื่อสานเป็น สะลอม (ชะลอม) สำหรับใส่ข้าวของครัวตาน (ของถวาย) ได้แก่ ข้าวสารอาหารแห้ง พริก หอมกระเทียม ถั่ว งา มะเขือ กะปิ น้ำปลา ข้าวแต่น ขนมหิย ขนมหานบ (ขนมที่ทำมาจากแป้งข้าวเหนียวใส่ไส้มะพร้าวคั่วกับน้ำอ้อย และงาคั่ว) ข้าวต้มมัด ขนมหาล เป็นต้น) โดยนำสะลอมมาเท่ากับจำนวนวัดในตำบล พร้อมกันนี้ยังมีการถวายต้นก้างบูยา (ต้นบูชา) ซึ่งจะทำเป็นลักษณะต้นครัวตาน (ต้นสลากทางภาคเหนือ) แต่จะทำเป็นคล้ายๆ รูปจักรเรียงลดหลั่นลงมา ประมาณ ๕-๗ ชั้น แต่ละชั้นจะตกแต่งประดับด้วยข้าวเปลือกถักรัดเงินเหรียญ บุหรี่ เทียนจี๊ซี้ ข้าวดอกคอกไม้ ธนบัตร โดยด้านบนสุดของก้างบูยาจะนิยมนำใบลานมาสานให้เป็นรูปหงส์ เพื่อให้คาบธนบัตรที่มีค่ามากที่สุดในด้านก้าง ซึ่งหลังจากทำพิธีกรรมทางศาสนาเสร็จแล้วจะมีการแยกสะลอม และต้นก้างบูยาออกตามจำนวนวัดในตำบล แล้วจับสลากของกองสะลอม และก้างบูยา จากนั้นศรัทธาในวัดนั้นๆ ก็จะมาขนต้นก้างบูยาและสะลอมกลับวัด นอกจากนี้ในช่วงวันก่อนการทำพิธีกรรมที่วัด จะเป็นช่วงของการเตรียมของและทำขนมสำหรับใส่ในสะลอม ซึ่งขนมที่ใช้ในงานตานสลากสะลอมนี้ ชาวไท-ยวนล้านแกลงเรียกว่า “ขนมปลื้มญาติ” ซึ่งหมายถึง ขนมที่มีไว้เพื่อสืบสายตระกูลของคนในชุมชน กล่าวคือ หลังจากแต่ละบ้านทำขนมเสร็จก็จะมีการนำขนมเหล่านั้นห่อด้วยใบตองเป็นห่อขนาดใหญ่ จากนั้นจะนำไปแจกตามบ้านญาติในสายตระกูลของตนเวียนกันแบบนี้ไปเรื่อยๆ จนครบทุกบ้าน

๕) ประเพณีตานก้องข้าว (ก้องข้าว) จะจัดขึ้นในวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ โดยเชื่อว่าญาติพี่น้องหรือผู้ที่ล่วงลับรวมถึงเจ้ากรรมนายเวรจะขึ้นมารับส่วนบุญส่วนกุศล ดังนั้นจึงต้องมีการทำบุญถวายข้าวของเครื่องใช้ อาหารการกินต่างๆ นานาชนิด เช่น ข้าวสาร เหลือ ปลา ร้า กะปิ น้ำปลา น้ำต้ม หมากพลู มะค่า เปลือกไม้สีเสียด ฟักเขียว ฟักทอง มะพร้าว ลางสาด จิงข้าตะไคร้ใบมะกรูด พริกแห้ง พริกสด มะกรูดมะนาว ส้มโอ ส้มเกลี้ยง เมี่ยง บุหรี่ มะเขือ เป็นต้น ซึ่งเมื่อถึงเวลาการถวายก็จะมีการเทศนาธรรมอันสังการตานก้องข้าว ๑ กัณฑ์ และมีการถวายขันแก้วทั้งสาม

คือในตอนต้น หลังจากที่ชาวบ้านมาถึงศาลาภายในวัดก็จะนำเอาข้าวของถวายนั้นกองกับพื้นศาลาแล้วไปกราบพระประธาน จากนั้นก็จะนำดอกไม้ธูปเทียน ข้าวตอกไปใส่ในขันแก้วทั้งสาม เมื่อมีการถวายขันแก้วทั้งสามเสร็จ ก็จะพากันเข้ามาแย่งชิงแก้วทั้งสาม เพราะเชื่อว่าหากนำไปเก็บรักษาไว้ในบ้านเรือนก็จะทำให้บ้านเรือนร่มเย็นเป็นสุข ขโมยโจรผู้ร้ายไม่กล้าเข้ามาในบ้าน หากนำไปปักดำรับขวัญข้าวกล้าในนาจะทำให้ข้าวกล้าในนานั้นอุดมสมบูรณ์ ไม่มีโรค และแมลงรบกวน

๖) ประเพณีการถวายกัณฑ์เทศน์มหาชาติ ของชาวไทย-ยวนลับล้านนั้นจะมีช่วงลำดับขั้นตอน และเวลาที่ต่างกัน ดังนี้ คือ

๖.๑ วันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๑๑ จะเป็นช่วงของการถวายกัณฑ์ดอ (เร็ว) หมายถึง กัณฑ์ที่จะทำการเทศนาแบบเร็วรวมกันทุกกัณฑ์ในเนื้อหาของมหาเวสสันดรชาดก และจะเป็นลักษณะของเจ้าภาพรวม

๖.๒ วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ จะเป็นวันของการตั้งธรรมกัปที่ ๑ ซึ่งในวันนี้จะมีการเทศนามาลัย ๓ ผูกขึ้น (ธรรมเทศนา ดำนานพระมาลัยโปรดสัตว์นรก) คือ มาลัยผูกต้น มาลัยผูกก้าง (กลาง) และมาลัยผูกปลาย(ปลาย) โดยจะมีเจ้าภาพ กัณฑ์หรือมาลัยผูกละ ๑ เจ้าภาพ

๖.๓ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ จะขึ้นการเทศนาด้วยคาถาปັນ มี ๒ ผูก คือ คาถาผูกต้น และคาถาผูกปลาย และต่อด้วยกัณฑ์ปี (กัณฑ์เทศน์หลัก ที่เป็นเนื้อหาโดยละเอียดในแต่ละตอนของเวสสันดรชาดก) ทั้ง ๑๗ กัณฑ์ คือ ปารมี ทศพร หิมพานต์ ทานกัณฑ์ วันนประเวศ ชุชก จุลพล มหาพล อานิสงค์ กุมาร มัทรี สักบรรพ สักติ มหาราช ละครกัณฑ์(นครกัณฑ์) ชาลิกเสก พิมพาพิลาป โดยมีเจ้าภาพหลัก กัณฑ์ละ ๑ เจ้าภาพ

๖.๔ แรม ๒ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นช่วงของการเทศนาธรรมกัปที่ ๒ ซึ่งในวันนี้จะมีการเทศนามาลัย ๓ ผูกแรม (ธรรมเทศนา ดำนานพระมาลัยโปรดสัตว์นรก) โดยจะมีเจ้าภาพ กัณฑ์หรือมาลัยผูกละ ๑ เจ้าภาพ

๖.๕ แรม ๓ ค่ำ เดือน ๑๑ ก็จะตั้งธรรมแบบเดียวกับช่วงของการตั้งธรรมกัป ที่ ๑ คือ จะขึ้นการเทศนาด้วยคาถาปັນ มี ๒ ผูก คือ คาถาผูกต้น และ คาถาผูกปลาย และต่อด้วยกัณฑ์ปี (กัณฑ์เทศน์หลัก ที่เป็นเนื้อหาโดยละเอียดในแต่ละตอนของเวสสันดรชาดก) ทั้ง ๑๗ กัณฑ์ คือ ปารมี ทศพร หิมพานต์ ทานกัณฑ์ วันนประเวศ ชุชก จุลพล มหาพล อานิสงค์ กุมาร มัทรี สักบรรพ สักติ มหาราช ละครกัณฑ์(นครกัณฑ์) ชาลิกเสก พิมพาพิลาป โดยมีเจ้าภาพหลัก กัณฑ์ละ ๑ เจ้าภาพ

อนึ่ง ในการแต่งดาเครื่องกัณฑ์เทศน์ของชาวไทย-ยวนลับล้านนั้น โดยส่วนใหญ่จะมีการถวายข้าวของเครื่องใช้ชิ้นใหญ่ๆ ในกัณฑ์เทศด้วยนอกเหนือจากเงินธนบัตร หรือเงินเหรียญในข้าวเปลือกถัก เช่น ฟูกที่นอน ผ้าห่ม กะละมัง กระโถน เป็นต้น นอกจากนี้ ในกัณฑ์พิเศษ เช่น กุมาร หรือมัทรี ซึ่งถือว่าเป็นกัณฑ์ใหญ่ ก็จะมิกล้วยทั้งเครือ หลากๆชนิด ทั้งกล้วยไข่ กล้วยหอม

กล้วยลือ่ง (น้ำว้า) อ้อยเป็นลำ ฟักเขียว แตงร้าน ฟักทอง เป็นต้น และในคืนของการตั้งธรรมก็จะมีการจุดโคมไว้บริเวณลานวัดเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาด้วย

ซึ่งสามารถสรุปเป็นปฏิทินวัฒนธรรมได้ ดังนี้

ตาราง ๒.๔ แสดงปฏิทินวัฒนธรรมของชุมชนบ้านท้องถับแล

ประเพณี	เดือน	ช่วงเวลา/ขึ้น/แรม	หมายเหตุ
ประเพณีใส่บาตรกินหนาว (บางคนก็เรียก ฟิงหนาว/คิลหนาว)	มกราคม	ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนยี่	
ประเพณีปีใหม่(สงกรานต์)	เมษายน	๑๓ เมษายน ๑๔ เมษายน ๑๕ เมษายน ๑๖ เมษายน	วันสังขารล่อง วันเนา วันเนา วันพญาวัน
ประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮง(โรง)	พฤษภาคม	ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๖	
ประเพณีตานสลากสละอม (ตานก๋วยสลาก)	กรกฎาคม	ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐	
ประเพณีตานก๋วยข้าว	กันยายน	แรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐	
ประเพณีการถวาย กัณฑ์เทศน์มหาชาติ	ตุลาคม	ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ แรม ๒ ค่ำ เดือน ๑๑ แรม ๓ ค่ำ เดือน ๑๑	กัณฑ์ดอ ตั้งมาลัย ๓ ผูก กัณฑ์ปี ข้างขึ้น ตั้งมาลัย ๓ ผูก กัณฑ์ปี ข้างแรม

๒.๕.๒.๑ อาหารของชุมชนบ้านท้องถับแล

อาหารของคนไท-ยวนลับล้านนั้น ส่วนใหญ่เป็นอาหารที่มีความคล้ายคลึงกับอาหารพื้นเมืองของภาคเหนือ แต่จะมีส่วนแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดของเครื่องปรุงหรือกรรมวิธีในการปรุง แต่เป็นที่น่าสังเกตว่ามีอาหารอย่างหนึ่งที่ชาวไท-ยวนลับล้านไม่มีเหมือนกับทางภาคเหนือ คือ ไม่มีแกงฮังเล ซึ่งจากการสอบถามชาวบ้านก็อธิบายว่า “หมูน่านมาบ่ถึง” หมายถึงพวกกองทัพของพม่ามาไม่ถึงบ้านเมืองแถบนี้ ดังนั้นจึงไม่มีแกงฮังเลเหมือนกับชาวเมืองเหนือ

โดยสามารถจำแนกประเภทของอาหารพื้นบ้านของคนไท-ยวนลับล้านตามกรรมวิธีในการปรุงได้ ดังนี้

๑) ลาบ มีทั้งลาบหมู ลาบควาย ลาบไก่ ลาบวัว ลาบฟาน(แก้ง) ลาบปลา ซึ่งถือว่าเป็นอาหารที่มีความสำคัญ จะนิยมนำสัตว์ใหญ่ในงานมงคลต่างๆ เพื่อเลี้ยงต้อนรับแขกหรือที่มาในงาน

๒) ส้า อาหารประเภทนี้ส่วนใหญ่คนไท-ยวนลัับแลง จะนิยมทำส้าผักมากกว่าส้าเนื้อ เช่น ส้าผักกาดหน้อย(น้อย) ส้าโอบมะม่วง ส้าโอบมะขมพู(ชมพู) ส้ามะเจีย(มะเจือ) โดยจะต้องรสชาติออกเปรี้ยว เค็ม น้ำ

๓) อ่อม ส่วนใหญ่คนไท-ยวน จะนิยมใช้แกงอ่อมประกอบอาหารจำพวกเนื้อสัตว์ใหญ่ หรือเนื้อสัตว์ที่มีความเหนียว เคี้ยวยาก เพราะต้องการให้เนื้อสัตว์นุ่ม เคี้ยวง่าย เช่น อ่อมไก่ อ่อมจิ้นควาย

๔) แกง อาหารประเภทแกงส่วนใหญ่คนนอกเหนือจากแกงชนิดพิเศษอื่นๆ ที่กล่าวมาข้างต้น คนไท-ยวนลัับแลง ก็นิยมทำรับประทานเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ผักพื้นบ้านมาเป็นวัตถุดิบหลักในการปรุง และจะไม่ค่อยนิยมใช้กะทิในการประกอบอาหารด้วย เช่น แกงหยวก แกงหัวปลี แกงสะแล แกงมะค้อนก้อม(มะรุม) แกงผักกาด แกงมะฟัก(ฟักเขียว) แกงแค แกงก้านตุน

๕) ฮ่อม อาหารประเภทนี้มีลักษณะคล้ายกับจ้อของทางภาคเหนือ แต่คนไท-ยวนลัับแลงจะไม่นิยมตั้งหม้อแกงบนเตานานจนผักเปื่อยเหมือนกับจ้อของทางภาคเหนือ และจะไม่ใส่น้ำตาลหรือน้ำอ้อย ไม่ใส่พริกทอด หรือกระเทียมเจียว แต่จะใช้เฉพาะมะขามสดเท่านั้น รสชาติจะเปรี้ยวนำ มีเค็ม และเผ็ดตาม โดยจะใช้ผักพื้นบ้านตามริมรั้วมาแกงฮ่อม เช่น ฮ่อมผักปั้ง(ผักปลัง) ฮ่อมผักกาดหน้อย ฮ่อมยอดแซ่ว ฮ่อมยอดมะเท่า(ชำมะเรียง)

๖) ยำ อาหารประเภทยำของชาวไท-ยวนลัับแลง นิยมใช้ประกอบได้ทั้งอาหารประเภทเนื้อ และผัก คือ จะมีน้ำซุขลิกโดยใช้เครื่องยาแบบเครื่องแกง เช่น ยำหนัง ยำปลาชุกย่าง ยำไก่ ยำเตา(สาหร่ายน้ำจืด) ยำมะหนูน(ขนุน) ยำหน่อไม้ใบจึงแมงดา

๗) สะเล็ม เป็นอาหารที่ปรุงคล้ายกับ พร้า หรือยำ ของทางภาคกลาง แต่จะนิยมใส่ตระไคร้ซอยด้วย รสชาติออกเปรี้ยว เค็ม เผ็ด เช่น สะเล็มจิ้นย่าง สะเล็มแคหมู

๘) แหนบ มีลักษณะคล้ายกับแอ็บของภาคเหนือ โดยจะใช้เนื้อสัตว์เล็กๆ น้อยๆ เช่น กุ้ง ปลาชีว มาทำ แหนบปลาชีว แหนบกุ้ง โดยจะผสมกับเครื่องแกงปรุงรสแล้วตักใส่ห่อใบตองนำไปปิ้งด้วยไฟอ่อนๆ

๙) ต้ม เป็นการประกอบอาหารด้วยวิธีนี้ ส่วนใหญ่ชาวไท-ยวนลัับแลงจะนิยมใช้สำหรับการประกอบอาหารประเภทที่ต้องใช้ระยะเวลาในการต้มนาน และมักจะเป็นการต้มเพื่อให้อาหารสุกรับประทานง่าย แต่น้ำที่ใช้ในการต้มก็จะใช้เป็นน้ำเปล่า เช่น ต้มหน่อไม้ ต้มผัก ต้มหัวหมู แต่ชาวบ้านมักออกเสียงสลับตำแหน่งของคำเป็น หน่อไม้ต้ม ผักต้ม และหัวหมูต้ม

๑๐) ลวก จะใช้ในการทำให้อาหารสุกด้วยความร้อนจากน้ำเดือดด้วยเวลาที่สั้น เช่น ผักลวก

๑๑) คั่ว เป็นวิธีการทำให้อาหารสุกใช้น้ำมันน้อย คล้ายการผัด แต่จะใส่น้ำมันน้อยมาก เช่น คั่วมะเตล(มะละกอ) คั่วจิ้น(เนื้อ/หมู)

๑๒) ปิ้ง ชาวไท-ยวนลับล้าง นิยมใช้วิธีการปรุงอาหารแบบนี้กับอาหารประเภทเนื้อ เช่น ปลาปิ้ง หมูปิ้ง ไก่ปิ้ง จิ้น (เนื้อควาย/วัว) ปิ้ง โดยนิยมนำมาตากกับเกลือจากนั้นก็ใส่ในไม้หนิบ หรือตะแกรงเหล็ก แล้วปิ้งบนเตาถ่าน

๑๓) เคี้ยว จะเป็นวิธีการประกอบอาหารอย่างหนึ่งของชาวไท-ยวนลับล้าง โดยจะนำอาหารที่มีลักษณะเป็นน้ำมาทำการตั้งไฟอ่อนๆ แล้วค่อยๆ คนไปเรื่อยๆ จนน้ำแห้งเหลือแต่อาหารชนิดนั้นๆ ที่มีลักษณะเหนียว ช้น เช่น เคี้ยวข้าวโพ่ เคี้ยวข้าวผัก

๑๔) นึ่ง เป็นวิธีการประกอบอาหารอย่างหนึ่งที่มีความนิยมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการนึ่งผัก เนื่องจากผักที่นึ่งจะอ่อนนุ่มรับประทานง่าย นอกจากนั้นชาวไท-ยวนลับล้างยังนิยมใช้การประกอบอาหารวิธีนี้สำหรับการนึ่งใบเมี่ยง (ใบชา) ก่อนจะนำไปหมักในไหหมักเมี่ยง นอกจากนี้ยังได้นำการนึ่งไปประกอบอาหารประเภทขนมอีกด้วย เช่น ขนมเหนบ ขนมเทียน ขนมตาล ข้าวต้มมัด ขนมมะแตง(แตงไทย) ขนมกล้วย เป็นต้น

๑๕) ข้าวแคบ เป็นอาหารชนิดหนึ่งที่ถือเป็นอาหารโบราณ ทำจากแป้งข้าวเจ้าหว่า (หมัก) จนเกือบเน่า คือ มีกลิ่นเหม็นเปรี้ยว และเนื้อของเมล็ดข้าวนั้นเปื่อยยุ่ย สามารถใช้มือทั้งสองข้างถูบดเนื้อแป้งจนละลายไปกับน้ำหมักข้าวได้ โดยจะทำการหว่าข้าวในเชิงที่รองด้วยใบมะละกอประมาณ ๓ – ๔ วัน แล้วนำมาละลายในน้ำสะอาด จากนั้นนำน้ำแป้งที่ได้ ไป “ขึ้นถุง” (ใส่ลงในถุงผ้าทอมือ) เพื่อขับน้ำให้เหลือแต่ก้อนแป้ง โดยทิ้งให้ค้างคืนไว้ ๑ คืน จากนั้นนำก้อนแป้งที่ได้มาล้างด้วยน้ำสะอาดอีกหลายน้ำจนกว่าจะสะอาด แล้วนำกลับขึ้นถุงอีกทำซ้ำหลายๆ รอบจนได้ก้อนแป้งที่สะอาดแล้วนำมาละลายน้ำสะอาด เดิมเกลือ งาคั่ว ละเลงน้ำแป้งลงบน “หม้อป่อง” (ปากหม้อดินเผาเคลือบด้วยผ้าเนื้อหนา ตั้งบนกระทะน้ำเดือด) จนแป้งสุกก็ใช้ไม้พายแซะออกจากปากหม้อ จากนั้นนำไปตากบน “โพคา” (หล้าคาแห้งที่นำมามัดขึ้นรูปให้เป็นดั่งหล้าคา) แล้วจึงนำไปตากแดดให้แห้ง หากไม่นำไปตากแดดก็ใช้ไม้พาย “ป็น” (ม้วนหรือพัน) แผ่นแป้ง เพื่อรับประทานได้เลย เรียกว่า “ข้าวป็น” ในสมัยก่อนข้าวแคบนั้นจะนิยมนำมาจี่ไฟให้พอง แล้วกินกับข้าวหรือนำมา “ป็นข้าวหนึ่ง” (ห่อข้าวเหนียวหนึ่ง) ในตอนเช้าหลังจากที่ยกข้าวหนึ่งร้อนๆลงจากไผ่ข้าว (หวดไม้หนึ่งซี่) นำลงมาเทในถ้วยข้าว (ภาชนะสำหรับรองรับข้าวเพื่อระบายความร้อนของข้าวเหนียวหนึ่งก่อนจะนำลงใส่กล่องข้าว) ชาวไท-ยวนลับล้างจะนำแผ่นข้าวแคบมาอังกับไอน้ำร้อนๆ จากข้าวหนึ่งใหม่ ก็จะทำให้แผ่นข้าวแคบนั้นนุ่มลง ในภายหลังเริ่มได้รับความนิยมนำมารับประทานกับน้ำจิ้ม ที่ทำมาจาก

พริกป่น น้ำปลา และแคบหมูป่น รวมทั้งมีการผสมพริกป่นลงในเนื้อแป้ง ซึ่งเรียกว่า “ข้าวแคบพริก” และได้มีการพัฒนาประยุกต์เพิ่มเป็น “ข้าวปุ้นผัก” (ข้าวปุ้นผัก คือ แป้งข้าวแคบสุกห่อผักพื้นบ้านหลายๆ ชนิด เช่น ตำลึง ผักหวานบ้าน อบให้สุก) โดยอาจเติมไข่ หรือหมูสับ เพิ่มลงในข้าวปุ้นผักได้ด้วย รับประทานกับซอสปรุงรส และน้ำจิ้มพริกป่นน้ำปลา ราดด้วยน้ำมันกระเทียมเจียว

๑๖) เส้นหมี่ปุ้น คือ การนำเอาเส้นหมี่ลวกน้ำเดือดให้นุ่มปรุงรสด้วยน้ำปลา น้ำตาล น้ำมะนาว พริกป่น พร้อมผสมกับผักสด และผักลวก เช่น ถั่วงอกลวก แดงกวาหั่นบาง ใบกุยช่าย แล้วห่อด้วยแผ่นข้าวแคบม้วนเป็นแท่ง

๑๗) ลอดช่อง ชาวไท-ยวนลับล้าง นิยมรับประทานลอดช่องเป็นขนมหวาน แต่มีส่วนที่เป็นเอกลักษณ์ คือ ลอดช่องเค็ม ก็จะนำลอดช่องมาคลุก และยำด้วยพริกป่น ปลาป่น น้ำปลา น้ำมะนาว น้ำตาล ผสมด้วยถั่วงอกคอง และใบหอมน้อยกุลดา (ผักชีฝรั่ง) หั่นฝอย

๑๘) ขนมเสียบ (เรือ) คือ ขนมที่ทำจากแป้งที่เหลือจากการทำลอดช่อง โดยนำแป้งที่เหลือนั้นมาตั้งไฟ และกวนจนสุกจากนั้นจะนำมาหยอดลงบนกาบกล้วยสะอาด พอเย็นก็จะจับตัวกันมีรสชาติจี๊ด จึงนิยมรับประทานกับน้ำอ้อย

๒.๕.๒.๔ การแสดงของชุมชนบ้านท้องลับล้าง

จากการสอบถาม และการสัมภาษณ์ตามแผนการดำเนินงานร่วมกับชุมชนเรื่องการแสดงของคนไท-ยวนลับล้างจากผู้รู้ในชุมชนทำให้ทราบว่า การแสดงพื้นบ้านของชุมชนไท-ยวนลับล้างนั้นได้หายสาบสูญไปหมดแล้ว โดยเหลือไว้แต่เพียงความทรงจำ และบุคคลที่อยู่ร่วมเหตุการณ์ไม่กี่คนที่ยังคงพอจดจำเรื่องราวได้บ้างซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นผู้สูงอายุ ปราชญ์ชุมชน นั่นคือการแสดงขอ (ปัจจุบันได้หายสาบสูญไปแล้ว) จาก www.bloggang.com/mainblog.php?id=sasis&month=๑๖-๐๕-๒๐๐๕&group=๑&gblog=๒๗ (ระบบออนไลน์: ๑๐ ส.ค. ๒๕๕๒) เกี่ยวกับการทำนองและระบำขอของลับล้าง ไว้ว่า “ระบำลับล้าง” (ทำนองการขับขอทำนองลับล้าง) ชื่อนี้คาดว่า จะเป็นทำนองที่น่าจะมาจากทางเมืองลับล้าง หรือ อำเภอลับล้าง จังหวัดอุดรธานีในปัจจุบันโดยทำนองนี้จะคล้ายกับระบำดาคน่าน คือ ฉันทลักษณ์ขอจะเหมือนกัน แต่เสียงจะสูง และหวานกว่ากัน ซึ่งจะต้องใช้พลังเสียงมากกว่า ทำให้ระบำนี้มักจะใช้ขอต่อจากดาคน่าน เมื่อใกล้จะถึงคราวหยุดหรือจบเรื่องที่จะขอ

นอกจากนี้ นางป้าน เหล็กมูล ผู้อาวุโสในชุมชนยังอธิบายเพิ่มว่า นอกจากการขับขอแล้ว ยังมีการ “จ้อย” หรือ การจ้อย “การว่าเหล่าน” และยังมีทำนองหรือระบำ “เก็บเห็ด” ซึ่งจะเป็นระบำหรือทำนองที่ใช้ในการขับขอในเนื้อหาที่ตลกขบขัน โดยทำนองจะสั้น กระชับ และรวดเร็ว

รูป ๒.๒ แสดงการจับขอสซึ่งเป็นการแสดงของคนไท-ยวน ที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

<http://sor.cm๗๗.com/soro๖.htm> (ระบบออนไลน์: ๑๐ ส.ค. ๒๕๕๒) ได้เสนอรูปถ่ายของช่างขอสเมืองลับแล และได้กล่าวว่า ภาพช่างขอสเมืองลับแลนี้ ต้นฉบับเก็บรักษาอยู่ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติทำวาศุกรีซึ่งเป็นสมบัติเดิมของ พณฯ แฮมิลตัน คิง เอกอัครราชทูตของสหรัฐอเมริกาประจำสยาม อยู่ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๔๑-๒๔๕๕ หรือระหว่างรัชกาลที่ ๕ ต่อถึงรัชกาลที่ ๖ สันนิษฐานว่าภาพถ่ายนี้เป็นฝีพระหัตถ์ของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในการเสด็จตรวจราชการเมืองลับแลครั้งใดครั้งหนึ่งระหว่างทรงเป็นเสนาบดีมหาดไทยในรัชกาลที่ ๕ เป็นที่น่าศึกษาว่าชาวเมืองเชียงแสนที่อพยพมาอยู่ลับแลนั้น ได้นำเอาการจับขอส และภูมิปัญญาดั้งเดิมมาด้วย และยังคงมีการจับขอสกันอยู่ในยุคนั้น ปัจจุบันขอสเมืองลับแลได้หายสาบสูญไปแล้ว ยังคงเหลือเพียงแต่วัฒนธรรมการพูด และการทอผ้าเท่านั้น

รูป ๒.๓ แสดงการสัมภาษณ์นางคำ สุกหา ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจับขอสและการฟ่อนดอกเงิงขอส

จากคำสัมภาษณ์ของนางคำ สุกคำ อายุ ๘๔ ปี ผู้ที่อยู่ร่วมเหตุการณ์ที่เหลือเพียงคนสุดท้าย ซึ่งในขณะนั้นมีอายุเพียง ๑๑ ปี มีหน้าที่หีบครีวตามคณะช่างซอคณะสุดท้ายของชุมชน โดยมีหัวหน้าช่างซอคือ นางปา จันเกล้า (ย่าของผู้วิจัย ปัจจุบันเสียชีวิตไปแล้ว) จะรับจ้างซอแสดงตามงานมงคลสำคัญต่างๆ ทั้งในหมู่บ้าน ตำบล และทั่วทั้งอำเภอลับแล ในสมัยนั้น ได้กล่าวว่า นอกจากการร้องขับซอได้ตอบระหว่างชาย หญิงแล้วนั้น ในช่วงการพักของการขับซอ จะมีการบรรเลงเพลงปี่จุม (เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการขับซอ) ช่างซอจะพ่อนประกอบทำนองช่วงพักซอ ซึ่งเรียกว่า “พ่อนดอกเจิงซอ” โดยจะนำดอกไม้ที่ได้จากการตั้งขันไหว้ครู หรือจากคนคุมอบให้อาจจะใช้ดอกกะล่อม(บานไม่รู้โรย) ดอกคำใต้(ดอกดาวเรือง) ดอกหางนกยูง ใบเงินใบคำ(ใบโกศล) หรือใบเล็บครุฑ ก็ได้ มาเหน็บไว้ในมือระหว่างนิ้วชี้ และนิ้วนางของมือทั้งสองข้าง จากนั้นจะทำการพ่อนตามทำนองเพลงปี่จุม มีท่าทั้งหมด ๑๒ ท่าด้วยกัน คือ ผากั้งแก้ว แก้วดำหัน ผืนเส้นฝ้าย สายดอกสร้อย ฮ้อยดอกจี ศรีบัวบาน จ้านเก็บถ้อย ถอยตางเดิน เห็นตางไป ไหว้หางยุง สูงออกฟ้า ผาทะนาจูงจ้อย

รูป ๒.๔ แสดงการสาธิตการพ่อนดอกเจิงซอของนางคำ สุกหา ผู้ให้ข้อมูล

ซึ่งนางคำ ผู้ให้ข้อมูล กล่าวเพิ่มเติมว่า

...พ่อนดอกเจิงซอ เป็นการพ่อนประกอบการซอ ปัจจุบันหาใครพ่อนแบบนี้ไม่มีแล้ว ย่าเองก็จำแทบจะไม่ได้ที่พอจะจำได้ก็มีเท่านี้ นอกนั้นคนรุ่นก่อนเขาไม่ค่อยบอกไม่ค่อยสอน ไม่อธิบายแบบเตี้ยนี้ เราอยากรู้อยากได้ต้องจำเองเอง ดังนั้นย่าก็จำมาได้ไม่หมด แล้วจะให้ย่าลูกมาพ่อนให้ดูแข่งขามันก็ไม่ไหวแล้ว เพราะเขาต้องนั่งชันเข่าหมุนเวียนไปมา หมู่มึงก็มาหัดมาต่อจากย่าเอาละอะถ้าอยากอนุรักษ์ไว้ ย่าเองก็ไม่อยากให้มันหายไป เพราะเสียดาย และก็หวังอยากจะให้ลูกหลานได้สืบต่อ...

๒.๕.๒.๕ การแต่งกายของชุมชนบ้านท้องลับแล

ชาวไทย-ชนลั้บแลงมีการแต่งกายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความงดงาม และความร่ำรวยทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า ตลอดจนภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นในงานหัตถกรรมด้านสิ่งทอที่มีความสวยงาม และความหลากหลายในด้านของการใช้งานด้วย จากภาพที่เป็นหลักฐานในการแสดงการแต่งกายของช่างซ่อมเมืองลับแล และกลุ่มชาวบ้านที่อยู่ในสมัยเมื่อร้อยกว่าปีนั้นได้เป็นอย่างดีว่า คนไท-ชนลั้บแลงนั้นได้มีการแต่งกายตามวัฒนธรรมของไท-ชนตั้งแต่เมื่อครั้งอยู่ในอาณาจักรล้านนาสืบมา โดยสรุปการแต่งกายของคนไท-ชนลั้บแลงได้ ดังนี้

เสื้อผ้าของคนไท-ชนลั้บแลงในสมัยโบราณนั้นชาวบ้านในชุมชนได้อธิบายว่าจะมีลักษณะเด่น และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน คือ

ผู้หญิงชาวไท-ชนลั้บแลงจะไม่นิยมสวมเสื้อนํก แต่จะใช้ผ้ามัดนมหรืออกแทน ยกเว้นว่าต้องไปงานพิเศษหรืองานสำคัญ ก็จะใส่เสื้อ “สั่ว” ลักษณะคล้ายเสื้อแขนกระบอกในปัจจุบันแต่มีสามตะเจ็บ ชาวบ้านเรียกว่า “เสื้อสามตุ๊ก” คือ ตะเจ็บด้านซ้าย ขวา จากสุดปลายแขนเสื้อเรื่อยมาจนถึงสุดชายเสื้อด้านล่าง และด้านหลัง ตั้งแต่คอเสื้อเรื่อยมาจนถึงชายเสื้อด้านล่าง ทอด้วยด้ายสีสั่ว (สีเขียวเหลืองดำ) ติดกระดุมเงิน โดยรอบแนวสาบเสื้อจนถึงชายเสื้อด้านหน้าซึ่งถ้าใครมีฐานะดีก็จะติดกระดุมมาก นอกจากจะใช้เสื้อสีสั่วแล้วบางคนอาจใช้เสื้อสีดำหรือสีครามก็ได้ดังที่ www.nn.nstda.or.th/king/image/tour/P314.jpg (ระบบออนไลน์ : ๒๗ กันยายน ๒๕๕๒) เสนอรูปผู้หญิงชาวลั้บแล ดังรูป ๒.๕ แสดงรูปผู้หญิงชาวไท-ชนลั้บแลงรวมกันไปประดับตั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เมื่อคราวพระองค์เสด็จประพาสเมืองลับแล เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๕

รูป ๒.๕ แสดงการแต่งกายการใส่เสื้อสั่วของชาวไทย-ชนลั้บแลง

รูป ๒.๖ แสดงการแต่งกายโดยมีการห่มผ้าส่ว้น(สไบ)ของชาวไท-ยวนลัับแลง

นอกจากผ้าที่ใช้ในการมัดดอกหรือนมแล้ว หญิงชาวไท-ยวนลัับแลงยังมีผ้าส่ว้น (ผ้าสไบ) ห่มทับอีกชั้นหนึ่งซึ่งสามารถห่มทับได้ทั้งบนเสื้อตัว และผ้ามัดดอกทั่วไป โดยจะมีการใช้สีที่แตกต่างกันเพื่อบ่งบอกสถานภาพทางสังคมอีกด้วย กล่าวคือ หญิงที่แต่งงานแล้วจะใช้ผ้าส่ว้นสีดำเท่านั้นในการห่ม ส่วนหญิงที่ยังไม่ได้แต่งงานนั้นให้ใช้ผ้าส่ว้นสีขาวห่ม และหากอากาศเย็นก็จะใช้ผ้าห่มหัวเก็บ (เป็นผ้าห่มทอมือผืนไม่ใหญ่มาก ด้านใดด้านหนึ่งจะมีการเก็บปลายผ้าเป็นลวดลายต่างๆ พร้อมปักเลื่อมเพื่อความสวยงามด้วย) ห่มทับอีกชั้นหนึ่ง

ในส่วนผ้านุ่งหรือชั้นของผู้หญิงนั้นมีความพิเศษ และเป็นลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของชาวไท-ยวนลัับแลง ที่มีชั้นไว้ใช้ถึง ๘ ชนิดด้วยกัน ดังที่ ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล (๒๕๕๒) ได้เสนอรูปแบบของผ้าชั้นชาวไท-ยวนอุตรดิตถ์ ไว้ว่า รูปแบบของผ้าชั้นชาวไทยวนในอุตรดิตถ์ แบ่งออกได้เป็น ๘ ชนิด ได้แก่ ชั้นลิ้ว ชั้นโก ชั้นแหล่ ชั้นคำปึก ชั้นมูก ชั้นลัับแลง ชั้นจ้าน และชั้นดินจก โดยชั้นที่ใช้นุ่งในชีวิตประจำวันมี ๓ ชนิด ยกเว้นชั้นดินจกจะใช้ในโอกาสพิเศษ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. **ชั้นลิ้ว** คำว่า ลิ้ว แปลว่า เชียว ชั้นลิ้ว คือ ตัวชั้นมีวรรณะสีเขียวเป็นลักษณะเด่น ทอด้วยฝ้ายล้วน มีเส้นริ้วขนาดเล็กสีดำ คราม หรือเหลืองสลับเป็นลายขวางลำตัว เย็บตะเข็บเดียว

๒. **ชั้นโก** คำว่า โก หรือ ไค หมายถึง ตะไคร่น้ำ เป็นพืชประเภทสาหร่ายสีเขียว พบทั่วไปในแม่น้ำลำธารรับประทานได้ ชั้นชนิดนี้คล้ายกับชั้นลิ้ว คือ เด่นด้วยวรรณะสีเขียว แตกต่างตรงที่ใช้เส้นฝ้ายสองสี คือ เขียว และดำปั่น คววกันเป็นเส้นเดียวเวลาจัดโยงเป็นเส้นยืนจะเห็นเป็นสีเหลืองแบบตะไคร้ จึงเรียกกันว่า ชั้นโก โดยใช้เทคนิคการควบเส้นด้ายสองสีเข้าด้วยกัน

นี้ ภาษาไทยเรียกว่า ปั่นไก ส่วนภาษาไทยลาว เรียกว่า เซ็น (ชั้นชนิดนี้ที่พบในกลุ่มไทพวนบ้านหาดเลี้ยว จึงเรียกชื่อว่า เซ็นเซิน) ส่วนภาษาไทยลาวทั่วไปเรียกว่าเทคนิค ทางกระรอก

๓. **ชั้นเหล็ก** คำว่า “เหล็ก” หมายถึง สีคล้ำหรือสีเข้ม ลักษณะเด่นของชั้นชนิดนี้คือ ตัวชั้นเป็นลายขวางสลับระหว่างสีดำกับสีคราม โดยจัดโยงเป็นเส้นยืนสลับสีดังกล่าว ส่วนเส้นพุ่งเป็นสีดำ และเส้นยืน

๔. **ชั้นดำปีก** คล้ายคลึงกับชั้นเหล็กต่างกันตรงที่ตัวชั้นใช้ด้ายสีดำล้วนทอดทั้งเส้นพุ่งและเส้นยืน ไม่ได้สลับลายสีครามกับสีดำแบบชั้นเหล็ก

๕. **ชั้นมุก** คำว่า “มุก” หมายถึง ลวดลายที่นูนขึ้นมา เป็นชื่อเรียกการทอด้วยเทคนิคเพิ่มเส้นยืนพิเศษเข้าไป ลายมุกนิยมใช้เส้นไหมสีเขียวหรือสีเหลืองทอง เรียกกันว่า ชั้นมุกเขียว และชั้นมุกทอง

๖. **ชั้นลับแล** เป็นชั้นที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทวนลับแล ชื่อเรียกชั้นชนิดนี้แสดงถึงชื่อเก่าของอำเภอลับแล ที่เพี้ยนมาจาก เมืองลับแล หมายถึง ตะวันลับยามแลง (ยามเย็น) ตัวชั้นมีวรรณะสีแดงเข้ม มีลายริ้วขนาดเล็กสีดำ สีเหลือง และสีขาว คั่นเป็นระยะเท่าๆ กันตลอดตัวชั้น โดยเส้นริ้วสีขาวนั้นนิยมปักควบกับสีแดงเป็นเส้นเดี่ยวมองเห็นเป็นจุดสีขาวประบนตัวชั้น โดยชั้นชนิดนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับชั้นพื้นบ้านของจังหวัดน่าน ที่เรียกว่า “ชั้นเชียงแสน” เป็นชั้นผ้าฝ้ายสีแดงเข้มเหมือนกัน ต่างกันที่ชั้นลับแลเย็บตะเข็บเดียว ลายขวาง จึงเกิดจากเส้นยืน ส่วนชั้นเชียงแสนเป็นชั้นเย็บสองตะเข็บลายขวางจึงเกิดจากเส้นพุ่ง สันนิษฐานว่าเป็นรูปแบบดั้งเดิมของผ้าชั้นพื้นบ้านแบบเชียงแสนที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตที่หลงเหลือหลักฐานปรากฏในทั้งสองถิ่น

๗. **ชั้นจ่าน** เป็นชั้นที่คล้ายคลึงกับชั้นดำปีก ต่างกันที่ตัวชั้นดำปีกเป็นเส้นสีดำล้วน ส่วนตัวชั้นจ่านใช้เส้นยืนสีเขียวและใช้เส้นพุ่งสีดำล้วนทอด ตัวชั้นไม่มีลายริ้วคั่น ชั้นชนิดนี้ปัจจุบันค่อนข้างหายากไม่ค่อยเป็นที่รู้จักกันแล้ว

๘. **ชั้นตีนจก** เป็นชั้นทั้งดงามเป็นพิเศษในแง่ในโอกาสสำคัญๆ ลักษณะเด่นอยู่ที่ตีนชั้น ซึ่งทอด้วยเทคนิคจก คือ ใช้เส้นพุ่งพิเศษทอทำให้เกิดลวดลายต่างๆ อย่างหลากหลาย ส่วนตัวชั้นนั้นก็มีความหลากหลายแบบ เช่นกัน อาจใช้ตัวชั้นสีว่ ชั้นโก ชั้นมุก มาเย็บต่อตีนจก หรือใช้ชั้นที่มีลายริ้วหรือลายจกตกแต่งมาเย็บต่อกัน

แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า จากการลงพื้นที่สอบถามผู้สูงอายุในชุมชน พบว่า ข้อมูลของชั้นล้วนนั้นชาวบ้านในพื้นที่การวิจัยเรียกว่า “ชั้นตาเล่ม” (ออกเสียง “ชั้นตำหล่ม”) คำว่า “ตาเล่ม” หมายถึงลายริ้วสีดำหรือสีครามบนตัวชั้นที่มีการจัดระยะเท่ากันสลับกับสีพื้นสีเขียว การเรียกชื่อ “ชั้นสีว่” เป็นการเรียกตามลักษณะสีเขียว (สีว่) ส่วนชื่อ “ชั้นตาเล่ม” เป็นการเรียกชื่อตามลักษณะการจัดลายริ้ว

นอกจากนี้ ในข้อมูลของชั้นชนิดที่ ๗ คือ “ชั้นจ้าน” นั้น ชาวบ้านทั้งหมดที่เป็นผู้รู้เกี่ยวกับผ้าจีนของชาวไท-ยวนลับแลง หรือแม้แต่ผู้รู้จากหมู่บ้านอื่นภายในตำบลฝายหลวงที่เป็นหมู่บ้านแรกเริ่มของการสร้างเมืองลับแลตามตำนานนั้น กลับไม่มีใครรู้จักชั้นชนิดนี้เลย เช่น แม่ขา (ย่า) ปาน แก้มตุ้ม อายุ ๑๐๒ ปี อาศัยอยู่หมู่บ้านเชียงแสน ซึ่งเป็นพื้นที่ใกล้เคียงกับพื้นที่ในงานวิจัย สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นจีนจากพวกลาว เพราะพวกหมู่เรา ไม่น่าจะมีใช้

สำหรับการแต่งกายของผู้ชายชาวไท-ยวนลับแลงนั้น จากคำสัมภาษณ์ และคำบอกเล่า รวมถึงจากภาพที่สืบค้นได้นั้น สรุปได้ว่า การแต่งกายของผู้ชายชาวไท-ยวนลับแลงนั้นในอดีตจะนุ่งผ้าด้าย (ลักษณะคล้ายการนุ่งโจงกระเบนแต่จะถักผ้าขึ้นสูงเหนือเข่าจนถึงบริเวณขาอ่อน) ไม่นิยมสวมเสื้อ นอกจากมีงานสำคัญเท่านั้นถึงจะมีเสื้อ ซึ่งจะมีลักษณะคล้ายกับเสื้อลิ้วของผู้หญิง แต่ตัวจะใหญ่กว่าไม่เข้ารูปเหมือนของผู้หญิง และจะมีการประดับด้วยกระดุมเงินตามฐานะของแต่ละคนด้วย นอกนั้นก็จะมีผ้าพาดบ่าหรือผ้ากราบ เพื่อใช้ในการกราบพระอีกด้วย

ทรงผมวิดว่อง

ทรงผมหลักว้าวหลักควาย

รูป ๒.๗ แสดงทรงผม วิดว่อง และทรงหลักว้าวหลักควาย ของผู้หญิงชาวไท-ยวนลับแลง

ทรงผม ของชาวไท-ยวนลับแลง แต่โบราณ พบว่าผู้หญิงจะนิยมการเกล้าผมสูง มี ๒ วิธี คือ การเกล้าแบบวิดว่องและแบบหลักว้าวหลักควาย ดังในรูปที่ ๒.๗ แสดงรูปการเกล้าผม ทรงวิดว่องของแม่หม่อน (ยายทวด) ของนางเลียง บัวคำ ปัจจุบันนางเลียง บัวคำ เสียชีวิตไปแล้ว

และทรงผมหลักว้าหลักควายของกลุ่มช่างซอยผู้หญิง ซึ่งการเกล้าแบบวิดว่องนั้นจะใช้มือสอครัดมัดเส้นผมเป็นช่อ แล้วมีการจิกหรือวิด (คิง) ช่อของเส้นผมออกมา ๑ ช่อ ให้เป็นรูปคล้ายๆ กับบัวง แล้วเสียบดอกไม้บูชาขวัญหัว หรือปิ่นมีค่าก็ได้ ซึ่งจะใช้ทรงนี้ในการอยู่บ้านธรรมดาหรืองานพิธีการสำคัญก็ได้ แต่จะไม่ใช้น้ำมันใส่ผม ส่วนทรงหลักว้าหลักควายนั้นชาวบ้านอธิบายว่าจะทำก็ต่อเมื่อได้ออกงานสำคัญๆ บางคนผมมีน้อยก็อาจนำผมปลอมหรือเศษผมจากคนอื่นมาชโลมน้ำมันที่ทำมาจากน้ำมันหมี (เกิดจากการนำไขมันของหมีไปเคี่ยวจนได้น้ำมันออกมา โดยทำแบบเดียวกับการเคี่ยวน้ำมันหมูแล้วจึงนำสมุนไพรและเครื่องยาหอมใส่ลงไป ได้แก่ ดอกและใบต้นเนียม รากต้นแห้ว หัวและรากว่านเพาะ ใบหญ้าโอม โดยจะนำสมุนไพรเหล่านี้ไปตากให้แห้งแล้วบดให้ละเอียดจากนั้นนำมาผสมกับน้ำมันที่เคี่ยวได้ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “การแอ็กน้ำมัน”) จะถือว่าเป็นน้ำมันใส่ผมที่ดีที่สุด เพราะมีกลิ่นหอม และผมอยู่ทรงดี งามไม่หงอกขาวง่าย แล้วใช้ดอกไม้สด เช่น ดอกเก็ดถวา ดอกเอื้อง ดอกสะบันงา ทัด หรืออาจใช้ปิ่นคำ(ทอง) ปิ่นเงิน ปิ่นทอง(ทองเหลือง) หรือขนเม่น เสียบแซมผมก็ได้

ส่วนทรงผมของผู้ชายชาวไท-ยวนนั้น แต่โบราณเท่าที่พอจะทราบ คือ ทรงมหาดไทย คือการตัดเส้นผมบริเวณรอบศรีษะจนเหลือนหรือชิดหนังศรีษะ เหลือไว้ที่ด้านบนศรีษะเพื่อจัดทรงแบ่งผมออกเป็น ๒ ส่วน คือส่วนซ้ายกับส่วนขวา โดยจะใช้น้ำมันหมีชโลมเพื่อความงาม และอยู่คงตัวของทรงผม

๒.๕.๒.๖ ภาษาของชุมชนบ้านท้องลับแล

ภาษาที่ใช้กันในชุมชน พบว่าเป็นภาษาคำเมือง แต่การรับรู้ของชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงเรียกภาษาของตนเองว่า ภาษาลับแล

ภาษาลับแล จะใช้คำศัพท์ไม่เหมือนกับภาษาไทยกลางหรือแม้แต่ภาษาคำเมืองล้านนาในภาคเหนือด้วยกัน ทั้งในส่วนของคำศัพท์ และ เสียงวรรณยุกต์ แต่เดิมมีการจาร หรือ เขียน “อักษรธรรมล้านนา” โดยชาวบ้านในชุมชนเรียกว่า “ตัวหนังสือในธรรม” บ้างก็ว่า “ตัวหนังสือเหนือ” และจะเรียกตัวหนังสือในภาษาไทยกลางว่า “ตัวหนังสือใต้”

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยการฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑) ลงพื้นที่ พบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนในพื้นที่ เพื่อรับทราบปัญหา และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

๒) รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย แนวคิดทฤษฎี และบทความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการศึกษา

๓) กำหนดขอบเขตในการศึกษาวิจัย ออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ แผนการดำเนินกิจกรรม (Action Plan) และแบบประเมินความพึงพอใจ ร่วมกับชุมชน

๔) เก็บรวบรวมข้อมูล และปฏิบัติตามแผนการดำเนินกิจกรรม

๕) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ระเบียบวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน

๖) เรียบเรียงผลการวิจัย

๗) สรุปผลการวิจัย

๓.๑ ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ นั้น มีกรอบความคิดในการดำเนินการคือ

๓.๑.๑ เรื่องภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจก

จากการศึกษาข้อมูลของผ้าขึ้นดินจกเมืองลับแลเบื้องต้น พบว่าการรักษา สืบสาน และสืบทอด และความเข้าใจวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเฉพาะผ้าขึ้นดินจกของคนในชุมชนนั้นเหลือน้อยมาก และการศึกษาเรียนรู้ประวัติดั้งเดิมความเป็นมาของชาติพันธุ์ เรื่องเล่า ตำนานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นชาติพันธุ์ และผ้าขึ้นดินจกรวมทั้งความภาคภูมิใจในตนเองนั้นไม่ปรากฏมากนัก ทำให้คนรุ่นใหม่รวมทั้งชาวบ้านไม่สนใจที่จะเรียนรู้ “ราก” และ “ตัวตน” ของตนเอง เกิดความสูญเสียความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน การสืบค้น และสืบสานจึงเป็นหน้าที่ของคนในชุมชนจึงต้องมีผู้ที่คิดริเริ่ม และเห็นความสำคัญของชุมชนของตนเองจากแนวคิดดังกล่าวจึงเกิดงานวิจัยชิ้นนี้ขึ้น

เพื่อสืบค้น สืบสาน อนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่น พร้อมทั้งส่งต่อ
สิ่งเหล่านี้ให้เยาวชนรุ่นหลังได้ รักษา และสืบทอดความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนต่อไป

๓.๑.๒ เรื่องการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน

การฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน และสร้างความภาคภูมิใจในวิถีของชุมชน สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้
ก็ต่อเมื่อมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชนผ่านการสืบค้น เสาะหา
ด้วยกิจกรรม วิธีการต่างๆ ดังนั้นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเฉพาะผ้าขึ้นดินจกที่เป็นหลักฐาน
สำคัญในการแสดงให้เห็นถึงความเป็นชาวไท-ยวนซึ่งถือว่าเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ทั้งยังม
ความหมายในแง่ของการเรียนรู้ภูมิปัญญา ความคิด คติความเชื่อ รูปสัญลักษณ์ที่ปรากฏ รวมทั้ง
เรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับขึ้นดินจกยังเป็นเครื่องบ่งบอกถึงความเป็นชาติพันธุ์ ประวัติความเป็นมาของ
ชุมชน พร้อมกับการตั้งถิ่นฐานมาช้านานของชาวเมืองลับแล โดยนำมาใช้เป็นสื่อกลางของการ
เชื่อมโยงไปยังภูมิปัญญา และอัตลักษณ์ของชุมชนในด้านต่างๆ ซึ่งจะสามารถสร้างความภาคภูมิใจ
ให้กับคนในชุมชน จากปัจจัยดังกล่าวข้างต้นน่าจะเป็นการฟื้นฟูตัวตนของชุมชน ภูมิปัญญา
ความคิด คติความเชื่อ รูปสัญลักษณ์ที่ปรากฏ ตำนาน นิทาน เรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับขึ้นดินจก ความ
เป็นชาติพันธุ์ ประวัติความเป็นมาของชุมชนให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาค้นคว้า และเรียนรู้ถึงความ
เป็นอัตลักษณ์ที่แท้จริงของตนเองและช่วยกันสานต่อให้คงอยู่ให้ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ โดยการพัฒนา
ชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ต่อไป

๓.๒ สถานที่ทำวิจัย

งานวิจัยครอบคลุมพื้นที่หมู่บ้านในตำบลฝายหลวง คือ บ้านท้องลับแล หมู่ที่ ๗ และ ๑๐
ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ แผนการดำเนินงาน (Action Plan) มีทั้งสิ้น ๑๗ กิจกรรม ดังนี้

๑) ลงพื้นที่ สัมภาษณ์ พบปะ พูดคุย กับผู้สูงอายุ ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้นำชุมชน เพื่อแจ้ง
วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

๒) ประชุมชี้แจงรายละเอียดวัตถุประสงค์ของการดำเนินการวิจัย เพื่อกำหนดบทบาท
หน้าที่ของทีมนักวิจัย และวางแผนการจัดกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชนจากภูมิปัญญาผ้าขึ้น
ดินจกบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

๓) กิจกรรมการรู้จักตัวตน สืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยให้คนในชุมชนแสดงคว
มเห็น และสืบค้นประวัติศาสตร์ของชุมชนร่วมกัน

๔) กิจกรรมสืบค้นผ้าขึ้นดินจกโบราณในชุมชน

๕) ประชุมทีมวิจัยเพื่อหาแนวทางในการเก็บ และรวบรวมข้อมูล เพื่อจัดทำแผนที่ตำแหน่งของผ้าขึ้นโบราณที่ตนเองหรือที่ได้รับมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษของชุมชน

๖) กิจกรรมประกวดผ้าขึ้นดินจก และจัดการประกวดการแต่งกายเชิงวัฒนธรรมของผู้สูงอายุและเยาวชนในชุมชน

๗) ทีมวิจัยออกสำรวจ และเก็บข้อมูลภาคสนามเชิงลึกจากผู้สูงอายุ และผู้อาวุโส ที่ไม่สามารถมาร่วมเวทีชุมชนได้ในชุมชนหมู่ที่ ๗ และหมู่ที่ ๑๐ บ้านท้องลับแล รวมถึงชุมชนใกล้เคียงที่มีผู้สูงอายุ และผู้อาวุโสที่มีความรู้ในภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจก

๘) กิจกรรมเวทีแสดงความคิดเห็น คัดสรร และตรวจสอบข้อมูลของลายผ้าขึ้นดินจกของคนในชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องคติความเชื่อ ค่านิยม รวมทั้งเรื่องเล่า ตำนาน หรือวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวกับผ้าขึ้นดินจกต่างๆ

๙) ทีมวิจัยวิเคราะห์ข้อมูลความรู้ คติความเชื่อ ค่านิยม จากรูปสัญลักษณ์ที่ปรากฏในผ้าขึ้นดินจก รวบรวมตำนาน และเรื่องเล่า ที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะเกี่ยวกับผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

๑๐) จัดนิทรรศการให้ความรู้ โดยการแสดงข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน และข้อมูลเรื่องคติความเชื่อ และค่านิยม รวมทั้งเรื่องเล่า ตำนาน ที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ เกี่ยวกับผ้าขึ้นดินจกที่ได้จากการศึกษารวบรวม

๑๑) จัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ ๑

๑๒) ทีมวิจัย และตัวแทนชุมชน ศึกษาดูงานนอกสถานที่ เรื่องผ้าขึ้นดินจกแม่แจ่ม รวมทั้งวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชาวไท-ยวน ในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านท้องลับแล

๑๓) ทีมวิจัย และตัวแทนชุมชน เสนอผลการศึกษาดูงานให้กับชาวบ้านในชุมชนบ้านท้องลับแล พร้อมเปิดเวทีแสดงความคิดเห็นของชาวบ้าน เพื่อเป็นมติของชุมชนสำหรับจัดทำแผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชน และจัดทำปฏิทินกิจกรรมวัฒนธรรมชุมชนประจำปี ในเรื่องงานประเพณีอาหารการกิน การแต่งกาย และภาษาท้องถิ่น พร้อมดำเนินการตามแผน

๑๔) ประเมินกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนตามแผนการดำเนินงาน เพื่อวัด และประเมินผลการดำเนินกิจกรรมในแง่ของมิติทางวัฒนธรรม และมิติทางสังคม

๑๕) นำผลการประเมินกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนมาประมวลผล และสรุปผล เพื่อหาแนวทาง และจัดทำแผนแม่บทหมู่บ้านวัฒนธรรม ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสำหรับ

การพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาสู่การเป็นชุมชน
แห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

๑๖) เขียนรายงานสรุปผลการศึกษาวิจัย

๑๗) เวทีสรุปปิด โดยการคืนข้อมูลสู่ชุมชนและตรวจสอบข้อมูลร่วมกับชุมชน

ซึ่งในแต่ละกิจกรรมจะประกอบไปด้วย

๑) กิจกรรม และขั้นตอน

๒) วัตถุประสงค์

๓) ระยะเวลา

๔) ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๕) กลุ่มเป้าหมาย

๖) ตัวชี้วัด

๗) งบประมาณ

๓.๓.๒ แบบประเมินความพึงพอใจของชุมชน

โดยใช้แบบประเมินความพึงพอใจ แผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนไท-ยวนลับแลงเพื่อ
ประเมินแผนการดำเนินงานโครงการการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง
อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

๓.๔ การสร้างเครื่องมือ

๓.๔.๑ แผนการดำเนินกิจกรรม (Action Plan)

ผู้วิจัยมีวิธีการสร้างเครื่องมือ ดังต่อไปนี้

๑) ศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่
๒) พ.ศ. ๒๕๕๕ กระทรวงศึกษาธิการ

๒) ศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับ อัตลักษณ์ชุมชน ภูมิปัญญาผ้าซิ่นตีนจก และ
การวิจัยแบบมีส่วนร่วม เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างแผนการดำเนินกิจกรรม (Action Plan)

๓) สร้างแผนการดำเนินกิจกรรม (Action Plan) จำนวน ๑๗ กิจกรรม ร่วมกับชุมชน โดยมี
วัตถุประสงค์ ระยะเวลา ผลที่คาดว่าจะได้รับ กลุ่มเป้าหมาย ตัวชี้วัด และงบประมาณ

๔) นำแผนการดำเนินกิจกรรม (Action Plan) ที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาทำการตรวจ
พิจารณาให้ข้อเสนอแนะ และนำมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์

๕) นำ แผนการดำเนินกิจกรรม (Action Plan) ที่ผ่านการพิจารณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาไป
เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ และนำผลที่ได้ปรับปรุงก่อนนำไปใช้จริง

๖) นำ แผนการดำเนินงานกิจกรรม (Action Plan) ที่ผ่านปรับปรุง และการตรวจสอบการนำไปใช้จริง

๓.๔.๒ การสร้างแบบประเมินตามสภาพจริง

ผู้วิจัยสร้างแบบประเมินกิจกรรมการฟื้นฟูผู้ด้อยโอกาสชุมชน จากการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยออกแบบร่วมกับชุมชน และได้นำเกณฑ์การประเมินของนักวิชาการมาปรับใช้ ดังนี้

๑) ศึกษาวิธีการสร้างแบบประเมินจากเอกสาร และงานวิจัยต่างๆ

๒) กำหนดจุดประสงค์การสร้างแบบประเมินกิจกรรมการฟื้นฟูผู้ด้อยโอกาสชุมชน

๓) กำหนดแบบประเมินกิจกรรมการฟื้นฟูผู้ด้อยโอกาสชุมชนโดยมีลักษณะมาตราประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และเกณฑ์การกำหนดน้ำหนักค่าคิดเห็นเป็นคะแนน ดังนี้

ตาราง ๓.๑ แสดงระดับการประเมินตามสภาพจริง

ระดับความคิดเห็น	ข้อคิดเห็นทางบวก	ข้อคิดเห็นทางลบ
มากที่สุด	๕	๑
มาก	๔	๒
ปานกลาง	๓	๓
น้อย	๒	๔
น้อยที่สุด	๑	๕

พร้อมทั้งได้นำการจัดลำดับน้ำหนักค่าเฉลี่ยของลำดับความคิดเห็น ซึ่งได้จัดลำดับไว้ตามแนวคิดของ Likert ล้วน สายยศ และคณะ (๒๕๔๓ : ๕๑) มาใช้เป็นเกณฑ์ในการให้น้ำหนักค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น ดังนี้

ตาราง ๓.๒ แสดงระดับค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น

ระดับค่าเฉลี่ย	แปลความหมาย
๔.๕๐ – ๕.๐๐	เห็นด้วยมากที่สุด
๓.๕๐ – ๔.๔๕	เห็นด้วยมาก
๒.๕๐ – ๓.๔๕	เห็นด้วยปานกลาง
๑.๕๐ – ๒.๔๕	เห็นด้วยน้อย
๐.๕๐ – ๑.๔๕	เห็นด้วยน้อยที่สุด

- ๑) กำหนดข้อความการประเมินจากข้อมูลในกิจกรรมให้ครอบคลุมเนื้อหาการประเมิน
- ๒) นำ แบบประเมินกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน เสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบพิจารณาให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไข
 - ๓) นำแบบประเมินกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน ที่ผ่านการพิจารณา ให้ข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาไปเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง
 - ๔) นำ แบบประเมินกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน ที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว เพื่อนำไปใช้จริง

๓.๕ วิธีการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล

จากการจัดกิจกรรมตามรายละเอียดของกิจกรรมใน Action Plane นั้นได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษา สืบค้น โดยมีการรวบรวม จำแนกประเภทของข้อมูลชนิดต่าง ๆ พร้อมทั้งทำการวิเคราะห์และ สรุปผลการเก็บรวบรวมข้อมูลร่วมกันกับชุมชน ที่ได้ข้อมูลมาจากการลงพื้นที่ สัมภาษณ์ ตอบแบบประเมิน แบบสอบถาม จัดเวทีการเสวนา การประกวดผ้า การสังเกต การพูดคุย

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผล

จากข้อมูลต่างๆที่ได้รับมานั้น ทีมวิจัยได้นำเอาข้อมูลที่ได้ในส่วนของภูมิปัญญาจากผ้าชิ้นดินจกนั้นทำการวิเคราะห์ตามหลักการและทฤษฎีของแนวคิดชนวิทยา และแนวคิดเรื่องของ วรรณกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยได้ปรึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทั้งในเรื่องของคติชนวิทยา วรรณกรรมท้องถิ่นและผ้าทอ ในส่วนของการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชนนั้นได้นำเอาระเบียบวิธีตามแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนมาทำการวิเคราะห์ เพื่อทำการสรุป และ รายงานผลต่อไป

บทที่ ๔

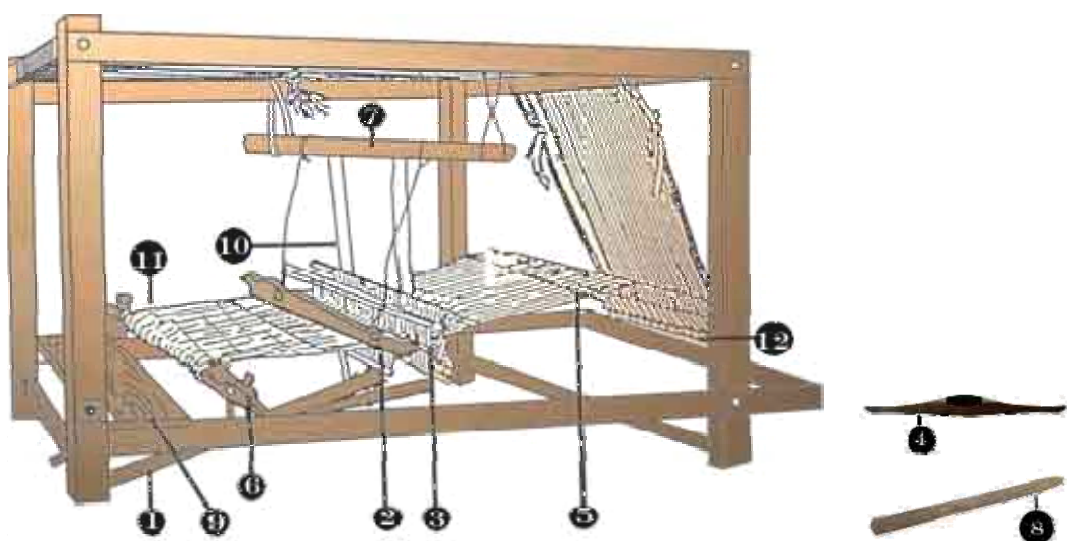
ผ้าซิ่นตีนจก : ภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทย-ยวนลัวะ

ผ้าซิ่นตีนจกเมืองลัวะ ตำบลฝายหลวง อำเภอลัวะ จังหวัดอุดรธานี เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญา และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทย-ยวนลัวะ ซึ่งมีอยู่หลายประเด็นที่น่าสนใจ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิจัย ศึกษารวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาในผ้าซิ่นตีนจก ทั้งความเชื่อ ที่มาของลวดลายที่เป็นรูปสัญลักษณ์ในผ้าซิ่นตีนจก ตลอดจน เรื่องเล่า และตำนานท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นชาติพันธุ์ไทย-ยวนลัวะ และความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับผ้าซิ่นตีนจก ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่บ่งบอกความเป็นมา ชาติพันธุ์ และวิถีชีวิตของชุมชนในการสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นพร้อมทั้งสร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง เพื่อส่งต่อสิ่งเหล่านี้ให้เยาวชนรุ่นหลังได้รักษา และสืบทอดความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนต่อไป

๔.๑. ผ้าซิ่นตีนจก อำเภอลัวะ จังหวัดอุดรธานี

๔.๑.๑ อุปกรณ์และกรรมวิธีการทอผ้าซิ่นตีนจก

จาก <http://b.๑asphost.com/๔๕๕๒๐๑๐๑๕/HTML/method๒.html> (ระบบออนไลน์ : ๕ มกราคม ๒๕๕๒) เสนออุปกรณ์ในการทอผ้าซิ่นตีนจกไว้ว่า งานทอผ้าจะเป็นงานที่ถูกกำหนดให้ผู้หญิงทำ แต่ในการทำหรือสร้าง ซ่อมแซมอุปกรณ์ของงานทอผ้าก็เป็นงานของผู้ชายจะต้องทำ

รูป ๔.๑ แสดงเครื่องมืออุปกรณ์ในการทอผ้าซิ่นตีนจก

๑) กี่หรือหูก เป็นอุปกรณ์ในการทอผ้าให้เป็นผืนตามลวดลายที่ต้องการ

๒) ฟันหวีหรือฟืม มีลักษณะเป็นกรอบโลหะ ภายในเป็นซี่ถี่ ๆ คล้ายหวี แต่ละเส้นจะให้เส้นด้ายยื่นสอดเข้าไปช่องละเส้น เรียงลำดับตามความกว้างของหน้าผ้า จัดเส้นยืนให้อยู่ห่างกันตามความละเอียดของผ้า

๓) ตะกอกหรือเขา ลักษณะเป็นกรอบไม้ หรือโครงเหล็ก ภายในทำด้วยลวดหรือโลหะเล็ก ๆ มีรูตรงกลางสำหรับร้อยด้ายขึ้น ปกติมี ๒ ชุด ถ้าเพิ่มตะกอมาก จะสามารถสลับสายได้มากขึ้น

๔) กระสวยเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ใส่ด้ายเส้นพุ่ง และนำด้ายพุ่งผ่านช่องว่างของฟันหวี แยกหมู่เส้นยืนออกแล้วสอดเส้นด้ายพุ่งกลับ เมื่อเส้นด้ายยืนขัดสับกันโดยทำสลับกับการกระทบฟืม เพื่อให้เส้นด้ายเรียงเข้าด้วยกันแน่นเป็นระเบียบ

๕) ไม้ไขว้ เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเส้นด้ายให้เป็นระเบียบ

๖) ไม้ค้ำ ไม้ที่ใช้สอดด้ายเส้นยืนไว้ หลังจากนั้นด้ายเส้นยืน เพื่อทำให้เกิดลวดลายในการทอด้วยเทคนิคพิเศษ

๗) ไม้หาบหูก ใช้ประโยชน์ในการดึงด้ายให้ตึง

๘) ไม้คาบหรือหลาบ มีขนาด ๒-๓ นิ้ว ลักษณะแบนยาว ใช้สอดผ่านด้ายยืน และพลิกขึ้นทำให้เกิดช่องว่างให้กระสวยพุ่งผ่าน

๙) ไม้แป้นกึ่ง ที่นั่งของผู้ที่นั่งทอ บางแห่งใช้ไม้แผ่น บางแห่งใช้ไม้ไผ่สอดด้วยแผ่นไม้ที่ใช้รองนั่ง

๑๐) เชือกเขา ใช้ดึงเข้ากับไม้หาบหูกให้ตึง

๑๑) แกนม้วนผ้า เป็นแกนที่อยู่ตรงกันข้ามกับแกนม้วนด้ายเส้นยืนใช้ม้วนผ้าที่ทอเสร็จ

๑๒) แกนม้วนด้ายยืน เป็นแกนสำหรับม้วนด้ายยืนเส้นด้ายยืนจะเรียงกันเป็นระเบียบจำนวนเส้นมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความกว้างของหน้าผ้า และความละเอียดของผ้าความยาวของเส้นด้ายยืนเท่ากับความยาวของผ้าผืนนั้น แกนม้วนเส้นด้ายเส้นยืนจะมีที่สำหรับปรับความตึงความหย่อนของด้ายเส้นยืนซึ่งอยู่ด้านหลังเครื่องทอ

โดย ทรงพล ศิวานนท์ (๒๕๔๓) ยังได้กล่าวถึงขั้นตอนในการทอผ้าขึ้นดินจก ก่อนอื่นต้องย้อมสีไหมก่อน โดยใช้วิธีการย้อมไหมตามที่กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมได้มาฝึกอบรมวิธีย้อมสีไหมและด้ายไว้ ส่วนการย้อมสีด้ายนั้นยุ่งยาก ชาวบ้านนิยมซื้อด้ายสีมาเลย ส่วนไหมมีชาวบ้านในท้องถิ่นอำเภอป่าปด และปากท่า นำมาขายให้ แต่เป็นไหมที่ซื้อมายังเป็นไหมดิบ จึงต้องมาผ่านกรรมวิธีย้อมสีอีก จึงจะใช้ทอผ้าและทำเชิงผ้าขึ้นดินจกได้

เริ่มแรก กวักด้าย และนำไปกรอ และจึงโวนด้าย นำด้ายไปจึงก็ แล้วสืบทอดกันให้มีความยาวประมาณ ๒๒๕ เซนติเมตร เป็นด้ายยืน เพราะต้องใช้ความพยายามมากๆ ในการทอขึ้นดินจก การ

สืบต้องใช้เวลาานาน และจะต้องทำให้เสร็จในเวลาเดียวกัน จะละทิ้งหรือชักย่นไว้มิได้ ต่อไปเป็นขั้นตอนการทอโดยเริ่มเก็บดอก หรือลวดลายนั่นเอง

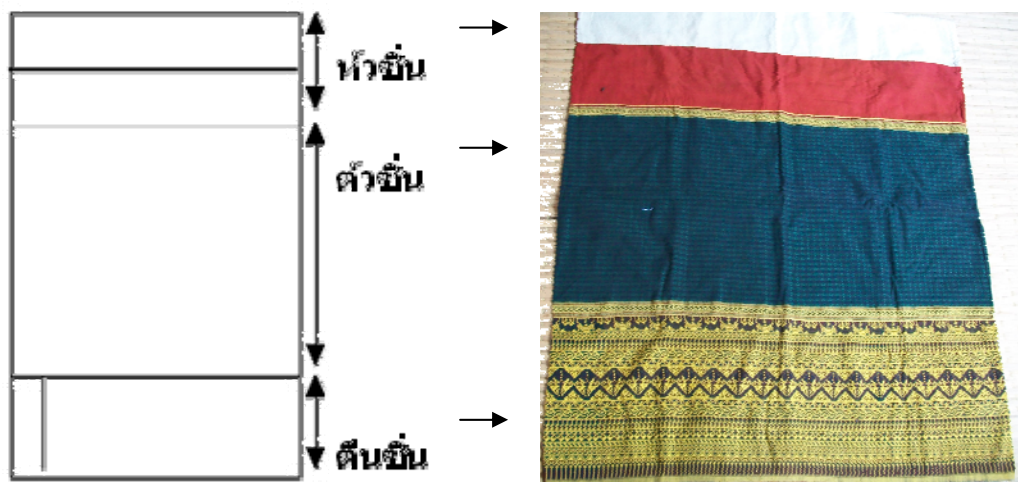
การเก็บโดยใช้นิ้วเก็บด้ายให้เป็นลวดลายตามต้องการ ด้ายที่ใช้เก็บมีหลายสีด้วยกัน และมีสองสีขึ้นไป โดยใช้นิ้วเม้นนับเส้นด้ายตามจำนวนลวดลาย แล้วควักเส้นไหมจากส่วนล่าง สอดสลับกันไป โดยเริ่มต้นด้วยลายทอข้อยและลายอื่นต่อไป จนถึงลายเครือวัลย์ แล้วจึงจับฟืมทอ เหยียบไม้ที่โยงจากฟืมอันละครึ่งแล้วสอดกระสวยไปมา เมื่อถึงตอนนี้เรียกว่า “เก็บหนึ่งครั้ง” ทำเช่นนี้ไปเรื่อยๆ จนหมดด้ายที่สืบไว้

๔.๑.๒ วิธีประกอบชิ้นดินจก

www.chaijumphon.org/book/tumna.pdf (ระบบออนไลน์: ๕ มกราคม ๒๕๕๒) ได้เสนอ ลักษณะ และโครงสร้าง และลวดลายของผ้าชิ้นดินจก ไว้ว่า

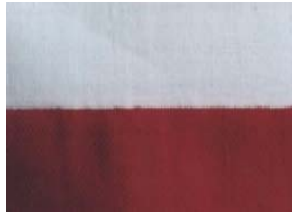
ลักษณะของผ้าชิ้นดินจก แบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ ตอนล่าง (เชิงของผ้า) ทอเป็นลวดลายต่างๆ ทั้งผืน ตอนกลาง ทอเป็นดอก และเฉพาะขอบทอเป็นลาย (ขอบที่จะต่อกันตอนบนและล่าง) เมื่อต่อแล้วจะดูกลมกลืน และ ตอนบน ทอเป็นลายขัณฑ์ธรรมดา เมื่อทอเสร็จก็นำทั้ง ๓ ตอน มาเย็บติดต่อกันรวมเป็นผืนเดียว ก็จะได้ผ้าชิ้นดินจกทั้งผืนงามมาก

โดยโครงสร้างของผ้าชิ้น มีโครงสร้างด้วยผ้า ๓ ส่วน แต่ละส่วนเป็นผ้าคนละชิ้น ดังนี้

รูป ๔.๒ แสดงลักษณะโครงสร้างของผ้าชิ้นดินจก

๑) หัวชิ้น ผ้าชิ้นทุกประเภทต้องมีหัวชิ้น ซึ่งประกอบด้วย ผ้าด้ายดิบสีขาว เย็บต่อกับผ้าสีแดง ส่วนที่เป็นแถบผ้าสีขาวอยู่ส่วนบนของหัวชิ้น และแถบสีแดงอยู่ติดกับตัวชิ้น ผ้าแถบสีขาวและแถบสีแดง ต้องเป็นผ้าคนละผืนนำมาเย็บติดกัน

รูป ๔.๓ แสดงลักษณะหัวชินดินจก

ในสมัยโบราณมีความเชื่อกันว่า ผ้าสีขาวจะช่วยให้ผู้สวมใส่อายุยืน และผ้าสีแดงจะช่วยให้ผู้สวมใส่เป็นมงคลจะได้รับแต่สิ่งที่ดีงาม และริมผ้าขาวจะปล่อยทิ้งไว้ให้ด้ายฟู เพราะมีความเชื่อว่าเวลาทำมาหากินหรือค้าขายอะไรจะได้เฟื่องฟูเหมือนชายผ้าขาว

๒) ตัวชิน ผ้าตัวชินจะอยู่ตรงกลางระหว่างหัวชินกับดินชิน ตัวชินนั้นจะเลือกเอาลาย และแบบใดของผ้าชินมาเป็นตัวชินก็ได้ เช่น ผ้าชินไกหรือชินลิ้ว ซึ่งเป็นชินลายขวาง สีหลักที่นิยม คือ สีพื้นเขียวสลับลายริ้วสีดำหรือสีคราม ซึ่งคำว่า ชินลิ้ว เป็นชื่อเรียกชินตามสีที่เห็น ส่วนชินไก เป็นการเรียกตามชื่อของเทคนิคในการปั่นเส้นด้ายพิเศษก่อนการทอ และชินมุก เป็นชินที่ใช้เทคนิคเส้นยืนพิเศษในการทอ โดยเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่งมาเป็นตัวชิน แล้วประกอบต่อด้วยดินชิน

รูป ๔.๔ แสดงลักษณะตัวชินดินจก

๓) ดินชิน ส่วนของดินชินจะใช้เทคนิคพิเศษในการทอ คือจะมีการใช้เทคนิคการจกโดยใช้ขนเม่นหรือเหล็กแหลมจกถ่วงด้ายหรือไหมสีต่างๆ เพื่อขึ้นรูปลวดลายต่างๆในส่วนของดินชิน

รูป ๔.๕ แสดงลักษณะดินชินดินจก

๔.๑.๓ รูปแบบของผ้าชั้นดินจก

รูปแบบจะต่างกันตามยุคสมัยความนิยม จึงทำให้ผ้าชั้นดินจกของอำเภอลับแลมีความหลากหลายทั้งส่วนประกอบ สี สัน เทคนิควิธีการทอ ด้วยสาเหตุนี้จึงได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบของผ้าชั้นดินจกในอดีตและปัจจุบัน ผ้าชั้นดินจกของอำเภอลับแล ในอดีตมี ๓ ยุค ซึ่งสอดคล้องกับทรงศักดิ์ ปรารักษ์วัฒนากุล (๒๕๕๒) ได้เสนอว่า จากหลักฐานผ้าชั้นดินจกโบราณแบบอำเภอลับแลเท่าที่สืบทอดกันมาสามารถแบ่งออกได้เป็นสามยุคตามรูปแบบ และอายุของผ้า ดังนี้

๑) ยุคแรก เป็นผ้าชั้นดินจกที่มีอายุประมาณ ๑๕๐ ปีขึ้นไป ทอด้วยฝ้ายปนไหม ลักษณะลวดลายดินจกจะเป็นแบบมาตรฐานของชั้นดินจกเชิงแสนโบราณ คล้ายคลึงกับลวดลายดินจกโบราณที่พบในวัฒนธรรมไท-ยวนเชิงแสนที่อพยพไปอยู่ยังแหล่งต่างๆ เช่น ที่อำเภอเสาให้ จังหวัดสระบุรี ที่อำเภอดอนแร่ และตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เป็นต้น

ตัวชั้นของยุคแรกนี้เป็นชั้นลายขวาง เย็บตะเข็บเดียว วรรณสีเด่น คือ สีแดง สีเหลือง สีเขียว ลวดลายบนตัวชั้นที่ใช้เทคนิคจกนิยมสีเหลือง มักเรียกกันว่า ชั้นลายดอกเคียะ หรือ ชั้นลายดอกเคียะ

รูป ๔.๖ แสดงลักษณะลายชั้นในยุคแรก (ชั้นดอกเคียะ)

นอกจากนี้ก็มีตัวชั้นลายขวางที่ใช้เทคนิคปั่น ไกแทนลายจก มี ๒ แบบ คือ ชั้นพื้นสีเขียว เรียกว่า ชั้นตาฝากเขียว หรือ ชั้นกาฝากเขียว ลายริ้วขวางเป็นสีแดงและเหลือง

รูป ๔.๗ แสดงลักษณะลายชั้นในยุคแรก (ชั้นกาฝากเขียว)

และชั้นพื้นสีแดง เรียกว่า ชั้นตาฝากแดง หรือ ชั้นกาฝากแดง ถายริ้วขวางเป็นสีเหลือง และ สีเขียว

รูป ๔.๘ แสดงลักษณะลายชั้นในยุคแรก (ชั้นกาฝากแดง)

ลักษณะดินจกมีลายหลักเป็นลายโคม แบบเชิงแสน และมีลายประกอบ ๒-๔ แถว ส่วนล่างสุดมีลายลักษณะเป็นเส้นๆ แบบชาครุยเรียกว่า ลายสร้อยสา นิยมจดด้วยไหมสีสดหลากสี สีที่เด่น คือ สีแดง สีเหลือง สีเขียว พื้นผ้าเป็นฝ้ายสีแดง แถบล่างสุดเป็นสีเหลือง เรียกว่า เล็บเหลือง

ลวดลายดินจกของอำเภอลับแล มักจะเรียกเฉพาะชื่อลายหลัก โดยลายหลักที่สำคัญๆ ที่พบ และยังมีผู้สืบทอดต่อกันมาอยู่ทั้งสิ้น ๑๓ ลาย ได้แก่

- ๑.๑ ลายหงส์ใหญ่
- ๑.๒ ลายหงส์เครือ
- ๑.๓ ลายหงส์ถะลาม (หงส์เครือกลาง)
- ๑.๔ ลายดอกสองขอ
- ๑.๕ ลายดอกสี่ขอ
- ๑.๖ ลายดอกแปดขอ
- ๑.๗ ลายเก็ดถวา
- ๑.๘ ลายงูเหลือม
- ๑.๙ ลายหงส์ขัง
- ๑.๑๐ ลายดาวคิงส์
- ๑.๑๑ ลายดาวเสด็จ
- ๑.๑๒ ลายหงส์น้อย
- ๑.๑๓ ลายนกน้อย

๒) ยุคกลาง เป็นผ้าชั้นดินจกของอำเภอลับแล มีอายุราว ๑๐๐ ปี ยุคนี้ตัวชั้นจะเปลี่ยนจากชั้นลายดอกเกียะ หรือ ชั้นตาฝาก มาเป็นตัวชั้น ๓ แบบ คือ ตัวชั้นมุก ตัวชั้นไก และตัวชั้นสิ่ว ส่วนลักษณะดินจกยังคงคล้ายคลึงกับผ้าชั้นในยุคแรก คือ ฝ้ายพื้นเป็นฝ้ายสีแดงสด จกลวดลายด้วยไหม

ใช้สีย้อมธรรมชาติ ๔-๕ สี ได้แก่ สีแดง สีเหลือง สีเขียว สีดำ สีบานเย็น สีม่วง

ตัวซิ่นมุก ตัวซิ่นไถ และตัวซิ่นสีว ที่เย็บต่อดินจกในยุคนี้จะมีลักษณะเด่น คือ เปลี่ยนแปลงจากแถบสีแดงที่เป็นรอยต่อหัวซิ่น ตัวซิ่น และตีนซิ่น มาเป็นแถบสีเหลืองแทน โดยใช้เทคนิคจกทำให้ดูกลมกลืนกับตีนซิ่น ลายจกที่นิยมจะมีสีเหลืองเป็นจุดเด่นเหมือนกัน

รูป ๔.๕ แสดงลักษณะลายซิ่นในยุคกลาง

๓) ยุคที่สาม เป็นผ้าซิ่นตีนจกของอำเภอลับแล ในยุคนี้นี้ผ้าซิ่นมีอายุราว ๖๐-๘๐ ปี ตัวซิ่นจะมี ๓ แบบ เหมือนยุคกลาง คือ ตัวซิ่นมุก ตัวซิ่นไถ และตัวซิ่นสีว แต่ส่วนใหญ่จะนิยมตัวซิ่นมุกมากกว่า ส่วนลักษณะตีนจกจะต่างจากสองยุคแรก คือ ผ้าพื้นเป็นฝ้ายสีดำ จกลดลายด้วยไหมสีเขียวอ่อน และสีเขียวแก่ ถวดยกเต็มส่วนตีนซิ่น และมีขนาดกว้างกว่าสองยุคแรก

ผ้าซิ่นตีนจกในยุคที่สามนี้เป็นแบบที่พบทอในบ้านน้ำอ่าง อำเภอดรอน ด้วย ส่วนซิ่นสองยุคแรกนั้นไม่พบหลักฐานซิ่นเก่าในบ้านน้ำอ่างเลย ทำให้สันนิษฐานกันว่าชาวไทย-ยวนในเขตบ้านน้ำอ่างน่าจะอพยพเข้ามาภายหลังชาวไทยยวนในอำเภอลับแลและอำเภอท่าปลา

ผ้าซิ่นตีนจกของชาวไทย-ยวนบ้านน้ำอ่าง อำเภอดรอนนั้น นอกจากจะใช้ตัวซิ่นมุกเย็บต่อแล้ว ยังพบว่านิยมทอตัวซิ่นด้วยเทคนิคจิด (แต่ในภาษาถิ่นเรียกว่า เทคนิคมุก) นิยมให้เส้นพุ่งพิเศษเป็นเส้นไหมสีเขียว ทำให้ลดลายบนตัวซิ่นมีความหลากหลายมากแบบกว่าตัวซิ่นตีนจกของลับแล

รูป ๔.๑๐ แสดงลักษณะลายซิ่นในยุคที่สาม

จาก www.chaijumphon.org/book/tumna.pdf (ระบบออนไลน์: ๕ มกราคม ๒๕๕๒) ได้เสนอลวดลายของผ้าซิ่นตีนจกในอดีตแบ่งออกเป็น 16 ลาย

ซึ่งเป็นลวดลายที่เป็นหลักอยู่ตรงกลางของการทอผ้าตีนจก จะมีขนาดใหญ่กว่าเด่นกว่าลายประกอบ ลายหลัก มีทั้งหมด ๑๖ ลาย โดยแบ่งเป็นกลุ่มได้ ดังนี้

กลุ่มลายหงส์

๑) ลายหงส์น้อย

รูป ๔.๑๑ แสดงลักษณะลายซิ่นหงส์น้อย

๒) ลายหงส์ทะเลาม (หงส์ขนาดกลาง)

รูป ๔.๑๒ แสดงลักษณะลายซิ่นหงส์ทะเลาม (หงส์ขนาดกลาง)

๓) ลายหงส์ใหญ่ (หงส์ขนาดใหญ่)

รูป ๔.๑๓ แสดงลักษณะลายซิ่นหงส์ใหญ่ (หงส์ขนาดใหญ่)

๔) ลายหงส์เครือ

รูปที่ ๔.๑๔ แสดงลักษณะลายซิ่นหงส์เครือ

๕) ลายหงส์ข้าง (มีที่มาจากลายจกหน้าหมอนหก)

รูป ๔.๑๕ แสดงลักษณะลายชั้นหงส์ข้าง

กลุ่มลายนก

๑) ลายนกน้อย

รูป ๔.๑๖ แสดงลักษณะลายชั้นนกน้อย

กลุ่มลายขอ

๑) ลายดอกสองขอ (มีที่มาจากลายจกหน้าหมอนหก)

รูป ๔.๑๗ แสดงลักษณะลายชั้นดอกสองขอ

๒) ลายสี่ขอ (มีที่มาจากลายจกหน้าหมอนหก)

รูป ๔.๑๘ แสดงลักษณะลายชั้นสี่ขอ

๓) ลายแปดขอ

รูป ๔.๑๙ แสดงลักษณะลายชั้นแปดขอ

กลุ่มลายงู

- ๑) ลายงูเห่ล้อม (มีที่มาจากลายจกหน้าหมอนหก)

รูป ๔.๒๐ แสดงลักษณะลายงูเห่ล้อม

- ๒) ลายงูเห่ล้อมสามตัว

รูป ๔.๒๑ แสดงลักษณะลายงูเห่ล้อมสามตัว

กลุ่มลายเกิดถาว

- ๑) ลายเกิดถาว (มีที่มาจากลายจกหน้าหมอนหก)

รูป ๔.๒๒ แสดงลักษณะลายงูเห่เกิดถาว

- ๒) ลายเกิดถาวในห้องแปดเหลี่ยม (มีที่มาจากลายจกหน้าหมอนหก)

รูป ๔.๒๓ แสดงลักษณะลายงูเห่เกิดถาวในห้องแปดเหลี่ยม

กลุ่มลายดาวดิงส์

- ๑) ลายดาวดิงส์ (มีที่มาจากลายจกหน้าหมอนหก)

รูป ๔.๒๔ แสดงลักษณะลายงูเห่ดาวดิงส์

๒) ลายดาวเสด็จ (มีที่มาจากลายจกหน้าหมอนหก)

รูป ๔.๒๕ แสดงลักษณะลายชั้นดาวเสด็จ

๓) ลายดอกเกียะ (เป็นลายชั้นที่ปรากฏบนตัวชั้น)

รูป ๔.๒๖ แสดงลักษณะลายชั้นดอกเกียะ

ทรงพล ศิวานนท์ (๒๕๔๓) สรุปว่า ผ้าชั้นดินจกอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ และชั้นดินจก อำเภอลอง จังหวัดแพร่ ทำให้ได้ทราบถึงสภาพปัจจุบันของอำเภอลับแล และอำเภอลอง และรวมถึงถึงประวัติความเป็นมาเมืองลับแล และประวัติความเป็นมาของกลุ่มชนทอผ้าชั้นดินจก อำเภอลับแล รวมถึงการทราบถึงเทคนิค ลวดลาย ของผ้าชั้นดินจก ของทั้งสองอำเภอ และได้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างผ้าชั้นดินจกอำเภอลับแล อำเภอลองกับผ้าชั้นดินจกของกลุ่มชนทอผ้าชั้นดินจกในท้องถิ่นอื่นๆ ดังนี้

พบว่า กลุ่มชนทอผ้าชั้นดินจกทั้งสองอำเภอเป็นกลุ่มชนที่สืบเชื้อสายของชาวไทยชนและลาวพวน จากหลักฐานทางเอกสารทำให้ทราบว่าไท-ยวน ลาวพวน ถูกกวาดต้อนมาตั้งแต่ก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี (๑๗๖๗-๑๗๘๒ A.D.) จนถึงสมัยราชกาลที่ ๓ (๑๘๒๔-๑๘๕๑ A.D.) ไท-ยวนนั้นคือกลุ่มชนที่อาศัยอยู่บริเวณภาคเหนือตอนบน ส่วนลาวพวนนั้นคือลาวที่ถูกกวาดต้อนมาจากเมืองพวน (เชียงขวาง) ประเทศลาวนับตั้งแต่ ค.ศ. ๑๘๒๘

สิ่งที่บอกถึงความเป็นไท-ยวน และลาวพวน แสดงออกมาในผ้าชั้นดินจกทั้งในส่วนของตัวชั้นเป็นการใช้ทักษะการทอผ้าด้วยเทคนิคมุก (เส้นยืนพิเศษ) เป็นลักษณะรูปแบบเดิมของผ้าไทพวน (ลาวพวน) ที่ปรากฏในตัวผ้าชั้น ดินชั้นเป็นลวดลายจกตกแต่งเต็มผืนตามแบบดินชั้นลาว แต่ลวดลายทอแบบไท-ยวน เช่น ลายนกกินน้ำร่วมต้น และลวดลายที่สอดคล้องตามคติความเชื่อ นิยายปรัมปราเกี่ยวกับการกำเนิดชาติพันธุ์ลาว คือ ลายนาค ลายหงส์ ที่ปรากฏในดินชั้นลับแล ส่วนการเย็บผ้าชั้นมีลวดลายขวางบนตัวชั้นเป็นสิ่งที่บอกว่าเป็นชั้นไท-ยวน แต่ผ้าชั้นดินจก

ลับแลใช้เทคนิคผูกในการทอ ตัวชิ้นแบบลาวจึงเป็นการผสมผสานวัฒนธรรมเข้าไว้ด้วยกันอย่างกลมกลืนในส่วนหัวชิ้นใช้ผ้าที่ทอด้วยเทคนิคยกดอก

และถ้าเปรียบเทียบระหว่างผ้าชิ้นดินจกของทั้งสองอำเภอกับผ้าชิ้นดินจกในพื้นที่ใกล้เคียงทำให้ทราบว่า ผ้าชิ้นดินจกในท้องถิ่นอื่นมีความเหมือนความเกี่ยวข้องความสัมพันธ์กับผ้าชิ้นดินจกทั้งสองอำเภอหลายประการ โดย ทรงพล สีวานนท์ มีความคิดเห็นว่ากลุ่มชนที่ทอผ้าชิ้นดินจกในแถบอำเภอลับแล และอำเภอลอง กลุ่มชนที่ทอผ้าชิ้นดินจกหาดเลี้ยว จังหวัดสุโขทัย และกลุ่มชนทอผ้าชิ้นดินจกตำบลคูบัว และบ้านดอนแร่ จังหวัดราชบุรี น่าจะเป็นกลุ่มชนที่สืบเชื้อสายเดียวกัน จากการเปรียบเทียบในเรื่องลวดลาย สีที่ใช้เทคนิคการทอและวัตถุดิบที่ใช้ทำให้ทราบว่า มีลักษณะผ้าชิ้นดินจกที่คล้ายและเหมือนกัน และในบางส่วนที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งทรงพล สีวานนท์ มีความคิดเห็นว่าไม่มีสังคมใดสามารถรักษารูปแบบเดิมของขนบธรรมเนียมประเพณีของตนไว้ได้ตลอดกาล การผสมผสานกลมกลืนทางวัฒนธรรมก็อาจเกิดขึ้นได้เช่นกัน เหมือนผ้าชิ้นดินจกถึงแม้จะเป็นกลุ่มชนเชื้อสายเดียวกัน แต่เมื่ออพยพเข้าสู่ท้องถิ่นอื่นๆ ย่อมมีการรับเอาวัฒนธรรมใหม่เข้ามาเกิดการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงให้เข้ากับสภาพสังคมใหม่ชุมชนใหม่ที่กลุ่มชนอพยพเข้าไปนั่นเอง

๔.๒ ผ้าชิ้นดินจกไท-ยวนลับแล

จากการเก็บข้อมูลผ้าชิ้นดินจกของไท-ยวนลับแล และทำกิจกรรมตามแผนการดำเนินงานร่วมกับชุมชนบ้านท้องลับแล โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้อาวุโส ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ตลอดจนอดีตช่างทอผ้าชิ้นดินจกไท-ยวนลับแล พบว่า ชื่นดินจกไท-ยวนลับแลนั้น มีความสวยงาม มีคุณค่า และมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งบ่งบอกที่มา กับทั้งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของคนไท-ยวน ตลอดจนสามารถใช้เป็นหลักฐานในการเชื่อมโยงและอธิบายความเป็นชาติพันธุ์ของคนไท-ยวนลับแลได้เป็นอย่างดี

จากคำสัมภาษณ์ของผู้รู้และผู้อาวุโสในชุมชน พบว่า ลักษณะของชิ้นดินจกไท-ยวนลับแลจะมีลักษณะโครงสร้างเช่นเดียวกับชิ้นดินจกของไท-ยวนโบราณในชุมชนอื่นๆ ทั่วไป คือมี หัวชิ้น หรือแอกชิ้น ตัวชิ้น และตีนชิ้น

ซึ่งแต่โบราณ ชิ้นดินจกของไท-ยวนลับแลนั้น ในส่วนของหัวชิ้นหรือแอกชิ้นยังคงใช้การต่อหัวชิ้นหรือแอกชิ้นด้วยผ้าพื้นสีขาวและเย็บต่อด้วยผ้าทอเทคนิคยกดอกลายสองหรือลายสาม สีแดงเข้ม ในส่วนของตัวชิ้นจะใช้ชิ้นไผ่ ชิ้นเหล็ก หรือชิ้นตำเล็ม ในการนำมาเย็บต่อกับตีนชิ้น และในส่วนของตีนชิ้น จะใช้ไหมหรือด้ายย้อมสีธรรมชาติ ตามแต่ฐานะของผู้ที่ทอและผู้สวมใส่ โดยจะใช้ด้ายหรือไหม ย้อมสี เพียง ๔ สีเท่านั้น คือ แดง ดำ เขียว เหลือง และใช้เทคนิคการเหาะสี คือจะ

ใช้ด้ายหรือไหมจกสร้างลึกระบายไปตามลวดลายต่างๆในดินชั้นตามจินตนาการของผู้ทอ ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์(นางคำ สุกหา : สัมภาษณ์ , ๑๔ เมษายน ๒๕๕๒) ต่อไปนี้

...แต่ก่อนนั้นมา เขาว่า ยังไม่มีชั้นดินจก มีแต่ชั้นไก ชั้นแหล้อย่างชั้นไก ก็ตั้งชื่อตามไก(สาหร่าย)ในแม่น้ำโขง ชั้นแหล่ก็คือชั้นสีเหลืองคำ แต่ก็มีลายขวางเป็นเส้นๆ ใช้แต่แบบนี้สืบกันมา จนนางสุมาลีสุมาลา ลูกสาวหลานคำลือ หลานคำแสน ได้คิดค้นขึ้น ใช้ขนเม่นเก็บดอกที่ละเส้นๆ จนเป็นดอกเป็นลาย ทั้งลายหงส์ ลายขอ ก็เลยเอาดินชั้นดินจกมาต่อกับตัวชั้นที่มีอยู่แล้ว เพราะดินชั้นแต่เดิมที่ยังไม่เป็นชั้นดินจกนั้น เป็นผ้าพื้นสีดำคาดแดงทั่วไป นางว่ามันไม่งามเลยเอาดินจกมาต่อ ก็ได้รับความนิยม เพราะว่ามันงามดี ก็เลยได้เอาถวายให้กับนางพญาเมียพ่อเจ้าเชียงแสน จนได้ใช้สืบต่อกันมาจนถึงเดี๋ยวนี้...

รูป ๔.๒๖ แสดงลักษณะชั้นดินจกไท-ขวนลับแลงในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลง

แต่ในระยะประมาณ ๖๐-๘๐ ปีที่ผ่านมา ได้มีการปรับเปลี่ยนในส่วนของตัวชิ้น และดินชิ้น ตามสมัยนิยม และการได้รับอิทธิพลมาจากชุมชนใกล้เคียง โดยเฉพาะอิทธิพลผ้าทอจากชุมชนหาด เลี้ยว จังหวัดสุโขทัย

โดยมีการใช้เทคนิคการยกมุก คือนำชิ้นมุกมาเย็บต่อกับดินชิ้น นอกจากนี้ ในส่วนของดิน ชิ้นก็มีการปรับเปลี่ยนในเรื่องของการใช้สี คือจกกลดด้วยไหมหรือด้ายสีเขียวหรือเหลืองเป็น ส่วนใหญ่

รูป ๔.๒๘ แสดงลักษณะผ้าชิ้นดินจกไท-ขานลับแลในช่วงของการเปลี่ยนแปลง

โดยสามารถสรุปเป็นช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงลักษณะของผ้าชิ้นดินจกไท-ขาน ลับแลในช่วงประมาณ ๖๐ – ๘๐ ปีที่ผ่านมา โดยการใช้ เส้นเวลา (Time Line) ได้ดังนี้

(ชิ้นในอดีต)	(ชิ้นในปัจจุบัน)
เมืองลับแลโบราณ (ไม่ปรากฏแน่ชัด – พ.ศ.๒๔๓๐)	ชุมชนบ้านท้องลับแล (พ.ศ.๒๔๓๑ – ปัจจุบัน)

รูป ๔.๒๙ แสดงช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงลักษณะผ้าชิ้นดินจกไท-ขานลับแล

ชาวไทย-ชนลัปลงยังคงยึดถือจารีตและองค์ความรู้ที่มีมาแต่โบราณสืบเนื่องกันมาตั้งแต่ครั้งอาณาจักรเชียงแสน โดยในเรื่องของการผลิตตัวผ้าขึ้น ประเด็นของขนาด สี และวัสดุ ชาวไทย-ชนลัปลงในอดีต มีการจัดการองค์ความรู้ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นดังนี้

๑) ขนาดของผ้าขึ้น ชาวไทย-ชนลัปลง

ชาวไทย-ชนลัปลงในชุมชนบ้านท้องลัปลงมีวิธีการวัดขนาดผ้าขึ้นให้มีความพอดีกับตัวของผู้สวมใส่เพื่อความเหมาะสม สวยงาม และเพื่อความประหยัดในเรื่องของการใช้วัสดุในการทอ จึงต้องมีการคาดคะเน หรือวิธีการวัดขนาดที่ถูกต้องเสียก่อน โดยชาวไทย-ชนลัปลงชุมชนบ้านท้องลัปลงจะมีวิธีการวัดคือ วัดขนาดตามความยาวของช่วงแขนจากศอกปลายมือด้านใดด้านหนึ่งวัดจนมาสุดที่กลางร่องอกของผู้สวมใส่ จะได้ขนาดของผ้าขึ้นก็จะงามสมตัวและรูปร่างของผู้สวมใส่ เพราะเมื่อใช้วิธีการวัดขนาดความยาวของผ้าขึ้นตามการวัดด้วยวิธีนี้แล้ว เมื่อนำไปนุ่งก็จะสามารถนุ่งพับหน้าได้พอดี ส่งผลให้ผู้สวมใส่มีความสง่างาม ไม่มากหรือน้อยเกินไป สวมใส่สบายอีกด้วย

๒) สีที่ใช้ในผ้าขึ้นตีนจกของชาวไทย-ชนลัปลง

ในอดีตจะมีการใช้เพียงแค่ ๕ สีเท่านั้น คือ สีดำ สีแดง สีเหลือง สีขาว และสีเขียว ซึ่งในการย้อมสีวัสดุที่จะนำมาทอผ้านั้น ชาวไทย-ชนลัปลงได้มีการเลือกวัสดุหรือสารที่ให้สีที่มาจากธรรมชาติ คือ

สีขาว	มาจาก สีของฝ้าย	สีดำ	มาจาก มะเกลือ
สีแดง	มาจาก ครั่ง	สีเหลือง	มาจาก ขมิ้น
สีเขียว	มาจาก เปลือกไม้		

เป็นที่น่าสนใจว่า สีแดงกับสีขาว เป็นสีที่มีอิทธิพลต่อชาวไทย-ชนลัปลงเป็นอย่างมาก คือในวิถีชีวิตนอกเหนือจากการใช้ฝ้ายสีขาวและแดงในการทอผ้าขึ้นแล้วนั้น ชาวไทย-ชนลัปลง และชุมชนอื่นๆ ใกล้เคียง ยังใช้ฝ้ายสีขาว และแดงในงานพิธีกรรมทางความเชื่ออื่นๆ อีก เช่น พิธีกรรมการสู่มาคารวะในเทศกาลปีใหม่ไทยหรือวันปีใหม่ (วันสงกรานต์) โดยจะมีการนำฝ้ายขาว ฝ้ายแดงประกอบกับเครื่องสักการะอื่นๆ อันประกอบด้วย น้ำขมิ้นส้มป่อย น้ำอบน้ำหอม ข้าวตอกดอกไม้ รูปเทียน เสื้อใหม่ผ้าใหม่ และเงินไปสู่มาคารวะ และขอพรจากผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ นอกจากนี้ ยังมีการขอสู่มาคารวะกับข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ในบ้าน เช่น หัวบันไดบ้าน ไหหนึ่งข้าว กั้วข้าว หม้อน้ำ คันไถ ประตูบ้าน เสาเรือน และในปัจจุบันจะมีอุปกรณ์เครื่องใช้สมัยใหม่ เช่น รถไถเดินตาม มอเตอร์ไซด์ รถยนต์ ชาวบ้านก็ยังให้น้ำอบน้ำหอม ฝ้ายขาวฝ้ายแดงมัด เพื่อสักการะและขอสุมาที่ได้ล่วงเกินไป โดยจะเย็บเป็นกระทงใบตองเล็กๆ เพื่อใส่ น้ำอบน้ำหอมซึ่งทำมาจากมะกรูดเผาไฟแล้วผ่าเป็นชิ้นๆ ต้มกับใบเล็บครุฑ ส้มป่อย ดันหนั่ง (พืชตระกูลขิงข่า) แล้วนำใบตองพับและตัดให้เป็นรูปกรวยดอกไม้โดยใส่รูปเทียน และดอกไม้ แล้วใช้ฝ้ายขาวฝ้ายแดงมัด

กรวยดอกไม้ติดกับเครื่องใช้ต่างๆ พร้อมทั้งกล่าวคำสมาการวะ ทั้งนี้เพราะชาวไท-ยวนลัับแลงเชื่อว่าข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ อย่างล้วนแต่มีเจ้า หรือผู้ดูแล ดังนั้นเมื่อครบกำหนดปีใหม่เมื่อไหร่ก็จะต้องมีการสมาการวะ

ที่มาของการใช้ฝ้ายสีขาวสีแดงนี้นั้นผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนเล่าถึงตำนานท้องถิ่นครั้งที่เจ้าฟ้าฮ่ามกุมารราชบุตรของพระเจ้าเมืองริราชเจ้าผู้ปกครองเมืองเชียงแสนโบราณได้มาขอเพื่อทำการแต่งงานกับนางสุมาลีและนางสุมาลาบุตรสาวของหนานคำลือกับหนานคำแสนผู้นำการอพยพคนจากเชียงแสนมาตั้งรกรากที่ลัับแล ในครั้งนั้นขบวนแห่ขันหมากของเจ้าฟ้าฮ่ามกุมารได้ทำการปูผ้าขาวฟ้าแดงมาตั้งแต่ต้นขบวนขันหมาก

ดังนั้นจึงได้มีการพูดคุยที่มาและข้อสันนิษฐานร่วมกันในเวทีเสวนาชาวบ้านถึงฝ้ายสีขาวและสีแดงว่ามีความหมายอย่างไรซึ่งได้ข้อสรุปว่าสีขาวหมายถึงความสะอาด ความบริสุทธิ์ ความงดงาม ส่วนสีแดง หมายถึง ความเคารพ การระลึกถึง ความกตัญญู ซึ่งทั้งสองสีถือว่าเป็นสีที่มีความสำคัญกับชาวไท-ยวนลัับแลงเป็นอย่างมาก

๓) การเย็บต่อชิ้น

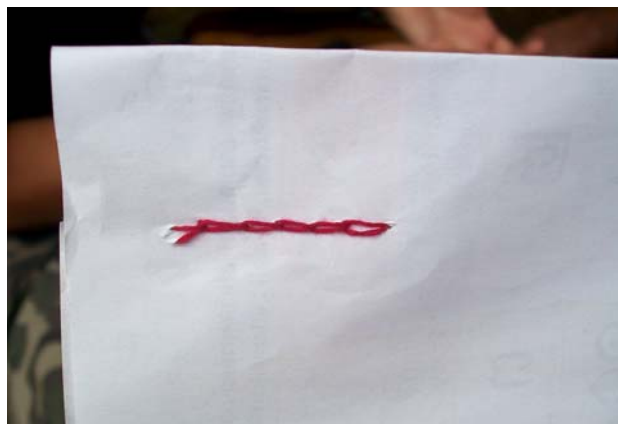
ชาวไท-ยวนลัับแลง มีวิธีการเย็บต่อผ้าชิ้นที่ยังคงรักษาและสืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานด้วยกัน ๓ วิธี คือ สันทางศิลป์(ธนู) สันทางแลน และ จ่องแอกบ ซึ่งถือว่าเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของผ้าชิ้นไท-ยวนลัับแลง เพราะจากการการศึกษาผ้าชิ้นจากแหล่งอื่น พบว่า เป็นเพียงการเย็บเนาหรือเย็บคันธรรมดา แต่ในส่วนวิธีการเย็บต่อชิ้นของไท-ยวนลัับแลงนั้นยังคงรักษาภูมิปัญญานี้ไว้ ซึ่งสะท้อนและเชื่อมโยงให้เห็นถึงความงดงามทางภาษาที่เกิดจากการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตตลอดจนสภาพของสิ่งแวดล้อมการทำมาหากินอีกด้วย ดังรูป

รูป ๔.๓๐ แสดงการเย็บต่อชิ้นระหว่างตัว และแอกชิ้นของชาวไท-ยวนลัับแลง

รูป ๔.๓๑ แสดงการเย็บต่อชิ้นระหว่างตีนและตัวชิ้นของชาวไทย-ชาวล้านนา

รูป ๔.๓๒ แสดงการเย็บต่อชิ้นแบบจ้องแอกาบ

รูป ๔.๓๓ แสดงการเย็บต่อชิ้นแบบสนทางแลน

รูป ๔.๓๔ แสดงการเย็บต่อชิ้นแบบสนทางศิลป์

วัสดุที่ใช้ในการทอผ้าชิ้นดินจก ชาวไท-ยวนล้นแลง ยังคงเลือกใช้ฝ้ายเป็นวัสดุหลักในการทอผ้าชิ้นดินจก เนื่องจากฝ้ายเป็นวัสดุที่มีราคาไม่แพง หาง่าย สามารถผลิตขึ้นได้เอง จึงเลือกใช้ฝ้ายในการทำเอวชิ้น ตัวชิ้น ส่วนดินจกซึ่งเป็นส่วนที่ทำยากที่สุดและมีความสวยงามมากที่สุดนั้น จะมีการใช้ไหมร่วมกับฝ้าย หรือใช้ไหมล้วน ในการทอส่วนของดินจก เพื่อความสวยงาม เพราะไหมเป็นวัสดุที่มีราคาแพง ต้องหามาจากถิ่นอื่น ซึ่งผู้ที่จะใช้ไหมได้จะต้องเป็นผู้ที่มีฐานะดีเท่านั้น แต่ทั้งนี้ในภายหลังก็ขึ้นอยู่กับความสะดวกหาวัสดุและความชอบส่วนตัวด้วย จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์ การผลิต ขนาด สี และวัสดุ นั้น ชาวไท-ยวนชุมชนบ้านท้อล้นแลงนั้น ได้มีการคิด วิเคราะห์และพัฒนาองค์ความรู้เหล่านั้นมาก พร้อมทั้งมีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น

๔) การเก็บรักษา

จากการสัมภาษณ์และสอบถามเจ้าของผ้าชิ้นดินจกโบราณในชุมชนพบว่าชาวไท-ยวนชุมชนบ้านท้องลับแลได้มีการเก็บรักษาผ้าชิ้นโบราณไว้จากกาลเวลา ความชื้น แมลงกินผ้า และนักสะสมผ้า ดังนี้

ชาวไท-ยวนลับแลมีวิธีการเก็บผ้าโดยเริ่มตั้งแต่ การเก็บพับผ้าชิ้นดินจกถือว่าเป็นชิ้นที่ต้องมีการถนอมดูแลรักษาเป็นพิเศษเนื่องจากในส่วนของดินชิ้นนั้นมีความสวยงาม ทำด้วยความยากลำบาก และใช้วัสดุที่มีความบอบบางเช่น ไหม ซึ่งหายากและมีราคาแพง จึงมีวิธีการพับผ้าที่เก็บรักษาลายผ้าไว้ คือ ชาวบ้านจะต้องกลับด้านของผ้าชิ้นเอาด้านในออกมาไว้ด้านนอกจากนั้นแบ่งผ้าชิ้นออกเป็น ๒ ส่วนแล้วจะพับผ้าตามความยาวของผืนผ้าชิ้นลงมา โดยให้ส่วนของเอวขึ้นบรรจบกับส่วนของดินชิ้น จากนั้นจะพับส่วนที่เหลืออยู่คือตัวชิ้นลงมาให้บรรจบกับส่วนของเอวชิ้นและดินชิ้นซึ่งพับไว้ในครั้งแรก ซึ่งต้องให้ส่วนของลายชิ้นดินจกนั้นอยู่ด้านใน แล้วเอาส่วนเอวชิ้นไว้ด้านนอกสุดจากนั้นจะทำการพับจากด้านนอก (ซ้าย-ขวา) เข้ามาด้านใน โดยแบ่งผ้าออกเป็น ๔ ส่วน แล้วพับเข้ามาจนเหลือส่วนเดียว สุดท้ายแล้วส่วนที่เป็นดินจกก็จะอยู่ด้านในสุดของผ้า เป็นการเก็บรักษาผ้าอย่างหนึ่งในขั้นต้น

หลังจากนั้นชาวบ้านจะทำการนำผ้าชิ้นที่ต้องการเก็บนำไปใส่ไว้ในหีบไม้โดยนำผ้าพื้นทอมือทั่วไปมาห่อไว้อีกชั้นจากนั้นนำพวกดอกไม้มหอม กลี๋ย พิมเสน และถ่าน รวมทั้งใบยาสูบ มาใส่ลงไปในหีบไม้ด้วยเพื่อรักษาผ้าและบูชาขวัญผ้าด้วย ดังตัวอย่างบทสัมภาษณ์ของนางแตะ กางมูล

...การเก็บผ้านั้น เราจะต้องพับเก็บไว้ให้ดีแล้วเอาผ้าขาวมาห่อเก็บทับ
ชั้นอีกชั้นหนึ่ง จากนั้นก็เอาไปใส่ไว้ในหีบไม้เอาดอกไม้มหอม ไม่ว่าจะเป็น
เป็น กะดังงา จุมปา มะลิ พุดซ้อน เก็ดถวา แล้วก็กลี๋ย ถ่านย่อยไม้สัก
ไม้แดง พิมเสนก็ได้ และ ใบยาสูบ เอาใส่ไว้บูชาขวัญผ้า อันนี้ แม่ของแม่
เขาบอกมาอีกต่อ ... (นางแตะ กางมูล : สัมภาษณ์, ๓๐ เมษายน
๒๕๕๒)

และถ้าหากมีการนำมาใช้นานๆ ในอดีตชาวบ้านก็จะนุ่งซ้อนกับผ้าชิ้นชั้นในเพื่อป้องกันคราบเหงื่อไคลจากตัวของผู้นุ่ง พร้อมกันนี้ เมื่อนุ่งเสร็จก็ต้องมีการทำความสะอาด โดยมีข้อห้ามว่าห้ามนำไปซักเนื่องจากเกรงว่าสีจะตกและตัวลายจากนั้นทำมาจากฝ้ายหรือไหมจะขาดจากแรงขยี้แล้วจะผิครุบเสียหายได้ ชาวบ้านจึงต้องนำผ้าชิ้นดินจกที่ใช้งานแล้วไปผึ่งลมในที่ร่ม จากนั้นใช้มือข้างใดข้างหนึ่งสอดเข้าไปในผ้าชิ้นแล้วทำการดบไล่ฝุ่นเบาๆ จนทั่วทั้งผืน เพียงเท่านี้ ก็จะสามารรถเก็บรักษาผ้าชิ้นดินจกไว้ได้ ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

...ถ้าเวลาเขาใส่ เขาไม่ได้ใส่แบบเดี๋ยวนี๊ โบราณเขาจะต้องมีชั้นซับใน
อีกผืนหนึ่งป้องกันจี๋เหงื่อจี๋ไคล แล้วเขาใส่เสร็จก็ต้องเอามาผึ่งลม ห้าม
ตากแดดเป็นเด็ดขาดเพราะสีจะซีด เนื่องจากย้อมสีจากไม้ ไม้ใช้สีเคมี
แล้วค่อยใช้มือดบไล่ฝุ่นเบาๆ ให้ทั่วทั้งผืน ... (นางแตง กางมุล :
สัมภาษณ์, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๒)

นอกจากนี้การเก็บรักษาที่ถือว่ายากมากที่สุดคือการเก็บผ้าชิ้นจากนักสะสมผ้าที่ทำกันเป็น
กระบวนการ โดยการส่งผู้ซื้อรายย่อย มาตระเวนหาซื้อผ้าชิ้นดินจกโบราณจากชาวบ้าน โดยพยายาม
ให้ข้อมูลที่ผิดๆแก่ชาวบ้าน เช่น อ้างว่า ผ้าเก่าแล้วเก็บไว้ก็บูด ไม่ได้ ผ้าเก่าแล้วขายเสียดีกว่ายังได้เงิน
ใช้อีกด้วย หรือแม้แต่เอาเรื่องของการอนุรักษ์มาอ้าง เช่น จะเอาไปศึกษา จะเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์
เป็นต้น ซึ่งในขณะนี้ มีชาวบ้านจำนวนมากหลงเชื่อขบวนการนี้ จนยอมขายผ้าชิ้นดินจกโบราณผืน
งาม จนแทบจะไม่เหลือในหมู่บ้าน แต่ยังมีชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งที่ยังคงรักและหวงแหนสมบัติอันมี
ค่าของชุมชนที่กว่าจะได้มาซึ่งความงดงามและความภาคภูมิใจดังกล่าวซึ่งไม่ได้แลกมากับเงินหลัก
ร้อยหรือหลักพันที่พวกพ่อค้ายื่นข้อเสนอให้ ชาวบ้านเหล่านี้กลับพยายามหาวิธีการพูดทักยะในการ
ปฏิเสธกลุ่มพ่อค้าที่พากันเข้ามาในชุมชนเพื่อกว้านซื้อผ้าชิ้นดินจก โดยบอกกับพวกพ่อค้า เช่น ไม่มี
ขายไปแล้ว ลูกไม่ให้ขาย ทำให้ไม่เป็น ไม่มีเหมือนคนอื่นหรอก แต่ในความเป็นจริงการทอดผ้าชิ้นดิน
จกแทบจะอยู่ในชีวิตและจิตวิญญาณของชาวไท-ยวนล้นแลงแทบทุกคน

รวมถึงชาวไท-ยวนล้นแลงเอง ยังมีความเชื่อเรื่องของชีวิตหลังความตายว่าบุพการีของตน
นั้นเมื่อตายละสังขารล่วงไปแล้วก็เหมือนกับคนธรรมดาที่ย่อมต้องการอาหาร ข้าวของเครื่องใช้
เหมือนคนธรรมดาทั่วไป

...คนล้นแลงมีความเชื่อเรื่องของการทำทานเพื่ออุทิศอาหาร ปัจจัยและ
ข้าวของเครื่องใช้ให้กับญาติพี่น้องที่ละสังขารไป ชื่นดินจก หรือชื่น
พื้นเมืองชนิดอื่นๆของล้นแลงก็เป็นเสมือนตัวแทนชีวิตหลังความตาย
ของผู้ที่ละสังขารเนื่องจาก ชาวล้นแลง จะนิยม น้ำผ้าชิ้นของผู้ที่ล่วงลับละ
สังขารไปแล้วนั้นเก็บไว้เพื่อยืน โยง (การสูมาการวะในเทศกาลปีใหม่
เมือง) ด้วยน้ำอบน้ำหอม ผ้าใหม่ชิ้นใหม่ ข้าวตอกดอกไม้ หมากเมี่ยงและ
บุหรี สำหรับกับข้าวต่างๆ แต่เพราะผ้าชิ้นของล้นแลงมีมากชนิด และ
โดยเฉพาะผู้เฒ่าหรือผู้สูงอายุในช่วงชีวิตบั้นปลายนั้น จะไม่นิยมนุ่งชื่น
ดินจก เพราะหันมาว่าชิ้นงามกว่าตัวเอง เนื่องจากชื่นดินจกเป็นชิ้นของ
วัยสาว ดังนั้นคนแก่คนเฒ่าจึงใส่ชื่นพื้นเมืองอื่นๆ เช่น ชื่นล้นแลง ชื่นมูก
ชื่นไหม ชื่นไก ชื่นแหล่ แทนชื่นดินจก ดังนั้น ในระยะหลังมานี้ ชื่นที่มี

ไว้เพื่อยื่นโยง จึงเป็นการยื่นโยงด้วยชั้นชนิดอื่นมากกว่าที่จะใช้ชั้นดินจก
 เนื่องจากเป็นชั้นที่ผู้ละสังขารนั้นได้ใส่ในช่วงสุดท้ายของชีวิต ลูกหลาน
 ญาติพี่น้องจึงเก็บไว้เพื่อเป็นเสมือนตัวแทนของผู้ละจาก ส่วนชั้นดินจกที่
 เป็นฝีมือของเจ้าผู้ละสังขารนั้นก็จะทำการเผาไปพร้อมกะร้างของผู้
 ละจากเพื่อการได้นำกลับไปใช้ยังภพหน้าหรือแม้แต่นำไปนุ่งแต่งดา
 ห้อยตัวในการเข้าไหว้สาพระศรีอารียเมตไตรในภพหน้า... (นางป้าน
 เหล็กมุล: สัมภาษณ์, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๒)

๕) การถ่ายทอด

ผ้าชั้นดินจกของชาวไท-ยวนชุมชนบ้านท้องถื่นแลสืบเชื้อสายมาจากครั้งอดีตนับตั้งแต่
 เมืองเชียงแสนโบราณได้มีการสั่งสม ความงดงามของอดีต ส่งต่อความรู้อันเป็นสมบัติล้ำค่าของ
 แผ่นดินจากรุ่นสู่รุ่น ดังนั้นผ้าชั้นดินจกจึงเปรียบเสมือนองค์ความรู้จากอดีตที่ยังหลงเหลืออยู่ ซึ่ง
 จากการเสวนาชุมชน พบว่า

๕.๑) การทอผ้าชั้นถือเป็นการเรียนหนังสือ การขัดเกลากายทางสังคม ของลูกผู้หญิง เพราะ
 เป็นการวัดทักษะว่ามีความฉลาด มีความประณีต ความอดทน ลักษณะนิสัยของคนทอเป็นอย่างไร
 เช่น ถ้าเป็นผู้หญิงที่ใช้ระยะเวลาในการทอผ้าชั้น ๑-๒ เดือน ปลายผ้ามีความชัดเจน แน่นหนา และ
 สวยงาม ถือว่าผู้หญิงคนนั้นมีความฉลาด มีความอดทน ประณีตและอ่อนน้อม

...ในช่วงชีวิตหนึ่งของผู้หญิงไท-ยวนลับแลที่ต้องทำงานบ้านดูแลลูก
 และสามี พร้อมทั้งทำไร่ทำนาด้วย จะสามารถทอผ้าชั้นดินจกไว้ใช้ไว้
 ไว้ให้ผู้ใหญ่ไว้ ให้ลูกหลานได้นุ่ง กันแค่ ไม่เกิน ๘ ผืนเท่านั้นสำหรับคน
 ที่ทอเก่งๆ นอกนั้นก็ทอไว้ได้ไม่เกิน ๑-๒ ผืน... (นางป้าน เหล็กมุล:
 สัมภาษณ์, ๓๐ เมษายน ๒๕๕๒)

ในเวทีเสวนายังสรุปการเรียนรู้และการถ่ายทอดการเรียนการสอน การทอผ้าชั้นดินจก
 ต่อไปว่า เป็นการเรียนที่ต้องอาศัยความอดทนอดกลั้น ความมุมานะเพียรพยายามอย่างสูง ต้องฝึก
 สมาธิ มีจินตนาการ และมีศรัทธาอย่างแรงกล้าในพระพุทธศาสนา กล่าวคือในการทอผ้าแต่ละผืน
 นั้นผู้ทอจะต้องอดทนกับการถูกลงโทษด้วยวิธีการสารพัดรูปแบบจากครูผู้สอน ซึ่งเป็นการถ่ายทอด
 จาก ย่ายายสู่หลาน แม่สู่ลูก ป้าน้าอา สู่หลาน พี่สู่น้อง โดยมีทั้งการโดนกระสวยทอผ้าตี การโดน
 เขกหัว การโดนชนเม่นตีหรือแทงหลัง เหล่านี้ล้วนแต่เป็นแรงเสริมที่ช่วยให้ผู้ทอเกิดการเรียนรู้ใน
 การทออย่างรวดเร็ว ดังคำสัมภาษณ์

... โอ้ย กว่าจะได้แต่ละดอก ยากจะตาย เคียวก็โดนเขกหัว ตีกลางหลัง
 ขนเม่นแทงเอว บางทีอยากหลับก็ทำไม่ได้ เพราะ ย่า ยาย สอนเข้มงวด

มาก บางครั้งสอนเราไป บ่นไป เล่าไป... (นางปิ่น สุกสา : สัมภาษณ์, ๓๐ เมษายน ๒๕๕๒) และ

...แม่จำได้นะ ตอนนั้น ลำบากมาก ไหนจะต้องทอขึ้น ไหนจะต้องเลี้ยงน้อง ไหนจะต้องทำไร่นา สारพัด ยิ่งเวลาสอนเวลาเรียน ทั้งทุบทั้งตี ไอ้เราก็ปัญญาไม่ค่อยดีนะ แม่เขาก็ตีเอาๆ จนเจ็บไปหมด บางทีเรายังเป็นเด็กก็อยากเล่น แอบหนีไปวิ่งเล่นในวัดกลับมาโดนไม้เส้ฟาดนับไม่ถ้วน ดังนั้นกว่าจะเก็บได้แต่ละดอกแต่ละผืนมันคือชีวิตของแม่ทั้งชีวิตเลย... (นางแตะ กางมูล : สัมภาษณ์, ๓๐ เมษายน ๒๕๕๒)

ชาวบ้านยังกล่าวเพิ่มว่า ในอดีตการทอผ้าจะต้องใช้เวลาว่างเท่านั้นเช่น เมื่อว่างจากการทำนา การทำไร่ การเลี้ยงควาย การเลี้ยงเด็ก และจะเป็นการทอที่เอาไว้ใช้เองไม่ได้ทอไว้เพื่อการจำหน่าย ดังนั้นผู้หญิงชาวไท-ขวนทุกคนก็ต้องทอผ้าเป็น ซึ่งก็จะเป็นที่หมายปองของชายหนุ่มโดยทั่วไป เนื่องจากหากหญิงคนไหนทอหูกทอผ้าไม่เป็นนั้นก็จะเป็นคนมองว่าเป็นผู้หญิงมักง่าย ีเกียจ ทำงานไม่เป็น สติปัญญาไม่ดี ไม่มีความขยันหมั่นเพียร จะดูแลสามีและลูกไม่ได้ ดังนั้นการทอผ้าขึ้นดินจกของชาวไท-ขวนลับแลนั้นจึงเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของสาวชาวไท-ขวนลับแลง ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ ที่ว่า

...แต่ก่อนแม่หญิงคนไหนทอผ้าขึ้นดินจกไม่เป็น เขาจะว่าเลย ชาตินี้หาตัวไม่ได้ เพราะไม่มีใครเอา เขาว่าเป็นคนขี้คร้าน มักง่าย ปัญญาไม่ดี เอาไปทำเชื้อทำพันธุ์ไม่ได้ แล้วจะทอผ้าได้ก็ต่อเมื่อหมดหน้านา หน้าสวน ว่างจากเลี้ยงลูกเลี้ยงน้อง ตอนแม่ค้า แม่แลง (ยามเย็น ยามค่ำ) ... (นางปิ่น สุกสา : สัมภาษณ์, ๓๐ เมษายน ๒๕๕๒)

๕.๒) ความรัก ความผูกพัน และความเชื่อ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ชาวบ้านเชื่อว่าหากใครได้ฟังธรรม ก็จะเกิดสมาธิ เกิดจินตนาการ มีศรัทธาและความเชื่อ ก็จะสามารถกลับมาทอผ้าได้อย่างวิจิตรสวยงาม ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

...มันไม่ใช่ว่าไปฟังธรรมมาแล้วจะคิดลายได้คนเดียวนะ แต่มันมีสมาธิขึ้น นึกภาพออกง่ายขึ้นเพราะเราฟังจากธรรมแล้ว มันเห็นภาพอย่าง ภาพหงส์ ภาพนาค มันก็ทำให้เข้าใจสัจด์เหล่านี้มากขึ้น กลับมาทอง่ายขึ้น สวยขึ้น ู๊รายละเอียดยว่า หงส์ต้องเป็นยังไง มีหาง มีหงอน ตรงไหน แบบไหน... (นางแตะ กางมูล : สัมภาษณ์, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๒)

...บางทีคนเขาไปฟังธรรมกันก็ใจชื่นใจบาน มีสมาธิ ก็กลับมาบ้าน
จิตใจมันผ่องแผ้วผ่องใส นั่งทอดผ้าไป หัวใจก็ชื่นบาน ทำอะไรก็ง่าย ใจ
เย็นชื่น ... (นางป้าน เหล็กมุล : สัมภาษณ์, ๓๐ เมษายน ๒๕๕๒)

...อย่างย่นี่ ก็ไปฟังธรรมเราฟังแล้วได้สติ มีสมาธิ กลับบ้านมาก็
มีความสุข เราเห็นภาพงานของเราชัดขึ้น เข้าใจรูปทรงสัณฐานมากขึ้น
เพราะของพวกนี้มันไม่ได้มีอยู่ตามบ้าน มันมีอยู่ในวัด ถ้าเราไม่ได้ไปวัด
เราก็ไม่รู้หรอก...(นางปิ่น สุกสา : สัมภาษณ์, ๓๐ เมษายน ๒๕๕๒)

รวมทั้งในหนังสือธรรมใบลานที่ใช้สำหรับการเทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้าน ยังพบว่ามีการ
นำเอาผ้าชิ้นดินจกถ่ายทอดลงไปหนังสือธรรมด้วย พระอธิการวินัยศักดิ์ โฆษโก เจ้าอาวาสวัด
ทองลับแล ได้นำหนังสือธรรมใบลาน ที่จารถึงชาดกเรื่องพระเวสสันดร กัณฑ์ชูชก ผูกที่ ๑ ถาน
หน้าที่ ๕ กล่าวถึงตอนที่ นางอมิตดาบุงห่มผ้าชิ้นดินจก ความว่า “แล้วเมื่อนั้นนางอมิตดาคนงามก็
ได้จัดแต่งแป้งดาบุงห้อยผ้าชิ้นครวใบ อันมีผ้าชิ้นดินจกสายหงส์ใหญ่ หงส์คำ ชื่นแหม่น ชื่นโก หวี
เกล้ามวยผม ทัดดอกเอื้องดอกปอ งามเช่นล้ำเทพธิดา”

...แม้แต่ในหนังสือธรรมก็มีการกล่าวถึงผ้าชิ้นดินจก แสดงว่า ผ้าชิ้น
ดินจก กับศาสนาเป็นเรื่องที่ผูกพันกันมาก คนแต่ก่อนเขาใช้ศาสนาเป็น
ศูนย์กลางในการถ่ายทอดความรู้และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของ
ท้องถิ่นด้วย... (พระอธิการวินัยศักดิ์ โฆษโก : สัมภาษณ์, ๓๐ เมษายน
๒๕๕๒)

จะเห็นได้ว่า หากสตรีชาวไท-ยวนบ้านทองลับแลยังได้ฟังการเทศนาจากชาดกแล้ว ก็จะทำให้
เกิดศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า รวมถึงเกิดศรัทธา สมาธิ และจินตภาพ ต่อรูปสัตว์ต่างๆ
ในนิทานชาดกแล้วจึงสามารถนำกลับมาถ่ายทอดลงสู่งานทอดผ้าชิ้นดินจกของตนสืบต่อจากรุ่นสู่รุ่น
จากรายละเอียดดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ผ้าชิ้นดินจกไท-ยวนลับแล จึงเป็นเสมือน
หลักฐานในการแสดงความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ และภูมิปัญญาอย่างหนึ่งของชาวไท-ยวน
ลับแลได้เป็นอย่างดี

๔.๒.๑ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

คณะกรรมการสำนักงานการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๑ : ๑๑-๑๓) ให้ความหมาย ไว้ดังนี้

๔.๒.๑.๑ ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้าน

ภูมิความรู้ของชาวบ้านดังกล่าว มีคำเรียกใช้อยู่หลายคำ เช่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน
ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย ภูมิธรรมภูมิปัญญาชาวบ้าน เทคนิควิทยา
พื้นบ้าน ฯลฯ แต่ไม่ว่าจะเลือกใช้ศัพท์คำใด ล้วนมีความหมายตรงกัน คือ เป็นความรู้ความสามารถ

ทางวิชาการ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากอดีต สั่งสม ปรับประยุกต์และพัฒนาตามกาลสมัยและสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป โดยผ่านการสังเกต ทดลองใช้ คัดเลือก แล้วถ่ายทอด เป็นวัฒนธรรมสืบทอดต่อมา และในที่นี้จะขอเลือกใช้คำว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน ทั้งนี้เพราะเป็นความรู้ ความคิดของบุคคล สืบทอดต่อไปยังบุคคล ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา เพื่อดำรงชีวิตสืบต่อมา และจากการศึกษาถึงความหมายของแต่ละคำที่มีอยู่หลายท่าน ได้นิยามไว้เป็นแนวทางในการเลือกใช้คำ ดังนี้

ภูมิปัญญา (Wisdom) มีความหมายดังต่อไปนี้

๑) ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม และความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์

๒) ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน ที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพ ตามสภาพแวดล้อมของธรรมชาติ

๓) ภูมิปัญญาเป็นเรื่องที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีต และเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติโดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากิน และพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้ เป้าหมายก็คือเพื่อให้เกิดความสุขทั้งในส่วนที่เป็นชุมชน เป็นหมู่บ้าน และในส่วนที่เป็นปัจเจกของชาวบ้านเอง หากเกิดปัญหาทางด้านความไม่สมดุลกันขึ้นก็จะก่อให้เกิดความไม่สงบสุข เกิดปัญหาในหมู่บ้านและชุมชน

๔) ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ ในการศึกษาเล่าเรียน การที่ชาวบ้านรู้จักวิธีการทำนา การไถนา การนำกระบือมาใช้ในการไถนา การรู้จักนวดข้าวโดยใช้กระบือ รู้จักสานกระบุง ตะกร้า เอาไม้ไผ่มาทำเครื่องใช้ไม่สลายในชีวิตประจำวัน รวมทั้งรู้จักเอาดินขี้กระต๊ามมาแช่น้ำ ต้มให้เหือดแห้งเป็นเกลือสินเธาว์ ก็เรียกว่าภูมิปัญญาทั้งสิ้น

๕) ภูมิปัญญาเป็นเรื่องที่สั่งสมมา เป็นเรื่องการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน หรือธรรมชาติแวดล้อม หรือกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีต ประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากินและพิธีกรรมต่าง ๆ ทุกอย่างเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านั้น

ภูมิปัญญาพื้นบ้าน (Folk Wisdom)

เป็นองค์ความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ที่สั่งสมและสืบทอดกันมา อันเป็นความสามารถและศักยภาพ ในเชิงแก้ปัญหา การปรับตัวเรียนรู้และสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อดำรงอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ จึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ เผ่าพันธุ์หรือเป็นวิถีของชาวบ้าน

ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) ในหลากหลายมุมมองและความคิดของนักวิชาการ สรุปได้ดังต่อไปนี้

๑) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง แก่นหลักของการมองชีวิต การใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ซึ่งมีความหมายทั้งในแง่ของปัจเจกบุคคล และในแง่ของสังคมหมู่บ้าน

๒) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ที่เป็นรากฐานดั้งเดิมของชาวบ้าน

๓) ภูมิปัญญาชาวบ้าน เกิดจากการสะสม การเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันในทุกสาขาวิชา โดยเฉพาะวิชาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ อาชีพ ความเป็นอยู่ แนวทางการดำรงชีวิต การสาธารณสุข อนามัยพื้นบ้าน ฯลฯ

๔) ภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ วิธีการปฏิบัติซึ่งชาวบ้านได้จากประสบการณ์ แนวทางแก้ไขปัญหา หรือประสบการณ์ในสภาพแวดล้อม ซึ่งจะมีเงื่อนไข ปัจจัยเฉพาะแตกต่างกัน

๕) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรอบรู้ชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์ สืบต่อกันทั้งทางตรง คือ ประสบการณ์ตนเอง หรือทางอ้อม ซึ่งเรียนรู้สืบทอดจากผู้ใหญ่

๖) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองที่นำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาเป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้างทั้งลึกที่ชาวบ้านสามารถคิดเองทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

๗) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ประสบการณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งได้รับการศึกษาอบรม สั่งสอน และถ่ายทอด จากบรรพบุรุษหรือเป็นความรู้ประสบการณ์ตรง ซึ่งได้เรียนรู้จากการทำงาน สิ่งแวดล้อม สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความค่าเสริมสร้างความสามารถทำให้คนมีชีวิตร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นความรู้ที่สร้างสรรค์และมีส่วนเสริมสร้างการผลิต

๘) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความสามารถการแก้ปัญหาของชาวบ้าน ไม่ว่าจะ เป็นปัญหาชุมชน ปัญหาการดำรงชีวิตและปัญหาการประกอบอาชีพ โดยที่มีกระบวนการวิเคราะห์ และสั่งสมประสบการณ์มาเป็นเวลานาน และเป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั่วไป

๙) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง มวลความรู้และมวลประสบการณ์ของชาวบ้านที่ใช้ในการดำเนินชีวิตให้เป็นสุข โดยรับการถ่ายทอด สั่งสมโดยผ่านการพัฒนาให้สอดคล้องชุมชน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom)

๑) ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่สั่งสม สืบต่อกันมา อันเป็นศักยภาพหรือความสามารถที่จะใช้แก้ปัญหา ปรับตัว เรียนรู้ และมีการสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ หรือคือแก่นของชุมชนให้อยู่รอดจนถึงปัจจุบัน

๒) ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญา และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์ เฉพาะสาขาวิชาต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วย

ในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไป ในสังคม ชุมชนและในตัวของผู้นั้นเอง หากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษา และนำมาใช้ ก็จะเป็นที่รู้จักกันเกิดการยอมรับ ถ่ายทอดและพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่อตามยุคตามสมัย

๓) ภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ กระบวนการปรับเปลี่ยนแบบแผนการดำเนินชีวิตของบุคคลซึ่งอยู่ในท้องถิ่นให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข หรือสามารถแก้ปัญหาคำถามดำเนินชีวิตของคนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ละยุคสมัย

๔) ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการทัศน์ในบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อโลกและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะมีรากฐานจากคำสอนทางศาสนา ความเชื่อ คติจารีตประเพณีที่ได้รับการถ่ายทอด สืบสอนและปฏิบัติสืบกันมา ปรับปรนเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัย

สรุปว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ ที่ชาวบ้าน สะสม ประยุกต์ ริเริ่ม สานต่อ และสืบทอด รวมทั้งนำมาประยุกต์ใช้และพัฒนาตามสภาพของสังคม ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา การรวบรวมความรู้ ความคิด และประสบการณ์เหล่านี้ จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเพื่อก่อให้เกิดพลังแห่งการสร้างสรรค์ พัฒนา เรียนรู้สืบต่อกันในชุมชนเอง

๔.๒.๑.๒ ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้าน

มีนักวิชาการเสนอลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ ดังนี้

เสรี พงศ์พิศ (๒๕๒๕: ๑๔๓) ได้เสนอว่า ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน สรุปว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน มี ๒ ลักษณะดังนี้

๑) ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายของสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน

๒) ลักษณะที่เป็นรูปธรรมเป็นเรื่องเฉพาะด้านต่าง ๆ ที่เห็นได้ชัดเจน เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปดนตรี และอื่น ๆ

ประเวศ วะสี (๒๕๓๐ :๑๑-๑๓) เสนอลักษณะที่สำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้าน ดังนี้

๑) มีความจำเพาะกับท้องถิ่น เนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้านสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาชาวบ้านจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากข้างนอก

๒) มีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการสูง เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริง จึงมีความเป็นบูรณาการสูง ทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เช่น ความเชื่อเรื่องแม่ธรณี แม่คงคา แม่โพสพ ฯลฯ ทำให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้น เช่น พิธีลอยกระทง พิธีแรกนาขวัญ ฯลฯ พิธีดังกล่าวเป็นตัวอย่างของภูมิปัญญาในการนำเอาธรรมชาติมาสร้างให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้คนเคารพธรรมชาติไม่ทำลายธรรมชาติ

๓) มีความเคารพผู้อาวุโส เนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ให้ความสำคัญแก่ผู้มีประสบการณ์ จึงมีความเคารพผู้อาวุโสเพราะถือว่าผู้อาวุโสมีประสบการณ์มากกว่า

โดยสรุปภูมิปัญญาชาวบ้านมีลักษณะเป็นสิ่งที่สะท้อนมุมมองทางวัฒนธรรมของคนในชุมชน ที่เป็นหัวใจสำคัญของการสานต่อ และการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมต่อกันมา โดยการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและวิถีทางธรรมชาติ ผ่านมุมมองการอธิบายบอกเล่าต่อ พร้อมทั้งการปฏิบัติของคนในชุมชนนั้นๆ

๔.๒.๑.๓ ระดับของภูมิปัญญาชาวบ้าน

เสรี พงศ์พิศ (๒๕๒๕: ๑๕๗) ได้แบ่งภูมิปัญญา เป็น ๒ ระดับ ดังนี้

๑) ภูมิปัญญาระดับชาติ เป็นการพัฒนาสังคมไทยให้รอดพ้นจากวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ในอดีต การเสียเอกราช การสร้างเสริมความศรัทธาให้กับชาติตราบนานเท่านาน เช่น การกอบกู้เอกราชของพระนเรศวรมหาราช การป้องกันตนเองไม่ให้ตกเป็นเมืองขึ้นสมัยยุคล่าอาณานิคม

๒) ภูมิปัญญาระดับท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ การเกิดขึ้นเฉพาะท้องถิ่น เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้น เป็นพื้นความรู้ของชาวบ้านเพื่อคิดแก้ปัญหาในชีวิตหรือสติปัญญาที่เกิดจากการเรียนรู้ สะสม ถ่ายทอดประสบการณ์อันยาวนาน ซึ่งได้ใช้ชีวิตดำรงกับธรรมชาติรอบตัว เช่น ป่าเขา น้ำ เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของพวกเขา

๔.๒.๑.๔ ประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน

สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์ (๒๕๓๖ :๒๒) แยกประเภท ลักษณะ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

๑) ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการผลิต หรือการประกอบอาชีพ ที่มีลักษณะแบบพุทธ เกษตรกรรม หรือ ที่มีลักษณะจัดความสมดุลสอดคล้องกับธรรมชาติ

๒) ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคม หรือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งได้แก่ ความเชื่อ คำสอน ประเพณี ที่แสดงออกในแบบแผนการดำเนินชีวิต

๓) ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การรักษาป่าชุมชน การรักษาโรคด้วยสมุนไพร

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๔๑ :๑๔) แยกประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

๑) คติ ความคิด ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา

๒) ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา

๓) การประกอบอาชีพในท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งตนเอง และได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย

๔) แนวความคิดหลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาดัดแปลงใช้ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่

อังกูล สมคะเนย์ (๒๕๓๕ :๗๑) เสนอแนวคิณกลุ่มของภูมิปัญญาท้องถิ่น ไว้ดังนี้

๑) เป็นเรื่องเกี่ยวกับคติ ความคิด ความเชื่อและหลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์แห่งความรู้ที่เกิดจากการถ่ายทอดกันมา

๒) เป็นเรื่องของศิลปะ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียม ประเพณี

๓) เป็นเรื่องการประกอบอาชีพของท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับสมัย

๔) เป็นเรื่องของแนวความคิดหลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชน ซึ่งเป็นอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (๒๕๔๑: ๓๖-๔๑) ได้จำแนกสาขาย่อยของภูมิปัญญาชาวบ้านที่ทำการคัดเลือกและเชิดชูเกียรติผู้มึผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม ดังนี้

๑) ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านเกษตร เช่น การเกษตรแบบผสมผสาน หรือ การแก้ปัญหาด้านการเกษตร เช่น การใช้เทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้

๒) ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การอนุรักษ์ป่าไม้ต้นน้ำลำธาร การรักษาการถ่ายทอดความรู้ดั้งเดิมเพื่อการอนุรักษ์ เช่น การเคารพแม่น้ำ และ โบราณสถาน โบราณวัตถุ

๓) ภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการ สวัสดิการและธุรกิจ ได้แก่ กองทุน ชุมชน เช่น สหบาลข้าว (ธนาคารข้าว) สหกรณ์ร้านค้า กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ หรือ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน

๔) ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการรักษาโรคและการป้องกัน เช่น หมอพื้นบ้าน หมอธรรมชาติ และผู้รอบรู้เรื่องสมุนไพร

๕) ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการผลิตและการบริโภค เช่น การแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร ให้สามารถบริโภคได้โดยตรง ได้แก่ การใช้เครื่องสีข้าวด้วยมือ และครกตำข้าว การรู้จักประยุกต์เทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้แปรรูปผลิตผลเพื่อชะลอการนำเข้า

ปฐม นิคมานนท์ (๒๕๓๕: ๕๘-๖๓) กล่าวถึงประเภทภูมิปัญญาชาวบ้านโดยวิธีสัมภาษณ์บุคคลที่มีความชำนาญด้านอาชีพ, ความถนัด รวม ๕๓ ประเภท แล้วมาจัดกลุ่มอาชีพ คือ

๑) กลุ่มช่างศิลป์ ได้แก่ ช่างโบสถ์ ช่างลายไทย ช่างแกะสลักไม้ ช่างแกะสลักสังกะสี ช่างปราสาทนางศพ

๒) กลุ่มช่างไม้ ช่างทำเครื่องดนตรี

๓) กลุ่มหัตถกรรมหนัก เช่น ช่างเครื่องปั้นดินเผา ช่างตีเหล็ก-มีด ช่างทองเหลือง ช่างเงิน ช่างตีฆ้อง ช่างทำดอกไม้ไฟ

๔) กลุ่มหัตถกรรมเบา เช่น จักสานไม้ไผ่ หวาย ถักยอ จ้า สวิง ด้ายดักปลา สานหมวก ทำไม้กวาด ทำกระดาษสา ฯลฯ

๕) กลุ่มหัตถกรรมประยุกต์ เช่น ทอผ้าพื้นเมือง ผ้ามัดหมี่ ทอผ้าชาวเขา ย้อมผ้า ม่อฮ่อม ทำผ้านวม

๖) กลุ่มนักร้อง นักร้อง เช่น ช่างซอ จ้อย คำว่ อำนักร้องพื้นเมือง สะล้อ ซอ ซึง

๗) กลุ่มหมอรักษาโรค เช่น หมอยาพื้นบ้าน หมอน้ำมันดี หมอน้ำมัน หมอกระดูก หมอเส้น หมอดำยา

๘) กลุ่มวรรณคดี พิธีกรรม เช่น หมอคู การลงผีป่วน ผีหม้อหนึ่ง หมอฮ้องขวัญ

๙) กลุ่มอาหาร โภชนาการ เช่น ทำน้ำปู ทำข้าวซอย

๑๐) กลุ่มอื่น ๆ การเกษตร เพาะพันธุ์ปลา ปลูกฟ่อนตาม ฟ่อนเจิง คุมมวย ฯลฯ

๔.๒.๒ ภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกไท-ยวนลับล้าง

จากการจัดกิจกรรมตามรายละเอียดของกิจกรรมใน Action Plane นั้นได้มีการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อฟื้นฟู และดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกร่วมกัน โดยได้จัดกิจกรรมการประกวดผ้าขึ้นดินจก การออกเก็บข้อมูลภาคสนามเชิงลึก และการจัดเวทีเสวนาตรวจสอบข้อมูลในผ้าขึ้นดินจกของชุมชนท้องถิ่นแล ตำบลฝ่ายหลวง อำเภอลับล้าง จังหวัดอุดรธานี โดยทั้งนี้ชุมชนเองได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นว่าในส่วนของคุณผ้าในชุมชนของบ้านท้องถิ่นนี้อาจจะมีความเหมือนหรือความแตกต่างกันบ้างกับชุมชนอื่นในเขตอำเภอลับล้าง รวมทั้ง ในคำราและเอกสารต่างๆ แต่เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องร่วมกัน จึงขอใช้คำว่าผ้าขึ้นดินจกไท-ยวนลับล้าง ซึ่งหมายถึงเฉพาะข้อมูลในชุมชนบ้านท้องถิ่นเท่านั้น และสามารถสรุปข้อมูลความรู้เรื่องผ้าขึ้นดินจกไท-ยวนลับล้างได้ดังนี้

๔.๒.๒.๑ ลวดลายขึ้นดินจกไท-ยวนลับล้าง

ความรู้ของท้องถิ่นหรือชุมชนในการสร้างสรรค์ลวดลายผ้าขึ้นดินจกไท-ยวนลับล้าง และการผลิตผลงานผ้าขึ้นดินจก เป็นการสร้างสรรค์ลวดลายโดยมีที่มาจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและการสร้างสรรค์จากสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ และวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชน

๔.๒.๒.๑.๑ การสร้างสรรค์ลวดลายผ้าขึ้นดินจกไท-ยวนลับล้าง

จากกิจกรรมการประกวดผ้าขึ้นดินจก กิจกรรมออกเก็บข้อมูลภาคสนามเชิงลึก กิจกรรมทำแผนที่ผ้าขึ้นดินจกโบราณของชุมชน รวมทั้งกิจกรรมการคัดสรร ตรวจสอบ

ข้อมูลลายผ้าชั้นดินจกซึ่งใช้ทั้งวิธีในการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สังเกต สอบถาม ร่วมกัน ตรวจสอบ จากตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของชุมชน พบว่า

...ลายผ้าบ้านเราจริงๆแล้ว มีลายหลักแค่ ๔ ลาย ที่อื่นนั้นเขาทำขึ้นมาใหม่ แต่โบราณจริงๆมีแค่ ดอกหงส์ใหญ่ หงส์เครือ แผลขอ หกขอ เท่านั้น นอกนั้นก็เป็นลายเครื่อง ลายคร้ว (ลายประกอบ) มีอีกเยอะ เช่น ลายไฮ้อย ลายรด นกคุ้ม ขอน้ำคู่ เขี้ยวหมาหมี เครือวัลย์ มากมาย ยากจะจำไม่ได้แล้ว... (นางป้าน เหล็กมูล : สัมภาษณ์, ๑๑ มีนาคม ๒๕๕๒)

...ชั้นดินจกบ้านเราโบราณจริงๆ มีแค่ ๔ ดอก หนึ่งดอกหงส์ใหญ่ อันนี้ทำยากที่สุดในลายหงส์ รองลงมาก็หงส์เครือ แล้วก็ดอกแผลขอ อันนี้ก็งาม แล้วก็หกขอ นอกนั้นเป็นคร้วมัน ก็มี เครือวัลย์ เขี้ยวหมายาว เขี้ยวหมาหมี ขอไร่ ขอน้ำคู่ ลายรด อันนี้ก็งาม บางคนก็ว่ามันเป็นรูปรด แต่แม่ว่ามันคล้ายรูปเรือสำเภา... (นางแตะ กางมูล : สัมภาษณ์, ๑๑ มีนาคม ๒๕๕๒)

...ลายจกบ้านลับแลจริงๆแล้ว มีไม่กี่ลาย ที่เขาทำขายเดี๋ยวนี้ของบ้านอื่นเขาประยุกต์แต่โบราณจริงๆนั้น มีแค่ ๔ ดอกเท่านั้น ก็คือ หงส์เครือ หงส์ใหญ่ ดอกแผลขอ หกขอ นอกนั้นก็เป็นคร้วมัน มีเครือวัลย์เป็นเครือเขาต้นไม้ มีรด เป็นรูปรด มีลายขอไร่ ขอน้ำคู่ นกน้อย ลายนาค ไฮ้อย... (นางจำปี ทองเลิศ : สัมภาษณ์, ๑๑ มีนาคม ๒๕๕๒)

...ผ้าบ้านเขาไม่ใช่เหมือนผ้าบ้านอื่น บ้านอื่นเขาทำไปเรื่อยเอาจากหาดเลี้ยวมาก็มี เอาจากลาวฟากท่า บ้านโคก มากี่มี สารพัด สุนปนกันไปหมด ถ้าบ้านเราจริงๆก็มีแค่ หงส์ใหญ่ หงส์เครือ หกขอ แผลขอ นอกนั้นที่เห็นเต็มผืนลายน้อยๆก็เป็นคร้วมัน มีทั้ง รด ขอน้ำคู่ ขอไร่ เครือวัลย์ บางคนก็เรียก นาค นกคุ้ม ไฮ้อย บ้านอื่นสมัยนี้ที่เขาทำ เพราะเขาทำไว้นาน เขาสะดวกเอาเร็ว บ้านเราแต่ก่อนเราทำไว้ใช้เอง มันเลยยากและงานไม่เหมือนกัน ของเราเครื่องคร้วมันมาก... (นางนอม สุกสา : สัมภาษณ์, ๑๑ มีนาคม ๒๕๕๒)

...ลายชั้นดินจกบ้านลับแลเรา มีแค่ ๔ ลายหลักๆ เท่านั้น นอกนั้นก็จะเป็นของแถมข้าง ไม่ว่าจะเป็น รดหรือเรือ ไฮ้อย นกน้อย นกคุ้ม ขอไร่ ขอน้ำคู่ เขี้ยวหมา เครือวัลย์ ลายกาบ ส่วนหงส์ใหญ่ หงส์เครือ แผล

ขอ หกขอ นั้นเป็นสุดยอดของลายละ... (นางนัน ศรีเมืองสุข : สัมภาษณ์ , ๑๑ มีนาคม ๒๕๕๒)

...แต่เดิมโบราณจริงๆ ก็คงไม่มีคนรู้หรือแค่จากคำคนแก่ แม่หม่อน เขาสอนไว้ ก็มีแค่ หงส์ใหญ่ หงส์เครือ หกขอ แปดขอ ซึ่งแต่ละลายก็จะ งามแตกต่างกัน ใช้ต่างกัน ทำต่างกัน มีชั้นมีตอนของมัน ส่วนหมู่ลายรด ลายเขียวหมา ขอไร่ ขอน้ำคูล์ เครือวัลย์ ไฮ้อย นกสร้อย ก็มีมากนักร้อย แล้วแต่ว่าใครจะชอบใจลายอันไหน... (นางแดง คำสุก : สัมภาษณ์ , ๑๑ มีนาคม ๒๕๕๒)

จึงได้ทำการสรุปร่วมกันถึงลายของผ้าชิ้นดินจกโบราณในชุมชนบ้านท้อง ลับแล แบ่งตามชนิดชื่อเรียกของลายได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ

กลุ่มลายสัตว์ ได้แก่ ลายหงส์ใหญ่ ลายหงส์เครือ ลายนกน้อย ลายนก สร้อย ลายนาค ลายนกคุ้ม ลายเขียวหมาหยี ลายเขียวหมายาว

กลุ่มลายพืช ได้แก่ ลายกาบ ลายเครือวัลย์ ลายไฮ้อย

กลุ่มลายอุปกรณ์ ได้แก่ ลายรด ลายแปดขอ หกขอ ลายขอไร่ ลายขอน้ำคูล์ หากแบ่งตามลักษณะเด่นและความสำคัญในผ้าชิ้นดินจกแล้วสามารถแบ่ง ได้ออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ

กลุ่มลายหลัก ได้แก่ ลายหงส์ใหญ่ ลายหงส์เครือ ลายแปดขอ ลายหกขอ

กลุ่มลายประกอบ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า เครือ หรือ ครัว ได้แก่ ลายนก น้อย ลายนกสร้อย ลายนาค ลายนกคุ้ม ลายเขียวหมาหยี ลายเขียวหมายาว ลายกาบ ลายเครือวัลย์ ลายขอไร่ ลายขอน้ำคูล์

หากพิจารณาถึงลายของผ้าชิ้นดินจกโดยเฉพาะอย่างยิ่งในลายหลักของ ผ้าชิ้นดินจกโบราณของชุมชนบ้านท้องลลับแลอันมีด้วยกัน จำนวน ๔ ลาย คือลายหงส์ใหญ่ ลาย หงส์เครือ ลายแปดขอ และลายหกขอ (ชาวบ้านเรียกคำว่าลายว่า ดอก เช่น ลายหงส์ใหญ่ ก็เรียกว่า ดอกหงส์ใหญ่)

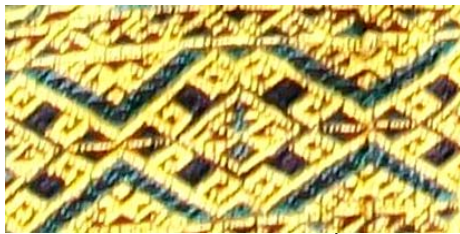
รูป ๔.๓๕ แสดงลายหงส์ใหญ่ของไท-ยวนลลับแล

รูป ๔.๓๖ แสดงลายหงส์เครือของไท-ยวนล้นแลง

รูป ๔.๓๗ แสดงลายแปดขอของไท-ยวนล้นแลง

รูป ๔.๓๘ แสดงลายหกขอของไท-ยวนล้นแลง

- ← ลายเครือวัลย์
- ← ลายรด
- ← ลายขอซ้าย/ขอขวา
- ← ลายนกคุ้ม
- ← ลายนกสร้อย
- ← ลายกาบ / นาค
- ← ลายขอไร่
- ← ลายหงส์ใหญ่

- ← ลายกลุ่มย่อย
- ← ลายไฮ้อย
- ← เล็บ

รูป ๔.๓๙ แสดงลายหลักหงส์ใหญ่ และลายประกอบต่างๆ ของผ้าซิ่นตีนจกไท-ยวนล้นแลง

รูป ๔.๔๐ แสดงลายหลักหงส์เครือ และลายประกอบต่างๆ ของผ้าขึ้นดินจกไท-ยวนลับแล

ซึ่งหากพิจารณาจากชื่อและลักษณะลวดลายในผ้าขึ้นดินจกชุมชนบ้านท้องลับแลแล้วจะเห็นได้ว่าการตั้งชื่อลวดลายในผ้าขึ้นดินจกชุมชนบ้านท้องลับแลนั้นตั้งตามลักษณะทางธรรมชาติที่อยู่รอบตัวซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้ทอ หรือคนในชุมชนโดยผู้ทอได้เห็นหรือรู้จักแล้วเกิดความชอบความสนใจจึงนำมาทอไว้ในผืนผ้าขึ้นของตนเองซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้สูงอายุในชุมชน ดังตัวอย่างจากคำสัมภาษณ์ ต่อไปนี้

...อันนี้ที่เขาเรียกชื่อลายนั้น เขาก็เรียกตามๆกันมา โดยมีแขง (แบบ)
ยัดถื่อสืบต่อกันมา บางทีก็เรียกตามชื่อของเครือเขาต้นไม้ บางทีก็เรียก

ตามสิ่งที่เห็น ไม่ว่าจะเป็น ขอไม้ส้าว หรือข้าวของครัวใช้ต่างๆ... (นาง
ป้าน เหล็กมุล : สัมภาษณ์, ๑๑ มีนาคม ๒๕๕๒)

...ลายผ้าบ้านเราจะเห็นว่าเรียกชื่อตามสิ่งที่เราเห็น และใช้อยู่ในชีวิต
ทั้งรถ ทั้งดอกไม้ เครื่องเขาเถววัลย์ ขอไม้ เกี่ยวเกี่ยวข้าว ก็น่าจะมีส่วน...
(นางสาวท คำจีน : สัมภาษณ์, ๑๑ มีนาคม ๒๕๕๒)

...ลายผ้าชิ้นดินจกบ้านเรา เขาเรียกชื่อตามสิ่งที่เราเห็น เรารับรู้ อย่าง
ลายไฮ้อย ลายรถ นกคุ้ม ขอน้ำกุ เขี้ยวหมาหมี เครื่องวัลย์ ก็เรียกสืบต่อๆ
กันมา อาจจะเห็นจากรอบๆตัวก็ได้... (นางอนัน ปิ้ววน : สัมภาษณ์, ๑๑
มีนาคม ๒๕๕๒)

...อย่างลายหมูนี่เขาก็เรียกตามๆกันมาตั้งแต่โบราณแล้ว แต่เวลาทำก็
ทำตามแซงที่เขาให้ไว้แต่สมัยโบราณจริงๆตอนคนทำแรกๆ ตามตำนาน
เขาบอกว่า นางสุมาลี สุมาลา เขาทำ ก็อาจจะ ดูจากสิ่งที่อยู่ใกล้ๆตัวก็ได้
บางทีก็อาจไปแอ่ววัดฟังนิทาน ฟังธรรมมาก็ได้ เพราะคนสมัยโบราณเขา
ไม่ได้มี โรงเรียนสอนเหมือนคนสมัยนี้... (นางมี ทิ้วงาม : สัมภาษณ์,
๑๑ มีนาคม ๒๕๕๒)

๔.๒.๒.๑.๒ ความสัมพันธ์ของลายผ้าชิ้น

จากการวิเคราะห์ข้อมูลผ้าชิ้นดินจกไท-ยวนลับแลร่วมกับชุมชน พบ
ความสัมพันธ์ของลายผ้าชิ้นดินจกไท-ยวนลับแล ดังนี้

ลายหงส์เครือ(หงส์น้อย)

ลายหงส์ใหญ่

ลายหงส์เครือ เป็นลายที่มีเครื่องน้อยเหมาะสำหรับผู้ที่จะหัดทอใหม่
เพราะทอง่าย การที่มีเครื่องน้อยทำให้ดินชิ้นมีขนาดแคบจึงเหมาะสำหรับที่เด็กหรือวัยรุ่นสวมใส่
และเป็นลายพื้นฐานที่จะทอลายหงส์ใหญ่ต่อไป เมื่อเกิดความชำนาญแล้วก็จะสามารถทอลายหงส์
ใหญ่ได้ เหตุที่ผู้สวมใส่เป็นวัยกลางคนขึ้นไปนั้น เพราะขนาดของดินชิ้นมีขนาดกว้างขึ้น

ลายหกขอ

ลายแปดขอ

ลายหกขอเป็นลายพื้นฐานหากทอลายหกขอจนชำนาญแล้วก็จะสามารถ
ทอลายแปดขอได้ ผู้ที่สวมใส่ก็เช่นเดียวกับลายหงส์ วัยรุ่นก็จะใส่ลายหกขอ วัยกลางคนก็ใส่ลาย

แปดขอ เพราะขนาดของดินชั้นจะมีขนาดไม่เท่ากัน และหากพิจารณาถึงค่าความนิยของผู้ที่สวมใส่ผ้าชั้น เรียงลำดับความนิยจากมากไปน้อย ได้ดังนี้

๑. ลายหงส์ใหญ่

๒. ลายแปดขอ

๓. ลายหกขอ

๔. ลายหงส์เครือ

๔.๒.๒.๒ ที่มาของลวดลายผ้าชั้นดินจกไท-ยวนล้นแลง

ในลายหงส์ใหญ่ชาวบ้านร่วมกันแสดงความคิดเห็นต่างๆ ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของชุมชน ว่า

...ดอกหงส์ใหญ่เป็นดอกที่งามที่สุด ได้รับความนิยที่สุด ส่วนจะมาจากไหนแม่ก็ไม่รู้ แต่แม่ก็คิดว่า น่าจะจำต่อๆกันมาแต่โบราณตั้งแต่เมื่อนานแล้ว ตามตำนานเขาวานางสุมาลี สุมาลา เขาคิดก็น่าจะมาตั้งแต่นั้น แต่แม่ว่า ที่งามก็ เพราะ หงส์เป็นสัตว์มงคล สัตว์สูง เป็นชาติกำเนิดของพระพุทธเจ้า อย่างเรื่องหงส์คำราชกุมาร ก็มีนี่ พระพุทธเจ้าได้มาเกิดเป็นหงส์คำราชกุมาร เขาใส่ชั้นดินจกไปงานบุญเพราะว่าเป็นพญาชั้น จะได้เหมือนว่าตัวเองเป็นนางฟ้าเทพธิดา ลงมาจากสวรรค์ร่วมงานบุญเป็นการให้เกียรติกับเจ้าของงาน และสอมบุญอย่างหนึ่ง... (นางป้าน เหล็กมูล : สัมภาษณ์, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๒)

...แม่ว่า เขาจำจากแซง (แบบ)ต่อๆ กันมา แต่อาจเป็นไปได้ว่า คนทำคนแรกอาจชอบหงส์ เพราะอาจจะห็นนก หรือหงส์ หรือนกยูงก็ได้ เพราะเป็นนกที่งาม สง่า เป็นพญานก แล้วก็หนังสือในธรรมก็กล่าวไว้ถึงพญาหงส์ เวลาพระตั้งธรรมก็มีนะ ที่กล่าวถึงหงส์... (นางจำปี ทองเลิศ : สัมภาษณ์, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๒)

...หงส์เป็นสัตว์ประจำศาสนา เป็นพญาของนก คนที่ทำคนแรกอาจชอบหรือเห็น หรือฟังจากนิทาน หรือธรรมบาลานในวัดก็ได้ แต่ที่ต่อๆกันมาก็จำมาจากแซงที่สืบต่อๆกันมาทั้งนั้น แล้วเขาบอกว่า คนที่ใส่ก็จะเป็นที่รักที่เอ็นดู ผู้ใหญ่เมตตา คนรักคนหลง หมูแม่เรือน แม่เลี้ยงเขาชอบใส่กัน แต่เฒ่าแก่แล้วก็ไม่ใส่ละ...(นางแตะ กางมูล : สัมภาษณ์, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๒)

...แม่หญิงเราเข้าถึงพระศาสนาไม่ได้ก็อาจใช้ผ้าทอเป็นสื่ออย่างหนึ่งก็ได้ ดีไม่ดีรูปสัตว์ต่างๆในลายผ้าชิ้นนี้อาจเอามาจากนิทานในธรรมหรือจากสิ่งที่เห็นก็ได้ แต่อย่างย่ำ ย่ำก็ทอมาจากแขงหรือแบบที่แม่ของแม่เขาทำไว้ใส่แล้วก็จะมีคนรักคนหลง ใครเห็นใครก็ชอบใครก็รัก คนมีเงินเขาชอบใส่กัน... (นางปิ่น สุกสา : สัมภาษณ์, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๒)

...ลายหงส์ใหญ่เขาก็ทำกันมาตั้งแต่สมัยโบราณละ เกิดมาก็เห็นแม่หมอนเขาทำไว้แล้ว น่าจะทำแต่กันมาตั้งสมัยโบราณเมื่อครั้งเป็นเมืองลับแล ส่วนลายหงส์ใหญ่เป็นลายที่งามที่สุดก็เพราะว่า เป็นลายที่งาม เพราะหงส์เป็นสัตว์ประเสริฐ สัตว์พระชาติกำเนิดของพระพุทธเจ้า ใส่แล้วคนก็จะเมตตา คนรักคนเอ็นดู... (นางจำปี ทองเลิศ : สัมภาษณ์, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๒)

ที่มาของลายหงส์ใหญ่ ไม่แน่ชัดสันนิษฐานว่าน่าจะสืบทอดมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่นตั้งแต่อดีตที่พากันอพยพโยกย้ายถิ่นฐานมาจากอาณาจักรเชียงแสน โบราณเพราะตามตำนานและประวัติศาสตร์ของชุมชนที่เชื่อว่าการอพยพผู้คนมาจากเมืองเชียงแสน พร้อมทั้งมีการประดิษฐ์ถักทอหูกทอผ้าชิ้นดินจกโดยสตรีชาวลับแลลูกหลานของกลุ่มคนไท-ยวนที่อพยพมาได้ นำไปถวายให้กับพระเจ้าเมืองริราชกษัตริย์ผู้ปกครองเมืองเชียงแสนเพื่อเป็นเครื่องบรรณาการพร้อมกันนี้ชาวบ้านยังมีความเห็นว่า ลายหงส์ใหญ่ เป็นลายของสัตว์มงคล สัตว์ใหญ่ สัตว์ในพระชาติกำเนิดของพระพุทธเจ้า อาจเป็นไปได้ว่า ผู้ที่เริ่มทอลายหงส์ใหญ่นี้อาจมีศรัทธาหรือมีความเชื่อในหนังสือธรรม(ไบลานิทานชาดกในพระพุทธศาสนา) ว่าหงส์เป็นสัตว์มงคล โดยเฉพาะนิทานชาดกทางพระพุทธศาสนา เช่น เรื่องหงส์คำราชบุตร หรือเรื่องพญานกเลื้อกหัวหน้า ที่กล่าวถึงการเสวยพระชาติของพระพุทธเจ้าเป็นหงส์เพื่อบำเพ็ญบารมี ทั้งนี้ผู้ทออาจได้รับฟังนิทานธรรมชาดกจนเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จึงอาจนำตัวหงส์ในชาดกมาใส่ไว้ในผ้าชิ้นดินจกเพื่อเป็นการระลึกถึงพระพุทธคุณของพระพุทธเจ้าและเป็นการปวารณาตนเพื่อแสดงถึงความเป็นพุทธมาจะเนื่องจากเกิดความเลื่อมใสศรัทธาอย่างแรงกล้าในพระพุทธศาสนา เพราะผู้ทอส่วนใหญ่เป็นหญิงจึงไม่สามารถเข้าถึงพระศาสนาได้อย่างเต็มที่เหมือนฝ่ายชาย เช่น การบวชเรียน เป็นต้น

ทั้งนี้ เหตุที่เรียกว่า หงส์ใหญ่ เนื่องจาก ลายรูปหงส์นั้นมีขนาดใหญ่ เค้น สะดุดตามีขนาดของดอกหรือห้องรูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดใหญ่ ภายในมีรูปหงส์หันหน้าเข้าหากัน ๒ ตัว

ในลายหงส์เครือชาวบ้านร่วมกันแสดงความคิดเห็นต่างๆว่า

...ดอกหงส์เครือ เป็นดอกที่ไว้หัดให้กับสาวน้อยที่กำลังเริ่มหัดทอขึ้นดินจกใหม่ๆ เพราะลายง่ายกว่าหงส์ใหญ่ ที่เรียกว่าหงส์เครือ ก็เพราะว่า

ดอกมันต่อกันเป็นเครือ คล้ายเถาวัลย์ แต่ก่อนเขาเชื่อว่าใส่ไว้กันเจ็บกัน
ไข้ของหมู่ละอ่อนสาวน้อย ... (นางป้าน เหล็กมุล : สัมภาษณ์, ๒๔
เมษายน ๒๕๕๒)

...ยาก็จำมาจากแซง สมัยแต่ก่อน แม่ของแม่เขาหัดก็ใช้ลายหงส์เครือ
นี้แหละหัด เขาบอกว่า ง่ายกว่าหงส์ใหญ่ แล้วเขาให้เราใส่ เพราะว่าเรา
เป็นสาวน้อย กันเจ็บกันไข้ เพราะหงส์มันมากันเป็นต้นเป็นเครือ ช่วย
ดูแลเราได้... (นางปิ่น สุกสา : สัมภาษณ์, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๒)

...หงส์ เป็นพญาของนก งาม เหมาะกับสาว แม่หญิง คนแก่เขาไว้หัด
สาวน้อยที่เริ่มทอใหม่ๆ สาวน้อยเขาชอบใส่กัน เพราะว่ามันงามดี ไม่เกิน
หน้าเกินตาคนใหญ่เขา... (นางแตะ กางมุล : สัมภาษณ์, ๒๔ เมษายน
๒๕๕๒)

...เขาบอกว่า หงส์เครือทอง่าย ไว้หัดสาวน้อย แม่เรือนเขาก็ไม่ใส่กัน
นะ ใส่ได้แต่สาวรุ่น เพราะใส่แล้วก็จะ ปกป้องดูแล หายเจ็บไข้ได้ป่วย
เอาไว้ใส่ออกงานสำคัญๆ เขวากันว่า อย่างใส่ไปงานบุญก็เป็นเหมือน
เทวดานางฟ้าไปร่วมงาน... (นางทวน กางมุล : สัมภาษณ์, ๒๔ เมษายน
๒๕๕๒)

...ลายหงส์เครือ ที่มาก็คงเหมือนกันกับหงส์ใหญ่ เพราะ คนบ้านเรา
นับถือศาสนาพุทธกัน แต่ที่เรียกว่าเครือก็เพราะว่า ดอกมันเป็นเส้นเป็น
สายเหมือนสายเถาวัลย์ดอกไม้เขามีไว้หัดสาวน้อย กันเจ็บกันไข้... (นาง
คำ ก้อนคำ : สัมภาษณ์, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๒)

ซึ่งจากบทสัมภาษณ์สามารถสรุปที่มาของลายหงส์เครือ ได้ว่า

๑. สืบทอดจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่นโดยน่าจะมาจากที่มาเดียวกับลายหงส์ใหญ่

๒. สันนิษฐานว่า “เครือ” หมายถึง ลักษณะลวดลายที่ทอซ้ำๆต่อเนื่องกันไปเป็น
เถา “หงส์เครือ” จึงหมายถึง ลายหงส์ที่ทอต่อเนื่องเกี่ยวพันติดต่อกันไป จึงนำมาเรียกลายหงส์เล็กที่
เรียงซิดติดกันโดยมีห้องรูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดที่เชื่อมต่อกันเป็นเครือเถาวัลย์มีรูปหงส์อยู่ด้านใน
ห้องหันหน้าเข้าหากัน ห้องละ ๒ ตัว ทั้งนี้จำนวน ลายหรือดอก ในผ้าชิ้นแต่ละผืนจะมีขนาด และ
จำนวนที่ไม่เท่ากัน เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องขนาดของฟืมที่ใช้ทอว่ามีขนาดเท่าใด แต่โดยส่วน
ใหญ่ ผู้ทอจะทอผ้าชิ้นดินจกโดยใช้ฟืมที่มีขนาดตั้งแต่ ๖ หลบ(หน่วยการนับความกว้างของฟืมที่ใช้
ทอผ้า)ขึ้นไป

ในลายหกดอ ชาวบ้านร่วมกันแสดงความคิดเห็น ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่ว่า

...ดอกหกดอ เป็นดอกที่ไว้หัดละอ่อนสาว ในสายลายขอ ดอกหกดอ ถือว่าง่ายกว่า แปะขอ ก็เลยเอาไว้หัดละอ่อนสาว ก็คงมีมานานแล้วแต่จะมาจากไหนก็ไม่แน่ชัด แต่คำว่า “หกดอ” ในภาษาบ้านเรา หมายถึงการวิ่ง บ้านเราเขาเลยเชื่อว่า ดอกนี้ ใส่อะไรจะปัญญาคือ เหมือนการวิ่งการหกดอ ที่เร็ว เรียนรู้ไว ว่านอนสอนง่าย ไม่จู้จี้ร้นมั่งง่าย ไม่จู้จี้เกียจ สาวๆชอบใส่กัน แต่ไอ้คำว่า “ขอ” ยากก็ไม่วู้หรอกนะว่ามาจากไหน ก็คงมาจากขอไม้ หรือตะขอที่เราใช้เก็บเกี่ยวผลไม้ หมากรุก หรืออาจจะเป็นขอเกี่ยวเกี่ยวข้าวก็ได้ ยังมีขอ ถึงหกดอ คนใส่ก็จะปัญญาคือ เรียนเก่ง เขาเลยชอบให้เด็กสาวหัดทอและใช้ใส่เอง คล้ายๆกับหงส์เครือเหมือนกัน... (นางปิ่น เหล็กมูล : สัมภาษณ์, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๒)

...ดอกหกดอ ใส่อะไรปัญญาคือ ว่านอนสอนง่าย ใต้เป็นเจ้าคนนายคน ก็คงมาจากขอผักขอไม้บ้านเรา อย่างตะขอเก็บหมากเก็บพลู หรือผักขอผักกูด ถ้าอันบางทีก็อาจเป็นขอมือเครือผักอย่างผักแคบ(ตำลึง) ผักมะให้(ผักมะระจีน) หรือขอมือเครือดอกอย่างดอกขจร ดอกอัญชันก็ได้... (นางปิ่น สุขสา : สัมภาษณ์, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๒)

...หกดอ แต่ก่อนแม่หม่อนเขาหัด เขาบอกว่า ใ้ไว้กับสาวน้อย เพราะง่ายกว่าแปะขอ ใส่อะไรปัญญาคือ ไหวพริบดี อย่างบางคนก็บอกว่าจะวอกดี อย่างลายหมูลายขอนี้ก็คงมาจากหมู่ตะขอ ถ้าไม่อย่างนั้นก็คงมาจาก ลายขอเครือไม้ เครือดอก แล้วก็เหมือนกัน ใ้ไปงานมงคลแล้วถือว่าเป็นการฮ่อมอย่างหนึ่ง เพราะเราเป็นเสมือนนางฟ้าเทวดา ลงมาร่วมงานเจ้าภาพเขาชอบ... (นางแตะ กางมูล : สัมภาษณ์, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๒)

...หมู่ลายขอ ก็คงมาจากตะขอไม้หรือพวกขอมือผักไม้ แต่บางคนก็บอกว่ามาจากดอกไม้ก็มี ใ้แล้ว ย่าของอาบอกว่า ปัญญาคือ สาวๆชอบใ้...(นางแดง คำสุก : สัมภาษณ์, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๒)

...ลายหกดอเป็นน้องของแปะขอ คือทอได้ง่ายกว่า คนแต่ก่อนเขาสั่งให้เริ่มทอลายนี้ก่อนที่จะทอแปะขอ เพื่อฝึกละอ่อนสาว ปากก็ทำมาจากแซงอีกที ไม่รู้หรอกว่ามาจากไหน แต่ถ้าถามคำว่าขอ ก็คงมาจากตะขอนั่นแหละ แล้วเขาบอกต่อกันมาว่า ใ้แล้ว จะไหวพริบดี...(นางคำ ก้อนคำ : สัมภาษณ์, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๒)

จึงสามารถสรุปได้ว่าสืบทอดมาจากบรรพบุรุษโดยได้จดจำคัดลอกมาจากแบบ (ชาวบ้านเรียกว่าแซง) ซึ่งน่าจะจดจำกันมาตั้งแต่ครั้งอพยพมาจากเชียงแสนโบราณในอดีต ลักษณะ รูปลายหอกขอ จะเป็นรูปขอ หรือ ตะขอ ซึ่งหมายถึงขอเกี่ยว ชาวบ้านบางคนกล่าวว่าอาจเป็นการ จำลองขอเกี่ยวที่ชาวบ้านใช้ในอดีตมาใส่ลงในลายผ้า เช่น ขอเกี่ยวเกี่ยวข้าว ขอไม้เก็บผลไม้ แต่ ชาวบ้านส่วนใหญ่สันนิษฐานว่าน่าจะมาจากรูปของขอเกี่ยวของเรือเถาวัลย์ที่พบเห็นได้ใน ธรรมชาติ ทั้งพืชผัก และต้นไม้ชนิดต่างๆ รวมทั้งดอกไม้ในนาพรหม และลายหอกขอนั้น จะมีขอใน ดอกหรือห้องรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนนั้นมีจำนวน ๘ ขอ ด้วยกันโดยเริ่มการม้วนขอมาจากเส้น ของขอบห้องด้านในแล้วม้วนงอเป็นรูปขอเข้าหาตัวเส้นของขอบห้อง ภายในห้องมีรูปสี่เหลี่ยมข้าว หลามตัดขนาดย่อมกว่ารูปห้องซ้อนอยู่อีก ๑ รูป ในรูปห้องขนาดย่อมนี้มีรูปนก ๒ ตัว หันหน้าเข้า หากัน

ในลายแปดขอ ชาวบ้านร่วมกันแสดงความคิดเห็นว่า

...ดอกแปดขอนี้ มีที่มาก็คงแบบเดียวกันกับดอกหอกขอ คือมาจาก ตะขอไม้ หรือขอมือเถาวัลย์ต้นไม้ต้นดอก แต่อย่างที่บอก ก็คงสืบทอดกัน มาแต่โบราณนานมาแล้วแต่แปดขอนี้ ขอมันมีนักเชื่อว่าใส่แล้วจะค้าขาย เก่ง ขายหวาน(ขายคล่อง ขายได้กำไรมาก) เก็บเงินเก็บคำอยู่ เงินคำไม่ ขาดมือ เพราะขอมันมีนัก มีตั้งแปดขอ ก็เลยช่วยกันเก็บเงินคำได้เยอะ ที่สุด... (นางป้าน เหล็กมูล : สัมภาษณ์, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๒)

...ค้าขายหวานนะ แม่เหมือนแม่เฒ่าเขาบอกมาแบบนี้ ฮี(หา)มาค้าขึ้น ได้กำไรมาก ส่วนใหญ่พวกแม่เรือนสาว วัยกลางคนกับพวกแม่เลี้ยงช้างที่ มีช้างไว้ชักลากไม้ กับค้าขาย เขาชอบใส่กัน แต่ก่อนไปออกงาน หมู่มแม่ เลี้ยงที่เขาขายเขาก็จะเตรียมตัวละ ว่าใส่ขึ้นดอกไหน ถ้าค้าขายก็แปดขอ ถ้าไปเจรจาเข้าหาผู้ใหญ่ก็หงส์ใหญ่ เป็นแบบนี้ละ... (นางปิ่น สุกสา : สัมภาษณ์, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๒)

...ถ้าดอกแปดขอ พวกแม่ค้ารายๆเขาชอบนะ เขาบอกค้าขายหวาน ได้เงินได้คำ เก็บเงินอยู่ แต่ก่อนที่แม่ทอได้เราก็ออเอาไปขายให้ย่าศรีเมีย เจ็กเลี้ยง เขาชอบมากเพราะเขาใส่แล้ว ร่ำรวย... (นางแตะ กางมูล : สัมภาษณ์, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๒)

...ไอ้ดอกแปดขอนี้ คนรวยเขาชอบ โดยเฉพาะหมู่มแม่ค้าแม่เลี้ยง ทำ ไม้ ค้าขายกับหมู่มเจ็ก มันได้เงินได้คำดี คนเขาบอกว่า ใส่แล้วจะเสริมดวง ค้านค้าขาย หมู่มแม่เรือนวัยกลางคนเลยชอบใส่ และมันทำยากด้วยเลยมีใส่

ได้เฉพาะคนรวยจริงๆ ใช้ฝ้ายเยอะ สีก็เยอะ คนจนๆ ไม่มีปัญญาได้ใส่
หรือ แต่เดี๋ยวนี้ ใครๆก็ทำได้...(นางเจียว คำฟู : สัมภาษณ์, ๒๔
เมษายน ๒๕๕๒)

...ลายแปดขอ แต่ก่อนเขาเอาไว้ใส่ไปค้าขายงานใหญ่ๆ เพราะค้าขาย
หมาน ได้โชคได้ลาภ ได้เงินได้ค่า หมูแม่เลี้ยงเขาจะใส่กัน บางคนก็เกล้า
มวยผมสูง ผมไม่มีนิกก็เอาผมปลอมมาใส่ เอาน้ำมันเคียวจากหมี่ มาใส่
ผม มันวาวทั้งหัว ทัดดอกไม้ คนไหนที่ไม่แก่ก็จะเอาผ้าส่ว้น(ผ้าสไบ)
ขาวมาส่ว้น คนที่แก่แล้วก็ใช้ผ้าดำส่ว้น... (นางคำ สุกหา : สัมภาษณ์,
๒๔ เมษายน ๒๕๕๒)

จากบทสัมภาษณ์ จึงสามารถสรุปได้ว่า ลายแปดขอ เป็นลายที่มีการสืบทอดมาจาก
บรรพบุรุษโดยได้จดจำคัดลอกมาจากแบบ (ชาวบ้านเรียกว่าแซง) ซึ่งน่าจะจดจำกันมาตั้งแต่ครั้ง
อพยพมาจากเชียงแสน โบราณในอดีต ลักษณะรูปลายแปดขอ จะเป็นรูปขอ หรือ ตะขอ ที่มีลักษณะ
คล้ายคลึงกับลาย หกขอ ซึ่งหมายถึงขอเกี่ยว ชาวบ้านบางคนกล่าวว่าอาจเป็นการจำลองขอเกี่ยวที่
ชาวบ้านใช้ในอดีตมาใส่ลงในลายผ้า เช่น ขอเกี่ยวเกี่ยวข้าว ขอไม้เก็บผลไม้ แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่
สันนิษฐานว่าน่าจะมาจากรูปของขอเกี่ยวของเรือเกวาล์ว หรือขอฝักกูด ที่พบเห็นได้ในธรรมชาติ
ทั้งพืชผัก และต้นไม้ชนิดต่างๆ รวมทั้งดอกไม้ นานาพรรณ ในลายแปดขอ นี้ จะมีขอในดอกหรือ
ห้องรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนจำนวน ๘ ขอ ด้วยกันเช่นเดียวกับลาย หกขอ แต่จะมีความแตกต่างกัน
ในส่วนของจุดกำเนิดของการเกิดและการม้วนของขอในห้อง โดยเริ่มการม้วนของขอ จากเส้นด้าน
นอกขอบห้องขนาดย่อมที่อยู่ภายในห้องใหญ่แล้วม้วนขอเป็นรูปขอออกจากตัวเส้นของขอบห้อง
ขนาดย่อมนั้น และภายในห้องขนาดย่อมนี้มีรูปนก ๒ ตัวหันหน้าเข้าหากันเหมือนกับลาย หกขอ

๔.๒.๒.๓ คำนาน/วรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวข้องกับผ้าชิ้นดินจก

จากการสัมภาษณ์และสอบถามคนในชุมชนถึงตำนานที่เกี่ยวข้องกับผ้าชิ้นดินจกที่
มีการเล่าสืบทอดกันก็ได้ความว่า

...แม่หม่อนเขาเล่าว่า เกิดจากนางสุมาลี สุมาลา ลูกสาวของหนานคำ
ลือ กับ หนานคำแสน คนนำขบวนอพยพในครั้งนั้น ตั้งแต่สมัยโบราณ
เขาบอกว่า นางทั้งสองเมื่ออายุได้ ๑๒ – ๑๓ ปี ก็ได้หัดทอหูกทอผ้าเลย
คิดกันทำชิ้นลายจกขึ้นมา เขาว่าตั้งแต่เดิมยังไม่มีชิ้นดินจกนั้น ก็ได้แต่
ชิ้นลายพื้นๆทั่วไป จนนางทั้งสองคิดทำขึ้นมาใหม่ จนเป็นที่นิยมเพราะ
งามนัก ก็ได้เผยแพร่ให้กับผู้หญิงคนอื่นๆในชุมชนได้ลองหัดทอบ้าง จน
แพร่หลาย และภายหลังหนานคำลือ คำแสนก็ได้เอาไปถวายให้กับพระ

เจ้าเชียงแสน ท่านชอบใจก็เลย บอกให้ส่งเป็นเครื่องบรรณาการทุกปี พร้อมทั้งให้คนในเมืองเชียงแสนในหมู่เจ้านางกษัตริย์ได้นุ่งกัน... (นาง ป้าน เหล็กมุล : สัมภาษณ์, ๑๓ เมษายน ๒๕๕๒)

...มีอยู่ว่า นางสาวสุมาลี สุมาลา ลูกสาวหนานคำลือ หนานคำแสน ได้คิด ผ่าขึ้นดินจกขึ้น จนเอาไปถวายส่งเป็นของบรรณาการพร้อมกับดอกไม้ เงินดอกไม้คำ ขึ้นไปถวายพญาเชียงแสน ก็เลยใช้กันสืบต่อมา... (นางปิ่น สุกสา : สัมภาษณ์, ๑๓ เมษายน ๒๕๕๒)

...นางทั้งสอง มีอายุได้สิบกว่าปี มีผิวพรรณงดงามเหนือกว่าสาวใดในบ้าน แลมีสติปัญญาเฉียบแหลม นางทั้งสองก็เลยหัดลองจกผ้าเป็นลายต่างๆ ทั้งลายสัตว์ ลายดอก จนเป็นที่งดงาม ใครเห็นใครก็ชอบ ใครเห็นใครก็อยากได้ จนแล้ว พ่อของนางทั้งสองก็เลยนำไปถวายกับพระเจ้าเมืองริราช เจ้าพญาเชียงแสน โดยส่งไปเป็นเครื่องบรรณาการพร้อมดอกไม้เงินคำ และหมากกับพลู จนพระเจ้าเมืองริราชท่านชอบใจก็เลยได้ ขอนางทั้งสองยกให้กับเจ้าฟ้าฮ่ามกุมาร โดยเป็นมเหสีฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวา...(นางแตะ กางมุล : สัมภาษณ์, ๑๓ เมษายน ๒๕๕๒)

...นางสุมาลี สุมาลา เป็นคนประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมา ตอนนั้นก็ถึงเอามาจากไหนก็ไม่รู้ โรงเรียนก็ไม่มี คิดเอาเองหรือจากวัด หรือจากแม่ของนางก็ไม่รู้ เมื่อได้แล้วก็เอาไปอวดพ่อของนาง พ่อของนางก็ชอบใจ ก็เลยเอาไปถวายให้กับเจ้าเมืองเชียงแสน ก็เลยได้นุ่งสืบกันมาจนถึงสมัยนี้...(นาง จำปี ทองเลิศ : สัมภาษณ์ , ๑๓ เมษายน ๒๕๕๒)

...นางสุมาลี สุมาลา เป็นคนแป้งคนแรก หัดทำตอนเป็นสาวน้อยสาวจิ ทำให้แล้วนางก็เอาไปอวดพ่อ ก็เลยได้เอาไปถวายที่เชียงแสนเพื่อเป็นเครื่องบรรณาการ แล้วก็ได้เป็นเมียเจ้าฟ้าฮ่ามกุมารเพราะว่าทอผ้าได้งามถูกใจพระเจ้าเมืองริราช กษัตริย์เมืองเชียงแสนจนได้แต่งตั้งเป็นเมียฝ่ายซ้ายกับเมียฝ่ายขวา... (นางนง แสงสุข : สัมภาษณ์, ๑๓ เมษายน ๒๕๕๒)

...เขาเล่าว่า คนที่ทำผ้าขึ้นดินจกคนแรกก็คือนางสุมาลี สุมาลา ลูกสาวหนานคำลือกับหนานคำแสน หัดทอทุกตอนอายุยังน้อย พ่อเห็นว่างามก็เลยนำไปถวายพระเจ้าเชียงแสน นางก็เลยได้ไปเชียงแสน แล้วก็ไปพบกับ

เจ้าฟ้าอำมมารก็ชอบใจกัน จนได้แต่งงาน ก็เป็นเมียฝ่ายซ้าย ฝ่ายขวา สืบต่อมา...(นางมา จันกล้า : สัมภาษณ์, ๑๓ เมษายน ๒๕๕๒)

...เขาว่าลูกสาวหนานคำลือกับหนานคำแสน ชื่อว่า สุมาลี สุมาลา ทั้งสองนางก็มีรูปร่างผิวพรรณงดงามสมเป็นนางของท้าวพญา เมื่ออายุได้สิบกว่าปีพอเป็นสาวรุ่นก็ได้หัดทอหูกทอขึ้น นางก็เลย เริ่มประดิษฐ์ขึ้นดินจก ก็ใช้เก็บฝ้ายที่ละเส้น ทีละดอกจนเต็มพื้ ทั้งดอกหงส์ใหญ่ หงส์เครือ และดอกขอ เห็นว่างามก็เลยเอาอวดพ่อ หนานคำลือหนานคำแสน เห็นว่างามนักก็เลยเอาไปถวายกับพระเจ้าเชียงใหม่ ท่านก็เลยชอบใจ บอกว่าขอให้ส่งเป็นเครื่องบรรณาการมาทุกๆปี เพราะว่าเอาไว้ให้กับคนในวังเขาได้ แล้วก็เลยขนนางทั้งสองให้กับเจ้าฟ้าอำมมาราขุมาร จากนั้นก็ส่งเจ้าฟ้าอำมมารลงมาปกครองเมืองลับแล พร้อมทั้งแต่งตั้ง นางทั้งสองเป็นมเหสีฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวา จนสืบต่อมา... (นางเขียว คำฟู : สัมภาษณ์, ๑๔ เมษายน ๒๕๕๒)

จะเห็นได้ว่าตำนานที่เกี่ยวข้องกับผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องลับแลนั้นก็คงผูกติดกับตำนานของการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของคนในชุมชนโดยมีการกล่าวถึงการเชื่อมโยงกันของคนทีประดิษฐ์ผ้าขึ้นดินจกกับเจ้าผู้ปกครองชุมชน ซึ่งสรุปได้ใจความดังนี้

๑) ตำนานนางสุมาลี สุมาลาผู้เริ่มประดิษฐ์ผ้าขึ้นดินจก (เก็บความจากการเสวนาชุมชนบ้านท้องลับแล , ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๕๒)

...เจ้าแก้วนี้มีธิดาคนหนึ่งชื่อ นางสุมาลี เจ้าหลักก็มีธิดาคนหนึ่งเช่นกัน คือ นางสุมาลา ทั้งสองสาวมีรูปร่างหน้าตาสวยงาม กิริยามารยาทเรียบร้อยตรงตามลักษณะเบญจกัลยาณีทุกประการ นางทั้งสองมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีอุปนิสัยชอบการเย็บปักถักร้อยสามารถประดิษฐ์คิดค้นงานประดิษฐ์ต่าง ๆ ได้อย่างสวยงาม ได้เริ่มประดิษฐ์หูกทอผ้าแบบพิศดารขึ้น มีการทอผ้าขึ้นดินจก ลายหงส์ใหญ่ หงส์เครือ ดอกแปดขอ หกขอ ขึ้นมุกไหม หน้าหมอนหก หน้าหมอนแปด ลูกกลา ผ้าห่มหัวเก็บกระดุม ฯลฯ และยังชักชวนอบรมสั่งสอนให้หญิงสาวในเมืองลับแลรู้จักทำหัตถกรรมดังกล่าวให้แพร่หลายทั่วไปในเมืองลับแลด้วยความสามารถในการประดิษฐ์หัตถกรรมของนางสุมาลีและนางสุมาลา นี้ยังความปลาบปลื้มให้แก่เจ้าแก้วและเจ้าหลักเป็นอันมาก ทั้งสองประสพจะนำสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ เหล่านี้ถวายแด่พระเจ้าเมืองริราช เจ้า

แคว้นและเจ้าหลักจึงรวบรวมสิ่งประดิษฐ์ทั้งคางน่านาชนิด พร้อมด้วยนางสุมาลีและนางสุมาลาออกเดินทางไปอาณาจักรโยนกเชียงแสนอีกครั้งหนึ่ง เมื่อถึงราชธานีของอาณาจักรโยนกเชียงแสน จึงได้นำสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ เข้าเฝ้าถวายต่อพระเจ้าเรืองธิราช พระองค์ได้ทอดพระเนตรสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ที่นำมาจากเมืองลับแลด้วยความสนพระทัยและทรงพอพระทัยเป็นอันมาก ครั้นสมชายและถามถึงช่วงประดิษฐ์ เจ้าแคว้นได้กราบทูลว่าเป็นฝีมือของนางสุมาลี และนางสุมาลา ซึ่งเป็นธิดาของตนและธิดาของหนาคำแสน (เจ้าหลัก)

พระเจ้าเรืองธิราชจึงรับสั่งให้นำช่างฝีมือทั้งสองเข้าเฝ้าเพื่อดูตัว เจ้าแคว้นได้นำนางสุมาลีและนางสุมาลาเข้าเฝ้าพระเจ้าเรืองธิราชตามรับสั่ง พระองค์พิเคราะห์และพิจารณาแล้วเห็นว่าหญิงสาวทั้งสองมีลักษณะรูปพรรณผุดผ่องกับสามัญชนทั่วไปคือ มีคุณสมบัติครบถ้วนทุกประการที่จะเป็นชายาของเจ้าฟ้าอำมมาราชบุตรของพระองค์ได้ จึงเอ่ยปากขอนางทั้งสองต่อเจ้าแคว้นและเจ้าหลักเพื่อให้เป็นชายาราชบุตรของพระองค์ เจ้าแคว้นและเจ้าหลักไม่ขัดข้อง พระเจ้าเรืองธิราชจึงประกาศกำหนดให้มีพิธีอภิเษกสมรสเจ้าฟ้าอำมมาราชบุตรกับนางสุมาลีและนางสุมาลาภายใน ๖ เดือน ครั้นถึงกำหนด ๖ เดือนแล้ว เจ้าฟ้าอำมมาราชบุตรพร้อมด้วยพระญาติสมณชีพรามณ์ ทหาร ข้าทาสบริวารได้ตกแต่งขบวนขันหมากแห่แหนจากอาณาจักรโยนกเชียงแสนเดินทางมุ่งมายังเมืองลับแล ครั้นเมื่อถึงเมืองลับแลได้จัดพิธีอภิเษกสมรสระหว่างเจ้าฟ้าอำมมาราชบุตรกับนางสุมาลีและนางสุมาลาตรงตามราชประเพณีทุกประการ หลังจากการอภิเษกสมรสแล้ว เจ้าฟ้าอำมมาราชบุตรได้แต่งตั้งให้นางสุมาลีและนางสุมาลาเป็นพระชายาฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาของพระองค์...

นอกจากนี้ยังพบว่านิทานอีก ๒ เรื่องที่มีการกล่าวถึงว่าน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับที่มาและความสัมพันธ์กับลายของผ้าชิ้นดินจกไท-ยวนลับแล คือ นิทานเรื่อง หงส์คำราชบุตร โดยมีความคล้ายคลึงกับวรรณกรรมเรื่อง หงส์หิน ซึ่งเป็นวรรณกรรมล้านนาหรือนิทานในธรรม และนิทานเรื่องพญานกเลื้อกหัวหน้า

หากพิจารณานิทานทั้งสองเรื่องนี้ จะพบว่า มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาที่กล่าวถึงการเสวยพระชาติของพระพุทธเจ้า ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความศรัทธาและความเชื่อในพระพุทธศาสนาของคนไท-ยวนลับแลอย่างแรงกล้า

๒) นิทานหงส์คำราชบุตร (เก็บความจากการสัมภาษณ์ นายเงิน กางมูล , ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๒)

...กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ตั้งแต่สมัยพุทธกาล ครั้งที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นสัตว์ต่างๆ เพื่อบำเพ็ญบารมีนั้น องค์พระพุทธเจ้าก็ได้บำเพ็ญบารมีมาเกิดเป็นหงส์คำราชบุตร ความในนั้นว่า มีเมืองหนึ่ง มีพระราชูปถัมภ์หลักเมืองร่มเย็นเป็นสุขสืบเช่นลูกเช่นหลาน พระราชานั้นก็มีมเหสี ๑๐ องค์ พระองค์ทรงรักและชอบใจมเหสีองค์แรกมาก พระนางตั้งท้องได้ ๙ เดือน พระราชาทรงห่วงใยและคอยเอาใจใส่มาจนทำให้ เมื่อยองค์อื่นๆ อิจฉาริษยาคิดกลั่นแกล้งมเหสีใหญ่ต่างๆ นานาวิธีตลอดมาจนกระทั่ง มเหสีนางเทวีตนนั้นก็กำเนิดพระโอรส แต่พวกมเหสีทั้งหลายก็นำลูกหมาดำมาเปลี่ยนและช่วยกันยุแหย่ว่าร้ายกล่าวหาว่าพระนางราชเทวีตนนั้นและโอรสเป็นกาลกิณี เป็นผีปีศาจร้ายพระราชาจึงจับได้นางราชเทวีตนนั้นออกนอกเมืองและนำพระโอรสไปลอยแพ พระนางราชเทวีตนนั้นต้องเดินทางรอนแรมไปขออาศัยอยู่กับคนเฒ่าสร้างตุบ (กระท่อม) น้อยเฝ้าไร่นา

ฝ่ายพระโอรสเป็นผู้มีบารมีบุญญาธิการล้นเหลือประมาณ ร้อนถึงฤๅษีผู้มีวิชาญาณแก่กล้า จึงกำหนดทิศทางตรงไปยังทิศแห่งนั้น จนเดินทางมาถึงแม่น้ำแม่อันใหญ่กว้างมองเห็นละอ้อนน้อยติดโขกั้งไม้ข้างตลิ่ง จึงนำเด็กไปเลี้ยงไว้แล้วตั้งชื่อว่า "หงส์คำ" หงส์คำเป็นคนฉลาด ปัญญาดี เรียนรู้ไว สอนวิชาอะไรก็รับรู้ได้รวดเร็ว วันหนึ่งหงส์คำก็ถามฤๅษีว่า มารดาแห่งข้าพเจ้าอยู่แห่งไหน ฤๅษีจึงบอกเรื่องราวความจริงให้หงส์คำเพื่อเดินทางไปพบแม่และเล่าความจริงตามที่ฤๅษีบอกและรับแม่มาอยู่ ด้วย เพราะคนเฒ่าผู้ใจบุญผู้นั้นตายละจากไปนานแล้ว

ส่วนในพระราชวังมเหสีทั้งหลายต่างให้กำเนิดพระโอรสอายุใกล้เคียงกันพวกโอรสมักจะออกมาเล่นสระบัวที่ทำด้วยคำ หงส์คำ ก็ชอบไปยืนดูแล้วเกิดอยากได้สระบัวคำก็กลับไปเล่าให้มารดาฟัง นางจึงเข้าป่าหาลูกสระบัวแดงตามมาให้หงส์คำหัดเล่นแทน

จนแจ้งเข้าหงส์คำเอาสระบัวแดงเข้าวังไปเล่นกับโอรส โดยบอกว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้รับใช้พระโอรสทุกอย่าง แล้วในทุกครั้งที่เล่น หงส์คำก็เป็นฝ่ายชนะ ทุกครั้งผลตอบแทนคือ ข้าวห่อไปฝากแม่ทุกวัน ต่อมาเมื่อมีภัยออกมา

จับชาวบ้านกิน พระราชาทรงกลัวใจ คิดหนักมากทรงปรึกษากับ
พระโอรส พระโอรสทั้งหลายก็พากันนั่งเงียบไม่มีใครกล้าอาสา
พระราชาก็สั่งพวกเจ้าไปช่วยกันปราบยักษ์ตนนั้น

พระโอรสจึงคิดปรึกษากันว่าจ้างหงส์คำไปปราบยักษ์ร้ายแทน หงส์
คำก็สามารถปราบยักษ์ได้โอรสให้รางวัลตอบแทนคือ ข้าวห่อ พระราชา
ก็ชมเชยพระโอรส และสั่งให้ไปตามหาพระเจ้าย่าที่ถูกยักษ์จับตัวไป
พระโอรสก็ไปจ้างหงส์คำอีก หงส์คำจึงปรึกษากับพระฤๅษี แล้วพระฤๅษี
ก็เสกหินผาให้กลายเป็นหงส์ พาเหาะข้ามทะเลผ่านป่าเขา จนถึงถ้ำจึงเข้าไป
ช่วยพระเจ้าย่าปล่อยคนที่ยักษ์จับไปขังและนำกลับบ้านเมือง ระหว่าง
ทางหงส์คำพบปะนางงามฮ้างแก้วตนหนึ่ง จึงเกิดพอใจรักใคร่จึงได้นาง
เป็นภรรยา หงส์คำส่งพระเจ้าย่าให้พระโอรส พระโอรสคิดทำร้ายหงส์คำ
จนหงส์คำถึงแก่ความตาย นางงามฮ้างแก้วผู้เป็นภรรยา ได้แต่ร่ำไห้
เดินทางไปพบฤๅษี พระฤๅษีให้น้ำมนต์ชุบชีวิต นางนำกลับไปชุบชีวิต
หงส์คำจนฟื้นพระเจ้าย่าก็มีอาการ เศร้าซึม คิดถึงแต่ชายหนุ่มผู้ช่วยชีวิต
พระราชาจึงรับปากตามหาชายหนุ่มผู้นั้น เมื่อมีงานรับขวัญพระเจ้าย่า มี
ประชาชนมาเที่ยวมากมาย เสด็จอย่า มองเห็นหงส์คำจึงให้ทหารไปนำตัว
พามาเฝ้า

ส่วนพระราชาสืบลับรู้ความจริงทุกอย่าง นับตั้งแต่นางราชเทวีถูกกลั่น
แกล้งต่าง ๆ นานา ความผิดของพระมเหสีและพระโอรสทั้งหก ไม่น่าให้
อภัยจึง จับไล่เนรเทศออกจากบ้านเมือง จากนั้นจึงจัด งานสมโภช
รับขวัญนางราชเทวีตนนั้นและหงส์คำราชบุตร จนสุดท้าย เจ้าหงส์คำก็
ได้ปกครองบ้านเมืองสืบต่ออย่างมีความสุขสืบต่อมา...

๓) นิทานพญานกเลือกหัวหน้า (เก็บความจากการสัมภาษณ์ นางป่าน เหล็กมูล ,
๑๒ พฤษภาคม ๒๕๕๒)

...ในสมัยแต่เมื่อนานมาแล้ว หมู่คนต่างๆในป่าหิมพานต์ก็ได้พากัน
ปรึกษากันว่าจะเอาใครมาเป็นหัวหน้าผู้ปกครองและดูแลฝูงนกด้วยกัน
ในครั้งนั้น นกฮูกก็เสนอตัว ขอเป็นหัวหน้า ฝ่ายนกกา ก็ขอเสนอตัว
เหมือนกัน ฝูงนกทั้งหลายก็เลยมารวมตัวกันเพื่อจะคัดเลือกนกทั้งสองว่า
นกตัวไหนควรจะเป็นหัวหน้า เมื่อนกทุกตัวมาพร้อมกัน นกกาก็บอกว่า
ไม่ควรเลือกนกฮูกเพราะว่า นกฮูกเป็นนกที่หากินตอนเมื่อคืน ตอนเมื่อ

กลางวันนกสูกจะไค่หลับ อาจจะไม่สนใจดูแลหมุ่นก แล้วยังมีหน้าตาที่ น่ากลัว ดูไม่เป็นมิตร ฝ่ายนกสูกก็เลยบอกกับฝูงนกทั้งหลายถึงนกกว่า ด้วยนิสัยของนกกา เป็นนกขี้ลี้ขี้ขโมย กินของเน่าเหม็นสกปรก แถม สี่ ขนก็ดำไม่สวยงาม ไม่สมควรเอามาเป็นหัวหน้า ฝูงนกทั้งหลายต่างก็ได้ ยินข้อเสียของนกทั้งสองก็พากันถอดใจ ฝ่ายนกทั้งสองนั้นเมื่อต่างฝ่าย ต่างว่ากัน ก็เลยโมโห บินเข้ามาจิกตี กัน จนสร้างความวุ่นวายไปทั้งที่ ประชุมของหมุ่นก และในครั้งนั้นก็มีนกตัวหนึ่งเห็นพญาหงส์ที่มาเข้า ร่วมประชุม เป็นนกที่สง่า สุขุม แลสวยงาม มีเสียงร้องอันน่าฟัง ขนปีก ขนหางก็สีงาม ก็เลยเสนอพญาหงส์ให้เป็นหัวหน้าของฝูงนกทั้งหลายใน ที่ประชุมหมุ่นก ฝ่ายหมุ่นกทั้งหลายเห็นพ้องกันก็เลย ตกลงเลือกพญา หงส์ ซึ่งพญาหงส์ก็ปกครองหมู่ฝูงนกเหล่านั้นด้วยความสุขสืบมา...

๔.๒.๒.๔ ความเชื่อในฟ้าชั้นดินจกไท-ยวนลัปลง

จากการเสวนาแลกเปลี่ยนข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลร่วมกัน ชาวบ้านมีความเห็น ว่าในฟ้าชั้นของชาวไท-ยวนลัปลงนั้น มีประเด็นของความเชื่อในฟ้าชั้นดินจกและฟ้าชั้นชนิดต่างๆ ของไท-ยวนลัปลงด้วย โดยมีรายละเอียดดังนี้

๔.๒.๒.๔.๑ ความเชื่อในลูกชั้น(แนวตะเข็บรอยต่อของชั้น)

เชื่อว่าจะสามารถป้องกัน “การตุ้การลง” (คุณไสยและสิ่งชั่วร้าย) จากคนที่ไม่หวังดีได้ ดังข้อคิดเห็นจากตัวอย่างคำสัมภาษณ์ ต่อไปนี้

...เขาบอกต่อๆกันมาเมินละ เขาเชื่อว่าลูกชั้นจะป้องกันการตุ้การ ลง อันสิ่งบ่ดีบ่ดีจะทำอันตรายบ่ได้ แต่จะต้องใส่ให้เป็นใส่ให้ถูก จะต้องเอาลูกชั้นไว้ตรงง่ามกันให้พอดี ก็จะป้องกันการตุ้การลงได้...

(นางแตะ กางมูล : สัมภาษณ์, ๑๓ เมษายน ๒๕๕๒)

...สิ่งที่ป้องกันการตุ้การลงได้ ก็คือ ลูกหรือตะเข็บชั้นเท่านั้น ไอ้ หมูบ้านได้ที่เขาทำชั้นดินจกขายเขาบอกว่า รอยต่อที่ชั้นชั้นดินจกที่มัน ต่อกันบ่สนิทนั้น เป็นการกันตุ้กันลง ที่แท้บ่ใช่ มันเกิดจากฟืมที่เขาทอ ดินจกเขาบ่พอต่ง(ไม่ได้ขนาดกับความกว้างของตัวชั้น) ฟืมจ้อม(แคบ) หรืออาจจะเกิดจากการคาดคะเนความยาวของดินชั้นบ่ถูก ก็เลยต่อวิด(ไม่ พอดีกัน) แล้วสมัยนี้ เขาก็แต่ง(ทำขึ้นมาใหม่)ทำเป็นลายดอกขึ้นมา ต่างหากแล้วบอกว่า ป้องกันการตุ้การลงได้ มันบ่ถูก... (นางมา จันกล้า : สัมภาษณ์, ๑๓ เมษายน ๒๕๕๒)

จากการร่วมกัน แลกเปลี่ยนข้อมูลในชุมชน พบว่า การเย็บตะเข็บผ้าชิ้นที่เรียกว่า “คูชิน” ทุกชนิดของชาวไท-ยวนลับแลง นั้น ชาวบ้านเชื่อว่า สามารถป้องกันการดูถูกรองหรือคุณไสยได้ โดยเวลานุ่งชิ้นนั้น จะต้องนำเอาส่วนของคูชินไว้ด้านหลังให้ตรงกับร่องกันของผู้นุ่ง แต่จากการสอบถามชาวบ้านก็ไม่ทราบเหตุผลหรือสาเหตุที่มาของความเชื่อดังกล่าว ซึ่งบอกได้แต่เพียงว่าคนเฒ่าคนแก่บอกต่อกันมา

๔.๒.๒.๔.๒ ความเชื่อในตัวชิ้นทั้งผืน

เชื่อว่าหากนำไปนุ่งห่มให้กับต้นไม้ผลต่างๆในสวน จะสามารถทำให้ติดผลตก ต้นใดที่ไม่เคยติดดอกติดผลก็จะติด ได้ผลผลิตดี ดังความคิดเห็นของปราชญ์ชาวบ้าน และผู้รู้ในชุมชน

...ในคืนวันดับ วันเป้ง หรือวันที่เกิดกบกินเดือนกินตะวันก็ได้ ให้เอาชิ้นไปนุ่งไปห้อยกับต้นไม้ในสวน จะทำให้ติดหน่วยมาก ออกดอกออกผลนั้ก เพราะเชื่อว่าต้นไม้ที่ออกดอกออกหน่วยได้นั้น เป็นเหมือนกับแมงอึง ต้องเอาใจต้องใส่ต้องห้อย จะได้งาม ต้นไหนที่เป็นตัวผู้ ใส่แล้วก็จะเป็นตัวเมีย ติดดอกติดผลตกดี...(นายจำลอง มาปิ้ง : สัมภาษณ์, ๑๓ เมษายน ๒๕๕๒)

...เขาบอกต่อกันมา แต่ย่าก็ทำนะ เขาบอกว่าให้เอาชิ้นไปนุ่งห่มต้นไม้ที่เป็นตัวผู้ ที่บ่ติดดอกติดผล ก็จะทำให้ติดหน่วยติดผล ส่วนต้นไม้ไหน ติดอยู่แล้ว แต่หน่วยบ่ก็เอาไปนุ่งแล้วจะทำให้หน่วยตก เพราะนางต้นไม้ได้นุ่งได้ห้อย แล้งเป้งใจ ชอบ มีความสุขก็เลยออกหน่วยออกผลให้กับคน...(นางป้าน เหล็กมูล : สัมภาษณ์, ๑๓ เมษายน ๒๕๕๒)

จากการเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน สรุปว่า ตัวชิ้นทั้งผืนของไท-ยวนลับแลงนั้น เชื่อว่า หากนำไปนุ่งห่มให้กับต้นไม้ที่ไม่ติดผลก็จะทำให้ติดผล หากนำไปนุ่งห่มให้กับต้นไม้ที่ติดผลไม่ตกก็จะทำให้ติดผลตก ขายได้ราคา ซึ่งจะต้องนำไปนุ่งแต่งให้กับต้นไม้ในช่วงวันที่เกิดจันทรุปราคา และสุริยุปราคา หรือในช่วงคืนวันแรม ๑๔ ค่ำ และ คืนวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เท่านั้น

๔.๒.๒.๔.๓ ความเชื่อในลายผ้าชิ้นดินจกไท-ยวนลับแลง

ในลายหลักแต่ละลายของชิ้นดินจกไท-ยวนลับแลงนั้น มีเรื่องของความเชื่อในลายหลักทั้ง ๔ ลาย ดังต่อไปนี้

๑) ลายหงส์ใหญ่

๑.๑) นอกจากหงส์เป็นสัตว์ที่มีลักษณะสวยงามแล้ว หงส์ยังเป็นสัตว์ที่สูงค่ามีความเชื่อว่าหงส์เป็นสัตว์มงคล โดยเฉพาะนิทานชาดกทางพระพุทธศาสนาในหนังสือธรรม(ใบลาน

นิทานชาดกในพระพุทธศาสนา) เรื่องหงส์คำราชบุตร และพญานกเลื้อกหัวหน้า ที่กล่าวถึงการเสวยพระชาติของพระพุทธเจ้าเป็นหงส์เพื่อบำเพ็ญบารมี

๑.๒) การสวมใส่ผ้าชั้นดินจกลายหงส์ใหญ่ เชื่อว่าเป็นลายชั้นที่สวมใส่แล้วจะทำให้เป็นที่รักใคร่ของคนทั่วไป ให้ผลด้านเมตตามหานิยม คนรักคนหลงคนชอบ เป็นที่เอ็นดูของผู้ใหญ่ เพราะหงส์เป็นสัตว์ที่มีคุณธรรม สวยงาม สง่า เป็นสัตว์ชั้นสูง

๑.๓) การใส่ชั้นดินจกลายหงส์ใหญ่หรือแม้แต่ลายอื่นๆ ไปร่วมงานมงคลพิธี ถือว่าเป็นการให้เกียรติกับเจ้าของงาน เนื่องจากเชื่อว่างานมงคลพิธีต่างๆ เช่น งานบวชนาค งานบุญกฐิน งานแต่งงาน เป็นงานที่มีความเป็นมงคล ดังนั้นจะมีเหล่าเทวดา นางฟ้า ลงมาร่วมในงาน การได้แต่งดาข้าวของครว้ใช้ ผ่านุ่งผ้าห่ม จึงจำเป็นที่จะต้องใส่แต่สิ่งที่สวยงามเปรียบว่าตนเองก็เป็นเสมือนเทพบุตร เทพธิดา ที่มาร่วมงานมงคลนั้นด้วย

๒) ลายหงส์เครือ

๒.๑) เนื่องจากหงส์เป็นสัตว์ที่มีลักษณะสวยงาม หงส์ยังเป็นสัตว์ที่สูงค่า มีความเชื่อว่าหงส์เป็นสัตว์มงคล โดยเฉพาะนิทานชาดกทางพระพุทธศาสนาในหนังสือธรรม(ไบลานนิทานชาดกในพระพุทธศาสนา) เรื่องหงส์คำ ที่กล่าวถึงการเสวยพระชาติของพระพุทธเจ้าเป็นหงส์เพื่อบำเพ็ญบารมี

๒.๒) การสวมใส่ผ้าชั้นดินจกลายหงส์เครือเชื่อว่า จะมีอานุภาพทางด้านการปกป้องรักษา ปกป้องคุ้มครอง หายเจ็บหายไข้ เนื่องจากชั้นดินจกลายหงส์เครือนี้เป็นลายที่มีหงส์ต่อดิดเนื่องกันไป ทำให้ดูเหมือนมีหงส์จำนวนมาก ซึ่งหงส์ในลายหงส์เครือที่มีอยู่เป็นจำนวนมากนี้จะช่วยดูแล ปกป้องคุ้มครองให้หายจากเจ็บไข้ ซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกับค่านิยมในการสวมใส่ เพราะลายหงส์เครือนี้ นิยมให้เด็กสาวแรกนุ่งเป็นผู้ใส่ อาจจะมาจากการต้องการดูแล ความเป็นห่วงเป็นใยของพ่อแม่ ผู้ปกครอง จึงให้บุตรสาวสวมใส่ลายหงส์เครือเพื่อการดูแลรักษาปกป้องคุ้มครอง

๒.๓) การใส่ชั้นดินจกลายหงส์เครือหรือแม้แต่ลายอื่นๆ ไปร่วมงานมงคลพิธี ถือว่าเป็นการให้เกียรติกับเจ้าของงาน เนื่องจากเชื่อว่างานมงคลพิธีต่างๆ เช่น งานบวชนาค งานบุญกฐิน งานแต่งงาน เป็นงานที่มีความเป็นมงคล ดังนั้นจะมีเหล่าเทวดา นางฟ้า ลงมาร่วมในงาน การได้แต่งดาข้าวของครว้ใช้ ผ่านุ่งผ้าห่ม จึงจำเป็นที่จะต้องใส่แต่สิ่งที่สวยงามเปรียบว่าตนเองก็เป็นเสมือนเทพบุตร เทพธิดา ที่มาร่วมงานมงคลนั้นด้วย

๓) ลายหกอ

๓.๑) เนื่องจากขอ หรือตะขอ หรือ ไม้ขอ เป็นเครื่องมือ หรืออุปกรณ์ที่มีไว้เพื่อใช้ในการงานทางด้านเกษตรกรรม รวมทั้งขอวัลย์ที่เกาะเกี่ยวของพืชพันธุ์ไม้ ดอกไม้ต่าง ๆ นั้น เป็นเสมือน

ตัวแทนของความอุดมสมบูรณ์ การเพิ่มปริมาณ เพราะเชื่อว่าขอนี้ จะสามารถเก็บเกี่ยวสติปัญญา ความรู้ ใหวพริบต่างๆไว้ได้

๓.๒) การสวมใส่ผ้าชิ้นดินจกลายหกขอเชื่อว่า ผู้นุ่งจะมีสติปัญญาเฉียบแหลม เป็น ผู้รอบรู้ ปัญญาดี หัวไว เรียนรู้ง่าย เพราะ คำว่า หก ในภาษาท้องถิ่นของชุมชนบ้านท้องลับแล หมายถึง การวิ่ง ดังนั้นผู้ที่ใส่ผ้าชิ้นดินจกลายหกขอนี้ก็จะเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้น ปัญญาเฉียบ แหลม เรียนรู้ง่าย เรียนรู้ไวเหมือนกับอาการวิ่งที่รวดเร็ว

๓.๓) การใส่ชิ้นดินจกลายหกขอหรือแม้แต่ลายอื่นๆ ไปร่วมงานมงคลพิธี ถือว่า เป็นการให้เกียรติกับเจ้าของงาน เนื่องจากเชื่อว่างานมงคลพิธีต่างๆ เช่น งานบวชนาค งานบุญกฐิน งานแต่งงาน เป็นงานที่มีความเป็นมงคล ดังนั้นจะมีเหล่าเทวดา นางฟ้า ลงมาร่วมในงาน การได้แต่ง คาข้าวของครว้ใช้ ผ้านุ่งผ้าห่ม จึงจำเป็นที่จะต้องใส่แต่สิ่งที่สวยงามเปรียบว่าตนเองก็เป็นเสมือน เทพบุตร เทพธิดา ที่มาร่วมงานมงคลนั้นด้วย

๔) ลายแปดขอ

๔.๑) เนื่องจากขอ หรือตะขอ หรือ ไม้ขอ เป็นเครื่องมือ หรืออุปกรณ์ที่มีไว้เพื่อใช้ ในงานทางด้านเกษตรกรรม รวมทั้งขั้ววัลย์ที่เกาะเกี่ยวของพืชพันธุ์ไม้ ดอกไม้ต่าง ๆ นั้น เป็นเสมือน ตัวแทนของความอุดมสมบูรณ์ ความร่ำรวย การมีกินมีใช้ เพราะเชื่อว่าขอนี้ จะสามารถเก็บเกี่ยว พืชผล ไร่ถั่วพวงนา เงินทองของมีค่า ไว้ได้

๔.๒) การสวมใส่ผ้าชิ้นดินจกลายแปดขอเชื่อว่า ผู้นุ่งจะทำการค้าขายรุ่งเรือง (ชาวบ้านเรียกว่า หมาน) มีเงินมีทอง มีกินมีใช้ ไม่ยากจน เพราะขอทั้ง แปดคนนั้นจะช่วยเก็บ เกาะ กวาดเงินทอง เก็บโชคลาภ ทรัพย์สินสิ่งของมีค่าไว้ให้ผู้นุ่ง

๔.๓) การใส่ชิ้นดินจกลายแปดขอหรือแม้แต่ลายอื่นๆ ไปร่วมงานมงคลพิธี ถือว่า เป็นการให้เกียรติกับเจ้าของงาน เนื่องจากเชื่อว่างานมงคลพิธีต่างๆ เช่น งานบวชนาค งานบุญกฐิน งานแต่งงาน เป็นงานที่มีความเป็นมงคล ดังนั้นจะมีเหล่าเทวดา นางฟ้า ลงมาร่วมในงาน การได้แต่ง คาข้าวของครว้ใช้ ผ้านุ่งผ้าห่ม จึงจำเป็นที่จะต้องใส่แต่สิ่งที่สวยงามเปรียบว่าตนเองก็เป็นเสมือน เทพบุตร เทพธิดา

๔.๒.๒.๕ ค่านิยมในผ้าชิ้นดินจกไท-ยวนลับแล

ผลจากการจัดเวทีแสดงความคิดเห็นของปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ และอดีตผู้ที่ทอและผู้ ที่สวมใส่อยู่ผ้าชิ้นดินจกไท-ยวนลับแล พบว่ามีค่านิยมในผ้าชิ้นดินจกไท-ยวนลับแล ดังนี้

๔.๒.๒.๕.๑ ค่านิยมในการทอ การใช้ชิ้นดินจกลายหงส์ใหญ่

๑) นิยมใส่ในงานบุญพิธี เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานทอดผ้าป่า งานทอดกฐิน

๒) ผู้ที่นิยมสวมใส่อยู่ในวัยกลางคน แม่เรือน แม่เลี้ยง(หญิงที่มีฐานะร่ำรวย) เป็นการบ่งบอกสถานภาพทางสังคมในชุมชนอีกด้วย ว่าผู้ทอหรือผู้ใช้นั้นจะต้องเป็นคนที่มีฐานะเป็นที่รู้จัก นับหน้าถือตาของคนในชุมชน

๓) รับแขกบ้านแขกเมืองหรือ พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์

๔.๒.๒.๕.๒ ค่านิยมในการทอ การใช้ชิ้นดินจกลายหงส์เครือ

๑) นิยมสวมใส่ไปในงานบุญเหมือนกับลายหงส์ใหญ่

๒) จะใส่ลายหงส์เครือเป็นลายพื้นฐานในการทอลายหงส์ใหญ่และลายอื่น ๆ ด้วย

๓) ลายหงส์เครือจะนิยมสวมใส่ในวัยสาวรุ่น (อายุ เด็กเล็ก – ๑๘ ปี โดยประมาณ)

เพราะดินชั้นมีขนาดแคบกว่าหงส์ใหญ่จึงเหมาะการสวมใส่ทั้งยังเป็นลายหงส์พื้นฐานที่ใช้ในการฝึกหัดให้กับเด็กรุ่นสาวเพื่อเรียนทอลายหงส์ในชั้นสูงซึ่งก็คือการทอลายหงส์ใหญ่ที่ถือว่ามีความยากลำบากมากขึ้น ต่อไป ดังนั้นลายหงส์เครือ จึงเป็นที่นิยมใช้ของสาวแรกเริ่มเป็นส่วนใหญ่

๔) ใส่ไปต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง หรือ พระมหากษัตริย์ และ พระราชวงศ์

๔.๒.๒.๕.๓ ค่านิยมในการทอ การใช้ชิ้นดินจกลายหกอ

๑) สวมใส่ในงานบุญพิธีมงคลเหมือนกับลายหงส์ใหญ่ และลายอื่นๆ

๒) ใส่ไปต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง หรือ พระราชวงศ์ในพระมหากษัตริย์

๓) ลายหกอเป็นลายขอพื้นฐานที่ใช้ในการฝึกหัดให้กับเด็กรุ่นสาวเพื่อเรียนทอลายขอในชั้นสูงซึ่งก็คือการทอลายแปดขอที่ถือว่ามีความยากลำบากมากขึ้นต่อไป ดังนั้นลายหกอ จึงเป็นที่นิยมใช้ของสาวแรกเริ่มเป็นส่วนใหญ่

๔) ผู้ที่นิยมใส่ คือ วัยสาว เนื่องจากดินชั้นแคบ และด้วยรูปร่างของคนวัยสาวที่มีรูปร่างอวบอ้วนเอ็น จึงสามารถนุ่งชิ้นลายหกอได้เหมาะและสวยงามกว่าผู้ที่มีอายุขึ้นมา

๔.๒.๒.๕.๔ ค่านิยมในการทอ การใช้ชิ้นดินจกลายแปดขอ

๑) จะนิยมใส่ในงานบุญพิธี เช่น งานบวช งานแต่งงาน งาน ทอดผ้าป่า งาน

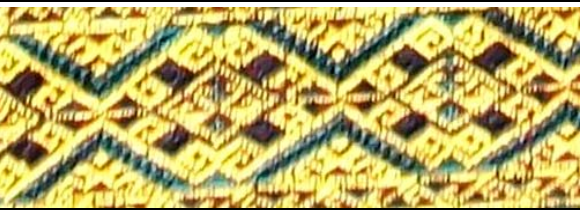
ทอดกฐิน ฯลฯ

๒) ในอดีตผู้ที่นิยมสวมใส่อยู่ในวัยกลางคน แม่เรือน แม่เลี้ยง เป็นการบ่งบอกสถานภาพทางสังคมในชุมชน ว่าผู้ทอหรือผู้ใช้นั้นจะต้องเป็นคนที่มีฐานะเป็นที่รู้จัก นับหน้าถือตาของคนในชุมชน

๓) รับแขกบ้านแขกเมืองหรือ พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์

จากการเก็บข้อมูลเรื่องภูมิปัญญาของผ้าชิ้นดินจกไท-ยวนลับแล ซึ่งมีเอกลักษณ์ที่เป็นเฉพาะของชุมชน สามารถสรุปเป็นตารางแสดงรายละเอียดข้อมูลภูมิปัญญาผ้าชิ้นดินจกไท-

ชนลับแล ของชุมชนบ้านท้อลับแล ในด้านคติความเชื่อ ค่านิยม และตำนานมุขปาฐะที่เกี่ยวข้องกับผ้าและลายผ้าขึ้น ได้ดังตาราง ดังนี้

	
ลายหงส์ใหญ่	ลายหงส์เครือ
	
ลายแปดขอ	ลายหกขอ

รูป ๔.๔๑ แสดงภาพลายผ้าขึ้นดินจกโบราณไท-ชนลับแล(ลายหลัก)

ตาราง ๔.๑ แสดงข้อมูลภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกไท-ชนลับแล ด้านที่มา และคติความเชื่อ

ที่มา	ลาย
- จากนิทานชาดก/นิทานท้องถิ่น/หนังสือธรรม	หงส์ใหญ่ และ หงส์เครือ
- จากตะขอมไม้ อุปกรณ์ในการทำการเกษตร/ขอมมือเครือเถาวัลย์ เครือดอกไม้นี้ ผักกูด ต่างๆ	แปดขอ และ หกขอ
คติความเชื่อ	ลาย
- นุ่งในงานบุญงานมงคล ถือว่าให้เกียรติเจ้าของงานและเป็นเสมือนนางฟ้า เทพธิดา ลงมาร่วมงานมงคลถือเป็นการขอมบุญ(ร่วมทำบุญ)ด้วย	หงส์ใหญ่ หงส์เครือ แปดขอหกขอ
- นุ่งแล้วจะมีเมตตามหานิยม คนรักคนหลง คนเอ็นดู	หงส์ใหญ่
- นุ่งแล้วจะหายจากการเจ็บไข้ได้ป่วย มีร่างกายแข็งแรง สุขภาพดี	หงส์เครือ
- นุ่งแล้วจะมีสติปัญญาเฉียบแหลม ไหวพริบดี ปัญญาไว ว่องไวสอนง่าย	หกขอ
- นุ่งแล้วจะค้าขายหวาน(ค้าขายรุ่งเรือง) มีเงินมีทอง ร่ำรวย มีโชคลาภ ไม่จน	แปดขอ
- เวลา นุ่งขึ้นให้อาตุกขึ้น(ตะเข็บของขึ้น)ไว้ด้านหลังเพราะเชื่อว่าจะป้องกัน การดูถูกลอง (คุณไสยหรือสิ่งชั่วร้าย)ได้	ขึ้นทุกชนิดที่มีตุกขึ้น

ตาราง ๔.๒ แสดงข้อมูลภูมิปัญญาผ้าขึ้นตีนจกไท-ยวนลับแลง ด้านค่านิยม

ค่านิยม	ลาย	
- นุ่งในงานบุญงานมงคลพิธีสำคัญ เช่น งานบุญกฐิน งานบวช งานแต่งงาน ฯลฯ	หงส์ใหญ่ แปดขอ	หงส์เครือ หกขอ
- ใช้นุ่งต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง เจ้าฟ้ามหาวชิตรัย	หงส์ใหญ่ แปดขอ	หงส์เครือ หกขอ
- ผู้นุ่งอยู่ในวัยกลางคน	หงส์ใหญ่	แปดขอ
- ผู้นุ่งอยู่ในวัยสาวรุ่น	หงส์เครือ	หกขอ
- ลายที่ใช้เป็นแบบฝึกหัดขั้นต้นของการทอผ้าลายที่ยากขึ้นไป	หงส์เครือ	หกขอ
- ลายที่ถือว่าทำยากและมีราคาแพงมาก	หงส์ใหญ่	แปดขอ
- ลายที่แม่เลี้ยง(คนมีฐานะ ร่ำรวย มีหน้ามีตาในสังคม)นิยมนุ่ง	หงส์ใหญ่	แปดขอ

ตาราง ๔.๓ แสดงข้อมูลภูมิปัญญาผ้าขึ้นตีนจกไท-ยวนลับแลง ด้านวรรณกรรมมุขปาฐะ
ที่เกี่ยวข้องกับผ้าขึ้นตีนจก

ตำนาน/เรื่องเล่า/วรรณกรรมมุขปาฐะ	ลาย	
- เจ้าหงส์คำราชบุตร	หงส์ใหญ่ หงส์เครือ	
- พญานกเลื้อกหัวหน้า	หงส์ใหญ่ หงส์เครือ	
- ตำนานการสร้างเมืองลับแล/นางสุมาลี สุมาลาผู้เริ่มประดิษฐ์ ผ้าขึ้นตีนจก	หงส์ใหญ่ แปดขอ	หงส์เครือ หกขอ

บทที่ ๕

การฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจก ของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

จากความร่วมมือกันของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของงานวิจัยการฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น มีผลทางด้านการพัฒนาองค์ความรู้ และการสร้างคนในชุมชนให้เป็นผู้ที่มีความกระหายในการอยากรู้ความจริง ในการคิดแก้ปัญหาอย่างมีส่วนร่วม รวมทั้งสามารถพัฒนาให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ และพัฒนาตามวิธีการมีส่วนร่วม และตามศักยภาพของชุมชนเอง

๕.๑ การฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจก

การฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องลับแลนั้น นอกจากจะทำให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับบริบทของชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ บริบททางสังคม และบริบททางวัฒนธรรม องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาในเรื่อง คติความเชื่อ ค่านิยม ในรูปสัญลักษณ์ที่เป็นลวดลายในผ้าขึ้นดินจก และตำนาน ที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะเกี่ยวกับผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องลับแลแล้ว ยังทำให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนตามวิธีการมีส่วนร่วม โดยใช้กิจกรรม และกระบวนการของชุมชน เกิดกลุ่มฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนจากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจก บ้านท้องลับแล ชุมชนสามารถพัฒนาทักษะด้านการคิด การเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างมีส่วนร่วม และชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม

จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้กระบวนการในการศึกษาวิจัยที่มุ่งเน้นให้ชุมชนได้ดึงศักยภาพของตนเองออกมาในการร่วมกันพัฒนาชุมชนตามวิธีการของชุมชน

๕.๑.๑ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

สิทธิรัฐ ประพุทธนิตสาร (๒๕๔๕:๒๐-๕๔) เสนอว่า ความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติ การแบบมีส่วนร่วม คือกระบวนการที่ผู้คนในองค์กรหรือชุมชน เข้าร่วมศึกษาปัญหาร่วมกันกับนักวิจัยผ่านกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนเสร็จ และการเสนอผล และการอภิปรายผลการวิจัย เป็นการเริ่มต้นของผู้คนที่อยู่กับปัญหา (Problems People) ค้นหาปัญหาร่วมกันกับนักวิชาการ และเป็นผู้กระทำการที่มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีอำนาจร่วมกันในการวิจัย

๕.๑.๑.๑ หลักการ องค์ประกอบสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

๑) การมีส่วนร่วม (Participation) ของประชาชน ทั้งการพัฒนา และแสวงหาองค์ความรู้ ตั้งแต่การคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผน การประเมินผล และการได้ประโยชน์

๒) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จำเป็นต้องมีการกระทำเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ และตรงนี้จะแตกต่างกับการวิจัยทั่วไปที่สร้างองค์ความรู้ก่อนการกระทำที่หลัง หรือการกระทำไม่ใช่หน้าที่ของนักวิจัย และทำนองเดียวกันก็แตกต่างจากการพัฒนาที่มีการกระทำโดยใช้ความรู้ที่พร้อมแล้วไปช่วยภารกิจสำคัญของนักพัฒนา คือ ต้องให้ได้ความรู้ที่พร้อมแล้วแต่จะมีปัญหาใช้ได้หรือไม่ มากน้อยเพียงใดนั้น เป็นหน้าที่ของนักวิจัย ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในกระบวนการปฏิบัติงานซึ่งก็เป็นองค์ความรู้อีกประการหนึ่ง ก็ไม่ใช่หน้าที่ของนักพัฒนาอีกเช่นกัน เป็นหน้าที่ของนักวิจัยที่จะไปรวบรวมสร้างขึ้น และนักพัฒนาก็มุ่งไปแต่ภาคปฏิบัติในการพัฒนา นักวิจัยก็มุ่งแต่จะสร้างองค์ความรู้ทางทฤษฎี PAR ให้ความสำคัญกับ “กระบวนการ” หรือตามที่เรียกกันทั่วไปว่า “ถอดประสบการณ์” ซึ่งในตัวของมันเองก็เป็นองค์ความรู้อีกประเภทหนึ่งที่สำคัญมากเช่นกัน ถ้าบริบทของการใช้วิธีการคือ ต้องการสร้างศักยภาพให้กับคนที่อยู่กับปัญหาในชุมชน

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีองค์ประกอบสำคัญ คือ เป็นกระบวนการเรียนรู้การทบทวนวรรณกรรม ที่สังเคราะห์ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของนักวิชาการ นักพัฒนา และชาวบ้าน ในการวิเคราะห์ปัญหา วางแผน ปฏิบัติการ และการติดตามผล แต่ที่ไม่ชัดเจนที่ยังมีอยู่ ๒ จุด คือ จุดที่ ๑ คือ จะเริ่มกระบวนการอย่างไร และจะดำเนินกระบวนการอย่างไร หรือ จะเชื่อมโยงความรู้ที่ก่อตัวออกมในแต่ละจังหวะของกระบวนการไปสู่การปฏิบัติอย่างไร และย้อนกลับอย่างไร และจุดที่ ๒ ซึ่งยังไม่มีมีการแยกแยะทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ คือ ตัว “องค์ความรู้” กับ “ขีดความสามารถในการเรียนรู้และแก้ปัญหา” ของผู้อยู่กับปัญหา

๕.๑.๑.๒ หลักการของการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

สิทธิบัญญัติ ประพุทธนิติสาร (๒๕๔๕:๕๕-๕๗) เสนอหลักและขั้นตอนวิเคราะห์ คือ

๑) การเรียนรู้จากชาวบ้าน ถือว่าชาวบ้านเป็นครูเรียนรู้จากชาวบ้านโดยตรงเกี่ยวกับสภาพทางกายภาพ ความรู้ด้านเทคนิคและสังคม

๒) การเรียนรู้ไม่ใช่รูปแบบตายตัว แต่ปรับเข้ากับกระบวนการเรียนรู้

๓) ไม่ใช่ตัวเองเป็นเกณฑ์เพื่อลดความผิดพลาดในการเรียนรู้

๔) จัดสมดุลระหว่างค่าใช้จ่ายกับประโยชน์ จากการเรียนรู้ ตรวจสอบความถูกต้อง ประกอบกัน เช่น วิธีการหาข้อมูล ประเภทของข้อมูล ผู้วิจัย สาขาวิชา เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

๕) แสวงหาความแตกต่างหลากหลายมากกว่าการหาค่าเฉลี่ย

๖) กระตุ้นให้ชาวบ้านเป็นผู้ทำการศึกษา เป็นกระบวนการที่ชาวบ้านได้เรียนรู้เรื่องราวที่ทำการศึกษา และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของความรู้หรือสิ่งที่ชาวบ้านค้นพบ

๗) การแลกเปลี่ยนข้อมูลและแนวคิดกับชาวบ้านด้วยตนเอง และระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย ควรแลกเปลี่ยนระหว่างหน่วยงานในเรื่องการอบรมพื้นที่สนาม และประสบการณ์

๕.๑.๑.๓ ขั้นตอนในการดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

๑) กำหนดประเด็นที่ต้องการศึกษา ผู้วิจัยต้องกำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการศึกษาไว้ก่อนการทำการกิจกรรม เพื่อเป็นแนวทางในการตั้งคำถาม ขณะที่ทำการกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมาย

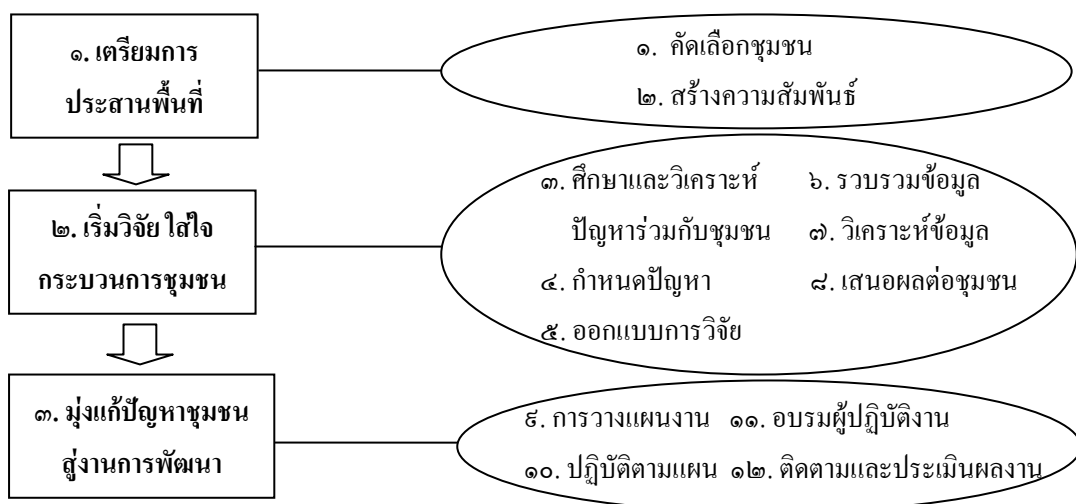
๒) ปฏิบัติกิจกรรม ควรต้องมีการสร้างความคุ้นเคยโดยวิธีการแนะนำตนเองหรือวิธีการอื่นๆ ตามความเหมาะสม และชักชวนให้เข้าร่วมกิจกรรม

๓) การตรวจสอบข้อมูล สามารถทำได้ทันทีขณะที่กิจกรรมดำเนินอยู่ เพราะ ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นต่อข้อมูลเพื่อนในกลุ่มตลอดเวลา และมีการตรวจสอบข้อมูลด้วย

๔) ประเด็นที่ศึกษา ควรเริ่มจากประเด็นที่เป็นรูปธรรม แล้วค่อยเปลี่ยนไป

๕) พยายามส่งเสริมให้ชาวบ้านที่มาร่วมกิจกรรมได้อภิปราย ถกเถียง หรือแก้ไขข้อมูลอยู่เรื่อยๆ เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลอีกวิธีหนึ่ง

หนังสือชุดวิชาการวิจัยชุมชน(๒๕๔๕ : ๒๕๔๘) อธิบายถึงขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมไว้ โดยหมายถึง การที่ประชาชนหรือสมาชิกของชุมชนกับผู้วิจัย มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประเมินปัญหาความต้องการในชุมชนโดยวิเคราะห์และศึกษาแนวทางการแก้ปัญหา ดำรวจทรัพยากรทั้งในและนอกชุมชน เพื่อวางแผนแก้ปัญหาดำเนินการ และประเมินผลขั้นสุดท้าย โดย สมาชิกของชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจโดยตลอด ดังนั้น ขั้นตอนของการดำเนินงานของการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดยสรุปเป็นแผนภาพ ดังนี้

รูป ๕.๑ แสดงขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (ชุดวิชาการวิจัยชุมชน, ๒๕๔๕: ๒๔๕)

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (๒๕๒๓ : ๖-๘) กล่าวว่าไว้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับเรื่อง ดังต่อไปนี้

- ๑) ร่วมศึกษาปัญหาสาเหตุและความต้องการของชุมชน
- ๒) ร่วมคิดสร้างรูปแบบการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหา สนองความต้องการชุมชน
- ๓) ร่วมกำหนดทิศทาง แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม
- ๔) ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
- ๕) ร่วมบริหารงานพัฒนาทั้งสติปัญญา แรงงาน และทุนตามขีดความสามารถรวมทั้งการควบคุม ติดตาม ประเมินผล และซ่อมบำรุงรักษาผลที่เกิดจากการทำกิจกรรมนั้น

จากแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนดังกล่าว จึงสรุปได้ว่าชุมชนสามารถใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการคิดหาหนทางในการแก้ปัญหา การกำหนดประเด็นของปัญหาที่ต้องการ ปฏิบัติกิจกรรม ตรวจสอบข้อมูล โดยคำนึงถึงความพร้อมและศักยภาพของชุมชน ตลอดจนให้ความสำคัญในการแลกเปลี่ยนความคิด ข้อมูล เนื่องจากมีการใช้ประโยชน์ร่วมกัน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วมต่อไป

ดังนั้นชุมชนบ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำเสือ จังหวัดอุตรดิตถ์ จึงได้ร่วมกันหาหนทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนร่วมกันเพื่อการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชน โดยวิธีการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนอย่างสูงสุด ดังรายละเอียดในแผนการดำเนินงานกิจกรรม (Action Plan) จำนวน ๑๑ กิจกรรม ดังต่อไปนี้

กิจกรรมที่ ๑

ลงพื้นที่ สัมภาษณ์ พบปะ พูดคุย กับผู้สูงอายุ ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้นำชุมชน

วัตถุประสงค์งานวิจัย

- ๑) เพื่อแจ้งวัตถุประสงค์ของงานวิจัย
- ๒) เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้นำ ปราชญ์ ผู้รู้ และผู้นำกลุ่มต่างๆ ได้ทราบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย

- ๑) กลุ่มผู้นำท้องถิ่น ผู้สูงอายุ ตัวแทนชาวบ้าน ทีมวิจัย และผู้เกี่ยวข้อง

ตัวชี้วัด

- ๑) ทีมวิจัยทราบปัญหาจริงในพื้นที่ สามารถนำมาวางแผนในการเก็บข้อมูล
- ๒) ทราบความต้องการของชุมชน

เครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้

- ๑) เอกสารชี้แจงรายละเอียดของโครงการวิจัย

- ๒) กระดาษรูป
- ๓) ปากกาเคมี
- ๔) กล้องบันทึกภาพ

รูป ๕.๒ แสดงการลงพื้นที่สัมภาษณ์ พบปะ พูดคุย กับผู้สูงอายุ ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้นำชุมชน

จากกิจกรรมนี้ทีมวิจัยได้ทำการกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในทีม โดยให้สมาชิกในทีมที่เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลฝ่ายหลวงเป็นผู้ติดต่อประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ และแบ่งหน้าที่ให้ สมาชิกทีมที่เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน ลงพื้นที่พูดคุยกับกลุ่มแม่บ้าน และผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการที่สุด

ในรายกิจกรรมนี้ ในขั้นตอนการสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชนทำได้ค่อนข้างยาก ชุมชนยังให้ความสำคัญน้อย โดยเฉพาะคนรุ่นหนุ่มสาว เนื่องจากเห็นว่าเป็นเรื่องที่ไกลตัว ไม่เกี่ยวกับเรื่องปากท้อง จึงมีผู้ที่มีความสนใจเฉพาะผู้สูงอายุ ผู้รู้ ผู้นำชุมชน เท่านั้น ดังบทสัมภาษณ์

...คนสมัยนี้เขาไม่เอากันแล้ว เขาบอกว่ามันเป็นเรื่องโบราณไม่ทันสมัย ย่าว่าทำยากนะ กว่าทำให้ชาวบ้านเขากลับมาเรียนรู้ในสิ่งที่เขาละเลยไป ก็อย่างที่ว่า มันคนละสมัยแล้ว คนบ้านเราพูดด้วยยาก เพราะเดี๋ยวนี้ก็มัวไปยุ่งกับเรื่องปากเรื่องท้องนั่นแหละ เรื่องขึ้นเรื่องของเก่าแบบนี้เขาไม่เอาด้วยหรอก... (นางป้าน เหล็กมูล : สัมภาษณ์, ๕ มกราคม ๒๕๕๒)

...ลูกแน่ใจว่าจะชวนชาวบ้านเขาทำเรื่องนี้ พ่อว่ายากมาก เดี่ยวนี้เขาไม่ยุ่งกันแล้ว บางคนก็ไม่นุ่ง ยิ่งของเก่าๆ ทั้งภาษา ของกิน ประเพณี มันไม่มีคนสนใจแล้ว และบ้านเรางานอย่างอื่นมันมีเยอะ ทั้งทำสวน ทำนา ทำหอม เรื่องแบบนี้เขาจะไม่ค่อยสนใจนะ... (นายเงิน กางมูล : สัมภาษณ์, ๗ มกราคม ๒๕๕๒)

...แล้วแต่น้องละกัน ย่าว่า มันยากนะ ที่จะเอาชาวบ้านนี้มาทำงานด้วย เพราะว่ามันไม่เกี่ยวกับเรื่องเงินทอง เขาจะไม่ค่อยให้ความร่วมมือนะ ก็แปลกนะ ทั้งๆ ที่บ้านเราแทบจะไม่เหลืออะไรที่บอกความเป็นเราแล้ว แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ไม่สนใจ ทั้งๆ ที่ทุกคนก็รู้อยู่แก่ใจ... (นางปิ่น สุขสา : สัมภาษณ์, ๗ มกราคม ๒๕๕๒)

กิจกรรมที่ ๒

ประชุมชี้แจงรายละเอียดวัตถุประสงค์ของการดำเนินการวิจัย

วัตถุประสงค์งานวิจัย

- ๑) เพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัย
- ๒) เพื่อวางแผนการจัดกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชนจากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกบ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำเสือ จังหวัดอุดรธานี

กลุ่มเป้าหมาย

- ๑) ทีมวิจัย

ตัวชี้วัด

- ๑) ทีมผู้วิจัยทีมวิจัยได้รับทราบและเข้าใจวัตถุประสงค์ของการดำเนินการวิจัย บทบาทหน้าที่ และวางแผนการจัดกิจกรรม อย่างเป็นระบบ

เครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้

- ๑) เอกสารชี้แจงรายละเอียดของโครงการวิจัย
- ๒) กระดาษปรู๊ฟ
- ๓) กระดาษ เอ ๔
- ๔) ปากกาเคมี
- ๕) กล้องบันทึกภาพ

รูป ๕.๓ แสดงการประชุมชี้แจงรายละเอียดวัตถุประสงค์ของการดำเนินการวิจัย

จากกิจกรรมนี้ได้มีการแบ่งภาระงานกันอย่างชัดเจน มีการจดบันทึกวาระการประชุมกันอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งกำหนดกรอบการวิจัยร่วมกัน โดยได้เชิญวิทยากรมาให้ความรู้ และกระบวนการวิจัยกับทีมวิจัย

ในรายกิจกรรมนี้ ชุมชนเริ่มมีความสนใจในการทำกิจกรรมมากขึ้น มีการเสนอแนวคิดต่างๆ เกี่ยวกับการวางแผนดำเนินงานวิจัยเป็นอย่างมาก ซึ่งชุมชนได้เสนอความเห็นต่างๆ ไว้ว่า

...ย่าวามันก็คงดีนะ ถ้าชาวบ้านเราช่วยกันจริงๆ ก็ดีเหมือนกันที่จะช่วยกันฟื้นฟูฮัตสอยอันเก่าของบ้านเราไว้ อย่างเริ่มที่ขึ้นดินจกก็ดินะ เพราะว่ามันมีตำนานของบ้านเราที่บอกว่าหมู่บ้านเป็นใคร มาจากไหน อย่างน้อยก็อาจจะช่วยทำให้ชาวบ้านรับรู้และตื่นขึ้นมา... (นางปิ่น สุกสา : สัมภาษณ์, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒)

...พอว่า ใช้ขึ้นดินจกก็ได้ เริ่มจากกลุ่มพวกแม่บ้านที่เขาใส่เขาเคยทอกันก่อนก็ดินะ เพราะคนกลุ่มนี้ก็จะค่อยๆ ไปพูดไปคุย เพื่อขยายวงของงานนี้ให้กว้างมากขึ้นเรื่อยๆ... (นายเงิน กางมูล : สัมภาษณ์, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒)

...ดีแล้ว ยาก็สบายใจ เอาขึ้นดินจกนั่นแหละ มันมีตำนานบ้านเราเกี่ยวกันอยู่ พวกชาวบ้านมันจะได้ รู้ เพราะว่ามันอยู่ใกล้ตัวเขาดี แล้วค่อยเพิ่มเรื่องไปพื้นฟูงานด้านอื่น... (นางปิ่น เหล็กมูล : สัมภาษณ์, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒)

กิจกรรมที่ ๓

กิจกรรมการรู้จักตัวตน สืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

วัตถุประสงค์งานวิจัย

- ๑) เพื่อให้ชุมชนร่วมแสดงความคิดเห็น และสืบค้นประวัติศาสตร์ของชุมชนจากตำนานในชุมชนร่วมกันเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับชาติพันธุ์ของตนเอง

กลุ่มเป้าหมาย

- ๑) กลุ่มผู้นำท้องถิ่น ผู้สูงอายุ ทีมวิจัย อาจารย์ที่ปรึกษา กลุ่มชาวบ้านจาก ๒ หมู่บ้าน

ตัวชี้วัด

- ๑) ชุมชนรู้จักตัวตนของตน และ สืบรู้ที่มาและที่มาประวัติศาสตร์ของชุมชนจากตำนานในชุมชน

เครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้

- ๑) เอกสารชี้แจงรายละเอียดของโครงการวิจัย
- ๒) คำถามเปิดวงสนทนา โดยใช้คำถาม “คนบ้านเรานี้แต่เดิมทีเป็นใคร มาจากไหน เป็นลาวอย่างที่เข่าว่า หรือเป็นคนไทย ปู่ย่า คิดว่าเป็นอย่างไรบ้าง”
- ๓) กระดาษปรู๊ฟ
- ๔) กระดาษ เอ ๔
- ๕) ปากกาเคมี
- ๖) กล้องบันทึกภาพ
- ๗) เครื่องบันทึกเสียง

รูป ๕.๔ แสดงกิจกรรมรู้จักตัวตน สืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

จากกิจกรรมนี้ได้มีการจัดกิจกรรมเสวนาที่ศาลาอบรม วัดทองลับแล ในการเสวนานี้มีคนมาร่วมเสวนาเป็นจำนวนมาก เนื่องจากชาวบ้านเริ่มมีการรับรู้และเข้าใจในการทำงานของทีมมากขึ้น กับทั้งได้รับการประสานความร่วมมือเป็นอย่างดีจากองค์กรต่างๆ ในชุมชน ในส่วนของการแบ่งหน้าที่กันของทีมวิจัยนั้น ทางทีมได้กำหนดให้ แต่ละคนมีหน้าที่ในการจัดกิจกรรมการเสวนาครั้งนี้ต่างกันไป โดยให้มีผู้ดำเนินรายการเสวนา ๑ คน ฝ่ายจัดสถานที่ ๒ คน ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ๒ คน ฝ่ายดูแลน้ำดื่มและของว่าง ๒ คน ผู้จดบันทึกและเขียนแผนภาพ ๑ คน ซึ่งตลอดระยะเวลาการเสวนาเป็นไปด้วยความสนุกสนานมีการโต้แย้ง ถกเถียงถึงประวัติศาสตร์ของชุมชนจากตำนานในท้องถิ่นร่วมกันเพื่อหาความจริง โดยการนำหลักฐานต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมาเสนอ ไม่ว่าจะเป็นผ้าซิ่น หนังสือธรรมไบลาน กระบุงตระกร้า โดยผู้ที่เข้าร่วมเวทีเสวนาต้องขอตัวกลับบ้านเพื่อไปนำหลักฐานต่างๆ นั้นมาสนับสนุนแนวคิดของตนเอง โดยให้ผู้ดำเนินรายการเปิดหัวข้อในการเสวนาว่า คนที่นี่เป็นใครมาจากไหน แล้ว ให้กลุ่มผู้ร่วมเสวนาได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นกันทุกคนโดยมีการจดบันทึกตลอดช่วงการเสวนา จากนั้นชาวบ้านก็เริ่มที่จะพูดคุย

กันเอง พร้อมนำเสนอประเด็นของประวัติศาสตร์จากตำนานของท้องถิ่น จนในที่สุดก็หาข้อสรุปได้ว่า ชาวบ้านท้องลี้แล เป็นกลุ่มไท-ยวน ที่อพยพมาจากอาณาจักรเชียงแสนเมื่อครั้งอดีต พร้อมได้มีการเล่าเสนอแนวคิด ถึงตำนาน พร้อมร่วมกันร่าง และเขียนประวัติศาสตร์จากตำนานในท้องถิ่นของชุมชนร่วมกัน จากกิจกรรมส่วนนี้ทำให้เห็นว่า ชุมชนเกิดการเรียนรู้ ที่จะสืบความเป็นมา กล้าแสดงออกในการนำเสนอความคิดของตนเองพร้อมทั้งมีสำนึกร่วมในการทำงานสาธารณะ และจากกิจกรรมดังกล่าว ทำให้ทีมวิจัยได้ประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านท้องลี้แล ซึ่งถือว่าเป็นประวัติศาสตร์จากตำนานท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน จากอาณาจักรเชียงแสนโบราณที่มาตั้งรกรากอยู่ที่อำเภอลี้แล จังหวัดอุดรธานีในปัจจุบัน

ในรายกิจกรรมนี้ ชุมชนเริ่ม มีการร่วมแสดงความคิดเห็น ต่างแสดงความคิดเห็นของตนเอง เพื่อยืนยันความเป็นชาติพันธุ์ไท-ยวน โดยมีประเด็นหรือข้อคิดเห็นของชุมชน ต่างๆ ดังนี้

...หมู่บ้านเป็นลาวนะ เขาเรียกเราแบบนี้มาตั้งนานแล้ว ข้าวก็กิน
ข้าวเหนียว พูดยี่พุดคำลาว บ้านเราเป็นลาวปากแข็ง พูดยี่ไม่เพราะ...
(นางนัน ศรีเมืองสุข : สัมภาษณ์, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒)

...บ้านเราไม่ใช่ลาวนะ เพราะขนาดไอ้หมู่บ้านที่มาจากลาวจริงๆ ใน
สมัยพ่อหนานเป็นเด็กน้อยมันยังเรียกเราว่า ไอ้ยวน เลย แต่เป็นยังงี้ มา
จากไหน พ่อหนานก็ไม่รู้หรอก แต่ก็ดูเออะ ภาษาเราก็ไม่เหมือนภาษา
ของลาวนะ ไปเอาหนังสือในธรรมมาดูซิ ตัวไทยก็ไม่ใช่... (นายโพธิ์
พรหมอินทร์ : สัมภาษณ์, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒)

...เราไม่ใช่ลาวหรอก แต่เราก็ไม่ใช่คนไทย แต่น่าจะเป็นคนยวน อย่าง
ตำนานเจ้าฟ้าฮ่ามกุมารเขาก็บอกว่า บ้านเราอพยพมาจากเชียงแสน อย่าง
เมืองเชียงแสนก็อยู่ทางเหนือ ก็คงไม่ใช่ลาวหรอก อย่างบ้านเราก็นุ่งซิ่น
ตีนจกเหมือนทางเหนือนี้ คงไม่ใช่ลาวหรอก...(นางแดง คำสุก :
สัมภาษณ์, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒)

จากการทำกิจกรรมดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงสำนึกร่วมในความเป็นชาติพันธุ์ของ
คนในชุมชน และการแสดงออกทางความคิดเห็นอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ
แนวคิดความมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

๕.๑.๒ การมีส่วนร่วมของชุมชน

๕.๑.๒.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วม

ความหมาย ของการมีส่วนร่วมจากนักวิชาการหลายท่าน ไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

Pearse & Stiefet (อ้างใน สุธี ศรสวรรค์, ๒๕๓๘) ให้ความหมายของการมีส่วน

ร่วมของประชาชนว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่กลุ่มประชาชนหรือขบวนการซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นผู้อยู่นอก ได้เพิ่มความสามารถในการควบคุมทรัพยากร และสถาบันต่างๆ ตามสถานะสังคมที่เป็นอยู่

Erwin Williams (๑๙๖๖ อ้างใน วันเพ็ญ วอกลาง, ๒๕๓๔) กล่าวว่าไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการดำเนินงาน พัฒาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้และความชำนาญร่วมกับการใช้ทรัพยากรที่เหมาะสมและสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กร

White (๑๙๘๒ อ้างใน สุทธิ ศรสวรรค์, ๒๕๓๘) ได้กล่าวไว้ว่า “การมีส่วนร่วม” จะประกอบด้วย ๓ มิติ คือ มิติที่หนึ่ง คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าอะไร ควรทำและทำอย่างไร มิติที่สอง มีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา การลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ และมิติที่สาม มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน นอกจากนั้น White ยังเพิ่มเติมว่าสาระสำคัญของการมีส่วนร่วมประเภทที่ ๔ ที่นำมาพิจารณา คือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (อ้างใน พิระพล ไชยพงศ์, ๒๕๓๙) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม คือ การเกี่ยวข้องทางสังคมด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Environment Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นโดยให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย สรุปว่าเป็นการเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง (Involvement) ซึ่งไม่ใช่เป็นเพียงแต่การเป็นส่วนหนึ่ง (Belonging) ของชุมชนเท่านั้น แต่การมีส่วนร่วมอาจหมายถึงการทำงานดังกล่าวในห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ คือ จังหวะเหมาะสม (การประสานงาน) กับทั้งกระทำการงานดังกล่าวด้วยความรู้สึกผูกพันให้ประจักษ์ว่าเชื่อถือไว้ใจได้ (ความรับผิดชอบ) ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มด้วย

๕.๑.๒.๒ ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

เจมส์ คัด ปิ่นทอง (อ้างใน สุทธิ ศรสวรรค์, ๒๕๓๘) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้เป็น ๔ ขั้นตอน คือ

- ๑) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
- ๒) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจการ
- ๓) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติการ
- ๔) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

Max Low Dermilk & W. Robert Laitos (อ้างใน ประสาทร์ สิทธิเลิศ, ๒๕๓๙) ได้เสนอขั้นตอนของยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชนบทไว้ ๗ ขั้นตอน ดังนี้

- ๑) การสำรวจขั้นต้น (Preliminary Reconnaissance)
- ๒) ศึกษาจัดความสำคัญของปัญหา (Priority Problem Identification Studies)
- ๓) การแสวงหาทางแก้ไขปัญหา (Search for Solutions)
- ๔) การกำหนดแนวทางการแก้ปัญหา (Assessment of Solutions)
- ๕) การปฏิบัติตามโครงการ (Project Evaluation)
- ๖) การประเมินผลโครงการ (Formal Project Evaluation)
- ๗) พิจารณาทบทวนโครงการเพื่อดำเนินการให้สมบูรณ์

(Project Reconsideration of Completion)

Jose A. Agbayani (อ้างใน ลิขิต หมูดี, ๒๕๓๘) บอกขั้นตอนการมีส่วนร่วม ดังนี้

- ๑) การร่วมประชุม
- ๒) การออกความคิดเห็น
- ๓) การตีปัญหาให้กระจ่าง
- ๔) การออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา

๕.๑.๒.๓ รูปแบบของการมีส่วนร่วม

Cohen & Uphoff (อ้างใน พิระพล ไชยพงศ์, ๒๕๓๕) ได้อธิบายและวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในแง่ของรูปแบบของการมีส่วนร่วม โดยได้แบ่งออกเป็น ๔ รูปแบบ คือ

- ๑) ตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ
- ๒) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานงานขอความร่วมมือ
- ๓) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits)
- ๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

ลิขิต หมูดี (๒๕๓๘) ได้เสนอว่ารูปแบบของการมีส่วนร่วมที่ถือว่าเป็นรูปแบบที่แท้จริงนั้น จะต้องประกอบด้วยขบวนการ ๔ ขั้นตอน คือ

๑) การวางแผน (Planning) ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตาม และประเมินผล และประการสำคัญ คือ การตัดสินใจ

๒) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือ ริเริ่มการดำเนินกิจกรรม (Implementation) ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการและบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบจัดสรรควบคุมทางการเงินและการบริหาร

๓) การใช้ประโยชน์ (Utilization) ประชาชนจะต้องมีความสามารถในการนำกิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งพาตนเองและการควบคุมทางสังคม

๔) การได้รับประโยชน์ (Obtaining Benefits) ประชาชนต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่เดียวกัน อาจเป็นประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือวัตถุก็ได้

กล่าวโดยสรุปการมีส่วนร่วม คือ การที่คนหรือกลุ่มคนรวมใจกันคิดแก้ปัญหาในช่วงเวลาหนึ่ง โดยใช้กระบวนการของกลุ่มเป็นตัวขับเคลื่อนแก้ไขปัญหามาให้เกิดความตระหนัก รับรู้ การทำงาน ประโยชน์ที่จะได้รับ และ ร่วมถึงการแก้ปัญหา กับความรับผิดชอบในงานร่วมกัน

จึงสรุปได้ว่า ชุมชนบ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำเสือ จังหวัดอุดรธานี ได้เห็นถึงความสำคัญของการตัดสินใจร่วมกัน การปฏิบัติกิจกรรม การเห็นและใช้ผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น รวมทั้งการประเมินผลร่วมกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชนร่วมกัน

กิจกรรมที่ ๔

กิจกรรมสืบค้นผ้าชิ้นดินจกโบราณในชุมชน

วัตถุประสงค์งานวิจัย

๑) เพื่อค้นหาผ้าชิ้นดินจกโบราณที่มีอยู่ในชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย

๑) กลุ่มชาวบ้านเจ้าของชิ้นดินจกโบราณ และปราชญ์ชาวบ้าน

ตัวชี้วัด

๑) ฐานข้อมูลของแหล่งที่อยู่ของผ้าชิ้นดินจกโบราณในชุมชน

เครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้

๑) แบบบันทึกข้อมูลผ้าชิ้นดินจกโบราณของชุมชน

๒) ปากกา

๓) เครื่องบันทึกเสียง

๔) กล้องถ่ายรูป

รูป ๕.๕ แสดงกิจกรรมสืบค้นผ้าชิ้นดินจกโบราณในชุมชน

จากกิจกรรมนี้ทางทีมวิจัยได้มีการวางแผนการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ การแบ่งพื้นที่ในการออกเก็บข้อมูลว่าจะเริ่มเก็บจากพื้นที่ส่วนไหน ก่อน- หลัง พร้อมทั้งออกแบบบันทึกข้อมูลรายละเอียดของผ้าชิ้นดินจกโบราณร่วมกัน พร้อมตระเวนออกเก็บผ้าชิ้นดินจกเป็นรายพื้นเริ่มจากบ้านทางใต้ ขึ้นไปทางเหนือ มีการวัดขนาด บันทึกภาพ พิจารณาเรื่องลาย สี วัสดุที่ใช้ ลักษณะการได้มาการถือครอง โดยบันทึกข้อมูลที่ได้ลงในแบบบันทึก

ในรายกิจกรรมนี้ สืบเนื่องมาจากกิจกรรมก่อนหน้านี้ นั่นก็คือการสืบภูมิหลังที่มาของประวัติศาสตร์ชุมชน คณะทีมวิจัยได้มีการออกเดินทางไปตามบ้านของชาวบ้านในชุมชนเพื่อเก็บรวบรวม บันทึกข้อมูลและทำการสัมภาษณ์เจ้าของผ้าชิ้นดินจกโบราณในชุมชน จากกิจกรรมนี้ชาวบ้าน เริ่มให้ความร่วมมือขึ้นเป็นอันมาก บางคนถึงกับบอกว่า หากไม่ใช่งานนี้ จะไม่มีทางเอาผ้าชิ้นดินจกผืนงามออกมาให้คนนอกบ้านดูเป็นอันขาดเพราะทั้งรักทั้งหวง แต่ที่ยอมเอามาให้ดูและยอมขึ้นทะเบียนผ้าชิ้นโบราณนั้นก็เพื่อเพราะต้องการเก็บรักษามรดกนี้เอาไว้ในวันข้างหน้า และชาวบ้านบางคนถึงกับยอมเสียเวลางานไม่ยอมออกไปทำงานเมื่อรู้ว่าทีมวิจัยจะออกเก็บข้อมูลตามหาผ้าชิ้นดินจกโบราณในชุมชน เพื่อต้องการรอเอาผ้าเก่ามาทอด และให้ข้อมูลกับทีมวิจัย รวมทั้งเป็นที่น่าเสียดายว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนที่ทางทีมวิจัยเข้าไปพูดคุยเพื่อเก็บข้อมูลผ้าโบราณตามบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุหญิงในชุมชนถึงกับร้องไห้ และกล่าวว่าทำไมมาทำงานวิจัยนี้เข้าไป เพราะว่าพึ่งถูกหลอกให้ขายไปจากพวกพ่อค้ารายย่อยที่เข้ามาในชุมชนเพื่อหลอกซื้อผ้าเก่า รวมทั้งยังได้ทำการกล่าวขอโทษทางทีมวิจัยที่ทำงานวิจัยดีๆ แบบนี้ให้กับบ้านเมือง และอวยพรให้สามารถทำงานได้เป็นผลสำเร็จ ยกตัวอย่างจากบทสัมภาษณ์ได้ ดังนี้

...เสียดายนะ กว่าจะมีคนคิดคนทำ ของดีของงามบ้านเราก็คงหายไปมากแล้ว น่าเสียดายที่กว่าจะรู้ค่าก็แทบไม่เหลือของดีอะไรไว้เลย แต่ที่ทำนี่ก็ดีแล้ว ดีกว่าไม่ได้ทำ อย่างผ้าผืนนี้ก็เป็นผ้าที่ทอไม่กี่ปีแล้ว ผืนที่ยาทอเองตั้งแต่ยังเป็นเด็กนั่น ขายไปเมื่อ ๑๐ กว่าปีแล้ว เขามาซื้อ เขาบอกรว่าจะเอาไปเก็บ และบอกว่า มันเก่าแล้ว ย่าเองก็ไม่ได้ใช้ เพราะคนมันไม่งามเหมือนจีนแล้ว ก็เลยขายไป ผืนละ ๕๐ บาท น่าจะได้... (นางปิ่นสุกสา : สัมภาษณ์, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒)

...ย่ำคิดไปก็เสียใจ ว่าไม่น่าขาย ก็เพราะความไม่รู้ เขามาบอกว่าจีนมันเก่าแล้วนุงก็ไม่เหมาะ สีก็ซีด ย่าไม่รู้ หลงเชื่อขายเขาไปนานแล้ว ยังนั่งนึกเสียดายอยู่ว่าไม่น่าขายเลย เพราะกว่าจะเก็บแต่ละดอกแต่ละตาได้นั้นยากแสนยาก สารพัดที่แม่ของย่าจะบ่นจะว่า คิดถึงผ้าแล้วก็คิดถึงแม่

กิจกรรมที่ ๕

ประชุมทีมวิจัยเพื่อหาแนวทางในการเก็บ และรวบรวมข้อมูล เพื่อจัดทำแผนที่ตำแหน่งของ
ผ้าชิ้นโบราณที่ทอเองหรือที่ได้รับมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษของชุมชน และจัดทำบัญชี
ทะเบียนผ้าชิ้นโบราณในชุมชน

วัตถุประสงค์งานวิจัย

- ๑) เพื่อหาแนวทางในการเก็บ และรวบรวมข้อมูล และจัดทำแผนที่ตำแหน่งของ
ผ้าชิ้นโบราณที่ทอเองหรือที่ได้รับมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษของชุมชน
และขึ้นทะเบียนผ้าชิ้นดินจกโบราณในชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย

- ๑) ทีมวิจัย และเจ้าของผ้าชิ้นโบราณในชุมชน

ตัวชี้วัด

- ๑) ได้แนวทางในการเก็บรวบรวม และแผนที่ตำแหน่งของผ้าชิ้นโบราณที่ทอเอง
หรือที่ได้รับมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษของชุมชน
- ๒) ผ้าชิ้นดินจกโบราณของชุมชนได้รับการขึ้นทะเบียน

เครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้

- ๑) แบบบันทึกข้อมูลผ้าชิ้นดินจกโบราณของชุมชน
- ๒) ปากกา
- ๓) เครื่องบันทึกเสียง
- ๔) กล้องถ่ายรูป

รูป ๕.๑ แสดงการเก็บ และรวบรวมข้อมูลเพื่อจัดทำแผนที่แสดงเส้นทางศึกษาผ้าชิ้นดินจก
โบราณชุมชน

โดยได้มีการวางแผนร่วมกันในการจัดทำแผนที่เส้นทางศึกษาผ้าชิ้นดินจกโบราณของ
ชุมชน และทะเบียนผ้าชิ้นดินจกโบราณของชุมชน โดยร่วมกันวาดแผนที่เส้นทางลงในกระดาษ

บริบูรณ์ก่อนหลังจากนั้นก็ลงตำแหน่งผ้าชิ้นดินจกที่พบร่วมกัน พร้อมนำข้อมูลแผนที่ผ้าชิ้นที่ได้ให้กับชุมชนร่วมกันตรวจสอบความถูกต้อง ส่วนข้อมูลที่ได้จากการเก็บเกี่ยวกับผ้าชิ้นดินจกโบราณของชุมชนนั้น ในขั้นตอนนี้ทางทีมวิจัยได้ปรึกษากันเพื่อร่วมกันทำเป็นบัญชีทะเบียนผ้าชิ้นดินจกโบราณของชุมชน และนอกจากนี้ ทางทีมวิจัยได้รับข้อเสนอจากกลุ่มเยาวชนในชุมชนที่ออกแนวคิดในการจัดทำฐานข้อมูลผ้าชิ้นดินจกโบราณของชุมชนลงในระบบของคอมพิวเตอร์เพื่อการจัดทำเว็บไซต์ต่อไป ในกิจกรรมนี้ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลฝ่ายหลวงในการจัดทำป้ายแผนที่เส้นทางศึกษาผ้าชิ้นดินจกโบราณของชุมชน เป็นเงิน ๑,๐๐๐ บาท จากการประสานงานความร่วมมือของทีมงานวิจัยที่เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลฝ่ายหลวง โดยกำหนดให้มีการจัดทำป้ายเส้นทางฯ ทั้งหมด ๔ ป้ายด้วยกัน ซึ่งนำไปติดตั้งไว้ตามจุดสำคัญๆ ในหมู่บ้าน เช่น หน้าวัดทองลับแล หน้าทำการก้านตำบลฝ่ายหลวง (อยู่ในเขตท้องที่ หมู่ ๗) อนุสาวรีย์เจ้าฟ้าฮ่ามกุมาร เป็นต้น พร้อมได้มีการกำหนดพิธีวันเปิดป้ายพร้อมกับการเปิดนิทรรศการของทีมวิจัย

ในกิจกรรมนี้ นอกจากทีมงานวิจัยจะได้ทำการประชุมเพื่อวางแผนการดำเนินงานแล้วนั้น ยังได้รับความร่วมมือจากเยาวชนจำนวน ๓ คน ในชุมชนเข้าร่วมวางแผนการทำงานด้วย จากการสอบถามว่าเพราะเหตุใดถึงอยากมาช่วยงาน เยาวชนเหล่านี้บอกว่าเห็นทีมงานทำงานแล้ว รู้สึกสนุก รวมทั้งเกิดเห็นคุณค่าในผ้าชิ้นดินจกของชุมชนด้วย ซึ่งสร้างความประทับใจให้กับทีมงานเป็นอย่างมากที่มีเยาวชนได้เสียสละเวลาของตนเอง เข้าร่วมร่วมในกิจกรรม ดังนั้นทางทีมงานจึงชวนให้เข้าร่วมเป็นทีมงานวิจัยด้วยกัน โดยเข้าร่วมเขียนแผนที่เส้นทางศึกษาผ้าชิ้นดินจกโบราณของชุมชน พร้อมทั้งทีมงานวิจัยได้รับการสนับสนุนจากทางองค์การบริหารส่วนตำบลฝ่ายหลวงในการร่วมสนับสนุนสมทบเงินงบประมาณค่าใช้จ่ายในการจัดทำป้ายแผนที่เส้นทางการศึกษาผ้าชิ้นดินจกโบราณของชุมชนอีกด้วย ซึ่งมีความคิดเห็นจากกลุ่มเยาวชน ว่า

...น้องสนใจงานที่พวกพี่ทำ ขอน้องทำด้วยได้ไหม ก็เห็นมาตั้งนาน แต่ก็ไม่รู้จักเลย ให้น้องช่วยอย่างอื่นก็ได้เอาเท่าที่จะช่วยได้... (นางสาวปรารธนา แยมศรี : สัมภาษณ์, ๑๘ มีนาคม ๒๕๕๒)

...น้องอยู่บ้านเฉยๆ แต่ก่อนตอนเรียนปริญญาตรี น้องก็เคยช่วยอาจารย์ที่ราชภัฏเขาทำ แต่เขาทำแค่ตำนานเจ้าฟ้าฮ่ามเขาไม่ได้ให้ชาวบ้านช่วยงานแบบนี้หรอก น้องเห็นว่ามันคงสนุกดีกับ ทั้งช่วยชุมชนบ้านเราด้วย... (นางสาวเน่งน้อย คำสุก : สัมภาษณ์, ๑๘ มีนาคม ๒๕๕๒)

และจากกิจกรรมนี้ ได้มีการจัดทำแผนที่แสดงเส้นทางศึกษาผ้าชิ้นดินจกโบราณชุมชนบ้านทองลับแล ตำบลฝ่ายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ขึ้น มีรายละเอียด ดังรูป

กิจกรรมที่ ๖

กิจกรรมประกวดผ้าขึ้นดินจก และจัดการประกวดการแต่งกายเชิงวัฒนธรรมของผู้สูงอายุ และเยาวชนในชุมชน

วัตถุประสงค์งานวิจัย

- ๑) เพื่อเก็บรวบรวมประวัติผ้าขึ้นแต่ละพื้นที่เป็นประโยชน์ รวมทั้งเพื่อเก็บภาพถ่าย ลวดลายต่างๆ ของผ้าขึ้น และสร้างความภูมิใจให้กับเจ้าของผ้าขึ้น

กลุ่มเป้าหมาย

- ๑) ชาวบ้านเจ้าของผ้าขึ้น และ กรรมการตัดสินได้แก่ ปราชญ์ ชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ ทีมวิจัย

ตัวชี้วัด

- ๑) ประวัติผ้าขึ้นแต่ละพื้นที่ รวมทั้งภาพถ่ายลวดลายต่างๆ ของผ้าขึ้น และความภูมิใจของเจ้าของ

เครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้

- ๑) แบบบันทึกข้อมูลผ้าขึ้นดินจกโบราณของชุมชน
- ๒) กระดาษปรู๊ฟ
- ๓) ปากกา
- ๔) เงินรางวัลการประกวด
- ๕) เกียรติบัตร
- ๖) วัสดุตกแต่งสถานที่
- ๗) เครื่องบันทึกเสียง
- ๘) กล้องถ่ายรูป

รูป ๕.๕ แสดงกิจกรรมการประกวดผ้าขึ้นดินจก

ในกิจกรรมนี้จัดขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมประวัติผ้าชิ้นแต่ละผืนที่เป็นประโยชน์ รวมทั้งเพื่อเก็บภาพถ่ายลวดลายต่างๆ ของผ้าชิ้น และสร้างความภูมิใจให้กับเจ้าของผ้าชิ้น โดยในกิจกรรมนี้ทำให้ได้ข้อมูลของประวัติผ้าชิ้นแต่ละผืน รวมทั้งภาพถ่ายลวดลายต่างๆ ของผ้าชิ้น และสร้างความภูมิใจของเจ้าของเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันและต่อลมหายใจให้กับผ้าชิ้นดินจกโบราณแต่ละผืนเนื่องจากเจ้าของจะได้รักผ้าแต่ละผืนมากขึ้น จนเกิดความหวงแหน และจะไม่ขายผ้าให้กับกลุ่มพ่อค้าโดยเด็ดขาด ในกิจกรรมนี้ได้มีการจัดกิจกรรมที่ศาลาอบรมธรรมวัดทองลับแลมีการประกาศประชาสัมพันธ์ทั้งเสียงตามสายของวัด ใบปลิว จนทำให้มีผู้ที่สนใจส่งผ้าเข้าประกวดเป็นจำนวนมาก ซึ่งผ้าแต่ละผืนที่ถูกส่งเข้าประกวดก็มีความสวยงามมากทุกผืน ทั้งนี้ทางทีมวิจัยก็ได้มีการกำหนดหน้าที่ของสมาชิกในทีม ตั้งแต่การจัดสถานที่ การเตรียมเอกสาร การประชาสัมพันธ์ การเชิญกรรมการตัดสิน การเก็บข้อมูลการจดบันทึก การลงทะเบียนต่างๆ จนทำให้งานออกมาเป็นผลที่น่าพอใจ โดยในกิจกรรมนี้ทำให้สามารถรวบรวมข้อมูลของผ้าชิ้นแต่ละผืนได้มากขึ้น จึงทำให้สามารถทำทะเบียนผ้าชิ้นดินจกโบราณของชุมชนได้

ในรายกิจกรรมนี้ เป็นไปด้วยความสนุกสนาน กล่าวคือ ชุมชนให้ความสนใจเป็นอย่างมาก มีการนำเอาผ้าชิ้นดินจกซึ่งเป็นสมบัติของตนเองที่ได้รับตกทอดมารวมทั้งทอเอง มาร่วมกิจกรรมการประกวดผ้าชิ้นดินจก โดยในช่วงแรกมีการแจ้งความต้องการเข้าร่วมการประกวดในใบสมัครการประกวดจำนวน ๒๐ ผืน แต่เมื่อถึงวันที่มีการประกวดจริงกลับมีผู้นำผ้าเข้ามาประกวดเพิ่มขึ้นเป็น ๓๗ ผืน รวมทั้ง กลับมาแต่งกายด้วยผ้าชิ้นของท้องถิ่นทั้งชิ้นดินจก และชิ้นชนิดอื่นๆ ของลับแลอีกมาก พร้อมด้วยการนำเสนอข้อมูลเรื่องราวตัวภูมิปัญญาจากผ้าชิ้นดินจก อันได้แก่ ค่านิยม ความเชื่อ ที่มาของลายผ้าต่างๆ อย่างสนุกสนาน จนเป็นที่วิจารณ์กันไปถึงตำบลอื่นๆ เพื่อที่จะนำมาผ้ามาร่วมกิจกรรมด้วย โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เสนอความคิดเห็น ว่า

...เอาผ้ามาประกวดกะเขา ไม่ใช่อะไรหรอก จะได้รู้มาเห็นว่าชิ้นของเขากับของเราเป็นอย่างไรบ้าง แต่ถ้าได้รางวัลด้วยก็ดี... (นางคำ
ก้อนคำ : สัมภาษณ์, ๑๓ เมษายน ๒๕๕๒)

...อาเอาชิ้นของอาที่ทอเองมาประกวด อายุก็สามสิบกว่าปีละ ผืนนี้ใช้ฝ้ายกับไหม ลายหงส์ใหญ่ เขามาถามซื้อบ่อยมาก แต่อาไม่ขายจะเก็บไว้ให้ลูกสาว พอมีงานประกวดก็เอามาร่วมกับเขา ได้ไม่ไ้รางวัลยังไ้ก็ไ้ไม่เป็นไร ถือว่ามาช่วยกันฟื้นฟูของดีของงามบ้านเรา อย่างน้อยเจ้าของผ้าก็ภูมิใจ อย่างอา อาก็ภูมิใจ เพราะชิ้นของใคร ใครก็รักใครก็หวง เพราะเขาทำเอง ไม่ได้ซื้อไ้หา คนที่เขาไ้รางวัลก็ดีใจกับเขาด้วยของเขาดีจริง เก่าจริง เก็บดีจริง ก็เป็นตัวอย่างไ้กับเราต่อไปว่าจะเก็บ

ผ้าของเราไว้ยังง... (นางนอม สุกสา : สัมภาษณ์, ๑๓ เมษายน ๒๕๕๒)

...ก็ตั้งใจที่ขึ้นป่าได้ที่หนึ่ง เพราะขึ้นผืนนี้เป็นขึ้นของแม่ อายุมากที่สุด แล้วตอนนี้ในหมู่บ้าน มีประกวดแบบนี้ก็ดี เราจะได้รู้ว่าใครมีอะไรยังง บ้าง อย่างน้อยก็รู้แล้วว่าของเราเก็บไว้ดีกว่าคนอื่น งามกว่าคนอื่น ยิ่งจะต้องเก็บให้ดี ภูมิใจมาก ยิ่งรักยิ่งหวง ... (นางปวน พรหมตา : สัมภาษณ์, ๑๓ เมษายน ๒๕๕๒)

กิจกรรมที่ ๗

ทีมวิจัยออกสำรวจและเก็บข้อมูลภาคสนามเชิงลึกจากผู้สูงอายุ/ผู้อาวุโส ที่ไม่สามารถมาร่วมเวทีชุมชนได้ ในชุมชนหมู่ที่ ๗ และหมู่ที่ ๑๐ บ้านท้องลับแล รวมถึงชุมชนใกล้เคียงที่มีผู้สูงอายุ/ผู้อาวุโสที่มีความรู้ในภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจก

วัตถุประสงค์งานวิจัย

- ๑) เพื่อรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลด้านทัศนคติ ความเชื่อ และกระบวนการคิดสร้างลวดลายจากรูปสัญลักษณ์ที่ปรากฏในผ้าขึ้นดินจก รวบรวมตำนาน เรื่องเล่า และวรรณกรรมมุขปาถะที่เกี่ยวกับผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เชิงลึกจากผู้สูงอายุ/ผู้อาวุโส ที่ไม่สามารถมาร่วมเวทีชุมชนได้

กลุ่มเป้าหมาย

- ๑) ผู้สูงอายุ/ผู้อาวุโส ที่ไม่สามารถมาร่วมเวทีชุมชนได้ ใน ๒ หมู่บ้าน

ตัวชี้วัด

- ๑) ได้รวบรวมและจัดเก็บข้อมูลด้านทัศนคติ ความเชื่อ และกระบวนการคิดสร้างลวดลายจากรูปสัญลักษณ์ที่ปรากฏในผ้าขึ้นดินจก รวบรวมตำนาน เรื่องเล่า และวรรณกรรมมุขปาถะที่เกี่ยวกับผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เชิงลึกจากผู้สูงอายุ/ผู้อาวุโส ที่ไม่สามารถมาร่วมเวทีชุมชนได้

เครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้

- ๑) แบบบันทึกข้อมูลผ้าขึ้นดินจกโบราณของชุมชน
- ๒) กระดาษ เอ ๔
- ๓) ปากกา
- ๔) เครื่องบันทึกเสียง

๕) กล้องถ่ายรูป

รูป ๕.๑๐ แสดงกิจกรรมการเก็บข้อมูลภาคสนามเชิงลึกจากผู้สูงอายุ/ผู้อาวุโส
ที่ไม่สามารถมาร่วมเวทีชุมชนได้

ในกิจกรรมนี้ ทางทีมวิจัยได้ออกสำรวจไปตามบ้านในชุมชนแบบเชิงลึกเพื่อเก็บข้อมูล แต่เนื่องจากในพื้นที่ของงานวิจัยมีกลุ่มผู้สูงอายุเหลืออยู่น้อยมากจากการสำรวจทั้งหมู่บ้าน ดังนั้นเพื่อความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูล จึงต้องมีการออกไปเจาะกลุ่มผู้สูงอายุในเขตพื้นที่ใกล้เคียงด้วยไม่ว่าจะเป็นหมู่ที่ ๑ บ้านเชียงแสน หมู่ที่ ๕ บ้านวัดป่า หมู่ที่ ๓ บ้านนารี จนสามารถรวบรวมข้อมูลในส่วนของภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกได้

ในรายกิจกรรมนี้ ทีมวิจัยได้ออกสำรวจข้อมูลเชิงลึก กับผู้สูงอายุที่ไม่สามารถมาร่วมกิจกรรมกับชุมชนได้ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากคนกลุ่มนี้เป็นอย่างดี และนอกเหนือจากข้อมูลในเรื่องของภูมิปัญญาจากผ้าขึ้นดินจกแล้ว ทีมวิจัย ยังได้ทราบข้อมูลที่กลุ่มผู้สูงอายุได้เล่าถึงภาพของเมืองลับแลในอดีต วิถีชีวิต อาหารการกิน การทำการเกษตร การแต่งกาย การละเล่น นาฏศิลป์ จนถึงขันยอมลุกขึ้นมาแสดงท่าฟ้อนในอดีตให้กับทางทีมวิจัยได้ดู ทั้งๆ ที่ผู้สูงอายุคนนั้นมีสุขภาพที่ไม่ดี เดินไปไหนมาไหนไม่สะดวก ซึ่งภาพในอดีตที่กลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้นั้น ก็ถูกนำเสนอออกผ่านการสัมภาษณ์ ได้ใจความว่า

...โอ้ยของเก่าเมื่อนานมาแล้ว มันคิมันงามนะ อย่างขึ้นดินจกเขาก็จะใส่เฉพาะงาน ไม่ใช่เอามาใส่ไปเรื่อยเขาถือว่าเป็นพญาขึ้นใส่ไปเรื่อยไม่ได้ อย่างย่าเห็นในโทรทัศน์บางบ้านเขาเอามาใส่ไปเรื่อยก็เสียค่ายแทนแล้วอย่างแต่ก่อนเขาจะแต่งจะหยั่งกันงามขนาด มีงานบุญงานมงคลก็มาช่วยกัน นุ่งเสื้อชีว นะ สมัยนี้ไม่มีแล้ว ทัดดอกเอื้องงามจริงๆ เขาจะพากันฟ้อนจากบ้านได้ย้ายไปบ้านเหนือ พวกหมู่ข้างซอกก็จะฟ้อนจะซอกัน...
(นางปิ่น สุกสา : สัมภาษณ์, ๒๐ เมษายน ๒๕๕๒)

...ก็ย่าของน้องนั่นแหละ ช่างซอ ย่าปาไป แต่ก่อนเขาไปซอที่บ้านทั่ว
เมืองหนุ่มผู้ชายติดกันมาก ย่าเองก็เป็นเด็กฝึกชอกกับเขา ก็ตามเขาไปนั่งเฝ้า
เขา หาบของให้เขา แต่ก็ได้ไม่ได้นะ เพราะปัญหาเราไม่ดี เขาก็จะนั่งขึ้นดิน
จก ถ้าเป็นสมัยสาว ๆ นะ กับเสื้อชีว เข้าเือก ๆ รัศเข็มขัด ใส่จอนหู ทัด
ดอกไม้ บางทีก็เอาดอกกระดังงา บางทีก็ดอกหางนกยูง ใส่น้ำมันผม มัน
วาว เวลาฟ้อนเขาก็จะนั่งก่องเก้ายะ แล้วก็เอามือฟ้อนเป็นท่า ๆ ในมือก็เอา
ดอกไม้ให้เนียบ ไว้ตรงหว่างนึ่ง งามมาก ยังจำได้ดี... (นางคำ สุกหา :
สัมภาษณ์, ๒๐ เมษายน ๒๕๕๒)

...แต่ก่อนขึ้นแต่ละอย่างเขามีวิธีการนุ่งการใส่ ไม่เหมือนกัน บางคน
ชอบค้าชอบขายก็ต้องใส่อีกอย่าง แล้วแต่ แต่กว่าจะทอได้ก็ไม่ใช่ง่าย ๆ
ไม่เหมือนสมัยนี้ ชีรุดไปซื้อเอามาจากหมู่บ้านได้ แถวบ้านคุ่ม บ้านหนอง
บ้านนาทะเล แต่ขึ้นบ้านหมู่บ้านนี้ก็ไม่งามเหมือนบ้านเรา ดอกอะไรก็ไม่รู้
สมัยก่อนเขาทำเอง อย่างย่า ก็ทำได้แค่ ๓ ผืน ก็โดนหลอกซื้อไปหมดแล้ว
น่าเสียดาย... (นางป้าน เหล็กมูล : สัมภาษณ์, ๒๐ เมษายน ๒๕๕๒)

กิจกรรมที่ ๘

กิจกรรมเวทีแสดงความคิดเห็น ถัดสรร และตรวจสอบข้อมูลของลายผ้าขึ้นดินจกของคน
ในชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่อง คติความเชื่อ และค่านิยม รวมทั้งเรื่องเล่า ตำนาน หรือวรรณกรรม
มุขปาฐะที่เกี่ยวกับผ้าขึ้นดินจก ต่างๆ

วัตถุประสงค์งานวิจัย

- ๑) เพื่อให้ชุมชนได้ร่วมกันรวบรวมข้อมูลเรื่อง คติความเชื่อ และค่านิยม รวมทั้ง
เรื่องเล่า ตำนาน หรือวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวกับผ้าขึ้นดินจก ต่างๆ

กลุ่มเป้าหมาย

- ๑) กลุ่มคนในชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน ปราชญ์ชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ

ตัวชี้วัด

- ๑) บทสรุปข้อมูลความรู้ทัศนคติ ความเชื่อ และกระบวนการคิดสร้างลวดลายจาก
รูปสัญลักษณ์ที่ปรากฏในผ้าขึ้นดินจก
- ๒) บทสรุปของ ตำนาน เรื่องเล่า และวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวกับผ้าขึ้นดินจก
ของชุมชนบ้านท้องถื่น

เครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้

- ๑) กระดาษบรรณ

๒) กระดาษ เอ ๔

๓) ปากกาเคมี

๔) เครื่องบันทึกเสียง

๕) กล้องถ่ายรูป

รูป ๕.๑๑ แสดงกิจกรรมเวทีแสดงความคิดเห็น คัดสรร และตรวจสอบข้อมูลของลายผ้าชั้นดินจก

ซึ่งในกิจกรรมนี้ได้มีการตรวจทานข้อมูลจากทั้งผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน อันได้แก่ ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลฝายหลวง เจ้าอาวาสวัดทองลับแล กำนันตำบลฝายหลวง และกลุ่มชาวบ้านที่เคยทอผ้าชั้นดินจกได้มีการสืบที่มา ความเชื่อของลายผ้า ค่านิยมของผ้า และวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวข้องจนได้บทสรุป ซึ่งทางทีมวิจัยก็ได้ทำการจดบันทึกข้อมูลดังกล่าวสำหรับการวิเคราะห์ในขั้นต่อไป

ในรายกิจกรรมนี้ ได้มีการจัดเวทีเสวนาขึ้นอีกครั้งก็ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนเป็นอย่างดีที่มาร่วมกันตรวจสอบข้อมูลเรื่อง คติความเชื่อ และค่านิยม รวมทั้งเรื่องเล่า ตำนาน หรือวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวกับผ้าชั้นดินจกต่างๆ พร้อมกันนี้ทางเจ้าอาวาสวัดทองลับแลก็ได้นำเอาหนังสือธรรมบาลานที่กล่าวถึงการแต่งกายของนางอมิตตาตวัตรในชาดกเรื่องพระเวสสันดร ที่มีกล่าวถึงการนุ่งผ้าชั้นต่างๆ รวมทั้งผ้าชั้นดินจกมาร่วมในเวทีแสดงความคิดเห็น คัดสรร และตรวจสอบข้อมูลด้วย ดังตัวอย่างบทสัมภาษณ์ความว่า

...ดีเหมือนกัน มาช่วยกันบอกข้อมูลมันจะได้เก็บรวบรวมเป็นหมู่
เป็นหมวด คนรุ่นต่อไปจะได้รู้ได้เห็น... (นางแดง คำสุก : สัมภาษณ์, ๒๘
เมษายน ๒๕๕๒)

...หมู่เรามาช่วยกันหน่อย จะได้ข้อมูลที่เ็นของบ้านเราจริงๆ อย่าง
น้อยหมู่ถูกหมู่หลานก็จะได้สืบทอด ไม่สืบทอด สืบอย่างอื่นก็ยังมี... (นาง
นัน ศรีเมืองสุข : สัมภาษณ์, ๒๘ เมษายน ๒๕๕๒)

...ลายผ้าแต่ละลายมันยากเหมือนกันทั้งนั้นแต่จะหายากที่สุดก็ต้อง
ค่อยๆ ดูค่อยๆ ว่า คนนั้นว่าไปอย่าง คนนี้ว่าไปอย่าง วันนี้นำว่ากันก็ดี
แล้วจะได้เป็นอย่างเดียวกันเสียที่... (นางจันทร์ บัวคำ: สัมภาษณ์, ๒๘
เมษายน ๒๕๕๒)

กิจกรรมที่ ๕

ทีมวิจัยวิเคราะห์ข้อมูลความรู้ คติความเชื่อ ค่านิยม จากรูปสัญลักษณ์ที่ปรากฏในผ้าชิ้น
ดินจก รวบรวมตำนาน เรื่องเล่า ที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะเกี่ยวกับผ้าชิ้นดินจกของชุมชนบ้านท้อง
ลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

วัตถุประสงค์งานวิจัย

- ๑) เพื่อรวบรวม จัดระเบียบ ข้อมูลความรู้ คติความเชื่อ ค่านิยม ในสัญลักษณ์ที่
ปรากฏในผ้าชิ้นดินจก ในตำนาน เรื่องเล่า ที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะเกี่ยวกับ
ผ้าชิ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัด
อุตรดิตถ์ ให้เป็นระบบ

กลุ่มเป้าหมาย

- ๑) ทีมวิจัย

ตัวชี้วัด

- ๑) ข้อมูลความรู้ คติความเชื่อ ค่านิยม ในสัญลักษณ์ที่ปรากฏในผ้าชิ้นดินจกใน
ตำนาน เรื่องเล่าที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะเกี่ยวกับผ้าชิ้นดินจกของชุมชนบ้าน
ท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ที่เป็นระบบ

เครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้

- ๑) กระดาษบรูฟ และ กระดาษ เอ ๔
- ๒) ปากกาเคมี
- ๓) กล้องถ่ายรูป

รูป ๕.๑๒ แสดงกิจกรรมการวิเคราะห์ข้อมูลความรู้ คติความเชื่อ ค่านิยม จากผ้าชิ้นดินจก

ซึ่งทีมวิจัยได้ทำการวิเคราะห์พร้อมกับขอคำปรึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิ และกลุ่มแม่บ้านที่เคยทอผ้าในกรณีที่มีข้อสงสัยจนสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกได้

ในรายการกิจกรรมนี้ทางทีมวิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากชุมชน คือ มีคนในชุมชนเข้าร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลอีกด้วย กล่าวคือ มีกลุ่มแม่บ้านได้มาเสนอตัวร่วมในการช่วยวิเคราะห์ข้อมูลพร้อมเป็นสื่อกลางและตัวช่วยสำคัญในกรณีที่ทางทีมวิจัยหาคำอธิบายไม่ได้จากตัวงาน กลุ่มแม่บ้านนี้ก็จะเป็นผู้นำข้อสงสัยนั้นไปถามผู้สูงอายุในชุมชนให้อีกครั้ง จึงทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ยกตัวอย่างบทสัมภาษณ์ได้ว่า

...ไม่ใช่ปัญหาหรอก อันไหนที่ไม่รู้เราก็เอาไปถามคนแก่คนรู้ก็ได้
เดี๋ยวเอาไปถามให้เอง ไม่เป็นไรหรอก ... (นางนง คำสุก : สัมภาษณ์,
๑๒ พฤษภาคม ๒๕๕๒)

...วันนั้นย่าป่านเขาบอกว่าลายแต่ละลายมีช่องใช้งานของมัน อย่าง
ดอกหงส์ใหญ่ก็นุ่งแล้วเชื่อว่าคนจะรักคนหลง แต่จะจริงไหม เราก็สรุป
ไว้ก่อนแล้วเอาไปถามคนเฒ่าบ้านอื่นบ้างก็จะดี... (นางเล็ก ไสแจ่ม :
สัมภาษณ์, ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๕๒)

กิจกรรมที่ ๑๐

จัดนิทรรศการให้ความรู้ โดยการแสดงข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนและข้อมูลเรื่อง คติความเชื่อ และค่านิยม รวมทั้งเรื่องเล่า ตำนาน ที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะเกี่ยวกับผ้าขึ้นดินจกที่ได้จากการศึกษารวบรวม

วัตถุประสงค์งานวิจัย

- ๑) เพื่อให้ความรู้ ข้อมูลประวัติ ชาติ ศาสตร์ชุมชน และข้อมูลเรื่อง คติความเชื่อ และค่านิยม รวมทั้งเรื่องเล่า ตำนาน ที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ เกี่ยวกับผ้าขึ้นดินจกที่ได้จากการศึกษารวบรวมในขั้นต้น คืนให้กับชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย

- ๑) ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปราชญ์ชุมชน คนในชุมชน ทีมวิจัย

ตัวชี้วัด

- ๑) ชุมชนได้รับความรู้ และความเข้าใจในข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน และข้อมูลเรื่อง คติความเชื่อ และค่านิยม รวมทั้งเรื่องเล่า ตำนาน ที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ เกี่ยวกับผ้าขึ้นดินจกที่ได้จากการศึกษารวบรวม

เครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้

- ๑) กระดาษบรูฟ

- ๒) กระดาษ เอ ๔
- ๓) ปากกาเคมี
- ๔) ไม้ไผ่
- ๕) ตะปู
- ๖) วัสดุตกแต่งสถานที่
- ๗) เลื่อย
- ๘) กล้องถ่ายรูป

รูป ๕.๑๓ แสดงกิจกรรมการจัดนิทรรศการให้ความรู้

จากกิจกรรมนี้ ทางทีมวิจัยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากทางชุมชน ในการเข้าร่วมในการเตรียมงานจัดสถานที่ ตกแต่งนิทรรศการ ร่วมกิจกรรมการเปิด และเยี่ยมชมนิทรรศการไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการจักสานข้าวไร่ชาวนาที่มรดกแต่งงาน ข้าวของเครื่องใช้ในอดีต ทั้ง กี่ทอดผ้า กระบุง ตะกร้า ฟูกหมอน ที่นอนผ้าห่ม หรือแม้แต่ตัวเอกสารในการจัดนิทรรศการ รวมทั้งเด็กๆ เยาวชนก็สนใจช่วยตัดกระดาษตกแต่งใบไม้ ดอกไม้ พร้อมทั้งเสนอตัวในการร่วมแสดงการฟ้อนสาวไหม เพื่อแสดงในช่วงเปิดนิทรรศการ โดยได้รับเกียรติจากรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายหลวง ปฏิบัติหน้าที่รักษาการแทนนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายหลวงมาเป็นประธานในพิธีเปิดนิทรรศการ ซึ่งได้รับความสนใจของชุมชนเป็นอย่างมาก ชาวบ้านหลายคนบอกว่า อยากให้

นิทรรศการนี้จัดแสดงไว้แบบถาวรเพราะมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ท้องถิ่น และเยาวชนรุ่นหลัง ในด้านของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นับวันจะหายไปจากชุมชนเรื่อยๆ บางคนก็อยากได้ตัวข้อมูลด้านเอกสารที่สรุปข้อมูลเกี่ยวกับตำนานท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญาในผ้าชิ้นดินจกเพื่อเก็บไว้เป็นสมบัติส่วนตัว เพื่อให้ลูกให้หลานต่อไป

ในรายการกิจกรรมนี้ ทางทีมวิจัยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากทางชุมชนในการเข้าร่วมและเตรียมงาน จัดสถานที่ ตกแตงนิทรรศการ ร่วมกิจกรรมการเปิด และเยี่ยมชมนิทรรศการไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการจักสานข้าวหวดที่มรดกแต่งงาน ข้าวของเครื่องใช้ในอดีต ทั้ง กี่ทอดผ้า กระบุงตระกร้า พุทหมอน ที่นอนผ้าห่ม หรือแม้แต่ตัวเอกสารในการจัดนิทรรศการ รวมทั้งเด็กๆ เยาวชนก็สนใจช่วยคัดกระดาษตกแต่งใบไม้ ดอกไม้ พร้อมทั้งเสนอตัวในการร่วมแสดงการฟ้อนรำ สาวไหมเพื่อแสดงในช่วงเปิดนิทรรศการโดยได้รับเกียรติจากรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายหลวงปฏิบัติหน้าที่รักษาการแทนนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายหลวงมาเป็นประธานในพิธีเปิดนิทรรศการ ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของชุมชนเป็นอย่างมาก ชาวบ้านหลายคนบอกว่า อยากให้นิทรรศการนี้จัดแสดงไว้แบบถาวรเพราะมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ท้องถิ่น และเยาวชน รุ่นหลัง ในด้านของวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่นับวัน จะหายไปจากชุมชนเรื่อยๆ บางคนก็บอกว่าอยากได้ตัวข้อมูลด้านเอกสารที่สรุปข้อมูลเกี่ยวกับตำนานท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญาในผ้าชิ้นดินจกของชาวไท-ยวนลับแล เพื่อเก็บไว้เป็นสมบัติส่วนรวม เพื่อให้ลูกให้หลานต่อไปซึ่งจากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบข้อมูล ความรู้สึก การรับรู้ของชุมชนได้ ดังนี้

...น่าเสียดายนะ ที่งานนี้จัดไว้ไม่กี่วัน น่าจะมีหลายๆ วัน เด็กน้อยมันจะได้มาดู แต่ดูแล้วยังงมยังชอบ เอารวมไว้แบบนี้ก็เพลินตาดี แต่น่าจะรวบรวมไว้ที่วัดก็ได้นะ ทำเป็นพิพิธภัณฑ์ก็คงจะดี... (นางปิ่น สุกสา : สัมภาษณ์, ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๒)

...ช่างเพื่อนก็งาม ละอ่อนบ้านเราหลายๆ คนน่าจะมานูนะ ไหนจะความรู้ที่เขาจะมาให้อีก แต่งานนี้ ป้าก็เอาชิ้นป้ามาสอนนะ วางอยู่บนโต๊ะนั่น ดีแล้ว จะได้รวมกันมาดูมารู้... (นางแดง คำสุก : สัมภาษณ์, ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๒)

..พู่นี่เขาว่าเด็กนักเรียน โรงเรียนวัดท้องลับแล จะมานูนะ ครูเขาจะพามาดู ดีเหมือนกัน เด็กมันจะได้รู้ได้เห็น ว่าคนสมัยแต่ก่อน มีของดีงามมากขนาดไหน...(นางนัน ศรีเมืองสุข : สัมภาษณ์, ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๒)

กิจกรรมที่ ๑๑

ทีมวิจัยและตัวแทนชุมชน ศึกษาดูงานนอกสถานที่ เรื่องผ้าขึ้นดินจกแม่แจ่ม รวมทั้งวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชาวไทย-ยวน ในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านท้อถั่วแล

วัตถุประสงค์งานวิจัย

- ๑) เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาดูงานมาประยุกต์ใช้ในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านท้อถั่วแล

กลุ่มเป้าหมาย

- ๑) ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปราชญ์ชุมชน คนในชุมชน ทีมวิจัย อาจารย์ที่ปรึกษา

ตัวชี้วัด

- ๑) นักวิจัยและตัวแทนชุมชนมีความรู้ และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจนจากชุมชนต้นแบบ

เครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้

- ๑) กระดาษบรูฟ
- ๒) กระดาษ เอ ๔
- ๓) ปากกาเคมี
- ๔) ยานพาหนะ
- ๕) กล้องถ่ายรูป

รูป ๕.๑๔ แสดงกิจกรรมการทำศนศึกษาดูงานนอกสถานที่

ในรายกิจกรรมนี้ ทางทีมวิจัยได้นำตัวแทนชุมชนที่สนใจโดยเฉพาะกลุ่มผู้รู้ หรือปราชญ์ชุมชน ไปเยี่ยมชมศึกษาดูงานการฟื้นฟูวัฒนธรรมของชุมชนไทย-ยวน ของอำเภอแม่แจ่ม จังหวัด

เชียงใหม่ ได้เข้าฟังการบรรยาย จากแม่ครูฝอยทอง สมวธา หัวหน้าทีมวิจัยโครงการศึกษาการมีส่วนร่วมในการศึกษาประวัติศาสตร์แม่แจ่ม ๑๐๐ ปี จากเมืองแจ่มสู่แม่แจ่ม ประเด็นประวัติศาสตร์ผ้าตีนจก - ผ้าทอแม่แจ่ม ระยะที่ ๒ จากนั้นมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่าง ๒ โครงการ ทั้งสภาพบริบทของชุมชน ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจน ได้ให้กำลังใจในการทำงานเพื่อชุมชน ร่วมกัน จากนั้นได้เข้าไปศึกษาดูงาน ต่อ ที่ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านของ อำเภอแม่แจ่ม รวมทั้ง รับฟังการบรรยายสรุป และแนวคิดการพัฒนาและฟื้นฟูวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน โดย วิทยากรจากโสมเขียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา และเข้าชมหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ ในตอนเย็นได้มีการจัดเวทีระดมความคิดจากการศึกษาดูงานเพื่อนำผลการดูงานกลับไปนำเสนอให้กับชุมชนได้รับทราบรายละเอียดซึ่งทำให้ชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ข้อมูลที่ต้องการชัดเจนจากชุมชนต้นแบบ

และจากการที่ชุมชนได้มีโอกาสในการศึกษาเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้อื่น ทำให้ชุมชนเกิดความตระหนัก และจิตสำนึกในการร่วมกันพัฒนาชุมชน ซึ่งการเรียนรู้ด้วยตัวเองนั้น ช่วยทำให้ชุมชนได้มองเห็นถึงศักยภาพ และบริบทของตนเองมากยิ่งขึ้น โดยสอดคล้องกับแนวคิดของการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนี้

๕.๑.๓ การเรียนรู้ด้วยตนเอง

ในแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง สันติมา ศรีสังข์สุวรรณ (๒๕๔๐) เสนอพื้นฐานจากแนวคิดของนักวิชาการสำคัญๆ เช่น Abraaham H. Maslow, Jerome H. Bruner และ Carl Rogers โดย Abraaham H. Maslow ผู้ศึกษาแนวคิดเรื่องการรู้จักตนเองหรือ Self-awareness และการเข้าใจตนเอง (Self-Actualization) ได้เน้นเรื่องการพาตัวเองออกไปสู่โลกภายนอก พยายามทำแต่สิ่งที่อยู่ภายใน เข้าใจผู้อื่น เข้าใจโลกและตนเองมากขึ้นอันจะส่งผลให้เกิดการยอมรับนับถือตนเองมากขึ้น มีอิสระมากขึ้น ซึ่งส่งเสริมให้เกิดความต้องการแสวงหาและเปิดรับประสบการณ์ใหม่ๆ จนในที่สุดจะมีอำนาจในการปรุงแต่งและเปลี่ยนแปลงสังคมตามมา ในขณะที่ Jerome H. Bruner เห็นว่าการเรียนรู้และการแก้ปัญหาต้องอาศัยการสำรวจทางเลือกต่างๆ และเลือกทางที่ถูกต้อง เหมาะสมที่สุด ดังนั้น การสอนจะต้องจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมและช่วยให้ผู้เรียนรู้จักตัวเลือกอันเป็นการเรียนเพื่อให้อำนาจ (Cognitive Learning) และแรงจูงใจของผู้เรียนเองจะกระตุ้นให้ผู้เรียนมีทักษะในการเลือกเอง

๕.๑.๓.๑ ความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

นักวิชาการหลายท่าน ได้ให้นิยามความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเองไว้ ดังนี้

Knowles (๑๙๗๕) และ McNamara (๒๐๐๔) ได้ให้คำจำกัดความไว้คล้ายคลึงกันว่าการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นกระบวนการซึ่งผู้เรียนรู้แต่ละคนมีความคิดริเริ่มด้วยตนเอง (โดยอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือไม่ก็ได้) โดยผู้เรียนจะทำการวิเคราะห์ความต้องการที่จะเรียนรู้ของ

ตนเอง กำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ แยกแยะแจกแจงแหล่งข้อมูลในการเรียนรู้ทั้งที่เป็นคน อุปกรณ์ รวมถึงคัดเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม และวิธีประเมินผลการเรียนรู้นั้นๆ

Skager (๑๙๗๘) ได้อธิบายเสริมว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเป็นการพัฒนาการเรียนรู้และประสบการณ์การเรียนรู้ ตลอดจนความสามารถในการวางแผนการปฏิบัติและการประเมินผลของกิจกรรม การเรียนทั้งในลักษณะที่เป็นเฉพาะบุคคลและฐานะสมาชิกกลุ่ม

Merriam and Caffarella (๑๙๙๕) และ Griffin (๑๙๘๓) ได้กล่าวถึง การเรียนรู้ด้วยตนเองไว้ว่า เป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เฉพาะของบุคคลหนึ่ง โดยมีเป้าหมายไปสู่การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของตนเอง ความสามารถในการวางแผนปฏิบัติการและประเมินผลการเรียนรู้ซึ่งผู้เรียนจะต้องมีความรับผิดชอบต่อการวางแผนการปฏิบัติและการประเมินด้วยตนเอง

Brookfield (๑๙๘๔) ให้ความหมายที่กระชับขึ้นว่า การเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ การเป็นตัวเอง ควบคุมการเรียนรู้ของตนเอง มีความเป็นอิสระ อาศัยความช่วยเหลือภายนอกน้อยที่สุด

Tough (๑๙๘๕) และ Mocker and Spear (๑๙๘๒ อ้างใน Lowry, ๒๐๐๔) มองว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น อาจไม่ได้หมายถึงการที่ผู้เรียนต้องเป็นผู้ริเริ่มกระบวนการต่างๆ ด้วยตนเองเพียงอย่างเดียวแต่อาจหมายถึง การที่ผู้เรียนมีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วมในการริเริ่มหรือกำหนดกระบวนการหรือองค์ประกอบหนึ่งๆ ในกระบวนการโดยเมื่อผู้เรียนได้ใช้กระบวนการเรียนรู้นั้นแล้วจะได้รับความรู้ เกิดทัศนคติหรือมีทักษะความสามารถที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในเชิงพฤติกรรมนอกจากนี้ นักวิชาการทั้งสองยังเชื่อว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตหรือ Lifelong Learning ซึ่งแตกต่างกันไปตามลักษณะการครองอำนาจควบคุมหรือตัดสินใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และวิธีการระหว่างตัวผู้เรียน และองค์กรทั้งในการเลือกหัวข้อการเรียนรู้ การคัดเลือกผู้เรียน วิธีการ และแหล่งทรัพยากรในการเรียน

ทฤษฎี สายสว่าง และธานี ดิมงคล (๒๕๔๓) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้ริเริ่มหรือมีส่วนร่วมในการริเริ่มกระบวนการเรียนรู้และเลือกเรื่องที่ต้องการเรียนที่รวมถึงเป้าหมาย วัตถุประสงค์ วิธีการเรียนและการประเมินความสำเร็จในการเรียน ซึ่งนอกจากผู้เรียนแต่ละคนจะต้องมีความคิดริเริ่มแล้ว ยังต้องมีความรับผิดชอบต่อการวางแผน การปฏิบัติ และความสามารถในการเลือกแหล่งข้อมูล ทั้งบุคคล และวัสดุอุปกรณ์ วิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม ที่ทำให้เกิดทักษะและความสามารถที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ

๕.๑.๓.๒ ความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาตนเอง (Self-Development) ซึ่ง Knowles (๑๙๗๕) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเองไว้ดังนี้

๑) ผู้ริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเองจะเรียนได้มากกว่า และดีกว่าผู้ที่รอให้มีคนมาถ่ายทอด เพราะจะเป็นผู้เรียนอย่างตั้งใจ มีจุดมุ่งหมายและแรงจูงใจสูง รวมทั้งสามารถใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้ได้ดีกว่า และยาวนานกว่า

๒) การเรียนรู้ด้วยตนเองสอดคล้องกับพัฒนาการทางจิตวิทยา และกระบวนการทางธรรมชาติของมนุษย์มากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีพัฒนาการไปสู่ความเป็นอิสระ พึ่งพาผู้อื่นน้อยลง เป็นตัวของตัวเอง และชี้นำตนเองได้มากขึ้น

๓) การศึกษาแบบใหม่ที่ถูกพัฒนาขึ้นมาในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรใหม่ ห้องเรียนแบบเปิด ศูนย์บริการวิชาการ การศึกษาอิสระ โปรแกรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยเปิด และอื่นๆ ต่างสนับสนุนการเรียนรู้ด้วยตนเองทั้งสิ้น

๔) การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามอยู่รอดของมนุษย์ เนื่องจากโลกปัจจุบันที่เปลี่ยนไปจากเดิมอย่างมากและตลอดเวลา ทำให้มนุษย์จำเป็นต้องศึกษา และเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งต้องมีลักษณะเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติของตนตลอดชีวิต (Lifelong Process)

Smith (๑๙๘๒) ให้แนวคิดการพัฒนการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ไว้ ๓ ประการ ดังนี้

๑) การเข้าใจความต้องการของผู้เรียน (Learner Needs) ที่สามารถนำไปใช้สร้างความสำเร็จในการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ความต้องการเหล่านี้ประกอบไปด้วย ความเข้าใจทั่วไปที่เป็นพื้นฐานในการกระตุ้น และสร้างให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้วิธีเรียนรู้ ทักษะพื้นฐานในการอ่านเขียน และฟัง การรู้จักตนเองว่ามีจุดอ่อนจุดแข็งอย่างไร และกระบวนการศึกษาสำหรับการเรียนรู้เพื่อวางแผนการเรียนรู้ การหาแหล่งความรู้ และการดำเนินการเรียนรู้

๒) รูปแบบการเรียนรู้ (Learning Style) เป็นลักษณะการเรียนรู้ในบุคคล ที่ขึ้นอยู่กับวิธีคิด และวิธีแก้ปัญหาที่ต่างกัน รูปแบบนั้นจะมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการเรียนของบุคคล

๓) การฝึกอบรม (Training) คือ การจัดกิจกรรมหรือการสอนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคลโดยต้องออกแบบให้เหมาะสมกับความต้องการ และความสามารถเดิมของบุคคลด้วย

ทฤษฎี สายสว่าง และธานี คิมงคล (๒๕๔๙) กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเองว่าเป็นการที่จะพัฒนาบุคลากรในองค์กรให้มีคุณสมบัติเป็นผู้เรียนด้วยตนเองนั้น จะต้องสอนให้บุคลากรเรียนรู้วิธีที่ช่วยให้เขาสามารถแสวงหาความรู้หรือเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนได้ ซึ่งนอกจากจะเป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถในการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในปัจจุบันแล้ว ยังสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตอีกด้วย

๕.๑.๓.๓ ลักษณะของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

Brockett and Hiemstra (๑๙๙๑) ได้สรุปประเด็นความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเองไว้ ๑๐ ประการ ดังนี้

๑) การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นลักษณะที่มีอยู่ในทุกคนเพียงแต่จะมีมากหรือน้อยเท่านั้น ขึ้นอยู่กับสถานการณ์การเรียนรู้

๒) บทบาทของผู้เรียน มีความรับผิดชอบในการเรียนรู้เป็นหลักใหญ่ และเป็นผู้ตัดสินใจวางแผนและเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ (Learning Experience) การดำเนินการตามแผนการประเมินความก้าวหน้าของการเรียนรู้ ทั้งหมดนี้อาจเกิดขึ้นตามลำพัง หรือเกิดในกลุ่มผู้เรียนกลุ่มเล็กหรือกลุ่มใหญ่ที่ผู้เรียนจะร่วมรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง

๓) ถ้าว่าการเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น จะเน้นความรับผิดชอบของผู้เรียน และเชื่อในศักยภาพที่ไม่สิ้นสุดของมนุษย์ (Never-Ending Potential of Human)

๔) การเรียนรู้ด้วยตนเองก่อให้เกิดผลด้านบวกของการเรียนรู้ เช่น ผู้เรียนจดจำได้มากขึ้น เกิดความสนใจในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สนใจในเนื้อหาวิชาและมั่นใจในความสามารถในการเรียนรู้ของตนเองมากขึ้น

๕) กิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองมีหลายรูปแบบ เช่น การอ่าน การเขียน การแสวงหาความรู้ การสัมภาษณ์ การศึกษาเป็นกลุ่ม การทัศนศึกษา การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้เชี่ยวชาญ การหาความรู้โดยการใช้คอมพิวเตอร์ หรือสื่อช่วยการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ

๖) การเรียนรู้ด้วยตนเองที่ประสบความสำเร็จ ผู้อำนวยความสะดวกต้องมีบทบาทในการร่วมปรึกษา แลกเปลี่ยนความคิด เป็นแหล่งความรู้ตามที่ผู้เรียนต้องการ มีความสัมพันธ์อันดีกับผู้เรียนด้วยตนเอง มีส่วนร่วมในการถ่ายโอนบทบาทการเรียนการสอน และสนับสนุนให้ผู้เรียนคิดอย่างแตกฉาน (Critical Thinking)

๗) การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นสิ่งที่มีความค่า เป็นวิธีที่ผู้เรียนมีอิสระในการคิดและแก้ไขปัญหา ความมีอิสระในการคิดนี้ไม่จำกัดว่าจะเกิดขึ้นเฉพาะในประเทศที่เป็นประชาธิปไตยเท่านั้น สามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคนทุกโอกาส และทุกสถานที่

๘) การเรียนรู้ด้วยตนเองสามารถเกิดขึ้นได้กับคนทุกคน ไม่จำกัดว่าเป็นเพียงกลุ่มใดเชื้อชาติใดเท่านั้น

๙) หากผู้สอนให้ความไว้วางใจแก่ผู้เรียน ผู้เรียนส่วนใหญ่จะเรียนรู้อย่างเต็มที่ทุ่มเทและแสวงหาประสบการณ์ในการเรียนรู้ เพื่อให้ได้ความรู้ที่มีคุณภาพ

๑๐) การเรียนรู้ด้วยตนเองไม่สามารถแก้ไขปัญหาในการเรียนรู้ได้ทุกปัญหา ในบางกรณีอาจมีข้อจำกัดบ้าง เช่น ในบางสังคมหรือบางวัฒนธรรม

๕.๑.๓.๔ หลักการและรูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง

Gibbons (๑๙๘๐) ให้หลักการ การจัดการเรียนรู้ด้วยตนเองที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจในหลักการ และรูปแบบต่างๆ ของการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนี้

- ๑) ผู้ศึกษาเป็นผู้ควบคุมตนเองเพื่อการเรียนรู้ของตนเอง
 - ๒) มักเป็นความพยายามเพื่อความรู้เฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง ซึ่งการค้นคว้าด้วยตนเอง ทำให้ผู้ศึกษาสามารถแยกแยะ และมีความชำนาญในกิจกรรมบางอย่างที่จำเป็นต่อตนเอง
 - ๓) มักเป็นการเรียนรู้เพื่อนำไปใช้งาน หรือเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน
 - ๔) ผู้ศึกษาด้วยตนเองจะเรียนรู้ด้วยแรงจูงใจของตนเองที่อาจเกิดจากการผูกพันตนเองเข้ากับเนื้อหาวิชาที่เลือกหรือจากการตระหนักในความต้องการของตนหรือเป้าหมายของตน
 - ๕) มักมีการสร้างสิ่งจูงใจด้วยตนเอง เช่น ความสำเร็จหรือการบรรลุเป้าหมาย
 - ๖) มีการใช้รูปแบบการเรียนต่างๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการหรือวิธีเฉพาะตน เช่น การสังเกต การเข้าเรียนบางวิชา การลองผิดลองถูก ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด
 - ๗) ความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเองขึ้นอยู่กับความเชื่อ บุคลิกลักษณะของบุคคล ความมีระเบียบวินัย และมีหลักการ
 - ๘) ผู้ที่เรียนรู้ด้วยตนเองจะมีแรงขับ มีความคิดอิสระ ความกระตือรือร้น
 - ๙) มักนิยมใช้การอ่าน และทักษะอื่นในการเข้าถึงข้อมูล ดังนั้นผู้เรียนรู้ด้วยตนเองควรมีการฝึกฝนทักษะที่จำเป็นเหล่านั้น
 - ๑๐) การเรียนรู้ด้วยตนเองมีพื้นฐานอยู่บนประสบการณ์ของผู้เรียนที่พัฒนาเป็นทางเลือกในชีวิต ดังนั้น ผู้เรียนด้วยตนเองควรได้รับความช่วยเหลือในการรับรู้หรือสร้างทางเลือกของตนเอง
 - ๑๑) การเรียนรู้ด้วยตนเองจะเกิดขึ้นได้ดีที่สุดในสิ่งแวดล้อมของการทำงานที่อบอุ่นเป็นกันเอง และมีลักษณะสนับสนุนการสร้างสัมพันธภาพในการทำงาน
 - ๑๒) การเรียนรู้ด้วยตนเองจะทำให้มีทัศนคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น
- ซึ่งได้แนวคิดการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Autodidactic Learning for Sustainability: ALS) ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนรู้เกิดความตระหนักรู้ด้วยตนเอง โดยอาศัยสื่อที่เป็นจริงในชุมชน ซึ่งกรมการพัฒนาชุมชน โดยกองพัฒนาอาสาสมัครและผู้นำท้องถิ่น (๒๕๔๓: ๒-๓) ได้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรเพื่อใช้ในการฝึกอบรมผู้นำท้องถิ่นและอาสาสมัคร ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อความยั่งยืนซึ่งเป็นกระบวนการฝึกอบรมที่ได้รับการพัฒนาขึ้นโดย Center for Development and

Environment (CDE) หน่วยงานหนึ่งของมหาวิทยาลัยเบิร์น ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ โดยได้รับการสนับสนุนของ The Swiss Agency for Development and Cooperation (SDC) ซึ่งได้ประสานความร่วมมือกับศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และกรมการพัฒนาชุมชน ได้ทดลองกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อความยั่งยืนมาใช้ในการพัฒนาประเทศไทยและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองในเรื่องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืน (Sustainable Use of Natural Resource) ซึ่งมีการเรียนรู้ทั้งในระดับบุคคลและการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อช่วยให้บุคลากรที่ทำงานพัฒนาชุมชนในชนบททั้งผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญเฉพาะในสาขาต่างๆ กับผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย เห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ และนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน

หลักการ ของกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อความยั่งยืน คือ

- ๑) ต้องเชื่อว่าทุกคนสามารถเป็นผู้เรียนและผู้สอนได้ในตนเอง
- ๒) ต้องเชื่อว่าทุกคนมีความรู้ ความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองได้เท่ากัน
- ๓) ครูที่ให้บทเรียนได้ดีที่สุด คือสถานการณ์และทรัพยากรจริงที่มีอยู่ในพื้นที่
- ๔) การเรียนรู้จากสถานการณ์และทรัพยากรจริงในพื้นที่ จะเกิดความเข้าใจและตระหนักในความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน
- ๕) การเรียนรู้ด้วยตนเองและร่วมกันจะนำไปสู่ความรับผิดชอบร่วมกันตลอด

จากแนวคิดดังกล่าวที่มีผลให้ชุมชนเกิดการพัฒนาทักษะ และกระบวนการของชุมชนในการร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการดำเนินกิจกรรมในกิจกรรมต่อไปนี้

กิจกรรมที่ ๑๒

ทีมวิจัยและตัวแทนชุมชน เสนอผลการศึกษาดูงานให้กับชาวบ้านในชุมชนบ้านท้องถับแล พร้อมเปิดเวทีแสดงความคิดเห็นของชาวบ้าน เพื่อเป็นมติของชุมชนสำหรับจัดทำแผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชน และจัดทำปฏิทินกิจกรรมวัฒนธรรมชุมชนประจำปี และพร้อมดำเนินการตามแผนการฟื้นฟูฯ ของชุมชน

วัตถุประสงค์งานวิจัย

- ๑) เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนบ้านท้องถับแล แสดงความคิดเห็น เพื่อเป็นมติของชุมชนสำหรับจัดทำแผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชน และจัดทำปฏิทินกิจกรรมวัฒนธรรมชุมชนประจำปี ในเรื่อง งานประเพณี อาหารการกิน การแต่งกาย และภาษาท้องถิ่น พร้อมดำเนินการตามแผน

กลุ่มเป้าหมาย

๑) ทีมวิจัย และชาวบ้านในชุมชน

ตัวชี้วัด

๑) แผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชน และปฏิทินกิจกรรมวัฒนธรรมชุมชนประจำปี

๒) กลุ่มฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน

เครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้

๑) กระดาษบรูฟ

๒) กระดาษ เอ ๔

๓) ปากกาเคมี

๔) เครื่องฉายวีดิทัศน์

๕) แผ่นวีดิทัศน์บันทึกการศึกษาดูงาน

๖) กล้องถ่ายรูป

รูป ๕.๑๕ แสดงเวทีเสนอผลการศึกษาดูงานและจัดทำแผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ฯ

ในรายการกิจกรรมนี้ทางทีมวิจัยได้นำภาพบรรยากาศการทัศนศึกษาดูงานบันทึกลงบนแผ่นวีดิทัศน์พร้อมทั้งนำข้อสรุปการระดมความคิดเห็นของตัวแทนชุมชนที่ได้ไปทัศนศึกษาดูงาน มาเสนอให้กับชุมชนได้ทราบ และหลังจากนั้นได้มีการระดมพลังความคิดของชุมชนร่วมกันในการวิเคราะห์ชุมชนเพื่อหาจุดอ่อนจุดแข็งของชุมชน โดยพบว่าชุมชนมีจุดแข็งในเรื่องของความสามัคคี การมีวัฒนธรรมที่งดงามและเป็นเอกลักษณ์ เศรษฐกิจในชุมชนดี มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน มีแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางวัฒนธรรมและทรัพยากรทางธรรมชาติพอเพียง ส่วนจุดอ่อน คือ ชุมชนขาดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง ชาวชนรุ่นหลังไม่สนใจที่จะสืบสานวัฒนธรรมของชุมชน ไม่มีแหล่งการเรียนรู้ที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน

หลังจากที่ได้มีการระดมความคิดเห็นถึง จุดอ่อนและจุดแข็งของชุมชนแล้ว จึงได้ประชุมเพื่อวางแผนร่วมกันในการเขียนแผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนขึ้น พร้อมมีมติชุมชนให้ดำเนินการตามแผนได้ทันที ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ชื่อแผน	การฟื้นฟูอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนไท-ยวนลับแล บ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
ผู้รับผิดชอบ	กลุ่มฟื้นฟูอัตลักษณ์และวัฒนธรรมชุมชนไท-ยวน ลับแล
ระยะเวลา	มิถุนายน – กันยายน ๒๕๕๒

หลักการและเหตุผล

จากงานวิจัย การฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องลับแล ต.ฝายหลวง จ.อุตรดิตถ์ ที่ได้ทำการสืบค้น และทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนบ้านท้องลับแลในการฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจก จึงทำให้ชุมชนเกิดความตระหนัก สำนึกรัก ห่วงแหน และเห็นความสำคัญของ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชุมชน ซึ่งเป็นชุมชน ไท-ยวน ที่ได้มีการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานมาจากเมืองเชียงแสนแห่งอาณาจักรล้านนาโบราณ

ชุมชนบ้านท้องลับแล จึงได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นถึงการฟื้นฟูวัฒนธรรมของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชนเอง เพื่อการพัฒนาชุมชนให้เป็นหมู่บ้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตลอดจนพัฒนาให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน เพื่อพัฒนาให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อฟื้นฟูอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน ไท-ยวน ลับแล
๒. เพื่อจัดตั้งกลุ่มฟื้นฟูวัฒนธรรมของชุมชน ไท-ยวน ลับแล
๓. เพื่อสร้างความตระหนัก ความมีส่วนร่วมและปลูกฝังจิตสำนึกการรักษาวัฒนธรรมชุมชน
๔. เพื่อพัฒนาชุมชนสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน
๕. เพื่อขยายผลความร่วมมือในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ไท-ยวน ลับแล สู่กลุ่มเครือข่าย องค์กร หรือหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน

วิธีการดำเนินงาน

๑. ประชุมวางแผน ออกแบบ กิจกรรมและแต่งตั้งคณะทำงาน เพื่อจัดทำแผนการฟื้นฟูฯ ร่วมกัน ซึ่งมีการกำหนดกิจกรรมในแผนการฟื้นฟูฯ ตามแนวคิดของชุมชน โดยการใช้มาตรการ ๒ ป ๒ ก ๑ ข มีรายละเอียด ดังนี้

๑.๑ มาตราการ ๒ ป ประกอบด้วย

ป. ที่ ๑ คือ การประชาสัมพันธ์ โดยกำหนดให้มีการประชาสัมพันธ์แผนและกิจกรรมในแผนการฟื้นฟูฯ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยขอความร่วมมือกับงานประชาสัมพันธ์ขององค์กรบริหารส่วนตำบลฝ่ายหลวง (ตั้งอยู่ในพื้นที่งานวิจัย) และ หอกระจายเสียงวัดทองลับแล เพื่อแจ้งให้กับชุมชนทราบถึงการทำกิจกรรมและข่าวความเคลื่อนไหวในการร่วมกันทำกิจกรรมของชุมชน

ป. ที่ ๒ คือ (ภูมิ) ปัญญา โดยกำหนดให้ หัวหน้าฝ่ายงานฟื้นฟูฯ รวบรวมพลังความคิดจากจากชาวบ้านในการค้นหาภูมิปัญญาในชุมชน เพื่อรวบรวม เรียบเรียง เพื่อพร้อมที่จะนำมาถ่ายทอดให้กับเยาวชน โดยมีการจัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งเป็นเสมือนต้นกำหนดของภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ในการกำหนดหน้าที่ คุรุภูมิปัญญา

๑.๒ มาตราการ ๒ ก. ประกอบด้วย

ก. ที่ ๑ คือ การสอน โดยกำหนดให้คุรุภูมิปัญญาทำหน้าที่สลับสับเปลี่ยนหมุนเวียน มาสอนกลุ่มเยาวชน โดยให้สถานที่ ศาลาอบรมธรรม ภายในวัดทองลับแล ซึ่งมีรายละเอียด หัวข้อการสอน ดังนี้

หัวข้อ / เรื่อง	ผู้รับผิดชอบ
- หนังสือธรรม/อักษรล้านนา	- นายเงิน กางมูล
- ดำนานเมืองลับแล	- นายกนกพล จันแจ
- ผ้าขึ้นดินจก ไทย-ยวน ลับแล	- นายแดง คำสุก
- การถักข้าว	- นางสมใจ รักใส
- การเย็บบายศรี	- นางข้อง แหมมยินดี
- การทำตุ่ง	- นายจัน สุขสง
- การทำต้นดอก/ต้นผึ้ง	- นายเริ่ม อินเครือ
- การสานแข่ง/กำย	- นายไย คำพันธ์
- การถักไม้กวาด	- นางอนงค์ แสงสุข
- การฟ้อนดอกเจียงขอ	- นางคำ สุกคำ
- การทำกระทงส่งผี/สะเดาะเคราะห์	- นางมา จันกล้า
- การทำหมากไหม	- นางสาวท คำจัน

ก. ที่ ๒ คือ กิจกรรมเสริม โดยกำหนดให้มีกิจกรรมเสริม เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความสนใจเรื่องของการฟื้นฟูอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนให้เพิ่มมากขึ้น โดยได้กำหนดกิจกรรมดังนี้

หัวข้อ / เรื่อง	รายละเอียดกิจกรรม
- กิจกรรมรณรงค์การแต่งกายตามวัฒนธรรม - กิจกรรมทอดผ้าป่าของเก่า	- กำหนดให้มีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง โดยขอความร่วมมือชุมชนแต่งกายตามวัฒนธรรม ในการร่วมงานสำคัญหรืองานประเพณีของชุมชน - กำหนดให้มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน วัฒนธรรมไท-ยวน ลับแลง โดยจัดงานร่วมทำบุญในการทอดผ้าป่า เพื่อระดมของเก่าที่เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นมา วิถีชีวิต การดำรงชีวิต ของคนในชุมชน เพื่อจัดแสดงความเป็นวัฒนธรรมที่สั่งสมกันมาช้านานของชุมชน สำหรับให้เยาวชนหรือผู้ที่สนใจเข้ามาเยี่ยมชมเพื่อเรียนรู้ และความเข้าใจที่ถูกต้องต่อชุมชน ไท-ยวน ลับแลง โดยทั้งนี้ได้ใช้บุญ ที่เป็นความเชื่อและความศรัทธาของชุมชนมาใช้ในการสร้างพลังความร่วมมือ เนื่องจากชาวบ้านยังคงมีความเชื่อในเรื่องบุญเป็นอย่างมาก เช่น การถวายพานผ้าขึ้นเก้าของผู้ที่ล่วงลับ ก็จะสามารถอุทิศบุญหรือส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับได้

๑.๓ มาตราการ ๑ ข. ประกอบด้วย

หนึ่ง ข. คือ ขยายผล โดยกำหนดให้หลังจากที่ทำการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภูมิปัญญาให้กับเยาวชน แล้วนำผลไปขยายผลการทำกิจกรรมไปสู่หน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยได้รับความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบลฝ่ายหลวง และโรงเรียนวัดทองลับแล ที่ได้นำเอาแนวทางและองค์ความรู้จากการทำกิจกรรมไปพัฒนาต่อยอด พร้อมขยายผลลงสู่ผู้เรียน และชุมชนต่อไป

การประเมินผล

กำหนดให้มีการประเมินผลแผนการฟื้นฟูฯ ของชุมชนโดยใช้แบบประเมินความพึงพอใจในการประเมิน ซึ่งได้รับความร่วมมือจากคณะทีมวิจัย การฟื้นฟูอัตลักษณ์ฯ ร่วมกับชุมชนเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ ขอบเขต และเนื้อหา ในการประเมิน ซึ่งได้รายละเอียดของแบบประเมิน ดังนี้

แบบประเมินความพึงพอใจ

แผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนไท-ยวน ฉบับ

“โครงการวิจัยการฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นตีนจกของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์”

ณ ชุมชนบ้านท้องลับแล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

คำชี้แจง: ขอให้ท่านใช้เครื่องหมาย ✓ ประเมินลงในช่องแสดงความคิดเห็นเพื่อประเมิน โครงการ

เรื่อง	ระดับความพึงพอใจของท่าน				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านกระบวนการ - การมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูวัฒนธรรมไท-ยวน ฉบับ - ท่านเห็นความร่วมมือของคนในชุมชน ในเรื่องการฟื้นฟูวัฒนธรรม ไท-ยวน ฉบับ แก่ไหน - องค์กร/หน่วยงาน/ ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ไท-ยวน ฉบับ แก่ไหน - ชุมชนของท่านสามารถพัฒนาไปเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนได้ - ชุมชนของท่านสามารถพัฒนาไปเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ ด้านเนื้อหา - ท่านพอใจกับการฟื้นฟู อัตลักษณ์และวัฒนธรรม ไท-ยวน ฉบับ					

ต่อ เรื่อง	ระดับความพึงพอใจของท่าน				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
- ภูมิปัญญาจากผ้าชิ้นดินจกในเรื่องต่างๆ เช่น ค่านาน ความเชื่อ วัฒนธรรม ทำให้ท่านอยากฟื้นฟู วัฒนธรรม ไทย-ยวน ลับแล - การฟื้นฟู โดยการจัดตั้งกลุ่ม อนุรักษ์ภูมิปัญญาเพื่อถ่ายทอดให้กับเยาวชนในชุมชนเพื่อการเรียนรู้ และสืบทอด - การรณรงค์แต่งกายตามวัฒนธรรม ไทย-ยวน ลับแล - การทอดผ้าป่าของเก่าเพื่อจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน วัฒนธรรม ไทย-ยวน ลับแล - การจัดตั้งกลุ่มเยาวชนเพื่อการสืบสาน วัฒนธรรม ไทย-ยวน ลับแล - ท่านภูมิใจ รัก/ห่วงแหนวัฒนธรรมไทย-ยวน ลับแล ด้านการใช้ประโยชน์ (Research Exploitation : RE) - ท่านคิดว่าการฟื้นฟู วัฒนธรรม ไทย-ยวน ลับแล เป็นประโยชน์ใน ด้านประเพณี วัฒนธรรม - ท่านคิดว่าการฟื้นฟู วัฒนธรรม ไทย-ยวน ลับแล เป็นประโยชน์ใน ด้านการพัฒนา - ท่านคิดว่าการฟื้นฟู วัฒนธรรม ไทย-ยวน ลับแล เป็นประโยชน์ใน ด้านประวัติศาสตร์ - ท่านคิดว่าการฟื้นฟู วัฒนธรรม ไทย-ยวน ลับแล เป็นประโยชน์ใน ด้านการจัดการทรัพยากร - ท่านคิดว่าการฟื้นฟู วัฒนธรรม ไทย-ยวน ลับแล เป็นประโยชน์ใน ด้านการศึกษา - ท่านคิดว่าการฟื้นฟู วัฒนธรรม ไทย-ยวน ลับแล เป็นประโยชน์ใน ด้านคุณภาพชีวิต - ท่านคิดว่าการฟื้นฟู วัฒนธรรม ไทย-ยวน ลับแล เป็นประโยชน์ใน ด้านชุมชน					

ข้อเสนอแนะ / อื่น ๆ

ขอขอบพระคุณที่ให้ความร่วมมือ

“สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว) ชุดโครงการ “การบริหารจัดการสนับสนุนทุนวิจัยเพื่อ
ท้องถิ่นในการทำวิทยานิพนธ์/ ค้นคว้าอิสระของนักศึกษาปริญญาโท (CBMAG)”

ตารางการดำเนินงานกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรม	ระยะเวลา			
	มิ.ย. ๕๒	ก.ค. ๕๒	ส.ค. ๕๒	ก.ย. ๕๒
- การวางแผน / ออกแบบ / การดำเนินงาน				
- การประชาสัมพันธ์ (๒ป.)				
- การสอน และ กิจกรรมเสริม (๒ก.)				
- การขยายผลสู่เครือข่าย (๑ข.)				
- การประเมินผล				

รายชื่อคณะกรรมการกลุ่มฟื้นฟูอัตลักษณ์และวัฒนธรรมชุมชนไท-ยวน ลับแลง ดังนี้

ชื่อ	ตำแหน่ง	ชื่อ	ตำแหน่ง
พระวินัยศักดิ์ โหมโก	ที่ปรึกษากลุ่ม	นายเดชพล ทองก้อน	ที่ปรึกษากลุ่ม
รศ.สมร เจนจิระ	ที่ปรึกษากลุ่ม	นายจำลอง มาปึง	ที่ปรึกษากลุ่ม
นายสวัสดิ์ ใจใหญ่	ที่ปรึกษากลุ่ม	นายรัตน์ ประสานศรี	ที่ปรึกษากลุ่ม
นายชูชาติ จันไทย	ที่ปรึกษากลุ่ม	นายอภัยนัย กางมูล	ที่ปรึกษากลุ่ม
นายกนกพล จันแจ	ประธานกลุ่ม	นางลำมาย อินเครือ	รองประธานกลุ่ม
นายสวาท วังดา	กรรมการ	นายกิต ม่วงกิตติ	กรรมการ
นางสาวปรารถนา แยมศรี	กรรมการ	นางสาวขวัญเรือน กางมูล	กรรมการ
นางคำทอง จันไทย	กรรมการ	นางมาลี ทิ้วงาม	กรรมการ
นางสาววิภา ทิ้วงาม	กรรมการ	นางสาวเน่งน้อย คำสุก	กรรมการ
นางแดง คำสุก	กรรมการ	นางนัน ศรีเมืองสุก	กรรมการ
นายเริ่ม อินเครือ	กรรมการ	นายไช คำพันธ์	กรรมการ
นางอนงค์ แสงสุข	กรรมการ	นางนี ลาก่อ	กรรมการ
นายจัน สุกสง	กรรมการ	นายประสงค์ ทองเลิศ	กรรมการ
นางสวาท คำจัน	กรรมการ	นางวัน พรหมอินทร์	กรรมการ
นางสมใจ รักใส	กรรมการ	นายอภัยนัย กางมูล	กรรมการและเลขานุการ

จากกิจกรรมที่ ๑๒ นอกจากชุมชนจะเกิดทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเอง คิด แก้ไข และหาวิธีการในการแก้ปัญหาของชุมชนเอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชุมชนเกิดการเรียนรู้และมีวิธีคิดอย่างเป็นระบบ จนทำให้สามารถคิดและออกแบบแผนการฟื้นฟูๆ ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนเองได้แล้วนั้น ยังแสดงให้เห็นถึงพลังของชุมชนในการจัดตั้งกลุ่มฟื้นฟูอัตลักษณ์ฯของชุมชน ที่เกิดจากจิตสำนึกรักในภูมิปัญญาและวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่บ่งบอกความเป็นตัวตนของชุมชนเองด้วย โดยสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องของกลุ่ม/องค์กรชุมชน ดังนี้

๕.๑.๔ กลุ่ม/องค์กรชุมชน

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม/องค์กรชุมชนจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัย มีหัวข้อหลัก ดังต่อไปนี้

๕.๑.๔.๑ ความหมายของกลุ่ม/องค์กรชุมชน

ประเวศ วะสี (๒๕๓๘ อ้างใน นุจรินทร์ อภิษฐ์ชาญกิจ, ๒๕๔๐) ให้ความหมายของคำ องค์กรชุมชน ว่า กลุ่ม หรือชมรม หรือสหกรณ์ หรือในชื่ออื่นใด โดยจะมีการจดทะเบียนตามกฎหมาย หรือไม่ก็ตาม เป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวกันด้วยความสมัครใจของประชาชนจำนวนหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ และอุดมคติร่วมกัน มีมิตรภาพและความเอื้ออาทรมีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องในการทำงานเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม มีผู้นำตามธรรมชาติเกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการทำงานร่วมกันดังกล่าว โดยมีผู้นำหลายคนทั้งชายและหญิง ทั้งนี้ องค์กรชุมชนมิได้หมายถึง สถาปนา เพราะสถาปนาเป็นองค์กรปกครองระดับตำบล และมีหน้าที่ประสานงานและสนับสนุนให้องค์กรชุมชนต่างๆ ร่วมมือกันทำงาน พร้อมกันนี้ ได้กล่าวถึงความหมายขององค์กรชุมชนไว้ โดยให้ความสำคัญกับองค์กรชาวบ้าน ดังนี้ องค์กรชุมชน หมายถึง องค์กรที่ชาวบ้านก่อตั้งขึ้นเอง ไม่ใช่องค์กรที่ทางราชการไปจัดตั้งให้และการที่องค์กรชุมชนของชาวบ้านทำให้มีการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง โดยชาวบ้านเพื่อชาวบ้าน ทำให้สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

๕.๑.๔.๒ องค์ประกอบของกลุ่ม/องค์กรชุมชน

จิตติ มงคลชัยอรัญญา (๒๕๔๐) ได้กล่าวถึง คำว่า องค์ประกอบของกลุ่มว่าต้องประกอบด้วย รายละเอียด ดังนี้

๑) สมาชิกซึ่งจะมีขนาดเท่าใดก็ได้แล้วแต่ความจำเป็นในการรวมพลังเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ สิ่งสำคัญที่พึงมีในสมาชิก ก็คือ คุณสมบัติบางอย่างที่มีความคล้ายคลึงกันความไว้วางใจกัน ความเชื่อมั่น หรือความมั่นใจในตนเองและกลุ่ม และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

๒) คณะผู้แทนที่มีความรู้ความสามารถบางประการที่เหนือกว่าสมาชิก ซึ่งสมาชิกจะไตร่ตรอง พิจารณา และเสนอหรือเลือกผู้แทนของตัวเองเข้าไปทำหน้าที่บางอย่างแทนตนเอง ซึ่งตนเองไม่สามารถทำได้

๓) คณะจัดการ เป็นคณะที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหา ความต้องการของกลุ่มให้ได้รับการดำเนินการแก้ไขซึ่งในกลุ่มที่มีขนาดเล็กบุคคลที่จะทำหน้าที่เป็นคณะจัดการอาจจะเป็นผู้แทนบางคนหรือบางครั้งอาจจะเป็นสมาชิกบางคนก็ได้ที่มาทำหน้าที่นี้

สมพงษ์ เตชะอริก และคณะ (๒๕๔๐) เสนอว่า องค์ประกอบขององค์กรชุมชนที่ทำให้ห้องกรชุมชนอยู่ได้ จะประกอบด้วย

- ๑) การมีอุดมการณ์ร่วมกัน หมายถึง มีความเข้าใจตรงกัน
- ๒) การมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน
- ๓) การมีผลประโยชน์ร่วมกัน
- ๔) มีผู้นำ
- ๕) มีการบริหารจัดการองค์กร ในระดับพื้นฐาน การมีการตัดสินใจร่วมกัน และมีโครงสร้าง บทบาทหน้าที่เป็นรูปแบบมาตรฐาน นั่นคือ การมีคณะกรรมการดำเนินงานนั่นเอง

๕.๑.๔.๓ ความจำเป็นในการเสริมสร้างกลุ่ม

ได้มีผู้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความจำเป็นในการเสริมสร้างกลุ่มไว้ ดังนี้

จิตติ มงคลชัยอรัญญา (๒๕๔๐) ได้พยายามสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญ และความจำเป็นในการรวมกลุ่มว่า คนที่อยู่ในปัจจุบันมีปัญหาหรือความต้องการที่มีความจำเป็น แต่ยังไม่ได้รับการตอบสนองได้ครบ คนเหล่านี้ได้ใช้ความพยายามที่จะแก้ไขมาแล้วระดับหนึ่ง ประสบผลสำเร็จบ้าง และไม่ประสบผลสำเร็จบ้าง รูปธรรม คือ สถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และดูเหมือนว่าหากเป็นคนจนหรือคนด้อยโอกาสมากเท่าใด ก็ยังจะต้องมารวมพลังกันเพื่อแก้ไขมากขึ้นเท่านั้น และการรวมพลังนี้อาจจะต้องร่วมกับคนอื่นๆ ที่อาจจะมิใช่ญาติพี่น้อง หรือคนในครอบครัวเดียวกัน เพื่อจะได้เพิ่มโอกาสในการแก้ไข เพราะคนอื่นๆ อาจมีความสามารถที่แตกต่างกันออกไป หากนำมาใช้ถูกวิธีถูกกาลเทศะก็อาจจะนำไปสู่การแก้ปัญหาได้ ซึ่งผลจากการรวมพลังจะก่อให้เกิดสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม/องค์กร ดังนี้

ประการ ๑ ทุกคนที่เข้าร่วมต่างก็จะมีความรู้ ความสามารถมากขึ้น โดยความรู้ที่ได้นั้น อาจจะมากกว่าที่แต่ละคนมีมารวมกันก็ได้

ประการ ๒ การเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหาโดยการใช้จ่ายของกลุ่ม

ประการ ๓ อำนาจหรือพลังที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกัน ซึ่งอำนาจต่อรองหรือพลังการต่อรองนี้จะไม่มีทางเกิดขึ้นได้เลยหากต่างคนต่างอยู่หรือไม่มีการรวมตัวกันที่เหนียวแน่นพอ

พลังหรืออำนาจนี้อาจไม่ส่งผลแก่ตัวสมาชิกเหมือนกับผลที่ได้ในสองประการแรก แต่จะมีผลประโยชน์ต่อสมาชิกทางอ้อม เพราะจะทำให้คนอื่นๆ ที่อยู่นอกกลุ่มมีความเกรงใจ เปิดโอกาสไม่กล้าที่จะเอารัดเอาเปรียบกลุ่ม

๕.๑.๔.๔ ขบวนการก่อตั้ง และพัฒนากลุ่ม/องค์กรชุมชน

ปาริชาติ วลัยเสถียร และชอบ เข้มกลัด (๒๕๓๑) ได้ศึกษากระบวนการจัดตั้งขององค์กร ซึ่งมีขั้นตอนการจัดตั้งไว้ ดังนี้

๑) ขั้นการก่อตั้งองค์กร จุดกำเนิดขององค์กรเริ่มขึ้นเมื่อสมาชิกของชุมชนประสบปัญหาและมีความรู้สึกเดือดร้อนร่วมกัน ลักษณะการรวมตัวเป็นแบบหลวมๆ มีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้า

๒) ขั้นการต่อสู้เรียกร้องสิทธิขององค์กรหลังจากเกิดกลุ่มตามสถานการณ์แล้ว จะมีการคัดเลือกผู้นำกลุ่มขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการประสานความคิด และการต่อสู้เรียกร้องสิทธิ และความเป็นธรรม ซึ่งเป็นรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป

๓) ขั้นเจรจาต่อรองขององค์กร จากกระบวนการเรียกร้องสิทธิทำให้ประชาชนได้เรียนรู้ว่า การเจรจาต่อรองที่จะได้ผลต้องเกิดการรวมตัวเป็นองค์กรที่มีวัตถุประสงค์ชัดเจน

๔) ขั้นการพิทักษ์สิทธิขององค์กร นับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่จะช่วยพิทักษ์สิทธิที่ได้มาให้อยู่ ไม่ให้สิทธิที่ได้มาหลุดลอยไปโดยไม่ได้รับผลตอบแทนที่ไม่คุ้มค่าและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม

ธงชัย และชัยยศ สันติวงษ์ (ม.ป.ป. อ้างใน ไพสินี ผมงาม, ๒๕๔๑) เสนอว่า กลุ่มจะพัฒนาได้ต้องผ่านขั้นตอนสำคัญ คือ การก่อเกิด เมื่อกลุ่มเกิดขึ้นกลุ่มจะดำรงอยู่ และพัฒนาเรื่อยมา เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกหรือบุคคลิกหนึ่ง คือ กลุ่มจะพัฒนาได้ต้องผ่านกระบวนการหรือขั้นตอน ๔ ขั้น คือ การรวมกลุ่ม (Forming) การจัดข้อแตกต่างของสมาชิก (Storming) การกำหนดบรรทัดฐานของกลุ่ม (Norming) และการปฏิบัติงานของกลุ่ม (Performing)

สุรรัตน์ ฤกษ์ระวีวงศ์ (๒๕๔๐ อ้างใน จันทนันท์ เหล่าพินนา, ๒๕๔๖) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชน ไว้ดังนี้

๑) ขั้นตอนก่อตัวของกลุ่ม ที่เกิดจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จนกระทั่งกลายเป็นการกระตุนใจถึงสิ่งที่เผชิญอยู่

๒) ขั้นการดำเนินการเคลื่อนไหวหรือการรวมตัวกัน จัดตั้งหลังจากที่พูดคุยตกลงกันจึงต้องมีการวางแผน วางกฎระเบียบและแนวทางในการทำงาน

๓) ขั้นการเจริญเติบโต และขยายกิจกรรมกลุ่มระดมทรัพยากรภายในและภายนอกชุมชนใช้กระบวนการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ในการสร้างเครือข่ายของกลุ่ม

จะเห็นได้ว่ากลุ่มฟื้นฟูวิถีชีวิตของชุมชนบ้านท้องถื่นนั้น นอกจากจะมีปัจจัยหลักในการก่อตั้งกลุ่มฟื้นฟู คือ สำนึกรักในวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของชุมชนร่วมกันแล้ว การก่อตั้งกลุ่มฟื้นฟูวิถีชีวิตของชุมชนบ้านท้องถื่นยังได้ใช้ปัจจัยประกอบที่สอดคล้องกับแนวคิดของกลุ่ม/องค์กรด้วย คือ การมีอุดมการณ์ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และมีผลประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้ยังได้มี ผู้นำ และมีการบริหารจัดการกลุ่มอย่างเป็นระบบอีกด้วย

กิจกรรมที่ ๑๓

แสดงความคิดเห็น การดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรค ในระหว่างการดำเนินการตามแผน วัตถุประสงค์งานวิจัย

- ๑) เพื่อให้กลุ่มจัดตั้งตามแผนการดำเนินงาน ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น หาวิธีการ แก้ปัญหา และอุปสรรคที่พบในระหว่างการดำเนินงานร่วมกัน

กลุ่มเป้าหมาย

- ๑) กลุ่มจัดตั้งการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน ทีมวิจัย

ตัวชี้วัด

- ๑) การดำเนินงานตามแผนการฟื้นฟูเป็นไปด้วยความสะดวก สำเร็จลุล่วง

เครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้

- ๑) กระดาษบรูฟ
- ๒) กระดาษ เอ ๔
- ๓) ปากกาเคมี
- ๔) กล้องถ่ายรูป

รูป ๕.๑๖ แสดงกิจกรรมการแสดงความคิดเห็น การดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรค

ในระหว่างการดำเนินการตามแผน

ในรายกิจกรรมนี้ทีมวิจัยได้ออกเยี่ยมกลุ่มฟื้นฟูวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชน และพูดคุย แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ถึงปัญหาและอุปสรรคร่วมกัน ซึ่งพบว่า ผลในระหว่างการดำเนินงานตามแผนการฟื้นฟู นั้น มีปัญหา และอุปสรรคในบางประการ กล่าวคือ

ในส่วนของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างฐานทางวัฒนธรรมให้กับเยาวชนในชุมชนนั้นสามารถดำเนินไปได้ด้วยดี เนื่องจากกลุ่มเยาวชนได้ให้ความสนใจเป็นอย่างมากโดยดูจากจำนวนกลุ่มเยาวชนที่เข้ามาลงรายชื่อ และเรียนรู้จากครูภูมิปัญญาซึ่งมีจำนวนมากถึง ๕๐ คน รวมทั้งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากกลุ่มครูภูมิปัญญาที่ได้สละเวลาเพื่อมาทำการสอนวิถีภูมิปัญญาให้กับกลุ่มเยาวชน แต่ในส่วนของการกิจกรรมเสริม ประเด็นของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนนั้น ในส่วนของสถานที่ ยังไม่มีความชัดเจนว่าจะจัดลงที่ใด เนื่องจากทางกลุ่มได้แจ้งว่าได้รับความอนุเคราะห์จากทางเจ้าอาวาสวัดทองลิ้นแลในการให้ความอนุเคราะห์อาคารกุฏิท่านพระครูธรรมเนตรโสภณ แต่เนื่องจากอาคารหลังดังกล่าวอยู่ในช่วงการบูรณะครั้งใหญ่ ซึ่งต้องใช้ระยะเวลามากในการบูรณะทำให้ทางกลุ่มฟื้นฟู อาจจะต้องหาสถานที่ชั่วคราวในการจัดทำพิพิธภัณฑ์ชุมชนจึงได้ทำการประชุม เพื่อร่วมกันแสดงความคิดเห็น โดยการเชิญทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดทองลิ้นแล นายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝ่ายหลวง ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดทองลิ้นแล กำนันตำบลฝ่ายหลวง ประธานกลุ่มฟื้นฟูฯ และทีมวิจัย จึงได้ข้อสรุปว่า จะขอใช้ห้องบริเวณด้านหลังของศาลาอบรม วัดทองลิ้นแล เป็นสถานที่ในการจัดตั้งเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์ชุมชนชั่วคราว พร้อมกันนี้ได้ร่วมกันวางแผน การจัดกิจกรรมการทอดผ้าป่าของเก่า เพื่อระดมสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรม และประเพณีอันดีงาม ที่บ่งบอกความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนไท-ยวนลิ้นแลเอาไว้ ตลอดจนปัจจัยหลัก คือ เงินสนับสนุนในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน

อนึ่ง ในการระดมทุนสนับสนุน ด้านงบประมาณนี้นั้น ทางกลุ่มฟื้นฟูฯ ได้จัดกิจกรรมทอดผ้าป่าของเก่า ซึ่งนอกจากข้าวของเครื่องใช้ที่จะได้รับการบริจาคผ่านการร่วมทำบุญแล้ว ยังได้เงินจากการทอดผ้าป่าจากผู้ใจบุญ และชุมชน มาจำนวนหนึ่ง สำหรับใช้เป็นทุนเริ่มแรกในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน

กิจกรรมที่ ๑๔

ประเมินกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนตามแผนการดำเนินงาน เพื่อวัด และประเมินผลการดำเนินกิจกรรมในแง่ของมิติทางวัฒนธรรม และมิติทางสังคม

วัตถุประสงค์งานวิจัย

- ๑) เพื่อวัดและประเมินผลการดำเนินกิจกรรมในแง่ของมิติทางวัฒนธรรม และมิติทางสังคมของกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย

- ๑) ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- ๒) ปราชญ์และคนในชุมชน
- ๓) ทีมวิจัย อาจารย์ที่ปรึกษา

ตัวชี้วัด

๑) แผนการดำเนินงานการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน

เครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้

๑) กระดาษบรูฟ

๒) กระดาษ เอ ๔

๓) ปากกา

๔) กล้องถ่ายรูป

รูป ๕.๑๓ แสดงกิจกรรมการประเมินแผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ฯ

ในกิจกรรมนี้ ทีมวิจัยและกลุ่มฟื้นฟูฯ ได้นำแบบประเมินความพึงพอใจ แผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนไท-ยวนลับแลง โดยทำการสุ่มจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นกลุ่มชาวบ้านในชุมชน พบว่า

๑) ด้านกระบวนการ

๑.๑ การมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ไท-ยวน ลับแลง พบว่า มีระดับค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ ถึง ๕.๐๐ หรืออยู่ในระดับ ความพึงพอใจมากที่สุด (๕)

๑.๒ ความร่วมมือของคนในชุมชน ในเรื่องการฟื้นฟูวัฒนธรรม ไท-ยวน ลับแลง พบว่า มีระดับค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ ถึง ๔.๔๕ หรืออยู่ในระดับ ความพึงพอใจมาก (๔)

๑.๓ องค์กร/หน่วยงาน/ ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ไท-ยวน ลับแลง พบว่า มีระดับค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ ถึง ๓.๔๕ หรืออยู่ในระดับ ความพึงพอใจปานกลาง (๓)

๑.๔ ชุมชนสามารถพัฒนาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน พบว่า มีระดับค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ ถึง ๔.๔๕ หรืออยู่ในระดับ ความพึงพอใจมาก (๔)

๑.๕ ชุมชนสามารถพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม พบว่า มีระดับค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ ถึง ๔.๔๕ หรืออยู่ในระดับ ความพึงพอใจมาก (๔)

๒) ด้านเนื้อหา

๒.๑ ความพอใจในการฟื้นฟู อัตลักษณ์และวัฒนธรรม ไทย-ยวน ลับแลง พบว่า มีระดับค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ ถึง ๕.๐๐ หรืออยู่ในระดับ ความพึงพอใจมากที่สุด (๕)

๒.๒ ภูมิปัญญาจากผ้าชิ้นดินจกในเรื่องต่างๆ เช่น ดำนาน ความเชื่อ วัฒนธรรม ทำให้ความต้องการฟื้นฟู วัฒนธรรม ไทย-ยวน ลับแลง พบว่า มีระดับค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ ถึง ๕.๐๐ หรืออยู่ในระดับ ความพึงพอใจมากที่สุด (๕)

๒.๓ การฟื้นฟูฯ โดยการจัดตั้งกลุ่ม ครัวภูมิปัญญาเพื่อถ่ายทอดให้กับเยาวชนในชุมชน เพื่อการเรียนรู้และสืบทอด พบว่า มีระดับค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ ถึง ๕.๐๐ หรืออยู่ในระดับ ความพึงพอใจมากที่สุด (๕)

๒.๔ การรณรงค์แต่งกายตาม วัฒนธรรม ไทย-ยวน ลับแลง พบว่า มีระดับค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ ถึง ๕.๐๐ หรืออยู่ในระดับ ความพึงพอใจมากที่สุด (๕)

๒.๕ การทอดผ้าป่าของเก่าเพื่อจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน วัฒนธรรม ไทย-ยวน ลับแลง พบว่า มีระดับค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ ถึง ๕.๐๐ หรืออยู่ในระดับ ความพึงพอใจมากที่สุด (๕)

๒.๖ การจัดตั้งกลุ่มเยาวชนเพื่อการสืบสาน วัฒนธรรม ไทย-ยวน ลับแลง พบว่า มีระดับค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ ถึง ๕.๐๐ หรืออยู่ในระดับ ความพึงพอใจมากที่สุด (๕)

๒.๗ ความภูมิใจ รัก/ห่วงแหน ในวัฒนธรรม ไทย-ยวน ลับแลง พบว่า มีระดับค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ ถึง ๕.๐๐ หรืออยู่ในระดับ ความพึงพอใจมากที่สุด (๕)

๓) ด้านการใช้ประโยชน์ (Research Exploitation : RE)

๓.๑ การฟื้นฟูวัฒนธรรมไทย-ยวน ลับแลง เป็นประโยชน์ใน ด้านประเพณี วัฒนธรรม พบว่า มีระดับค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ ถึง ๕.๐๐ หรืออยู่ในระดับ ความพึงพอใจมากที่สุด (๕)

๓.๒ การฟื้นฟู วัฒนธรรม ไทย-ยวน ลับแลง เป็นประโยชน์ใน ด้านการพัฒนา พบว่า มีระดับค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ ถึง ๔.๔๕ หรืออยู่ในระดับ ความพึงพอใจมาก (๔)

๓.๓ การฟื้นฟู วัฒนธรรม ไทย-ยวน ลับแลง เป็นประโยชน์ใน ด้านประวัติศาสตร์ พบว่า มีระดับค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ ถึง ๔.๔๕ หรืออยู่ในระดับ ความพึงพอใจมาก (๔)

๓.๔ การฟื้นฟู วัฒนธรรม ไทย-ยวน ลับแลง เป็นประโยชน์ใน ด้านการจัดการทรัพยากร พบว่า มีระดับค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ ถึง ๔.๔๕ หรืออยู่ในระดับ ความพึงพอใจมาก (๔)

๓.๕ การฟื้นฟู วัฒนธรรม ไทย-ยวน ลับแลง เป็นประโยชน์ใน ด้านการศึกษา พบว่า มีระดับค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ ถึง ๕.๐๐ หรืออยู่ในระดับ ความพึงพอใจมากที่สุด (๕)

๓.๖ การฟื้นฟู วัฒนธรรม ไทย-ยวน ลับแลง เป็นประโยชน์ใน ด้านคุณภาพชีวิต พบว่า มีระดับค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ ถึง ๓.๔๕ หรืออยู่ในระดับ ความพึงพอใจปานกลาง (๓)

๓.๓ การฟื้นฟู วัฒนธรรม ไทย-ยวน ลับแลง เป็นประโยชน์ในด้านชุมชน พบว่า มีระดับค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ ถึง ๔.๔๕ หรืออยู่ในระดับ ความพึงพอใจมาก (๔)

จากผลการประเมินแผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ฯ ทำให้ทราบว่า ชุมชนบ้านท้องถื่นนั้นเป็นชุมชนที่เข้มแข็งสามารถร่วมกันดำเนินกิจกรรมของชุมชนในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของตนเอง โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน ดังนี้

๕.๑.๕ ความเข้มแข็งของชุมชน

อุทัย คุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (๒๕๔๐) ได้เสนอกรอบความคิดที่มุ่งเสนอว่าชุมชนใดหากมีปัจจัยความเข้มแข็ง ก็จะแสดงลักษณะแห่งความเข้มแข็ง ซึ่งมีปัจจัย ต่อไปนี้

๕.๑.๕.๑ โครงสร้างทางสังคมแบบแนวราบ

โครงสร้างทางสังคมของชุมชน มีความสัมพันธ์ในองค์ประกอบต่างๆ ทั้งแนวราบหรือแนวนอน เนื่องจากเป็นเงื่อนไขให้เกิดความร่วมมือ และมีส่วนร่วม อีกทั้งเปิดโอกาสให้บุคคลได้เรียนรู้ และแสดงศักยภาพอย่างมีอิสระเป็นฐานความเข้มแข็ง และพลังของส่วนรวม

๕.๑.๕.๒ ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง

ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง (แบบยังชีพ คือ เป็นระบบเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับทฤษฎีใหม่หรือเศรษฐกิจพอเพียง ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว “เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า Sufficient Economy ไม่มีในตำราเศรษฐกิจ จะมีได้อย่างไร เพราะว่าเป็นทฤษฎีใหม่ไม่มีในตำรา เพราะหมายความว่าเรามีความคิดใหม่ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานของความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป” อันเป็นหลักปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครัวเรือน ระดับชุมชน ไปจนถึงระดับรัฐ เป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาทโดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ใช้ความรู้รอบคอบอย่างมีคุณธรรมประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ โดยเฉพาะในการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณาอยู่ ๕ ส่วนดังนี้

๑) กรอบแนวคิด นำเอาพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยมาประยุกต์ใช้เป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

๒) คุณลักษณะ สามารถประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ทุกระดับบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

๓) คำนิยามความพอเพียง จะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะ พร้อมๆ กัน คือ (ก) ความพอประมาณ หมายถึงความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น (ข) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงอย่างมีเหตุผลและรอบคอบ และ (ค) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

๔) เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ต้องอาศัยความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน

๕) แนวทางปฏิบัติและผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี (กลุ่มงานเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๒) เป็นระบบเศรษฐกิจอันเป็นปัจจัยแห่งความเข้มแข็งของชุมชน มีลักษณะที่สำคัญดังนี้

๕.๑.๕.๓ รูปแบบการผลิต คือ การมุ่งตอบสนองความต้องการของตนเองเป็นหลัก สามารถกำหนดการผลิตตามสภาพของตนเอง เน้นการใช้ปัจจัยการผลิตในชุมชน ทั้งแรงงาน วัตถุดิบ ความรู้และเทคโนโลยีของตนเอง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคลแล้วถ่ายทอดมาเป็นเทคโนโลยีที่ไม่ซับซ้อน สามารถทำได้เองไม่ทำลายธรรมชาติและชีวิตอื่น สมาชิกของชุมชนมีเวลาว่างเพื่อการทำงานหรือพักผ่อนอื่นๆ เช่น การทอผ้า การออกแบบ ประดิษฐ์ใช้เครื่องเล่นต่างๆ อันแสดงถึงภูมิปัญญาของชุมชน มีเวลาในด้านบุญประเพณี งานพัฒนาต่างๆ ก่อให้เกิดการพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน เช่น การลงแขก ปักคานา เกี่ยวข้าว เป็นต้น

๕.๑.๕.๔ การบริโภค คือ การบริโภคสิ่งที่ผลิตหรือได้ตามธรรมชาติในท้องถิ่น มีการแลกเปลี่ยนผลผลิตกัน อิทธิพลภายนอกมีผลน้อยต่อรูปแบบการบริโภคของชุมชน มีค่านิยมจากศาสนาธรรม ที่สอนให้พออยู่พอกิน เน้นการให้ทานและแบ่งปัน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการบริโภคแบบพอเพียง

๕.๑.๕.๕ การสะสม และการกระจายส่วนเกิน คือ ชุมชนผลิตเพื่อสนองตอบการยังชีพของตนเป็นหลัก รวมถึงข้อจำกัดของเทคโนโลยีที่ทำให้การสะสมอาหาร หรือ สิ่งของในปริมาณมากไม่ได้ อีกทั้งความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ความสัมพันธ์เชิงสังคมที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ทำให้ชุมชนไม่จำเป็นต้องผลิตส่วนเกินมากเหมือนการผลิตเพื่อขาย

๕.๑.๕.๖ ค่านิยมจากศาสนาธรรม คือ ชุมชนที่เข้มแข็งจะต้องมีค่านิยมที่ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นหรือความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน สร้างความผูกพันต่อชุมชน สนับสนุน

การพึ่งตนเอง สร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มีผลให้ชุมชนเป็นปรีกแผ่นทางกายภาพและจิตวิญญาณ ตลอดจนรักษาปัจจัยความเข้มแข็งอื่นๆ ไว้ได้อย่างกลมกลืน

๕.๑.๕.๗ กระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิต คือ การเรียนรู้เป็นกลไกหลักซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอด พัฒนาระบบคุณค่าและกิจกรรมของชุมชน เป็นการเรียนรู้ในลักษณะ “กระบวนการ” ที่เกิดขึ้นตลอดเวลา เกิดขึ้นด้วยตนเองหรือจากการเรียนรู้และสิ่งแวดล้อม มีทักษะในการดำรงอยู่และแก้ไขปัญหา จากรูปแบบ และวิธีการดังนี้

๕.๑.๕.๘ ฐานการเรียนรู้ คือ แหล่งในการเรียนรู้มีอยู่รอบตัว ทั้งในครอบครัว ในชุมชน และในธรรมชาติ ผู้ให้การเรียนรู้ก็มีหลากหลาย ทั้งพ่อแม่ปู่ย่าตายาย เพื่อน พระครูช่าง หมอพื้นบ้าน แม้กระทั่งต้นไม้ สัตว์ป่า ฯลฯ เป็นกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดที่เกิดขึ้นตลอดเวลา มีผลให้บุคคลสั่งสมความรู้ ทักษะ คุณค่า จนสามารถดำรงชีวิต และเลี้ยงชีพได้ช่วยเหลือผู้อื่น และชุมชนได้ รวมทั้งถ่ายทอดสิ่งที่ตนเองเรียนรู้ไปสู่ผู้อื่นได้ด้วย

๕.๑.๕.๙ เนื้อหาของการเรียนรู้ กำหนดจากความต้องการ และความจำเป็นของคนในชุมชนเป็นหลัก เป็นเนื้อหาในเชิงปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี เพราะหวังผลในการนำไปใช้ในชีวิตจริงอย่างรอบด้าน ไม่ได้แยกออกเป็นรายวิชาสอดแทรกอยู่ในการดำเนินชีวิตจริงแต่ละด้านมิใช่เพียงการถ่ายทอดหรือลอกเลียนแบบวิธีการปฏิบัติ แต่เป็นการเพิ่มพูนทักษะในด้านต่างๆ ให้แก่ผู้เรียน มีการปฏิบัติ ฝึกฝน และการคิด อยู่ตลอดเวลาในทุกเนื้อหา และมีการทดสอบประเมินผลด้วยการปฏิบัติจริง อันเป็นภูมิปัญญาที่ช่วยให้ชุมชนดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง มีพลังในการจัดการและแก้ไขปัญหา ทั้งด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม

๕.๑.๕.๑๐ กระบวนการเรียนรู้ คือ กระบวนการเรียนรู้ในชุมชน โดยเกิดขึ้นด้วยวิธีหลากหลาย ทั้งการสอน การสังเกต การอ่าน การฟัง การถาม การทดลองเลียนแบบ การคิด ไตร่ตรอง การแลกเปลี่ยน ซึ่งมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับเนื้อหา ความสามารถ ความถนัดที่ต่างกันของผู้เรียนและผู้สอน โดยเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ผ่านสถาบันศาสนาในชุมชนมีลักษณะองค์รวม (Holistic) ทำให้รู้จักการจัดการความสัมพันธ์กับบุคคลและธรรมชาติในลักษณะเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน เป็นการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์และจากการปฏิบัติ ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ กลายเป็นภูมิปัญญาของชุมชน ที่เอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างบุคคลได้มากขึ้น

๕.๑.๕.๑๑ กลุ่มผู้นำตามธรรมชาติ คือ กลไกรูปธรรมในการนำชุมชนตามค่านิยมและความต้องการในชุมชน รวมทั้งแก้ไขและแก้ปัญหาในชุมชนโดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนที่เข้มแข็งจะต้องมีกลุ่มผู้นำที่มีอิสระการตัดสินใจ และมีทักษะการจัดการ โดยผู้นำต้องมีบทบาทจำกัด และบอกรับทบทวนกับผู้นำตามธรรมชาติ ก็คือ “วิทยากรกระบวนการ” ที่เป็นกลไกจัดการความรู้ในชุมชน

๕.๑.๕.๑๒ ระบบความสัมพันธ์เชิงสังคม (Social Relations) เป็นระบบความสัมพันธ์ที่ให้ความสำคัญกับคนมากกว่าผลประโยชน์ (อำนาจ เงิน วัตถุ ฯลฯ) เป้าหมายอยู่ที่การช่วยเหลือพึ่งพากัน ด้วยความปรารถนาดี มีความเอื้ออาทรต่อกันในฐานะเพื่อนมนุษย์ ส่งเสริมการพัฒนาจิตใจ ทำให้เกิดจริยธรรม รู้จักการจัดความสัมพันธ์ที่ไม่เบียดเบียนเอาเปรียบกัน อีกทั้งก่อให้เกิดพลังของความร่วมมือร่วมใจในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

๕.๑.๕.๑๓ กลไกที่เอื้อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ และการติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่อง เพื่อถ่ายทอด แลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร การเรียนรู้ ทักษะคิด และเพื่อปรึกษาหารือในปัญหาของชุมชน ฯลฯ ทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่น และจิตวิญญาณชุมชน รวมถึงความร่วมมือภายในชุมชน วิถีชีวิตของชุมชนแต่เดิมนั้นมีกลไกที่เอื้อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่องตลอดเวลา ทำให้สมาชิกของชุมชนได้พบปะกัน ทำกิจกรรมด้วยกันทั้งชุมชน โดยไม่จำเป็นต้องสร้างกิจกรรมหรือเครื่องมือเพื่อการพบปะหรือการสื่อสารโดยเฉพาะอีกเป็นปัจจัยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ และเกิดความร่วมมือร่วมระหว่างกัน สร้างความเป็นปึกแผ่นและจิตวิญญาณของชุมชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่าการดำเนินงานได้ใช้แนวความคิดเข้มแข็งของชุมชนเป็นกรอบในการทำกิจกรรมต่างๆ ให้บรรลุเป้าหมายที่คาดหวังไว้ และใช้แนวคิดอื่นที่ค้นพบนำมาผนวกด้วย เช่น

๑) วิทยาการกระบวนการ การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนจะต้องเกิดจากคนในชุมชน และหน่วยงานในท้องถิ่นที่ทำหน้าที่เป็นกลไกในการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่กระตุ้นให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และสามารถใช้ประโยชน์จากความรู้ที่ได้จากการวิจัยในพื้นที่ต่างๆ นำไปใช้ในการพัฒนาวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ และแนวทางในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นโดยการพึ่งตนเอง

๒) บทบาทของวิทยาการกระบวนการที่คาดหวัง คือ กระตุ้นให้เกิดการทำแผนชุมชนร่วม การมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ และการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

๓) กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีวิทยาการกระบวนการเป็นผู้เอื้อให้เกิดเจตคติร่วม หรือจิตสำนึกร่วม การวิเคราะห์เพื่อหากลยุทธ์ กลวิธีและแผนการทำงานร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการทดลองหรือปฏิบัติตามแผนร่วมกัน และสรุปบทเรียนจากการปฏิบัติ เพื่อนำมาปรับปรุงตามเป้าหมาย

๔) การร่วมคิดร่วมทำ สถาบันการศึกษา ชุมชน และองค์กรพัฒนาเอกชนปรับแนวคิดเรียนรู้ร่วมกัน ในการศึกษาสถานการณ์ชุมชน ปัญหา และการพัฒนา ชาวบ้านจะเป็นผู้แสวงหาทางออก หรือการวิจัยเอง

โอภาส ปัญญา (๒๕๔๒: ๗-๑๒) เสนอกระแสด้านแนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไว้ ดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมและสิทธิของประชาชน เป็นการสร้างความเข้มแข็งโดยการให้ประชาชน กลุ่มองค์กรที่หลากหลาย โดยเฉพาะผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนา ได้มีส่วนร่วมกำหนดอนาคตของตนเอง และเชื่อมโยงไปถึงสิทธิและอำนาจของประชาชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะการจัดการวิถีชุมชนและทรัพยากรในชุมชนของตนเอง โดยสิ่งที่เป็นผลจากแนวคิดนี้ ได้แก่ การผลักดันกระบวนการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ ซึ่งเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกระดับ และการผลักดันให้เกิดรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๔๐ ที่อาจเรียกได้ว่าเป็นร่างรัฐธรรมนูญที่มาจากเสียงเรียกร้อง และร่วมมือของประชาชนอย่างกว้างขวาง

๒) ธรรมนูญ หรือ ธรรมนูญ (Good Governance) มีจุดยืนอยู่ที่การผลักดันกลไกที่มีอยู่ในปัจจุบัน เช่น ระบบรัฐสภา กลไกรัฐบาล รวมไปถึงกลไกทางธุรกิจให้มีความบริสุทธิ์ ยุติธรรม พร้อมทั้งจะได้รับการตรวจสอบจากสาธารณะ (Accountability) และมีการทำกิจกรรมใดๆ ด้วยความโปร่งใส (Transparency) ตามแนวคิดนี้ได้ข้อค้นพบจากงานวิจัยหลายเรื่องว่า โดยข้อเท็จจริงแล้ว องค์กรรัฐและเอกชนในระดับท้องถิ่น มีวิสัยทัศน์ มีความต้องการร่วม และมีความตระหนักอยากที่จะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี หากแต่ขาดความสามารถที่จะแปลงวิสัยทัศน์ แผนงาน หรือความต้องการเหล่านี้ให้ออกมาเป็นรูปธรรมอย่างวินัย มีความต่อเนื่อง และสันติได้

๓) ประชาคม ประชาสังคม การเมืองการปกครองภาคประชาชน คือ ประชาชนได้ร่วมกันพัฒนาจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในสาธารณะ

กฤษฎา บุญชัย (อ้างใน โอภาส ปัญญา, ๒๕๔๒: ๒๖) เสนอว่า ในสังคมชนบทมีวัฒนธรรมในการแก้ปัญหา และจัดการการพัฒนาที่มีพลัง ซึ่งรัฐไม่เคยให้ความสนใจมาก่อนนั้น คือ “ความเป็นชุมชน” หรือ “ศักยภาพของชุมชน” ในการพัฒนาตนเองทั้งในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ถึงแม้ว่าถูกบั่นทอนจากนโยบายการพัฒนาของรัฐก็ตาม แต่ศักยภาพของชุมชนดังกล่าวได้ปรากฏเด่นชัดในทุกด้าน ทั้งการจัดการทรัพยากร ซึ่งปัจจุบันมีชาวบ้านรักษาป่าชุมชน นับเป็นพันๆ แห่งทั่วประเทศการเกษตร ซึ่งได้พัฒนาจากเกษตรพื้นบ้านมาสู่เกษตรกรรมทางเลือก ส่วนด้านเศรษฐกิจมีการรวมกลุ่มออมทรัพย์ฯ ร้านค้าชุมชน ธุรกิจชุมชน และการเมือง ซึ่งได้อาศัยความเป็นชุมชนในการตรวจสอบ และถ่วงดุลกับอำนาจรัฐในท้องถิ่นได้ระดับหนึ่ง

คณะอนุกรรมการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ(๒๕๔๓ : ๒๐-๒๓) ได้กล่าวถึงระบบ และกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อความยั่งยืนมี ๑๐ ระบบ ดังนี้

๑) ระบบคุณค่า มีคนและการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเป็นเป้าหมายสำคัญ เน้นการจัดความสัมพันธ์ระหว่างงานกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับคุณธรรม ซึ่งปรากฏอยู่ในกฎระเบียบต่างๆ ของสังคม และกระบวนการถ่ายทอดการเรียนรู้ของชุมชน

๒) ระบบการเรียนรู้ของชุมชน เป็นส่วนกลางของกิจกรรมทุกระบบ เป็นการเรียนรู้ที่ต่อเชื่อมความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนเข้ากับความรู้ทางสากล พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องและรับใช้ชีวิตและชุมชนในปัจจุบัน

๓) ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน คือ การเกษตรที่คำนึงถึงวงจรความอุดมสมบูรณ์โดยธรรมชาติเป็นหลัก หลีกเลี่ยงเทคนิคหรือวิธีการทางการเกษตรที่ส่งผลกระทบต่อวิถีธรรมชาติ มีเป้าหมายเพื่อการบริโภค และมีส่วนเกินเพื่อการแบ่งปัน และแลกเปลี่ยน

๔) ระบบธุรกิจชุมชน หรือการตลาดที่ชุมชนต้องการ ประกอบด้วยการจัดการด้านการตลาด เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตของชุมชน ลดต้นทุนสินค้าอุปโภคบริโภคที่ชุมชนผลิตขายเองไม่ได้ และระบบการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชนและผู้ผลิตกับผู้บริโภค

๕) ระบบอุตสาหกรรมชุมชน เป็นระบบคู่กับระบบธุรกิจชุมชน แต่มีการพัฒนาต่อเนื่อง ปัจจุบันมี ๓ แบบ คือ อุตสาหกรรมชุมชนแปรรูปผลผลิตของตนเอง ผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรในท้องถิ่น และอุตสาหกรรมชุมชนที่นำวัตถุดิบจากภายนอกมาผลิตเพื่อตอบสนองการบริโภค และใช้สอยในชุมชน

๖) ระบบทุนชุมชน คือ การพึ่งตนเองทางด้านทุน หรือระบบการสะสมทุนของชุมชนที่มีรูปแบบ และวิธีการทางวัฒนธรรมเข้ามามีบทบาท โดยมีเป้าหมายเพื่อตอบสนองความต้องการปัจจัยพื้นฐานของสมาชิกในชุมชน

๗) ระบบสิ่งแวดล้อม หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการทางกายภาพของชุมชน เช่น ถนน แหล่งศูนย์กลางชุมชน ฯลฯ และสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เอื้อต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน

๘) ระบบสวัสดิการชุมชน คือ การสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตร่วมกัน เช่น สวัสดิการ ค่ารักษาพยาบาล ค่าทำศพ ทุนการศึกษา ฯลฯ โดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการเองจากผลกำไร ในการบริหารจัดการกองทุนชุมชน

๙) ระบบรักษาสุขภาพชุมชน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้ด้านการเกษตรที่เรียกว่า แผนไทย เน้นการดูแลสุขภาพ และเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการผลิตในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และระบบการรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน

๑๐) ระบบการจัดการของชุมชน เป็นการจัดการร่วมกันของชุมชน เพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และอาจหมายถึงระบบแม่ของทั้ง ๙ ระบบ

ประเวศ วะสี (๒๕๓๙) เสนอว่าความยั่งยืนของสังคมมีปัจจัยที่สำคัญ คือ องค์กรชุมชนการพัฒนาศักยภาพขององค์กรชุมชนจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา เพื่อให้องค์กรชุมชนนั้นได้มีความสามารถในการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชนของตนเองได้ รวมทั้งยังสามารถเผชิญกับภาวะวิกฤติต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นในการพัฒนาองค์กรชุมชนจะต้องมีการพัฒนาหลายๆ ส่วนไปพร้อมๆ กัน ในลักษณะองค์รวมดังนี้

๑) การพัฒนาศักยภาพของคน ซึ่งหมายถึงการพัฒนาคุณภาพและสมรรถนะของคนให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะเป็นการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชน สังคม และของชาติ

๒) การพัฒนาสภาวะแวดล้อมที่อยู่รอบตัวคน ประกอบด้วย การพัฒนาทางเศรษฐกิจ สภาวะสังคม ความเข้มแข็งของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

๓) การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน ซึ่งจะต้องทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการประสานกับภายนอกเพื่อระดมทรัพยากร ทุน วิชาการ และข้อมูลที่เป็นประโยชน์ให้กับชุมชน หน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน ต้องมีการพัฒนา และสร้างความเข้าใจในกรอบของการสนับสนุน และให้ความช่วยเหลือในแนวทางที่ถูกต้อง ไม่ใช่เข้าไปแจกเงินหรือให้สิ่งของจนชาวบ้านคุ้นเคยในการพึ่งพิง และจะตกอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์จากภายนอก

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า ชุมชนบ้านท้องถื่นแล เป็นอีกหนึ่งชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ซึ่งสามารถแสดงพลังของชุมชนในการร่วมกันฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชนจากภูมิปัญญาผ้าจีนตีนจกที่เป็นเครื่องมือในการกระตุ้นให้ชุมชนเห็นความสำคัญ เกิดสำนึกรัก และหวงแหนในวัฒนธรรมตลอดจนภูมิปัญญาของตนเองซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่อยู่คู่กับคนไท-ยวนในชุมชนมาช้านาน

ซึ่งผลในการประเมินกิจกรรมในแผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ฯ ที่กลุ่มฟื้นฟูอัตลักษณ์ฯ และชุมชนได้ร่วมกันดำเนินงานมานั้นก็เป็นสิ่งที่สะท้อนความเข้มแข็งของชุมชนบ้านท้องถื่นแลได้เป็นอย่างดี คือ ชุมชนได้ใช้กระบวนการ แนวคิด และแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องของความเข้มแข็งของชุมชน เช่น การใช้ค่านิยมทางศาสนธรรม ซึ่งหมายความว่าเชื่อเรื่องบุญในพระพุทธศาสนา ที่ก่อให้เกิดศรัทธาที่เป็นพลังของความเข้มแข็งของชุมชน ตลอดจนได้สร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิตซึ่งเป็นกลไกหลักในการทำหน้าที่ถ่ายทอด และพัฒนาระบบคุณค่ารวมทั้งกิจกรรมของชุมชน อีกทั้งได้สร้างฐานของการเรียนรู้ที่มุ่งสู่คนในชุมชนจากแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่รอบตัว ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว โรงเรียน และชุมชน

นอกจากนี้ ชุมชนยังได้สร้างเนื้อหาของการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้โดยมีกลุ่มผู้นำตามธรรมชาติ ที่อาศัยระบบความสัมพันธ์เชิงสังคม และกลไกที่เอื้อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ ซึ่งถือว่าปัจจัยแห่งการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้

กิจกรรมที่ ๑๕

นำผลการประเมินกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน มาประมวลผล และสรุปผล เพื่อหาแนวทางและจัดทำแผนแม่บทหมู่บ้านวัฒนธรรม ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสำหรับการพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์งานวิจัย

- ๑) เพื่อหาแนวทางและจัดทำแผนแม่บทหมู่บ้านวัฒนธรรมร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสำหรับการพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

กลุ่มเป้าหมาย

- ๑) ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปราชญ์ชุมชน คนในชุมชน ทีมวิจัย อาจารย์ที่ปรึกษา

ตัวชี้วัด

- ๑) แนวทางและนโยบายแผนแม่บทหมู่บ้านวัฒนธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลฝายหลวง

เครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้

- ๑) กระดาษบรูฟ
- ๒) กระดาษ เอ ๔
- ๓) ปากกาเคมี
- ๔) ปากกา
- ๕) กล้องถ่ายรูป

รูป ๕.๑๘ แสดงกิจกรรมการนำผลการประเมินการฟื้นฟูอัตลักษณ์ฯ มาสรุปผล เพื่อหาแนวทางร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในรายการกิจกรรมนี้ ทีมวิจัย กลุ่มฟื้นฟูฯ และตัวแทนชุมชนได้เข้าร่วมประชุมเพื่อหาแนวทาง และจัดทำแผนแม่บทหมู่บ้านวัฒนธรรมร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสำหรับการพัฒนาเป็น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ อย่างยั่งยืน โดยได้นำผลจากการประเมินความพึงพอใจการฟื้นฟูอัตลักษณ์ และวัฒนธรรมชุมชน เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการปรึกษา และวางแผนการดำเนินงานซึ่งได้รับความร่วมมือจากทาง องค์การบริหารส่วนตำบลฝายหลวง โดย นายเค โสพล ทองก้อน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ฝายหลวง เป็นอย่างดีในการให้ความร่วมมือกับทีมวิจัยและกลุ่มฟื้นฟูฯ โดยได้รับเอาแนว ดำเนินการดังกล่าวของทีมวิจัยและกลุ่มฟื้นฟูฯ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการจัดทำแผนแม่บท หมู่บ้านวัฒนธรรมซึ่งจะเป็นแผนปฏิบัติการประจำปี สำหรับการพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านต้นแบบและ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประจำตำบลต่อไป โดยพร้อมขยายผลลงสู่หมู่บ้านอื่นๆ ในพื้นที่ ตลอดจนให้การสนับสนุนเงินงบประมาณในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนและศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนบ้านทองลิ้นแลเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

จากกิจกรรมนี้ถือได้ว่าเป็นสัญญาณที่ดี ในการบอกถึงความสำเร็จเรื่องการฟื้นฟู อัตลักษณ์ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม อันจะส่งผลสู่การพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ อย่างยั่งยืน เนื่องจากการที่กลุ่มองค์กรต่างๆ ทั้งจากภายในชุมชน และภายนอกชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม โดยต่างเล็งเห็นถึงความสำคัญของการฟื้นฟูอัตลักษณ์ฯ และวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของชุมชนบ้าน ทองลิ้นแล ซึ่งจะสามารถสร้างให้เป็นเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ และสามารถพัฒนาเป็นชุมชน ต้นแบบ ตามแนวคิดเรื่องของเครือข่ายองค์กรชุมชนอีกด้วย

๕.๑.๖ เครือข่ายองค์กรชุมชน

๕.๑.๖.๑ ความหมายของเครือข่ายองค์กรชุมชน

กาญจนา แก้วเทพ (๒๕๑๘) ได้เสนอความหมายของ เครือข่าย ซึ่งตรงกับคำ ภาษาอังกฤษว่า Network โดย Net คือตาข่ายที่โยงใยถึงกันและพร้อมที่จะปฏิบัติงาน (Work) เมื่อ ต้องการใช้งาน ดังนั้น ความหมายของเครือข่ายจึงหมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากร เป้าหมาย วิธีทำงานและกลุ่มเป้าหมายของตัวเอง ซึ่งทำงานมา นานพอสมควรแม้อาจจะไม่ได้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็จะมีการวางรากฐาน เอาไว้ (เปรียบเสมือนการมีสายโทรศัพท์ต่อเอาไว้) เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความ ช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อไปได้ในการเข้าร่วมเป็น องค์กรเครือข่าย แม้ว่าองค์กรเหล่านี้จะมีบางสิ่งบางอย่างร่วมกัน เช่น มีเป้าหมายการทำงานร่วมกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน องค์กรเหล่านี้ก็ยังคงความเป็นเอกเทศอยู่เพราะการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเป็น การเข้าร่วมเพียงบางส่วนขององค์กรเท่านั้น

อकिन รพีพัฒน์ (๒๕๒๗) กล่าวถึงภาพทางสังคมว่า สังคมมีลักษณะเป็นเครือข่ายใยแมงมุม บุคคล คือ จุดที่เส้นใยของเครือข่ายมาพบกัน ก็คือ บุคคลหนึ่งย่อมมีความสัมพันธ์กับอีกจำนวนมากในหลายรูปลักษณะและสถานการณ์ โดยข้อสันนิษฐานเบื้องต้นว่า บุคคลที่มีเส้นใยความสัมพันธ์กว้างขวางทั้งในและนอกหมู่บ้านย่อมมีความสำคัญในสังคมและการเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้านมากกว่าคนอื่นๆ จุดรวมของสายสัมพันธ์จำนวนมากนี้ กล่าวได้ว่าเป็นจุดรวม (Node) ของความสัมพันธ์ในท้องที่หรือชุมชนนั้นได้ รวมทั้ง ยังอธิบายเพิ่มเติมว่าการศึกษากการเปลี่ยนแปลงและ เครือข่าย (Networks) ต้องอาศัยแนวคิดเรื่องเวทีและสนาม ประกอบด้วย ทั้งเวทีและสนามเป็นขอบเขตที่ยึดเหนี่ยวได้ตามเวลาและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องทำการศึกษา ส่วนสนามเป็นขอบเขตพื้นที่ที่ผู้แสดงบนเวทีมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ซึ่งความสัมพันธ์นั้นมีผลกระทบต่อผู้แสดงบนเวทีและปรากฏการณ์บนเวที อีกทั้งยังต้องพิจารณาสถานการณ์หรือเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงที่สำคัญๆ ในชุมชนและผู้แสดงที่สำคัญๆ

๕.๑.๖.๒ ประเภทของเครือข่าย

Alvin A. Wolfe (๑๙๗๐ อ้างใน ปณิธิ สุขสมบุญ, ๒๕๔๕) ได้จำแนกเครือข่ายทางสังคมออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ ตามลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล คือ

๑) เครือข่ายที่ไม่มีข้อจำกัด (Unlimited Network) เป็นเครือข่ายเกิดจากบุคคลหนึ่งเป็นจุดศูนย์กลางแล้วนับรวมตั้งแต่บุคคลแรกที่บุคคลนี้มีความสัมพันธ์ และขยายเพิ่มขึ้นไม่จำกัด

๒) เครือข่ายที่มีข้อจำกัด (Limited Network) เป็นการระบุเครือข่ายโดยการตั้งกฎเกณฑ์บางอย่างขึ้นมามีความระมัดระวังความสัมพันธ์ เครือข่ายส่วนตัวของบุคคล

John A. Bames (๑๙๖๘ อ้างใน ปณิธิ สุขสมบุญ, ๒๕๔๕) กล่าวถึงแนวคิดเครือข่ายทางสังคมว่า ธรรมชาติของสังคมจะประกอบด้วยบุคคลจำนวนมาก ซึ่งแต่ละคนย่อมจะมีความสำคัญต่อบุคคลอื่นในลักษณะใดก็ลักษณะหนึ่ง หากมองภาพที่ประกอบด้วยจุดและเส้นใยโยงต่างๆ เครือข่ายทางสังคมจะเหมือนร่างแหที่แผ่กระจายครอบคลุมบุคคลจำนวนมากไว้ ซึ่งเรียกเครือข่ายทางสังคมในมิตินี้ว่า “เครือข่ายรวม” (Total Network) ขณะนั้นก็ยังมีความหมายอีกมิตินึงเรียกว่า เครือข่ายย่อย (Partial Network) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในเครือข่ายรวมหรือที่เป็นระบบย่อยอื่นๆ ของสังคม นอกจากนี้ Bames ยังเสนอ “เครือข่ายตรง” (Direct Network) คือ การติดต่อโดยตรงของปัจเจกบุคคลที่มีกับผู้อื่น ได้แก่ ครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน เป็นต้น มักจะมีการติดต่อซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอ กับ “เครือข่ายอ้อม” (Indirect Network) ซึ่งเป็นการที่ปัจเจกบุคคลที่เป็นศูนย์กลางเกี่ยวข้องติดต่อกับคนอื่นทั้งที่อาจไม่รู้จักกัน โดยตรงผ่านสมาชิกที่อยู่ในเครือข่ายตรงของตน โดยทั่วไปแล้วภายในเครือข่ายตรงนั้นจะมีตัวเชื่อมของเครือข่ายหลายๆ เครือข่ายเข้าด้วยกัน

นฤมล นิราทร (๒๕๔๓) ได้แยกประเภทของเครือข่ายออกเป็นด้านต่างๆ ดังนี้

๑) จำแนกตามพื้นที่ดำเนินการ เช่นเครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภาค และระดับประเทศ ตัวอย่างของเครือข่ายประเภทนี้ ได้แก่ องค์กรเครือข่ายด้านเด็กอีสาน ศูนย์ประสานงานเยาวชน ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้

๒) จำแนกตามประเภทของกิจกรรมหรือประเด็นปัญหา เช่น เครือข่ายที่ทำงานด้านเด็ก สตรี สาธารณสุข เศรษฐกิจ พัฒนาชุมชน ฯลฯ

๓) จำแนกตามอาชีพหรือสถานภาพทางสังคม เช่น เครือข่ายแรงงาน เครือข่ายกลุ่มพระสงฆ์ธรรม เครือข่ายครูพิทักษ์สิทธิเด็ก

๔) จำแนกตามรูปแบบโครงสร้างหรือความสัมพันธ์ การจำแนกโดยใช้เกณฑ์นี้ทำให้เกิดเครือข่าย ๒ ลักษณะ คือ

๔.๑ เครือข่ายตามแนวดิ่ง คือ เครือข่ายที่โครงสร้างมีลักษณะเป็นช่วงชั้น ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในเครือข่ายไม่เท่ากัน มีองค์กรที่มีสถานภาพสูงกว่าและอยู่ในฐานะผู้ให้ความช่วยเหลือแก่องค์กรลูกข่าย เครือข่ายตามแนวดิ่งพบมากในองค์กรธุรกิจ เช่น เฟรนไชส์ต่างๆ

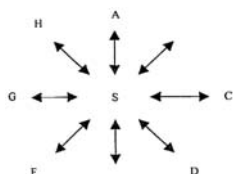
๔.๒ เครือข่ายตามแนวนอน คือ เครือข่ายที่มีความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรต่างๆ ภายในเครือข่ายที่มีความเท่าเทียมกัน ลักษณะการเปลี่ยนแปลงเป็นไปโดยการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยการติดต่อภายในเครือข่ายเป็นการติดต่อระหว่างบุคคลหรือองค์กร หรืออาจมีองค์กรทำหน้าที่ประสานงานระหว่างเครือข่าย เช่น การจัดประชุม การกระจายข่าวสารข้อมูล แบ่งได้ ๒ กลุ่ม คือ

๔.๒.๑ เครือข่ายที่ขยายตัวออกจากศูนย์กลางที่เป็นจุดกำเนิดเครือข่าย (แม่ข่าย)

๔.๒.๒ เครือข่ายที่สร้างขึ้นมาจากกลุ่มที่เป็นสมาชิกเครือข่ายอยู่ก่อนแล้วโดยแต่ละบุคคลหรือองค์กรสมาชิกต่างออกไปสร้างหรือขยายเครือข่าย

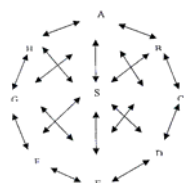
๕.๑.๖.๓ รูปแบบการสร้างเครือข่ายขององค์กรชุมชน

Paul Starkey (อ้างใน ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์, ๖) เสนอว่า เครือข่ายของคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลหรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดรูปหรือจัดระเบียบโครงสร้างที่คนหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระ และการสร้างเครือข่าย ยังหมายถึงการทำให้มีการติดต่อและการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การสมัครใจร่วมมือกัน และควรเป็นความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อนที่ต่างมีความเป็นอิสระมากกว่าการคบค้าสมาคม

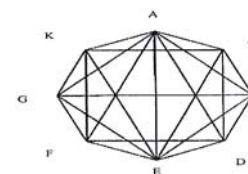

๑. องค์กรหรือบุคคลมีการร่วมมือกันในเรื่องข่ายที่รวมศูนย์ หรือให้บริการแก่สถาบันภายนอก สมาชิกมีความสัมพันธ์กับองค์กรแกน แต่ไม่มีเครือข่ายกับสมาชิกด้วยกัน

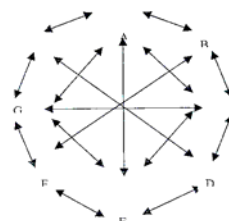
๒. ทุกองค์กรหรือบุคคล มีการติดต่อเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน โดยไม่มีหน่วยอำนาจการส่วนกลาง กรณีนี้เป็นเครือข่ายที่สมบูรณ์ แบบในทางทฤษฎี แต่เป็นไปได้ยากในความเป็นจริง

๓. ได้มีองค์กรแกนสมาชิกมีการติดต่อกันและกัน อาจไม่ใช่ทุกคนและมีการติดต่อสัมพันธ์กับองค์กรแกนที่จะอำนาจความสะดวกให้มีการติดต่อสัมพันธ์กันในระหว่างสมาชิก

๔. รูปแบบเครือข่ายกระจายอำนาจสมาชิกเครือข่ายสามารถติดต่อกันและกัน และยังติดต่อกับองค์กรเจ้าของทรัพยากรอีกด้วย โดยได้รับมอบให้เป็นเลขานุการหรือแกนการประสาน ลักษณะนี้แกนหรือเลขานุการเครือข่ายมีหลายคน

รูป ๕.๑๘ แสดงรูปแบบจำลองเครือข่ายในรูปแบบต่างๆ

นฤมล นิราทร (๒๕๔๓) กล่าวถึงการเกิดเครือข่ายโดยมีปัจจัย หลายประการ ดังนี้

- ๑) ต้องการมีเพื่อน มีหมู่ มีพวก ในการทำงาน
 - ๒) ต้องการทรัพยากรในการทำงาน และพร้อมรับความเสี่ยงในกิจกรรมร่วมกัน
 - ๓) ต้องการความชำนาญเฉพาะด้านในการแก้ปัญหา โดยเฉพาะเมื่อปัญหาในปัจจุบันมีหลายมิติ ความชำนาญเฉพาะด้าน ในบุคคลหรือองค์กร ที่จะช่วยให้การมองปัญหาชัดเจน
 - ๔) ต้องการประหยัด เนื่องจากเกิดการแบ่งงานกันทำ ความซ้ำซ้อนในการทำงาน
 - ๕) ต้องการเรียนรู้ประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน
- เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์ (๒๕๔๓: ๓๔-๓๕) เสนอหลักปฏิบัติในการสร้างเครือข่าย ดังนี้

- ๑) ความสัมพันธ์ระหว่างโครงการสร้างเครือข่าย และเป้าหมายที่ย้าการสร้างความคิดใหม่ๆ เพื่อความสัมพันธ์ในลักษณะไม่เป็นทางการ แต่เน้นการพูดคุยแบบกลุ่มย่อยมากขึ้น
- ๒) ผู้ริเริ่มหรือผู้ประสานงานวางแผนหรือสนับสนุน ต้องมีความจริงใจในการทำงาน หากกลายเป็นผู้รับโดยไม่ตอบสนองอะไรเลย ก็ไม่เรียกว่าเครือข่าย

๓) สมาชิกในเครือข่ายมักจะมียานประจำทำอยู่แล้ว เวลาที่ให้กับเครือข่ายจึงไม่เต็มเวลา จึงจำเป็นต้องมีหน่วยประสานความสัมพันธ์ของสมาชิก

๔) สมาชิกจะต้องมาจากกลุ่มต่างๆ ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการพัฒนาเครือข่าย เป็นวิธีที่บรรลุถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้

๕) การบริหารงานของเครือข่ายควรมีความยืดหยุ่น ถ้ามีประเด็นสำคัญเกิดขึ้น เช่นในเรื่องกฎหมายป่าไม้ อาจต้องให้ทนายความหรือสมาชิกที่มีความรู้ทางด้านกฎหมายเข้ามาช่วยงาน

๖) จำนวนสมาชิกของเครือข่ายไม่ควรมากเกินไปจนจะจัดการได้

๗) ในการสร้างเครือข่าย เอกลักษณ์ ควรเป็นตัวแทนของกลุ่มไม่ควรเป็นตัวแทนของบุคคลหรือสถาบัน เพื่อให้มีส่วนร่วมมากขึ้นทั้งในด้านการให้ข้อมูลข่าวสาร และกิจกรรม

๘) เครือข่ายจำเป็นต้องมีกลุ่มสมาชิกหรือบุคคลที่สามารถกระตุ้นการดำเนินงานของเครือข่าย โดยจะต้องส่งเสริมสนับสนุนเครือข่ายโดยรวมให้มากกว่าการคำนึงถึงตัวบุคคล

๙) การจัดการเครือข่ายที่ดีจะต้องทำให้สมาชิกมีส่วนได้ส่วนเสีย และประโยชน์ร่วมกัน ต้องมีการประชุมบ้างเพื่อให้ผู้ประสานงานได้รู้ถึงสิ่งซึ่งเป็นความสนใจร่วมของสมาชิก

๑๐) การหากกลุ่มหรือบุคคลที่สามารถทำหน้าที่กระตุ้นหรือขับเคลื่อนงานเครือข่าย

๑๑) การจัดการที่ดีต้องเชื่อมประโยชน์ให้ผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายได้ประโยชน์ร่วม

๑๒) ต้องมีการติดต่อสื่อสารอย่างใกล้ชิด ระหว่างสมาชิกเครือข่าย ผู้ได้รับประโยชน์ และผู้ให้ทุนในการพัฒนาการปฏิบัติและติดตามผลของกิจกรรมหรืออื่นๆ ของเครือข่าย

๑๓) มีวัตถุประสงค์และทัศนะร่วม มีวิธีให้เกิดการติดต่อ สื่อสารระหว่างสมาชิก

จากแนวคิดดังกล่าว ก็มีความสอดคล้องกับ กระบวนการสร้างเครือข่ายของชุมชนบ้านท้องลับแลที่ต้องการความสัมพันธ์ระดับองค์กรที่เชื่อมโยงถึงกันและพร้อมที่จะปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการประสานงานบุคคล กลุ่ม หรือองค์กร ที่ต่างมีความต้องการหรือผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งก็คือการสร้างและพัฒนาชุมชนบ้านท้องลับแลให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ดัง ผลจากการดำเนินงานในกิจกรรมต่อไปนี้

กิจกรรมที่ ๑๖

เวทีสรุปปิดโครงการ คืบข้อมูลสู่ชุมชน และตรวจสอบข้อมูลร่วมกับชุมชน

วัตถุประสงค์งานวิจัย

๑) เพื่อนำเสนอข้อมูลการวิจัยคืนสู่ชุมชน และ ตรวจสอบข้อมูลร่วมกับชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย

๑) ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปราชญ์ชุมชน คนในชุมชน ทีมวิจัย อาจารย์ที่ปรึกษา

ตัวชี้วัด

- ๑) ข้อมูลที่มีความถูกต้องของงานวิจัย
- เครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้
 - ๑) กระดาษบรูฟ
 - ๒) กระดาษ เอ ๔
 - ๓) ปากกาเคมี
 - ๔) วัสดุตกแต่งสถานที่
 - ๕) กล้องถ่ายรูป

รูป ๕.๒๐ แสดงกิจกรรมการปิดโครงการ การคืนข้อมูลสู่ชุมชน

ในรายการกิจกรรมนี้ทีมวิจัยร่วมกับกลุ่มฟื้นฟูฯ ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกชุมชน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรดิตถ์ องค์การบริหารส่วนตำบลฝายหลวง โรงเรียนลับแลพิทยาคม โรงเรียนวัดทองลับแล และสภาวัฒนธรรมประจำตำบลฝายหลวง โดยได้เข้าร่วมกันจัดเวทีปิดโครงการโดยจัดกิจกรรมเสวนาค้นข้อมูลสู่ชุมชน และแสดงพลังการสานต่อความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมการฟื้นฟู และสืบสานวัฒนธรรมอันดีของชุมชนไท-ยวนลับแล ในชุมชนบ้านทองลับแลต่อไป กล่าวคือ ในส่วนของการคืนข้อมูลสู่ชุมชน ทางทีมวิจัยได้นำเสนอองค์ความรู้ที่สืบค้นจากการศึกษาวิจัยกลับคืนสู่ชุมชนเพื่อร่วมกันรับทราบ และตรวจสอบ เช่น ข้อมูลบริบทของชุมชน ในด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม โดยข้อมูลภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจก ในเรื่องความเชื่อ ค่านิยมและวรรณกรรมมุขปาฐะอันเป็นพลังสำคัญที่ช่วยผลักดันชุมชนให้เห็นความสำคัญ และสร้างความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์และวัฒนธรรมไท-ยวนลับแล รวมทั้งในส่วนของการกระบวนการในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ และวัฒนธรรมโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนด้วย

ในส่วนของการสานต่อความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมการฟื้นฟู และสืบสานวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนไท-ยวนลับแล หมู่บ้านทองลับแล ต่อไปนั้น

องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรดิตถ์ นางจินดา มาแก้ว รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรดิตถ์ ตัวแทนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรดิตถ์ ได้กล่าวรับข้อเสนอจากชุมชนโดยจะ

ให้การสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน เพื่อร่วมพัฒนาชุมชนในทุกด้าน โดยเฉพาะงานในด้านการสืบสาน และอนุรักษ์ ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป โดยจะทำการจัดหางบประมาณสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนตามโอกาสและความต้องการของชุมชนในลำดับต่อไป

องค์การบริหารส่วนตำบลฝายหลวง นายสัมฤทธิ์ เรือนแพง รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายหลวง ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลฝายหลวง ได้กล่าวรับข้อเสนอของชุมชนโดยการให้ความร่วมมือในการรับเอาแนวดำเนินการในการทำกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนของ ทีมวิจัย และกลุ่มฟื้นฟูฯ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการจัดทำแผนแม่บทหมู่บ้านวัฒนธรรมซึ่งจะเป็นแผนปฏิบัติการประจำปี สำหรับการพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านต้นแบบและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประจำตำบลโดยพร้อมขยายผลลงสู่หมู่บ้านอื่นๆ ในพื้นที่ ตลอดจนให้การสนับสนุนเงินงบประมาณในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนและศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนบ้านทองลิ้นแลเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนต่อไป

โรงเรียนลับแลพิทยาคม ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำอำเภอลับแล ได้ให้ความร่วมมือรับเอาองค์ความรู้ที่ได้จากการสืบค้นในงานวิจัยเพื่อนำไปจัดทำเป็นศูนย์ข้อมูล ลับแลศึกษา เพื่อเป็นศูนย์กลางของข้อมูลด้านลับแลศึกษาเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ที่ค้นพบให้กับผู้ที่สนใจ ตลอดจนเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับนักเรียน กับทั้ง ได้มีความสนใจและความต้องการในการเชิญให้ครูภูมิปัญญาของกลุ่มฟื้นฟูฯ เป็นวิทยากรของโรงเรียนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวไท-ยวนลับแลให้กับนักเรียนในโรงเรียน นอกจากนี้ ทางโรงเรียนลับแลพิทยาคม พร้อมขยายผลองค์ความรู้ดังกล่าวสู่โรงเรียนในเครือข่าย เพื่อการร่วมกันพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ และสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมไท-ยวนลับแลให้อยู่คู่กับชุมชน สังคม และประเทศชาติ ต่อไป

โรงเรียนวัดทองลิ้นแล ได้ให้ความร่วมมือโดยการรับเอาองค์ความรู้ที่ได้จากการสืบค้นในงานวิจัยเพื่อนำไปจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษาเพื่อการพัฒนาให้เยาวชนซึ่งเป็นกำลังของชาติต่อไป และได้เห็นความสำคัญในการเรียนรู้ภูมิปัญญาซึ่งถือว่าการสานต่อลมหายใจแห่งวัฒนธรรมของชุมชนต่อไป พร้อมกันนี้ทางโรงเรียนจะได้ใช้แหล่งการเรียนรู้ของชุมชน คือ พิพิธภัณฑ์ชุมชนไท-ยวนลับแล ตลอดจนศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไท-ยวนลับแล เพื่อที่จะสร้างโอกาสทางการเรียนรู้ ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้สัมผัส และทดลองด้วยตัวของผู้เรียนเอง

สภาวัฒนธรรมประจำตำบลฝายหลวง ได้ให้ความร่วมมือโดยการตอบรับข้อมูลองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยของชุมชนเพื่อนำไปจัดทำเป็นข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของตำบลต่อไป รวมทั้งได้นำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและพิพิธภัณฑ์ชุมชนเข้าไปบรรจุอยู่ในตารางการดำเนินกิจกรรม การประชาสัมพันธ์ข้อมูลทางวัฒนธรรมของตำบล เพื่อพร้อมผลักดันให้เข้าสู่แผนงานของสภาวัฒนธรรมประจำอำเภอลับแลต่อไป

นอกจากนี้ โองเขียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ซึ่งเป็นหน่วยงานจากภายนอกชุมชน ได้ให้ความสนใจในกระบวนการการศึกษาวิจัยอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนที่สามารถศึกษารวบรวมองค์ความรู้ต่างๆ และจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไท-ยวนลั๊บแลง หมู่บ้านท้องถึบแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถึบแล จังหวัดอุดรดิถึล เพื่อการสร้างและพัฒนาให้เป็นเครือข่ายของโองเขียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาในส่วนของจังหวัดอุดรดิถึล ในการส่งเสริม สนับสนุน และสานต่อลมหายใจของวัฒนธรรมล้านนาทั้งดงมาต่อไป

สรุปได้ว่า ชุมชนบ้านท้องถึบแล มีความต้องการร่วมพึ้นพ้อดัถึถึษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งเป็นเสมือนรากเหง้าของชุมชน ที่มาเสริมความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนให้ก้าวสู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ซึ่งจากกิจกรรมที่ชุมชนได้ร่วมกันคิด ปฏิบัติ ที่ผ่านกระบวนการและกิจกรรมของชุมชนที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วม ส่งผลให้ชุมชนบ้านท้องถึบแล สร้างชุมชนนิยม ตามแนวคิดของ ทนงศักดิ์ คຸ້มไข่นา และคณะ (๒๕๓๔ : ๓-๔) ที่เสนอแนวคิดพึ้นฐานไว้ ดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) งานพัฒนาชุมชนมิใช่การบริการให้เปล่าจากรัฐ แต่เป็นงานที่ทำโดยอาศัยความร่วมมือในภาครัฐบาลกับประชาชน และยังถือหลักการมีส่วนร่วมว่าประชาชนต้องมีการคิดตัดสินใจ วางแผนงาน การปฏิบัติการ และบำรุงรักษา

๒) การช่วยเหลือตนเอง (Aided Self-Help) ยึดเป็นหลักการสำคัญในแนวนโยบายการพัฒนาชนบทที่ยากจน ที่ต้องการปรับปรุงให้ประชาชนช่วยเหลือตนเอง เช่น การเลือกโครงการประเภทที่ประชาชนยากจนสามารถร่วมกันทำให้ได้ผลและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมท้องถิ่น

๓) ความคิดริเริ่มของประชาชนเอง (Initiative) ยึดหลักว่า ความคิดริเริ่มต้องมาจากประชาชน และใช้วิธีการแห่งประชาธิปไตย คือต้องให้ประชาชนเห็นชอบ มิใช่เกิดจากคำสั่งต่างๆ

๔) ความต้องการของชุมชน (Self-Needs) ต้องการให้ประชาชนและองค์กรเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ลักษณะงานหรือกิจกรรมจึงต้องสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนเบื้องต้น เพื่อให้เกิดความคิดที่ว่าป็นงานของประชาชนและจะช่วยกันดูแลรักษาต่อไป

๕) การศึกษาตลอดชีวิต (Life-Long Education) ถือว่าเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การพัฒนาคน การให้การศึกษาต้องต่อเนื่องกันไป ครอบคลุมยังดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน

รวมทั้งแนวคิดของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (๒๕๔๔ : ๑๑๐-๑๑๕) เสนอหลักในการสร้างชุมชนไว้ ดังนี้

๑) หลักการให้คนเป็นศูนย์กลาง ปรัชญาหลักของชุมชนนิยม “มนุษย์” อยู่ใจกลางแนวความคิด ชุมชนต้องการมีชีวิตใกล้เคียงกับความบริบูรณ์ ทั้งทางกายภาพและจิตใจ เพื่อป้องกันปัญหาที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดต่อมนุษย์ อันจะนำผลเสียหายอย่างร้ายแรงมาสู่ชีวิตมนุษย์ได้

๒) หลักการดูแลตนเองมากที่สุด ต้องพยายามช่วยตนเองในกิจกรรมต่างๆ ด้านริเริ่มกระทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง และเรียนรู้ถึงวิธีการจัดการบริหารภายในชุมชนอย่างดี เพื่อให้ชุมชนสามารถยืนอยู่รอดได้ด้วยกำลังตนเอง ไม่ต้องพึ่งพิงสถาบันอื่นๆ โดยเฉพาะภาครัฐ

๓) หลักความสมดุล การสร้างชุมชนนิยม ต้องรักษาความสมดุลในไม่ให้อะไรไป เพื่อให้ชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นเป็นชุมชนที่รองรับความต้องการด้านต่างๆ อย่างครบถ้วน เช่น สมดุลระหว่างการสร้างวัตถุและการพัฒนาจิตใจ, สมดุลระหว่างการประยุกต์ให้เข้ากับบริบทท้องถิ่นในขณะที่สอดคล้องความเป็นสากลและสมดุลระหว่างการใช้อย่างงานและการใช้ความคิด

๔) หลักเสรีภาพในชุมชน นิยมต้องให้เสรีภาพแก่สมาชิกอย่างเต็มที่ในการคิด พูด ความคิดเห็น การกระทำสิ่งต่างๆ ที่ไม่กระ ทบกระเทือนต่อปทัสสถานที่ดีของชุมชน และสังคมส่วนรวม และไม่นำผลเสียในทางลบเข้ามา เพื่อเปิดโอกาสสมาชิกได้พัฒนาศักยภาพตนเอง

๕) หลักให้สมาชิกมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรม ชุมชนนิยมจะแข็งแกร่งและมีชีวิตต่อเมื่อสมาชิกเข้าร่วมในกิจกรรมชุมชน พบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์เป็นประจำ ออกแบบชุมชนให้มีพันธมิตรที่ต่อชุมชนในทางใดทางหนึ่งอย่างน้อยคนละหนึ่งบทบาท

๖) หลักความยั่งยืนชุมชน ความสำเร็จแท้จริงในการสร้างชุมชนนิยม มิได้วัดจากจำนวนสมาชิกของชุมชน หรือกิจกรรมที่ชุมชนทำ หรือการดำรงอยู่ในช่วงชีวิตเดียว แต่วัดจากการส่งผ่านชุมชนต่อกันเป็นทอดๆ สู่คนรุ่นต่อไป แต่ยังรักษาลักษณะที่ดีงามของชุมชนไว้ได้ซึ่งเรียกว่า ชุมชนยั่งยืน การรักษาชุมชนให้ยั่งยืนเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างคนรุ่นต่อไปให้มีคุณภาพ

๗) หลักการพึ่งพิงภูมิปัญญาของตนและการระดมกันทางความคิด การสร้างชุมชนนิยม ต้องให้ชุมชนสามารถนำภูมิปัญญาที่ดีและมีประโยชน์มาใช้สร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ให้เกิดประโยชน์ และมีความเหมาะสมกับชุมชนมากที่สุด เป็นการพึ่งตนเองทางปัญญาไม่รับมาจากข้างนอกเสมอไป เริ่มต้นที่ภูมิปัญญาของตนเองก่อน แต่เนื่องจากภูมิปัญญาของแต่ละชุมชนมีจำกัด ดังนั้นชุมชนจึงต้องรู้จักผสมผสานความรู้ของตนเข้ากับความรู้จากภายนอกอย่างเหมาะสม โดยหยิบยืมภูมิปัญญาที่ดี และที่มีอยู่จำนวนมากจากข้างนอกมาใช้ควบคู่กับความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนา เพื่อต่อยอดให้ดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนของตนเองมากที่สุด

หลักการมองแบบองค์รวม เนื่องจากชุมชนควรมีทุกอย่างครบถ้วนในตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นเป้าหมายทางเศรษฐกิจ การบริหาร การปกครอง การสาธารณสุข ฯลฯ ในสัดส่วนที่เหมาะสมและสมดุลกับลักษณะของชุมชนนั้นๆ เหตุฉะนั้นจึงจำเป็นต้องใช้วิธีการมองอย่างองค์รวม โดยการคำนึงถึงทุกมิติ ใช้แนวคิดในหลากหลายศาสตร์มาประกอบในการสร้างชุมชนเพื่อปิดจุดอ่อนของชุมชน การมองแบบองค์รวมจึงเป็นวิธีคิดที่รอบคอบและรัดกุม สามารถป้องกันความผิดพลาดและช่วยให้ชุมชนนิยมที่ถูกสร้างขึ้นมีความครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้

บทที่ ๖

สรุปผลและอภิปรายผล

๖.๑ สรุปผลและอภิปรายผล

วิทยานิพนธ์เรื่อง การฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบท ทางสังคม และ วัฒนธรรม ตลอดจนรวบรวมภูมิปัญญาในเรื่อง ความเชื่อ ค่านิยม ในรูปสัญลักษณ์ที่เป็นลวดลาย ของผ้าขึ้นดินจก และ ตำนานที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวกับผ้าขึ้นดินจกเพื่อฟื้นฟูอัตลักษณ์ ชุมชน จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจก ตามวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้กิจกรรม และ กระบวนการของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสารลายลักษณ์ และการเก็บ ข้อมูลภาคสนามด้วยการสอบถาม สัมภาษณ์ การสังเกต การทำกิจกรรมต่างๆอย่างมีส่วนร่วม กับ ชุมชน ในการศึกษาบริบทของชุมชนบ้านท้องลับแลทั้งทางด้านสังคมและด้านวัฒนธรรม ตลอดจน ข้อมูลภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชนไท-ยวนลับแล และได้นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมา ทำการศึกษาวิเคราะห์ จำแนก ตามแนวคิดทางคติชนวิทยา สำหรับจัดเป็นองค์ความรู้ของชุมชน

ผลจากการศึกษาสรุปได้ว่า ประชาชนในหมู่บ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นกลุ่มคนไท-ยวน ที่อพยพมาจากเมืองเชียงแสน โบราณ แห่งอาณาจักรล้านนา โดยตั้งหลักแหล่งอยู่ในปัจจุบัน ภายใต้การนำของกลุ่มผู้นำกลุ่มแรก คือ หนานคำลือและหนานคำ แสน เมื่อมาถึงที่อยู่ปัจจุบันมองเห็นสภาพอันอุดมสมบูรณ์ จึงตั้งหลักแหล่งกันที่นี้ในช่วงตะวันตก ยามแลง (ตะวันตกดิน) จึงเรียกดินแดนแถบนี้ว่า บ้านลับแล ต่อมาทางราชการได้เปลี่ยนชื่อเป็น บ้านท้องลับแล

อาชีพหลักของชาวไท-ยวนลับแลนี้ คือ การทำการเกษตร เช่น การทำนา การทำสวน ผลไม้ การเลี้ยงสัตว์ ภายในหมู่บ้านมีวัดท้องลับแล (วัดลับแล) เป็นศูนย์กลางของชุมชน ในเรื่อง ของบุญ ศรัทธา และความเชื่อด้านพระพุทธศาสนา มี “ย่าคำว” หรือคนทรง เป็นผู้นำในการติดต่อ หรือประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผี รวมทั้งมีกลุ่มมวลชนจัดตั้ง ผู้นำชุมชน และ ปราชญ์ชุมชนที่เป็นผู้นำหลักในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

การศึกษารวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชนไท-ยวนลับแลบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่าขึ้นดินจกของชุมชนไท-ยวนลับแลนั้นมีลาย หลักที่เป็นลายโบราณเพียง ๔ ลาย คือ ลายหงส์ใหญ่ ลายหงส์เครือ ลายแปดขอ และลายหกขอ

ในด้านคติความเชื่อในรูปสัญลักษณ์ที่เป็นลวดลายของผ้าชิ้นดินจก พบว่า มีความเชื่อว่า หากได้นุ่งชิ้นดินจกทั้ง ๔ ลายในงานบุญงานมงคล ถือว่าเป็นการให้เกียรติเจ้าของงาน และเป็นเสมือนนางฟ้าเทพธิดา ลงมาร่วมงานมงคลถือเป็นการหอมบุญ(ร่วมทำบุญ)ด้วย นอกจากนี้ เชื่อว่า ชิ้นดินจกลายหงส์ใหญ่แล้วจะมีเมตตามหานิยม คนรักคนหลง คนเอ็นดู ชิ้นดินจกลายแปดขอน่ง แล้วจะค้าขายหมาน(ค้าขายรุ่งเรือง) มีเงินมีทอง ร่ำรวย มีโชคมีลาภ ไม่ยากจน ส่วนชิ้นดินจกลาย หงส์เครือ นุ่งแล้วจะหายจากการเจ็บไข้ได้ป่วย มีร่างกายแข็งแรง สุขภาพดี ได้รับการคุ้มครองดูแล และชิ้นดินจกลายหกอ นุ่งแล้วจะมีสติปัญญาไว เฉียบแหลมเป็นเลิศ ไหวพริบดี วานอนนอนง่าย

ในด้านของค่านิยมในรูปสัญลักษณ์ที่เป็นลวดลายของผ้าชิ้นดินจก พบว่า ชิ้นดินจกทั้ง ๔ ลาย ได้รับความนิยมในการใช้สำหรับนุ่งในงานบุญงานมงคลพิธีสำคัญ เช่น งานบุญกฐิน งานบวช งานแต่งงาน ฯลฯ รวมทั้งใช้นุ่งต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง เจ้าฟ้ามหาวชิตรัย อีกด้วย นอกจากนี้ ยังพบว่าผู้ที่นิยมนุ่งลายหงส์ใหญ่ และลายแปดขอ จะเป็นผู้หญิงวัยกลางคน ที่มีฐานะทางการเงิน อยู่ในวงสังคมชั้นสูง ทั้งในระดับชุมชน อำเภอ หรือจังหวัด เนื่องจากเป็นลายที่ทำยากและมีราคาแพง ส่วนลายหงส์เครือและหกอ นั้น หญิงสาววัยรุ่นจะนิยมนุ่ง เนื่องจากเป็นลายที่ใช้เป็นแบบฝึกหัด ขั้นตอนของเด็กสาวสำหรับการทอผ้าลายที่ยากขึ้นไป

ด้านตำนานที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวกับผ้าชิ้นดินจกของชุมชนไท-ยวนลับแลง ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า มีวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวข้องกับผ้าชิ้นดินจกของชุมชนไท-ยวนลับแลงอยู่ ๓ เรื่อง คือ ๑.เจ้าหงส์คำราชบุตร ๒.พญานกเลือกหัวหน้านั้น และ ๓.ตำนานการสร้างเมืองลับแล/นางสุมาลี สุมาลา ผู้เริ่มประดิษฐ์ผ้าชิ้นดินจก

ซึ่งวรรณกรรมมุขปาฐะเรื่องเจ้าหงส์คำราชบุตร และพญานกเลือกหัวหน้านั้นเป็นวรรณกรรมที่ได้มาจากสัญลักษณ์ที่เป็นลวดลายของผ้าชิ้นดินจก คือ ลายหงส์ใหญ่ และลายหงส์เครือ โดยในวรรณกรรมมุขปาฐะเรื่อง เจ้าหงส์คำราชบุตรนั้น เป็นเรื่องราวการทำความดีของพระพุทธเจ้าที่เสวยพระชาติเป็นเจ้าหงส์คำราชบุตรในเรื่องของความกตัญญูทดเวทีย์ ส่วนวรรณกรรมมุขปาฐะเรื่อง พญานกเลือกหัวหน้านั้น เป็นเรื่องราวของการเสวยพระชาติของพระพุทธเจ้าที่เป็นพญาหงส์ที่ช่วยแก้ไขปัญหที่เกิดจากเหล่าฝูงนกที่แย่งชิงความเป็นใหญ่ แต่ในวรรณกรรมมุขปาฐะเรื่อง ตำนานการสร้างเมืองลับแล/นางสุมาลี สุมาลาผู้เริ่มประดิษฐ์ผ้าชิ้นดินจก นั้นเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่ได้มาจากผ้าชิ้นดินจก โดยเป็นเรื่องราวที่อิงกับตำนานประวัติศาสตร์ของชุมชนที่กล่าวถึง การอพยพของกลุ่มคนชาวไท-ยวนที่มาจากเมืองเชียงแสน แห่งอาณาจักรล้านนาโบราณ ซึ่งได้มาหาที่ทำกินเนื่องจากเบื่อหน่ายการทำสงคราม จนสร้างบ้านสร้างเมืองสำเร็จ ก็ได้พากันประดิษฐ์ผ้าชิ้นดินจก และข้าวของบรรณาการอื่นๆ ไปถวายพระเจ้าเมืองเชียงแสน เพื่อขออาราธนา

พระไตรปิฎกมายังเมืองลับแล และมีการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีโดยการแต่งงานของเจ้าราชบุตรแห่งเมืองเชียงแสน และลูกสาวของกลุ่มผู้นำเมืองลับแล ตลอดจนอัญเชิญเจ้าราชบุตรให้มาเป็นปฐมบรมกษัตริย์ครองเมืองลับแล

นอกจากองค์ความรู้ที่ได้จากชุมชนทั้งในส่วนของสภาพบริบททางสังคม และวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนตำนานที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่สะท้อนถึงความเป็นมา และความสำคัญของชุมชนวัฒนธรรมนี้แล้ว กระบวนการหรือกิจกรรมต่างๆ ในขั้นตอนของการศึกษาวิจัย อย่างมีส่วนร่วม กับชุมชนบ้านท้องลับแล ก็สามารถสร้างกระบวนการความร่วมมือ และปลูกฝังจิตสำนึกรักในวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญา อัตลักษณ์ และวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้กับคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

จากการประเมินความพึงพอใจแผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ และวัฒนธรรมของชุมชนไท-ยวนลับแล บ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า ด้านกระบวนการชุมชนมีส่วนร่วม และให้ความร่วมมือในการฟื้นฟูวัฒนธรรมไท-ยวนลับแลมากที่สุด ทั้งยังได้รับความร่วมมือจากองค์กร/หน่วยงานในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูวัฒนธรรมไท-ยวนลับแล และชุมชนสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนได้โดยการพัฒนาให้ชุมชนเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ด้านเนื้อหาชุมชนมีความพอใจในการฟื้นฟูอัตลักษณ์และวัฒนธรรมไท-ยวนลับแล มากที่สุด โดยใช้ความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาจากผ้าชิ้นดินจกในเรื่องต่างๆ เช่น ตำนาน ความเชื่อ วัฒนธรรม จึงทำให้เกิดความต้องการฟื้นฟู วัฒนธรรมไท-ยวนลับแลโดยการจัดตั้งกลุ่มครุภูมิปัญญาเพื่อถ่ายทอดให้เยาวชนในชุมชน รวมทั้งการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนเพื่อการสืบสาน วัฒนธรรมไท-ยวนลับแล ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้และการสืบทอดตลอดจนกิจกรรมเสริม เช่น การรณรงค์แต่งกายตามวัฒนธรรมไท-ยวนลับแล และการทอดผ้าป่าของเก่าเพื่อจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนวัฒนธรรมไท-ยวนลับแล จึงทำให้เกิดความภูมิใจ ความรัก และความหวงแหน ในวัฒนธรรมไท-ยวนลับแล

ด้านการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย (Research Exploitation : RE) พบว่า การฟื้นฟูวัฒนธรรมไท-ยวนลับแล เป็นประโยชน์ใน ด้านประเพณี วัฒนธรรม ด้านการพัฒนา ด้านประวัติศาสตร์ ด้านการจัดการทรัพยากร ด้านการศึกษา ด้านคุณภาพชีวิตและด้านชุมชน

จากการวิเคราะห์ พบว่า วรรณกรรมมุขปาฐะที่อยู่ในผ้าชิ้นดินจกของชุมชนไท-ยวน บ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ คือ เรื่องเจ้าหงส์คำราชบุตร พญานกเลื้อกหัวหน้า และตำนานการสร้างเมืองลับแล/นางสุมาลี สุมาลา ผู้เริ่มประดิษฐ์ผ้าชิ้นดินจก นั้นเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่ได้จากผ้าชิ้นดินจกของชุมชน ที่เป็นเรื่องราวที่อิงกับตำนาน ความเชื่อ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และประวัติศาสตร์ของชุมชน ที่เชื่อมโยงไปถึงพิธีกรรม และความเชื่อที่

เกี่ยวข้องกับผี สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องวรรณกรรมท้องถิ่นของ บุญเกิด รัตนแสง(๒๕๓๖ : ๓-๔) วรรณกรรมท้องถิ่นเป็นงานเกี่ยวกับหนังสือที่มีอยู่ในภาคต่างๆ หรือท้องถิ่นนั้นๆ ทั้งที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และไม่มีการบันทึกเพียงจดจำสืบทอดกันมา ซึ่งกระจายอยู่ทั่วไป อันได้แก่ เพลงพื้นบ้าน ปริศนาคำทาย เพลงเด็ก เพลงประกอบการทำงาน นิทาน นิยาย คำานาน แห่ เชิง รวมทั้งคำสวดในพิธีกรรมต่างๆ ล้วนเกิดขึ้นด้วยภูมิปัญญาของนักปราชญ์ในท้องถิ่นได้มองการณ์ไกล จึงสร้างวรรณกรรมประเภทต่างๆ ขึ้นใช้ในโอกาสต่างกัน เช่น เพื่อบันทึกลง เพื่อบันทึกไว้ในพิธีกรรมเพื่อการสั่งสอนอบรมและเพื่อการปกครองตนเอง ส่วนมากเป็นคำร้อยกรองที่คล้องจองกันเพื่อสะดวกในการจดจำฝังใจ และวรรณกรรมท้องถิ่น เป็นเอกลักษณ์ที่บอกวิถีการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้นๆ เพราะ วรรณกรรมแต่ละประเภท จะบรรจุภาษา ศาสนา อาชีพ แนวความคิดหรือค่านิยมไว้เพื่อสะท้อนภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นให้ผู้อ่านได้เห็นอย่างชัดเจน

รวมทั้ง ความเชื่อ ค่านิยม และวรรณกรรมมุขปาฐะซึ่งถือว่าเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นที่อยู่ในผ้าจีนตีนจกของชุมชนไท-ยวน บ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ยังเป็นเรื่องที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีต และเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติโดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากิน ประวัติศาสตร์ และพิธีกรรมต่างๆ ของชุมชนจนทำให้เกิดความสมดุล ระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้ ทำให้เกิดความสุขทั้งในส่วนที่เป็นชุมชน หมู่บ้าน และตัวของชาวบ้านเอง หากเกิดปัญหาทางด้านความไม่สมดุลกันขึ้นก็จะก่อให้เกิดความไม่สงบสุข หรือเกิดปัญหาในหมู่บ้านและชุมชน ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเป็นองค์ความรู้ ที่ชาวบ้านสะสม ประยุกต์ ริเริ่ม สานต่อ และสืบทอด รวมทั้งนำมาประยุกต์ใช้และพัฒนาตามสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา การรวบรวมความรู้ ความคิด และประสบการณ์เหล่านี้ จึงเป็นสิ่งที่มีความค่า และมีความสำคัญเพื่อก่อให้เกิดพลังแห่งการสร้างสรรค์ พัฒนา เรียนรู้สืบทอดกันในชุมชนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของคณะกรรมการสำนักงานการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๑ : ๑๑-๑๓) ที่ให้ความหมาย และบอกลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่าเป็นความรู้ความสามารถทางวิชาการ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากอดีต สั่งสม ปรับประยุกต์และพัฒนาตามกาลสมัยและสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป โดยผ่านการสังเกต ทดลองใช้ คัดเลือก แล้วถ่ายทอดเป็นวัฒนธรรมสืบทอดต่อมา ทั้งนี้เพราะเป็นความรู้ ความคิดของบุคคล สืบทอดต่อไปยังบุคคลใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา เพื่อดำรงชีวิตสืบทอดมา และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่สั่งสม สืบทอดกันมา อันเป็นศักยภาพหรือความสามารถที่จะใช้แก้ปัญหา ปรับตัว เรียนรู้ และมีการสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ หรือคือแก่นของชุมชนให้อยู่รอดจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องภูมิปัญญาของประเวศ วะสี (๒๕๓๐ :๑๑-๑๓) ที่เสนอลักษณะที่สำคัญของ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ไว้ดังนี้ มีความจำเพาะกับท้องถิ่น เนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้านสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ หรือความชัดเจนจากชีวิต และสังคมในท้องถิ่นหนึ่งๆ เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาชาวบ้านจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากข้างนอก ซึ่งความเชื่อ ค่านิยม และวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวข้องกับผ้าชิ้นดินจกของชุมชนไท-ยวนล้นเกล้า นั้น มีการสะสมมาจากคนภายในชุมชน ผ่านกาลเวลาที่ขัดเกลา และสร้างสรรค์องค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังมีความเชื่อมโยงหรือมีความเป็นบูรณาการสูง เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริง ทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ดังนั้นภูมิปัญญาชาวบ้านมีลักษณะเป็นสิ่งที่สะท้อนมุมมองทางวัฒนธรรม ที่เป็นหัวใจสำคัญของการสานต่อ และการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมต่อกันมาโดยการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต และวิถีทางธรรมชาติ ผ่านมุมมองการอธิบายบอกเล่าต่อ รวมทั้งการปฏิบัติของคนในชุมชนนั้นๆ

อีกทั้ง ความเชื่อ ค่านิยม และวรรณกรรมมุขปาฐะที่อยู่ในผ้าชิ้นดินจกของชุมชนไท-ยวนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ยังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต และขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ กิ่งแก้ว อัคราการ(๒๕๕๙) ที่ได้เสนอความหมายของ Folklore คือ เรื่องที่วาดด้วยวิถีชีวิตตามประเพณีของกลุ่มชน

และจากเหตุผลข้างต้น ความเชื่อ ค่านิยม และวรรณกรรมมุขปาฐะที่อยู่ในผ้าชิ้นดินจกของชุมชนไท-ยวน บ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ และประเพณี วิถีชีวิต วัฒนธรรม ภาษา อาหารการกิน และการแต่งกาย ของชุมชนชาวไท-ยวนล้นเกล้า ที่ตั้งสม สืบทอดองค์ความรู้ต่างๆ มาจนถึงปัจจุบัน ล้วนแล้วแต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่สร้างความเป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากชุมชนอื่น แสดงเห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนไท-ยวนล้นเกล้า ที่มีมาช้านาน โดยสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ที่กล่าวว่าอัตลักษณ์ (Identity) เป็นความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเองว่า “ฉันคือใคร” ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการปฏิสังสรรค์ระหว่างตัวเรากับคนอื่น โดยผ่านการมองเห็นตนเอง และการที่คนอื่นมองเรา อัตลักษณ์ต้องการความตระหนัก (Awareness) ในตัวเรา และพื้นฐานของการเลือกบางอย่าง นั่นคือเราต้องแสดงตนหรือยอมรับอย่างตั้งใจกับอัตลักษณ์ที่เราเลือก ความสำคัญของการแสดงตนคือ การระบุว่าเรามีอัตลักษณ์เหมือนกลุ่มหนึ่งและมีความแตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างไร และ “ฉันเป็นใคร” ในสายตาคนอื่น คำว่า “อัตลักษณ์” มีความแตกต่างจากคำว่า “บุคลิภาพ” เนื่องจากบุคคลอาจมีความเหมือนกันในแง่บุคลิภาพ เช่น มีนิสัยหรือลักษณะที่เหมือนกัน แต่การเหมือนกันในด้านอัตลักษณ์ของบุคคลนั้นจะเกิดขึ้น ต่อเมื่อมีความรู้สึกร่วมกันในด้านการตระหนักรู้ (Awareness) บางอย่างเกี่ยวกับตัวตนของเรา หมายถึง การยอมรับความเป็นตัวตน ประกอบกับการแสดงตัวตน (Making Oneself) ให้เห็นว่ามีความเหมือน

หรือแตกต่างอย่างไรกับกลุ่มหรือบุคคลอื่น การที่เลือกนิยามความหมายของตนเอง และแสดงตนเองต่อบุคคลหรือสังคมว่าเราเป็นใครนั้น เป็นกระบวนการของการเลือกใช้ และแสดงออกซึ่งจะรู้ว่าเราเหมือนหรือแตกต่างจากคนหรือกลุ่มอื่นอย่างไร โดยผ่านระบบของการใช้สัญลักษณ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ประกอบกันทั้งด้านอารมณ์ความรู้สึกภายในตัวเรา และกระบวนการของโลกภายนอกที่เราเกี่ยวพัน ซึ่งมนุษย์เลือกใช้ความหมายหรือเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกี่ยวกับตนเองทั้งในกระบวนการที่เขาสัมพันธ์กับโลก และในส่วนตัวตนที่ซ่อนทับกันอยู่ (นัทธนัย ประสานนาม, ๒๕๕๐ :๔๕) โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ้าชิ้นดินจกของชาวไท-ยวนลับแล ถูกสร้างให้เป็นเครื่องมือหรือสัญลักษณ์ที่แสดงออกให้เห็นลักษณะเฉพาะหรืออัตลักษณ์ของกลุ่มชน ทั้งในเรื่องการตระหนักรู้ (Awareness) บางอย่างเกี่ยวกับตัวตนของชุมชนว่าชุมชนเป็นใคร มาจากไหน มีที่มาอย่างไร และการยอมรับความเป็นตัวตน และการแสดงตัวตน (Making Oneself) ที่ผ่านกระบวนการทางความเชื่อ พิธีกรรม ค่านิยม ตำนานที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ ตลอดจนวิถีชีวิต ศิลปะ ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชน ที่สอดคล้องกับความเป็นตัวตน หรือรากของตนเอง ในความเป็นชาติพันธุ์ไท-ยวน

ดังนั้นการทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาผ้าชิ้นดินจก ชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ร่วมกันนั้น ก็จะสามารพฟื้นฟูวัฒนธรรมและเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชุมชนได้ ซึ่งภูมิปัญญาผ้าชิ้นดินจกนอกจากจะแสดงและเป็นเครื่องมือในการสร้างความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนแล้ว ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการความร่วมมือของคนในชุมชน ในเรื่องของการพัฒนา และการฟื้นฟูวัฒนธรรมของตนเอง

จากการวิเคราะห์ผลการประเมินความพึงพอใจแผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนไท-ยวนลับแล บ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งพบว่า ด้านกระบวนการ ชุมชนมีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือในการฟื้นฟูวัฒนธรรมไท-ยวนลับแลมากที่สุด ทั้งยังได้รับความร่วมมือจากองค์กร/หน่วยงานในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูวัฒนธรรมไท-ยวนลับแล และชุมชนสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนได้โดยการพัฒนาให้ชุมชนเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เนื่องจากชุมชนได้เห็นความสำคัญและได้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของตนเอง ตามวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้กิจกรรมและกระบวนการต่างๆของชุมชนซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของนิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (๒๕๓๗) อ้างใน พิระพล ไชยพงศ์, (๒๕๓๕) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม คือ การเกี่ยวข้องทางสังคมด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Environment Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น โดยให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย สรุปว่าเป็นการเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง (Involvement) ซึ่งไม่ใช่เป็นเพียงแต่การ

เป็นส่วนหนึ่ง (Belonging) ของชุมชนเท่านั้น แต่การมีส่วนร่วมอาจหมายถึงการทำงานดังกล่าวใน
 ห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ คือ จังหวะเหมาะสม (การประสานงาน) กับทั้ง
 กระทำการทำงานดังกล่าวด้วยความรู้สึกผูกพันให้ประจักษ์ว่าเชื่อถือไว้ใจได้ (ความรับผิดชอบ) ดังนั้น
 การมีส่วนร่วมจึงเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มด้วย

ด้านเนื้อหาชุมชนมีความพอใจในการฟื้นฟูอัตลักษณ์และวัฒนธรรมไท-ยวนลับแลง มาก
 ที่สุดโดยใช้ความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาจากผ้าชิ้นดินจกในเรื่องต่างๆ เช่น ดำนาน ความเชื่อ
 วัฒนธรรม จึงทำให้เกิดความต้องการฟื้นฟู วัฒนธรรมไท-ยวนลับแลงโดยการจัดตั้งกลุ่ม อนุรักษ์
 ปัญญาเพื่อถ่ายทอดให้กับเยาวชนในชุมชน รวมทั้ง การจัดตั้งกลุ่มเยาวชนเพื่อการสืบสาน
 วัฒนธรรมไท-ยวนลับแลงซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้และการสืบทอดตลอดจนกิจกรรมเสริม เช่น การ
 ธรรมรงค์แต่งกายตามวัฒนธรรมไท-ยวนลับแลง และ การทอดผ้าป่าของเก่าเพื่อจัดตั้งพิพิธภัณฑ์
 ชุมชนวัฒนธรรมไท-ยวนลับแลง จึงทำให้เกิดความภูมิใจ ความรัก และความหวงแหน ใน
 วัฒนธรรมไท-ยวนลับแลง ทั้งนี้เป็นเพราะชุมชนได้เกิดความตระหนักและสำนึกในความรัก ความ
 ศรัทธา ความเชื่อ ในเรื่องของบุญ บารมีแห่งการสั่งสมความสุข ตามแนวคิดหลักของ
 พระพุทธศาสนาที่เชื่อว่าการทำดีย่อมได้รับผลตอบแทนดี กับทั้ง เกิดสำนึกกร่วมหรือจิตสาธารณะที่
 ก่อให้เกิดพลังศรัทธาในการร่วมกันฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชน และได้รับความร่วมมือจาก
 หน่วยงานทั้งภายในและภายนอกชุมชน อันได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลฝายหลวง โรงเรียนวัด
 ท้องลับแล และโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ที่ได้เข้ามาเป็นเครือข่ายในการร่วมกันจัดการ
 ทรัพยากรทางด้านวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่านี้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิด เจื้อนไขและปัจเจกแห่ง
 ความเข้มแข็งของชุมชน ของ อุทัย ดุลยเกษม (๒๕๔๐) ๖ ประการ ได้แก่ ๑) โครงสร้างทางสังคม
 แบบแนวราบ ๒) ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ๓) ค่านิยมจากศาสนธรรมหรืออุดมการณ์ในการ
 ใช้ชีวิต ๔) กระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิต ๕) กลุ่มผู้นำตามธรรมชาติ ๖) ระบบความสัมพันธ์เชิงสังคม
 ที่แน่นแฟ้น และ ๗) กลไกที่เอื้อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ซึ่งคล้ายคลึงและเป็นไปในทิศทางทาง
 เดียวกับกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (๒๕๔๒) และสถาบันบัณฑิตพัฒน บริหารศาสตร์
 (๒๕๔๔) (อ้างถึงใน ประเวศ วะสี, ๒๕๔๑:๑๘ และสีลาภรณ์ นาคทรรพ, ๒๕๓๘ :๑๓๒) ซึ่งได้
 เสนอหลักการพิจารณาความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนไว้ ๑๖ ประการดังนี้ ๑) สมาชิกชุมชนมีความ
 เชื่อมั่นว่าตนและคนในชุมชนสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ของตนเองได้ รวมทั้งมี
 ประสิทธิภาพในการตอบสนองต่อปัญหาต่างๆ ด้วย ๒) สมาชิกชุมชนรักที่จะพึ่งตนเองมีความเอื้อ
 ออาทร รัก ห่วงใยกัน และพร้อมที่จะจัดการกับปัญหาของตนและชุมชนร่วมกัน ๓) สมาชิกชุมชน
 เลือกผู้นำชุมชน ผู้นำการเปลี่ยนแปลงและผู้แทนชุมชนด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ๔) มีความสามารถ
 ในการบริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่อง ๕) สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ และเผชิญกับสภาวะวิกฤติต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ๖) มีการตัดสินใจและทำงานร่วมกันในชุมชนจนเป็นวิถีชีวิตของชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนร่วมกันผลักดันอย่างเข้มแข็ง ๗) สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ โดยเริ่มจากประเมินสภาพปัญหาของชุมชน ร่วมกำหนดอนาคตของชุมชน ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและพัฒนาของชุมชน ๘) สมาชิกรู้หน้าที่ของตนเองและปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ ๙) สมาชิกชุมชนเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองและชุมชนจากการเข้าร่วมเวทีชาวบ้านและการทำงานร่วมกัน ๑๐) มีการสร้างและพัฒนากระบวนการกลุ่มอย่างต่อเนื่อง โดยมีกฎระเบียบและกติการ่วมกัน ๑๑) มีแผนของชุมชนในการพัฒนาทุกด้าน ๑๒) ต้องมีการขยายผลของกลุ่ม โดยการมีสมาชิกเพิ่มขึ้นประเภทงานและกิจกรรมมีความหลากหลายมากขึ้น มีจำนวนองค์กรที่เกี่ยวข้องกันมากขึ้น ๑๓) การพึ่งพาภายนอกเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป ๑๔) มีเครือข่ายความร่วมมือกับหมู่บ้าน ชุมชนอื่น ท้องถิ่น หน่วยงานและบุคคลต่าง ๆ ในลักษณะความสัมพันธ์แบบเพื่อนแท้ ๑๕) สมาชิกได้รับประโยชน์จากชุมชนอย่างยุติธรรม และ ๑๖) ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกพอสมควร ซึ่งจากแนวทางดังกล่าวสามารถเรียกได้ว่าเป็นตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนได้นอกจากนี้ ในด้านการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย (Research Exploitation : RE) พบว่า การฟื้นฟูวัฒนธรรมไท-ยวนลับแล เป็นประโยชน์ใน ด้านประเพณี วัฒนธรรม ด้านการพัฒนา ด้านประวัติศาสตร์ ด้านการจัดการทรัพยากร ด้านการศึกษา ด้านคุณภาพชีวิตและด้านชุมชน ซึ่งเกิดจากการร่วมมือกันอย่างจริงจังของคนในชุมชนที่ทำให้ชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประเมินความต้องการในชุมชนโดยวิเคราะห์และศึกษาหาแนวทางในการแก้ปัญหาร่วมกัน พร้อมทำการสำรวจทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อร่วมกันหาแนวทางในการดำเนินการ ซึ่งชุมชนจะมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจโดยตลอด ดังนั้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการมีส่วนร่วมที่ได้ให้ความสำคัญกับชุมชนในการหาหนทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยตัวเอง จึงเป็นวิธีที่ดีที่สุดสำหรับทางออกในการแก้ไขปัญหาและเป็นกระบวนการที่ดีที่สุดสำหรับการพัฒนาคน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสิทธิบัญญัติ ประพุทธนิติสาร (๒๕๔๕:๒๐-๕๔) เสนอว่า ความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติ การแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการที่ผู้คนในองค์กรหรือชุมชน เข้าร่วมศึกษาปัญหาร่วมกันกับนักวิจัย ผ่านกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนเสร็จ และการเสนอผลและการอภิปรายผลการวิจัย เป็นการเริ่มต้นของผู้คนที่อยู่กับปัญหา (Problems People) ค้นหาปัญหาร่วมกันกับนักวิชาการ และเป็นผู้กระทำการที่มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีอำนาจร่วมกันในการวิจัย

ซึ่งผลจากการดำเนินการวิจัย นอกเหนือจากส่วนขององค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัยแล้ว ในส่วนของการขยายผลและต่อยอดงานวิจัยของชุมชน พบว่ามีหน่วยงานจากทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้ให้กับสนับสนุนและตอบรับผลจากการวิจัยชุมชนเป็นอย่างดี

โดย องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรดิตถ์ ได้กล่าวรับข้อเสนอจากชุมชนโดยจะให้การสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน โดยจะทำการจัดหางบประมาณมาสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนตามโอกาสและความต้องการของชุมชนในลำดับต่อไป

องค์การบริหารส่วนตำบลฝายหลวง ได้กล่าวรับข้อเสนอของชุมชนโดยการให้ความร่วมมือในการรับเอาแนวคำเนิการในการทำกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนของทิมวิชัย และกลุ่มฟื้นฟูฯ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการจัดทำแผนแม่บทหมู่บ้านวัฒนธรรมซึ่งจะเป็นแผนปฏิบัติการประจำปี สำหรับการพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านต้นแบบและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประจำตำบลโดยพร้อมขยายผลลงสู่หมู่บ้านอื่นๆ ในพื้นที่ ตลอดจนให้การสนับสนุนเงินงบประมาณในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนและศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนบ้านท้องแลเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ต่อไป

โรงเรียนลับแลพิทยาคม โรงเรียนประจำอำเภอลับแล ได้ให้ความร่วมมือโดยการรับเอาองค์ความรู้จากการสืบค้นในงานวิจัยเพื่อนำไปจัดทำเป็นศูนย์ข้อมูล ลับแลศึกษา เพื่อเป็นศูนย์กลางของข้อมูลด้านลับแลศึกษาเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ที่ค้นพบให้กับผู้ที่สนใจ ตลอดจนเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับนักเรียน กับทั้ง ได้มีความสนใจและความต้องการในการเชิญให้ครูภูมิปัญญาของกลุ่มฟื้นฟูฯ เป็นวิทยากรของโรงเรียนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวไทย-ยวนลับแลให้กับนักเรียนในโรงเรียน นอกจากนี้ ทางโรงเรียนลับแลพิทยาคมพร้อมขยายผลองค์ความรู้ดังกล่าวสู่โรงเรียนในเครือข่าย เพื่อการร่วมกันพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมไทย-ยวนลับแลให้อยู่คู่กับชุมชน สังคม และประเทศชาติ ต่อไป

โรงเรียนวัดทองลับแล ได้ให้ความร่วมมือโดยการรับเอาองค์ความรู้ที่ได้จากการสืบค้นในงานวิจัยเพื่อนำไปจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษาเพื่อการพัฒนาให้เยาวชนซึ่งเป็นกำลังของชาติต่อไป และได้เห็นความสำคัญในการเรียนรู้ภูมิปัญญาซึ่งถือว่าเป็นการสานต่อลมหายใจแห่งวัฒนธรรมของชุมชนต่อไป พร้อมกันนี้ทางโรงเรียนจะได้ใช้แหล่งการเรียนรู้ของชุมชน คือ พิพิธภัณฑ์ชุมชนไทย-ยวนลับแล ตลอดจนศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย-ยวนลับแลเพื่อที่จะสร้างโอกาสทางการเรียนรู้ ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้สัมผัส และทดลองด้วยตัวของผู้เรียนเอง

สภาวัฒนธรรมประจำตำบลฝายหลวง ได้ให้ความร่วมมือโดยการตอบรับข้อมูลองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยของชุมชนเพื่อนำไปจัดทำเป็นข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของตำบลต่อไป รวมทั้งได้นำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและพิพิธภัณฑ์ชุมชนเข้าไปบรรจุอยู่ในตารางการดำเนินกิจกรรม การประชาสัมพันธ์ข้อมูลทางวัฒนธรรมของตำบล เพื่อพร้อมผลักดันให้เข้าสู่แผนงานของสภาวัฒนธรรมประจำอำเภอลับแลต่อไป

นอกจากนี้ โองเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ซึ่งเป็นหน่วยงานจากภายนอกชุมชน ได้ให้ความสนใจในกระบวนการการศึกษาวิจัยอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนที่สามารถศึกษารวบรวมองค์ความรู้ต่างๆ และจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไท-ยวนลั๊บลั้ง หมู่บ้านท้องลั๊บลั้ง ตำบลฝายหลวง อำเภอลั๊บลั้ง จังหวัดอุดรดิตถ์ สำหรับการสร้างและพัฒนาให้เป็นเครือข่ายของโองเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาในส่วนของจังหวัดอุดรดิตถ์ เพื่อการส่งเสริม สนับสนุน และสานต่อลมหายใจของวัฒนธรรมล้านนาทั้งดงาม

จึงสรุปได้ว่า การฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องลั๊บลั้ง ตำบลฝายหลวง อำเภอลั๊บลั้ง จังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นกระบวนการที่สามารถช่วยให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน สามารถพัฒนาให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนได้ และมีการพัฒนา การร่วมคิดร่วมทำ ตลอดจนได้รับแรงสนับสนุนจากองค์กรหรือหน่วยงานจากภายนอก ทำให้เพิ่มฐานความมั่นคงและความเข้มแข็งของชุมชนทั้งในด้านวัฒนธรรมและคุณภาพชีวิต

โดยกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นแหล่งความรู้ของชุมชนยังคงสามารถสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ตลอดจนเกิดความรัก ความหวงแหน ศรัทธา และความภาคภูมิใจของชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือ และความเข้มแข็งของชุมชนในการขับเคลื่อนวิถีทางวัฒนธรรมของชุมชนตนเอง รวมทั้งการเรียนรู้ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อการสืบทอดทางวัฒนธรรม และการเรียนรู้อย่างยั่งยืน อันจะส่งผลดีให้กับชุมชน สังคมและประเทศชาติโดยรวม

๖.๓ ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่องการฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องลั๊บลั้ง ตำบลฝายหลวง อำเภอลั๊บลั้ง จังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นการศึกษาวิจัยที่อาศัยวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้กิจกรรม และกระบวนการของชุมชนในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชนโดยเกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับบริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษา คือ บริบททางสังคม และบริบททางวัฒนธรรม ที่เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาเรื่อง คติความเชื่อ ค่านิยม ในรูปสัญลักษณ์ ในลวดลายผ้าขึ้นดินจก และตำนานที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวกับผ้าขึ้นดินจกของชุมชน และยังเกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนตามวิธีการมีส่วนร่วมที่ใช้กิจกรรม และกระบวนการของชุมชนแล้ว ยังก่อให้เกิดกลุ่มฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน และเครือข่ายทางการเรียนรู้ของชุมชน จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจก บ้านท้องลั๊บลั้ง รวมทั้งชุมชนสามารถพัฒนาทักษะด้านการคิด การเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน วิธีวิจัยและภูมิปัญญาจากผ้าขึ้นดินจกดังกล่าวสามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาและอธิบายเรื่องการพัฒนาและฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาอื่นๆ ของชุมชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ต่อไปได้

บรรณานุกรม

กรมการพัฒนาชุมชน. ๒๕๓๘. ประมวลกฎหมายระเบียบที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาชุมชน.

กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดเพิ่มเสริมกิจ.

กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ. ๒๕๔๑. รายงานการวิจัยภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนา

หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ.

กรรณิการ์ ปัญต์เสริม. ๒๕๔๑. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการเรียนการสอนวิชางาน

ประดิษฐ์ เรื่องการประดิษฐ์ของใช้ตามทักษะกระบวนการ ๕ ชั้น สำหรับนักเรียนชั้น

ประถมศึกษาปีที่ ๖. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

กาญจนา เกียรติมนิรัตน์. ๒๕๔๖. ภูมิปัญญาในการทอผ้าพื้นเมืองภาคเหนือ : รูปแบบการเรียนรู้

และการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

กาญจนา แก้วเทพ. ๒๕๓๘. เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ : สภาคทอลิก

แห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

กาญจนา แก้วเทพ. ๒๕๔๑. การวิเคราะห์สื่อแนวคิดและเทคนิค. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ด

ยูเคชั่น จำกัด(มหาชน).

กาญจนา ไชยถาวร. ๒๕๓๘. การเปลี่ยนแปลงสวัสดิการและสถานภาพสตรีหลังประกอบอาชีพ

เสริมด้านการทอผ้า : กรณีศึกษาศรีชนบทตำบลออนเหนือ ถึงอำเภอแม่ออน จังหวัด

เชียงใหม่. เชียงใหม่ : ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

กิตติพิศ ศิริสูตร. ๒๕๓๗. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตาม

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๗) ในโรงเรียน

ร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัดสำนักงานการศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี.

วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. ๒๕๔๔. ชุมชนนิยม : การฝ่าวิกฤตชุมชนล่มสลาย . กรุงเทพฯ : โรง

พิมพ์บริษัท ชัคเชส มีเดีย จำกัด.

ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์. ๒๕๔๒. การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา. กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา.

เชียงใหม่ : เอกสารอัดสำเนา.

คณะกรรมการสำนักงานศึกษาแห่งชาติ. ๒๕๔๑. รายงานการวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมภูมิ

ปัญญาไทยในการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ.

คณะอนุกรรมการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ในคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา. ๒๕๔๓.

แนวทางการ สร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

คมพล สุวรรณภู. ๒๕๔๔. การศึกษาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในด้านการดูแล

สุขภาพเพื่อการพึ่งตนเองด้านสาธารณสุขของชุมชน. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหา
บัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จิตติ มลคชชัยอรัญญา. ๒๕๔๐. การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการพัฒนา

สังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จันทร์นนท์ เหล่าพัฒนา. ๒๕๔๖. ขบวนการสร้างเครือข่ายการพัฒนาองค์กรชุมชนของ อำเภอเวียง

ใหญ่ จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ฉลาดชาย รมิดานนท์. ๒๕๔๖. “อัตลักษณ์ วัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลง.” [ระบบออนไลน์].

แหล่งที่มา http://www.soc.cmu.ac.th/~wsc/data/Identity๒๘_๓_๐๕.pdf

(๒ มกราคม ๒๕๕๒)

ชัชเวชย์ เจริญวงศ์. ๒๕๔๒. การพัฒนาอาชีพและการส่งเสริมการเกษตร ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มชาว

จีนอพยพในเขตตำบลหนองบัว อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์
เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

ชนินทร์ เจริญกุล และคณะ. ๒๕๔๔. การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพองค์กรชุมชนโดย

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาสาธารณสุขในท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์
ดุสิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.

สุทธิทิพย์ ชูชาติ. ๒๕๓๘. การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าและระบบนิเวศเพื่อแก้ปัญหาภัย

แล้งของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.

ครุณี ศรีตระกูล. ๒๕๓๘. การพัฒนาหน่วยการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โดยเน้นภูมิ

ปัญญาท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ทิพย์คำพร หาญอมรเศรษฐ์. ๒๕๔๖. ศึกษาพลวัตการทอพื้นเมือง : กรณีศึกษาผ้าชิ้นดินจกบ้านนา

ทะเล ตำบลชัยภูมิ อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ทะนงศักดิ์ คุ้มไชนาและคณะ. ๒๕๔๓. การพัฒนาชุมชนเชิงปฏิบัติการ. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์.

ทรงพล ศิวานนท์. ๒๕๔๓. ลวดลายการทอผ้าขึ้นดินจกอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล. ๒๕๕๒. พหุวัฒนธรรมบนผ้าทอเมืองอุตรดิตถ์. เชียงใหม่ : เอกสารประกอบนิทรรศการ ณ พิพิธภัณฑ์ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ.

นัทธชัย ประสานนาม. ๒๕๕๑. “เพศชาติพันธุ์ และปัญหาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ ในภาพยนตร์เรื่อง Touch of Pink.” [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.midnightuniv.org/midnight25545/document55244.html> (๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๒)

นนท์นภัส ศิริเขตต์. ๒๕๔๖. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในกลุ่มโรงเรียนยิ่งمين สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นฤมล นิราทร. ๒๕๔๓. การสร้างเครือข่ายการทำงาน. ข้อควรพิจารณาบางประการ. กรุงเทพฯ : คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นภาพร หงษ์ทอง. ๒๕๔๗. อัต บุคคลในทัศนะของฉากล่ ลากอง. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นพพร พวงสมบัติ. ๒๕๔๗. กระบวนการเรียนรู้ของผู้ผลิตผ้าทอขึ้นดินจก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อรักษาและสืบทอดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ท่ามกลางบริบทสังคมบริโภคนิยม. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นิตยา บุญศรี. ๒๕๔๒. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญเกิด รัตนแสง. ๒๕๓๖. วรรณกรรมท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตนร์.

ปฐม นิคมานนท์. ๒๕๓๕. การค้นหาความรู้และระบบถ่ายทอดความรู้ในชุมชนชนบทไทย. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

ปณิธิ สุขสมบูรณ์. ๒๕๔๕. เครือข่ายทางสังคมและการแสวงหาทางเลือกของแม่ค้าหาบเร่แผงลอย : กรณีศึกษาแม่ค้าหาบเร่แผงลอยชาวอีสาน ที่อาศัยอยู่ในชุมชนนางเลิ้ง. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประเวศ วะสี. ๒๕๓๐. การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา. วารสารชุมชนพัฒนา, ๑(๕). ๑๑-๑๗.

- ๒๕๓๗. ยุทธศาสตร์ทางปัญญาของชาติ, กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้ง.
- ๒๕๔๑. ประชาคมตำบล : ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรมและสุขภาพ, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- ประสงค์ นิลบรรจง. ๒๕๓๘. โอกาสการลงทุนโรงงานทอผ้าพื้นเมือง ในอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และชอบ เข้มกลัด. ๒๕๓๗. องค์กรประชาชนกับการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของ คนจนเมือง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์.
- พิทักษ์ เตชะใจ. ๒๕๔๐. การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์. ๒๕๔๓. พลังสร้างสรรค์แห่งชุมชน. กรุงเทพฯ : ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก.
- พิระพล ไชยพงศ์. ๒๕๓๘. การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการรักษาความปลอดภัยที่เกี่ยวข้องกับ ชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาล ตำบลอ้อมน้อย อำเภอกะทู้มแบน จังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ไพธิน ผมงาน. ๒๕๔๒. องค์กรพัฒนาเอกชนภาคอีสานกับการสร้างเครือข่าย : ศึกษากรณี เครือข่ายเด็ก. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- มณเฑียร ดีแท้. ๒๕๓๐. มรดกทางวัฒนธรรมของชาวอุดรดิษฐ์. ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษย ศาสตร์และสังคม วิทยาลัยครูอุดรดิษฐ์.
- มนัส ศุภลักษณ์. ๒๕๔๔. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในกิจกรรมธุรกิจ ท้องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- มลิวัลย์ บุรณพัฒนา. ๒๕๓๐. การศึกษาวรรณกรรมคำอ้งทางวิทยุภาคเหนือ. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ไมตรี เกตุขาว. ๒๕๔๐. การศึกษาตลาดผ้าตีนจกในภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ. ๒๕๓๑. ศิลปะหัตถกรรมไทย. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ๒๕๓๑. ผ้าไทย พัฒนาการทางอุตสาหกรรมและสังคม. กรุงเทพฯ : บริษัทเงินทุน อุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย.

รจนา ชื่นศิริกุลชัย. ๒๕๔๔. ศึกษาผ้าทอพื้นถิ่นจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคพายัพ.

ราชบัณฑิตสถาน. ๒๕๒๔. พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.
กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง.

รติกร กลิ่นประทุม และคณะ ๒๕๓๔. หลักสูตรอิเล็กทรอนิกส์วิชาแนวคิดและทฤษฎีทาง
มานุษยวิทยา. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://cyberlab.lho.ku.ac.th/elearn/faculty/social/soc๖๕/๑๓-๒.html>. (๑๔ มิถุนายน ๒๕๕๒)

รังสรรค์ เจริญทอง. ๒๕๔๒. การจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านพัฒนา ตำบลแม่อุค
อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

เรวดี ศรีจำเริญ. ๒๕๔๔. การดำเนินงานโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ด้านการมีส่วนร่วมของ
ชาวบ้าน การศึกษา บ้านห้วยโป่ง ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน.
วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

ลิขิต หมู่ดี. ๒๕๓๘. การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินงานพัฒนาท้องถิ่นของสภาตำบล :
ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจังหวัดหนองบัวลำภูและจังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ลมุด จันทน์หอม. ๒๕๓๘. วรรณกรรมท้องถิ่น. เชียงใหม่ : สุริวงค์บุ๊คเซนเตอร์.

วันเพ็ญ วอกกลาง. ๒๕๓๔. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก.
วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์. ๒๕๔๕. รูปแบบศิลปะและการจัดการผ้าทอที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งและการ
พึ่งตนเองของชุมชนท้องถิ่น : ศึกษากรณีผ้าไหมแพรวาสายวัฒนธรรมผู้ไทย จังหวัด
กาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สันติมา ศรีสังข์สุวรรณ. ๒๕๔๐. การพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อก้าวไปสู่การเป็นองค์กรแห่ง
การเรียนรู้ : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สมพงษ์ เตชะอธิก. ๒๕๔๕. องค์กรชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : เจริญวิทยาการพิมพ์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ๒๕๔๒. ภาพกรอบการพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมไทย. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ๒๕๔๑. ภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพฯ :
บพิธการพิมพ์.

- สำนักงานมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการและสำนักมาตรฐานอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย. ๒๕๔๕. ชุดวิชาการวิจัยชุมชน. กรุงเทพฯ : บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- สิทธิณัฐ ประพุทธนิตสาร. ๒๕๔๕. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในแนวคิดและแนวปฏิบัติ. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์วันดาเพรส.
- สุธี ศรสวรรค์. ๒๕๓๘. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของมุสลิม : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลหนองตะเคียน อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์. ๒๕๓๖. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม และ การพัฒนาชนบท เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา.
- สุรินทร์ ไชยสวัสดิ์. ๒๕๔๑. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกิจกรรมของศูนย์พัฒนาในโครงการหลวงขุนแปะ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลบ้านแปะ อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- เสรี พงศพิศ. ๒๕๒๙. ทางเลือกและทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : เทียนวรรณการพิมพ์.
- แสงมณี หาญกาศีสกุล. ๒๕๔๔. แรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาสตรี ของคณะกรรมการการพัฒนาสตรีในอำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- หัตยา เจริญศักดิ์. ๒๕๓๙. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง หัตถกรรมในท้องถิ่น ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ของอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อภิญา เฟื่องฟูสกุล. ๒๕๔๖. อัตลักษณ์ (Identity) การทบทวนทฤษฎี และกรอบแนวคิด. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- อศิน รพีพัฒน์. ๒๕๓๑. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ศักดิ์ภาการพิมพ์.
- อรุณ แก้วดาปี. ๒๕๔๑. เครือข่ายชุมชนเพื่อการเรียนรู้ : ศึกษากรณีโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอปางศิลาทอง จังหวัดสุโขทัย. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อุทัย ดุลยเกษม. ๒๕๔๐. การวิจัยเกี่ยวกับระบบการศึกษากับชุมชน. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสดศรี.

อังกูล สมกะเนย์. ๒๕๓๕. สภาพปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียน

ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์

ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกมล อ่อนศรี. ๒๕๔๔. ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน.

วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

โอภาส ปัญญา. ๒๕๔๒. ประชาคมรากหญ้า ชุมชนการค้าคนกล้า สร้างบ้านรุ่นใหม่. กรุงเทพฯ :

สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

Brckett, R., and Hiemstra, R. ๑๙๙๑. **Self-Direction Adult Learning : Perspectives on Theory, Research, and Practice**, New York: Routledge, Chapman and Hall, Inc.

Fvaser-Lv, S. ๑๙๙๘. **Handwoven Textiles of South – Tast Asia**, Oxford University Press Pte. Ltd.

Gibbons, M. ๑๙๘๐. Toward a Theory of Self-Directed Learning : A Study of Experts without Format Training, **Journal of Humanistic Psychology**. vol. ๒๐. ๒. ๔๑-๔๖,

Griffin, C. ๑๙๘๓. **Curriculum Theory in Adult Lifelong Education**. London : Crom Helm.

Knowles, S. M. ๑๙๗๕. **Self-Directed Learning : a Guide for Learners and Teachers**, New York: Association Press.

Lowry, C.M. ๒๐๐๔. **Supporting and Facilitating Self-Directed learning**, (Online) Available at : http://www.mapnp.org/library/trng_dev/methods/slf_drot.thm. (๓ January ๒๐๐๕).

McNamare, C. ๒๐๐๔. **Srrong Value of Self-Directed Learning in the Workplace : How Supervisors and Learners Gain Leaps in Learning**, (Online) Available at : http://www.mapnp.org/library/trng_dev/methods/slf_drot.thm. (๓ January ๒๐๐๕).

Merriam, S.B. & Caffarella, R.S. ๑๙๙๙. **Learning in Adulthood (๒nd ed)** : San Francisco.

National Identity Boavd, ๑๙๙๔. **Thai Textiles : Threads of a Cultural Hentage**, Mavxh.

Skager, R. W. ๑๙๗๘. **Life Long Education and Evaluation Practice**. Hamburh: UNESCO Institute for Education.

Smith, R. M. ๑๙๘๒. **Learning How to Learn : Applied Theory for Adult**, New York: Cambridge University Press.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้ให้ข้อมูล

๑. นางป้าน เหล็กมูล อายุ ๕๓ ปี
ที่อยู่ ๒๑๔ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแก้ว จังหวัดอุดรธานี
๒. นางปิ่น สุขสา อายุ ๕๒ ปี
ที่อยู่ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแก้ว จังหวัดอุดรธานี
๓. นางมา จันคำ อายุ ๕๗ ปี
ที่อยู่ ๑๒๕ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแก้ว จังหวัดอุดรธานี
๔. นางจันทร์ บัวคำ อายุ ๕๗ ปี
ที่อยู่ ๓๗ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแก้ว จังหวัดอุดรธานี
๕. นางคำ สุขหา อายุ ๕๔ ปี
ที่อยู่ ๗๗/๑ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแก้ว จังหวัดอุดรธานี
๖. นางผาย จันทร์สูง อายุ ๕๓ ปี
ที่อยู่ ๑๐๖ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแก้ว จังหวัดอุดรธานี
๗. นางเกียง กางมูล อายุ ๕๓ ปี
ที่อยู่ ๑๗๔ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแก้ว จังหวัดอุดรธานี
๘. นางเขียว คำฟู อายุ ๕๓ ปี
ที่อยู่ ๓๘ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแก้ว จังหวัดอุดรธานี
๙. นางทวน กางมูล อายุ ๕๓ ปี
ที่อยู่ ๑๖๐ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแก้ว จังหวัดอุดรธานี
๑๐. นายโพธิ์ พรหมอินทร์ อายุ ๕๒ ปี
ที่อยู่ ๑๖๔/๑ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแก้ว จังหวัดอุดรธานี
๑๑. นางปลา สุขหา อายุ ๕๒ ปี
ที่อยู่ ๒๑๔/๑ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแก้ว จังหวัดอุดรธานี
๑๒. นางดอก เฟื่องฟู อายุ ๕๒ ปี
ที่อยู่ ๒๘ หมู่ ๖ บ้านด้นม่วง ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแก้ว จังหวัดอุดรธานี
๑๓. นางคำ พวงยะ อายุ ๕๑ ปี
ที่อยู่ ๑๖๕ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแก้ว จังหวัดอุดรธานี

๑๔. นายจำลอง มาปิ้ง อายุ ๘๐ ปี
ที่อยู่ ๑๖๔/๑ หมู่ ๑ บ้านเชียงแสน ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
๑๕. นางบุญ แสนสงคราม อายุ ๘๐ ปี
ที่อยู่ ๗๖ หมู่ ๑๐ บ้านท้องลับแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
๑๖. นางคำ เครือฝั้น อายุ ๘๐ ปี
ที่อยู่ ๑๔/๑ หมู่ ๕ บ้านทุ่งเอียง ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
๑๗. นางเริง ลาก่อ อายุ ๘๐ ปี
ที่อยู่ ๒๓๔ หมู่ ๑๐ บ้านท้องลับแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
๑๘. นางก้อง ฟองแก้ว อายุ ๗๕ ปี
ที่อยู่ ๕๓ หมู่ ๑๐ บ้านท้องลับแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
๑๙. นางน้อย มะโนคำ อายุ ๗๕ ปี
ที่อยู่ ๑๐๒ หมู่ ๑๐ บ้านท้องลับแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
๒๐. นางอบ กันภัย อายุ ๗๘ ปี
ที่อยู่ ๘/๑ หมู่ ๗ บ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
๒๑. นางวัน พรหมอินทร์ อายุ ๗๘ ปี
ที่อยู่ ๑๖๔/๑ หมู่ ๗ บ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
๒๒. นางเบ้ง ศรีวงษ์ อายุ ๗๘ ปี
ที่อยู่ ๕๐ หมู่ ๑๐ บ้านท้องลับแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
๒๓. นางคำ จันคำ อายุ ๗๘ ปี
ที่อยู่ ๕๕/๔ หมู่ ๗ บ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
๒๔. นางเงิน จันเพ็ง อายุ ๗๗ ปี
ที่อยู่ ๗๗ หมู่ ๑๐ บ้านท้องลับแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
๒๕. นางหมูน เพิ่มพูน อายุ ๗๖ ปี
ที่อยู่ ๕๕ หมู่ ๑๐ บ้านท้องลับแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
๒๖. นางน้อย มะโนคำ อายุ ๗๕ ปี
ที่อยู่ ๑๐๒ หมู่ ๖ บ้านต้นม่วง ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
๒๗. นางปวน พรหมธา อายุ ๗๓ ปี
ที่อยู่ ๑๔ หมู่ ๑๐ บ้านท้องลับแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
๒๘. นางถนอมจิต ทิพย์เพชร อายุ ๗๓ ปี
ที่อยู่ ๒๑๕ หมู่ ๑๐ บ้านท้องลับแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

๒๙. นางหอม แสนสงคราม อายุ ๗๒ ปี

ที่อยู่ ๗๖ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรธานี

๓๐. นางที จันแฉะ อายุ ๗๒ ปี

ที่อยู่ ๕๐/๑ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรธานี

๓๑. นางสิน บัวอ่อน อายุ ๗๑ ปี

ที่อยู่ ๒๐ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรธานี

๓๒. นางน้อย สืบจ้อน อายุ ๗๐ ปี

ที่อยู่ ๑๔๔ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรธานี

๓๓. นางบุญส่ง สุ่มสมบูรณ์ อายุ ๖๘ ปี

ที่อยู่ ๕๖/๗ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรธานี

๓๔. นางศรี วงษ์น้อย อายุ ๖๘ ปี

ที่อยู่ ๘ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรธานี

๓๕. นางเสงี่ยม กุลศิริ อายุ ๖๗ ปี

ที่อยู่ ๑๑๖/๑ หมู่ ๓ บ้านนารี ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรธานี

๓๖. นางธิดา สืบสวัสดิ์นิติกุล อายุ ๖๗ ปี

ที่อยู่ ๕๕/๑ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรธานี

๓๗. นางชน จันเพ็ง อายุ ๖๗ ปี

ที่อยู่ ๗๗ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรธานี

๓๘. นางสาวท คำจีน อายุ ๖๗ ปี

ที่อยู่ ๑๖๕/๑ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรธานี

๓๙. นางมาลี การินดา อายุ ๖๖ ปี

ที่อยู่ ๒๓/๑ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรธานี

๔๐. นายเงิน กางมูล อายุ ๖๕ ปี

ที่อยู่ ๑๓๑/๑ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรธานี

๔๑. นางจำปี ทองเลิศ อายุ ๖๕ ปี

ที่อยู่ ๓๓ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรธานี

๔๒. นางบุญมี หิงสุวรรณ อายุ ๖๔ ปี

ที่อยู่ ๔๘/๘ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรธานี

๔๓. นางแตะ กางมูล อายุ ๖๔ ปี

ที่อยู่ ๑๓๑/๑ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรธานี

๔๔. นางนัน ศรีเมืองสุข อายุ ๖๔ ปี
ที่อยู่ ๒๓๐ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๔๕. นางคำมวน บุตรดา อายุ ๖๔ ปี
ที่อยู่ ๑๕/๑ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๔๖. นางดอน สานลาด อายุ ๖๔ ปี
ที่อยู่ ๖๘ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๔๗. นางจันทำ แก้วหลวง อายุ ๖๒ ปี
ที่อยู่ ๔๔ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๔๘. นางปิ่น แสงรุจิธรรม อายุ ๖๑ ปี
ที่อยู่ ๑๑๘ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๔๙. นางบุญ กุลพรม อายุ ๖๑ ปี
ที่อยู่ ๑๘๖ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๕๐. นางสินทอน เกิดเจริญ อายุ ๖๑ ปี
ที่อยู่ ๘๑ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๕๑. นางหวัง จามูล อายุ ๖๐ ปี
ที่อยู่ ๗๕ หมู่ ๓ บ้านนารี ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๕๒. นางสำราญ แสงจันทร์ อายุ ๖๐ ปี
ที่อยู่ ๒๒๖ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๕๓. นางเงิน แก้วเปี้ย อายุ ๕๘ ปี
ที่อยู่ ๑๐๔ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๕๔. นางวิไล อ่อนพรม อายุ ๕๘ ปี
ที่อยู่ ๔๕/๑ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๕๕. นางสุก แสนปัญญา อายุ ๕๘ ปี
ที่อยู่ ๕๕/๑ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๕๖. นางวิไล อ่อนพรม อายุ ๕๘ ปี
ที่อยู่ ๔๕/๑ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๕๗. นางลิ้ม ศรีอินทร์ อายุ ๕๗ ปี
ที่อยู่ ๔๐ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๕๘. นางแก้ว จันเจ็ก อายุ ๕๗ ปี
ที่อยู่ ๑๒๐ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์

๕๙. นางนงค์ แสงสุข อายุ ๕๗ ปี
ที่อยู่ ๖๐/๑ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๖๐. นางมี ทิ้วงาม อายุ ๕๗ ปี
ที่อยู่ ๑๒๓ หมู่ ๕ บ้านวัดป่า ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๖๑. นางแก้วมา ตาทอง อายุ ๕๗ ปี
ที่อยู่ ๑๑๔ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๖๒. นางพัน ทองบาง อายุ ๕๗ ปี
ที่อยู่ ๑๑๒ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๖๓. นางพัน ทองบาง อายุ ๕๖ ปี
ที่อยู่ ๑๑๒ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๖๔. นางลี จันทร์ดวงดี อายุ ๕๖ ปี
ที่อยู่ ๘๓/๒ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๖๕. นางนางคำมี แน่นอน อายุ ๕๖ ปี
ที่อยู่ ๑๒๘ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๖๖. นางมานิต วงษ์น้อย อายุ ๕๕ ปี
ที่อยู่ ๑๒๔ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๖๗. นางวัฒนา ศรีวงษ์ อายุ ๕๔ ปี
ที่อยู่ ๑๖๒ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๖๘. นางรอน คำจ้อน อายุ ๕๓ ปี
ที่อยู่ ๒ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๖๙. นางทวี เขียวน้อย อายุ ๕๒ ปี
ที่อยู่ ๑๔/๒ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๗๐. นางแดง คำสุก อายุ ๔๘ ปี
ที่อยู่ ๖๐ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๗๑. นางสมใจ รักใส อายุ ๔๗ ปี
ที่อยู่ ๑๖๗/๓ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๗๒. นางดิ่ง คำเพชร อายุ ๔๖ ปี
ที่อยู่ ๑๔๔/๒ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์
๗๓. นางอนัน ปิพาน อายุ ๔๖ ปี
ที่อยู่ ๑๓๕/๒ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์

๓๔. นางศรีวรรณ จันทร์ศรีงาม อายุ ๔๕ ปี

ที่อยู่ ๑๐๕ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์

๓๕. นางรัตน์ ไสแจ่ม อายุ ๔๕ ปี

ที่อยู่ ๓๕/๑ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์

๓๖. นางจิราพร หน้าไม้ อายุ ๔๑ ปี

ที่อยู่ ๕๓ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์

๓๗. นางนอม สุขสา อายุ ๔๑ ปี

ที่อยู่ ๑๓๖/๒ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์

๓๘. นางธัญญลักษณ์ หมวกทอง อายุ ๔๒ ปี

ที่อยู่ ๒๒๕/๕ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์

๓๙. นางพัชรพิมล ทิพย์เพ็ชร อายุ ๔๑ ปี

ที่อยู่ ๖/๘ หมู่ ๑๐ บ้านท้องถื่นแลพัฒนา ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์

๔๐. นายประสงค์ ทองเลิศ อายุ ๓๗ ปี

ที่อยู่ ๓๓ หมู่ ๗ บ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำแล จังหวัดอุดรดิตถ์

ภาคผนวก ข

รายละเอียดกิจกรรม (Action Plans)

โครงการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนจากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชน
บ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ลำดับ	กิจกรรม / ขั้นตอน	วัตถุประสงค์	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	กลุ่มเป้าหมาย	ตัวชี้วัด
1.	ลงพื้นที่ สัมภาษณ์ พบปะพูดคุย กับผู้สูงอายุ ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้นำชุมชน เพื่อแจ้งวัตถุประสงค์ของงานวิจัย	เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้สูงอายุ ปราชญ์ ผู้นำกลุ่มต่างๆ ได้ทราบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย	1.สามารถระบุผู้ให้ข้อมูลที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย 2.ผู้นำ ปราชญ์ และผู้นำกลุ่มต่างๆ ได้รับทราบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย	ผู้นำท้องถิ่น ผู้สูงอายุ ตัวแทน ชาวบ้าน ทีมวิจัย และผู้เกี่ยวข้อง	ทราบปัญหาจริงในพื้นที่ที่สามารถนำมาวางแผนในการเก็บข้อมูลและทราบการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมาย
2.	1.ประชุมชี้แจงรายละเอียดวัตถุประสงค์การดำเนินการวิจัย เพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ทีมวิจัย และวางแผน การจัดกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชนจากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจก บ้านท้องลับ ด.ฝายหลวง อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์ (อาจารย์ที่ปรึกษาลงพื้นที่ ครั้งที่ 1) 2. ประชุมทีมงานวิจัย ประจำเดือน (ทุกวันเสาร์สัปดาห์ที่ 2 ของแต่ละเดือน)	1. เพื่อให้ทีมวิจัยรู้ถึงวัตถุประสงค์ของการดำเนินการวิจัย เพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัย และวางแผนการจัดกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชนจากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกบ้านท้องลับแล ด.ฝายหลวงอ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์ 2. เพื่อให้ทีมนักวิจัยในพื้นที่ได้รับทราบและเข้าใจ แนวการดำเนินการ ร่วมกันรวมถึงการเตรียมความพร้อมและแก้ปัญหาที่พบจากการวิจัยร่วมกัน	1.ทีมวิจัยได้รับทราบและเข้าใจวัตถุประสงค์ของการดำเนินการวิจัย รู้บทบาทหน้าที่ และวางแผนการจัดกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชนจากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกบ้านท้องลับแล ด.ฝายหลวง อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์ 2. ทีมนักวิจัยในพื้นที่ได้รับทราบและเข้าใจแนวการดำเนินการ และการเตรียมความพร้อมและแก้ปัญหาที่พบจากการวิจัยร่วมกัน	ทีมวิจัย 7 คน อาจารย์ที่ปรึกษา 1 คน ทีมวิจัย 7 คน	1. ทีมนักวิจัยทราบแนวทางวิธีการทำงานวิจัย และการมีส่วนร่วมในการวิจัย 2. ทีมนักวิจัยเข้าใจแนวดำเนินการ และเตรียมความพร้อม,แก้ปัญหาที่พบในการวิจัยร่วมกัน

ลำดับ	กิจกรรม / ขั้นตอน	วัตถุประสงค์	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	กลุ่มเป้าหมาย	ตัวชี้วัด
3.	กิจกรรมการรู้จักตัวคน สืบค้นประ วัติศาสตร์ ท้องถิ่น โดยให้คนใน ชุมชนแสดงความคิดเห็น และสืบค้นประวัติศาสตร์ ของชุมชนร่วมกัน (อาจารย์ ที่ปรึกษาลงพื้นที่ ครั้งที่ 2)	เพื่อให้ชุมชนรู้จักตัวตน ของตนเอง และ สืบรู้ที่มา และประวัติศาสตร์ของ ท้องถิ่นร่วมกัน	ชุมชนรู้จักตัวตนของตน เอง และ สืบรู้ที่มาและ ที่มาประวัติศาสตร์ของ ชุมชน	ผู้นำท้องถิ่น ผู้สูงอายุ ทีม วิจัย อาจารย์ ที่ ป ริ ก ษา ชาวบ้าน 2 หมู่บ้าน และ วิทยากร ~ 50 คน	1. ชุมชนรู้จัก ตัวตนของตน 2. ข้อมูลประวัติ ศาสตร์ของ ชุมชน
4.	กิจกรรมสืบค้นผ้าชิ้นดิน จกโบราณในชุมชน	เพื่อค้นหาผ้าชิ้นดินจก โบราณที่มีอยู่ในชุมชน	ได้แหล่งของผ้าชิ้นดิน จกโบราณในชุมชน	ทีมวิจัย 7 คน ชาวบ้าน เจ้า ของชิ้นดินจก โบราณ ปราชญ์ ชาวบ้าน	ฐานข้อมูลของ แหล่งที่อยู่ของ ผ้า ชิ้น ดิน จ ก โบราณ
5.	ประชุมทีมวิจัยเพื่อหา แนวทางในการเก็บและ รวบรวมข้อมูล เพื่อจัดทำ แผนที่ตำแหน่งของผ้าชิ้น โบราณที่ตนเองหรือที่ ได้รับมรดกตกทอดมาจาก บรรพบุรุษของชุมชน และ จัดทำบัญชีทะเบียนผ้าชิ้น โบราณในชุมชน	เพื่อหาแนวทางในการ เก็บและรวบรวมข้อมูล และจัดทำแผนที่ตำแหน่ง ของผ้าชิ้นโบราณที่ตนเอง หรือที่ได้รับมรดกตกทอด มาจากบรรพบุรุษของ ชุมชน และขึ้นทะเบียน ผ้าชิ้นดินจกโบราณใน ชุมชน	ได้แนวทางในการเก็บ รวบรวมและแผนที่ ตำแหน่งของผ้าชิ้น โบราณที่ตนเองหรือที่ ได้รับมรดกตกทอดมา จากบรรพบุรุษของ ชุมชน และผ้าชิ้นดินจก โบราณของชุมชนได้รับ การขึ้นทะเบียน	ทีมวิจัย 7 คน เจ้าของผ้าชิ้น โบราณ ใน ชุมชน	1.แผนที่ ตำแหน่งผ้าชิ้น ดินจกโบราณ ในชุมชน 2. บัญชีทะเบียน ผ้าชิ้น โบราณ ของชุมชน
6.	กิจกรรมประกวดผ้าชิ้นดิน จกและจัดการประกวดการ แต่งกายเชิงวัฒนธรรมของ ผู้สูงอายุและเยาวชนใน ชุมชน	เพื่อเก็บรวบรวมประวัติ ผ้าชิ้นแต่ละผืนที่เป็น ประโยชน์ รวมทั้งเพื่อ เก็บภาพถ่ายลวดลาย ต่างๆของผ้าชิ้น และ สร้างความภูมิใจให้กับ เจ้าของผ้าชิ้น	ได้ประวัติผ้าชิ้นแต่ละ ผืนที่เป็นประโยชน์ รวมทั้งเพื่อเก็บภาพถ่าย ลวดลายต่างๆของผ้าชิ้น และสร้างความภูมิใจ ให้กับคนในชุมชน	ชาวบ้าน เจ้าของผ้าชิ้น และกรรมการ ตัดสินได้แก่ ปราชญ์ ชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ และ ทีมวิจัย ประ มาณ 50 คน	ประวัติผ้าชิ้นแต่ละ ผืน รวมทั้ง ภาพ ถ่า ย ลวดลายต่างๆ ของผ้าชิ้น และ ความภูมิใจของ เจ้าของ

ลำดับ	กิจกรรม / ขั้นตอน	วัตถุประสงค์	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	กลุ่มเป้าหมาย	ตัวชี้วัด
7.	ทีมวิจัยออกสำรวจและเก็บข้อมูลภาคสนามเชิงลึกจากผู้สูงอายุ/ผู้อาวุโส ที่ไม่สามารถมาร่วมเวทีชุมชนได้ ในชุมชนหมู่ที่ 7 และหมู่ที่ 10 บ้านท้องถื่นแลรวมถึงชุมชนใกล้เคียงที่มีผู้สูงอายุ/ผู้อาวุโส ที่มีความรู้ในภูมิปัญญาผ้าซิ่นตีนจก	เพื่อรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลด้านทัศนคติ ความเชื่อ และกระบวนการคิดสร้างลวดลายจากรูปสัญลักษณ์ที่ปรากฏในผ้าซิ่นตีนจก รวบรวมตำนาน เรื่องเล่า และวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวข้องกับผ้าซิ่นตีนจกของชุมชนบ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำกลบแอ จังหวัดอุดรธานี เชิงลึกจากผู้สูงอายุ/ผู้อาวุโส ที่ไม่สามารถมาร่วมเวทีชุมชนได้	ได้รวบรวมและจัดเก็บข้อมูลด้านทัศนคติ ความเชื่อ และกระบวนการคิดสร้างลวดลายจากรูปสัญลักษณ์ที่ปรากฏในผ้าซิ่นตีนจก รวบรวมตำนาน เรื่องเล่า และวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวข้องกับผ้าซิ่นตีนจกของชุมชนบ้านท้องถื่นแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำกลบแอ จังหวัดอุดรธานี เชิงลึกจากผู้สูงอายุ/ผู้อาวุโส ที่ไม่สามารถมาร่วมเวทีชุมชนได้	ผู้สูงอายุ/ผู้อาวุโส ที่ไม่สามารถมาร่วมเวทีชุมชนได้ ใน 2 หมู่บ้าน	รวบรวมและจัดเก็บข้อมูลด้านทัศนคติความเชื่อ และกระบวนการคิดสร้างลวดลายจากรูปสัญลักษณ์ที่ปรากฏในผ้าซิ่นตีนจก รวบรวมตำนาน เรื่องเล่า และ วรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวข้องกับผ้าซิ่นตีนจกของ ชุมชนบ้านท้องถื่นแล เชิงลึกจากผู้สูงอายุ/ผู้อาวุโส ที่ไม่สามารถมาร่วมเวทีชุมชนได้
8.	กิจกรรมเวทีแสดงความคิดเห็น คัดสรร และตรวจสอบข้อมูลของลายผ้าซิ่นตีนจกของคนในชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่อง คติความเชื่อ และคำนิยาม รวมทั้งเรื่องเล่าตำนาน หรือวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวข้องกับผ้าซิ่นตีนจก ต่างๆ	เพื่อให้ชุมชนแสดงความคิดเห็น คัดสรร และตรวจสอบข้อมูลของลายผ้าซิ่นตีนจก พร้อมทั้งรวบรวมข้อมูลเรื่อง คติความเชื่อ และคำนิยาม รวมทั้งเรื่องเล่า ตำนาน หรือวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวข้องกับผ้าซิ่นตีนจก ต่างๆ ที่ถูกต้อง	ชุมชนได้แสดงความคิดเห็น คัดสรร และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในลายผ้าซิ่นตีนจก พร้อมทั้งข้อมูลเรื่อง คติความเชื่อ และคำนิยาม เรื่องเล่า ตำนาน หรือ วรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวข้องกับผ้าซิ่นตีนจก	ชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน ปราชญ์ ชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ และ ทีมวิจัย ประมาณ 50 คน	1.บทสรุปข้อมูลความรู้ทัศนคติความเชื่อ และกระบวนการคิดสร้างลวดลายจากรูปสัญลักษณ์ที่ปรากฏในผ้าซิ่นตีนจก 2. บทสรุปตำนาน เรื่องเล่า และวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวข้องกับผ้าซิ่นตีนจกของชุมชนบ้านท้องถื่นแล

ลำดับ	กิจกรรม / ขั้นตอน	วัตถุประสงค์	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	กลุ่มเป้าหมาย	ตัวชี้วัด
9.	ทีมวิจัยวิเคราะห์ข้อมูลความรู้ คติความเชื่อ ค่านิยม จากรูปสัญลักษณ์ที่ปรากฏในผ้าชิ้นดินจก รวบรวมตำนาน เรื่องเล่า ที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะเกี่ยวกับผ้าชิ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องถับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำกลบขน จังหวัดอุดรธานี	เพื่อรวบรวม จัดระเบียบ ข้อมูลความรู้ คติความเชื่อ ค่านิยม ใน สัญลักษณ์ที่ปรากฏใน ผ้าชิ้นดินจก ในตำนาน เรื่องเล่า ที่เป็น วรรณกรรมมุขปาฐะเกี่ยวกับผ้าชิ้นดินจกของ ชุมชนบ้านท้องถับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำกลบขน จังหวัดอุดรธานี ให้เป็นระบบ	ข้อมูลความรู้ คติความเชื่อ ค่านิยม ใน สัญลักษณ์ที่ปรากฏใน ผ้าชิ้นดินจก ในตำนาน เรื่องเล่า ที่เป็น วรรณกรรมมุขปาฐะเกี่ยวกับผ้าชิ้นดินจกของ ชุมชนบ้านท้องถับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำกลบขน จังหวัดอุดรธานี ที่เป็นระบบ	ทีมนักวิจัย 7 คน	ข้อมูลความรู้ คติความเชื่อ ค่านิยม ในลายผ้าชิ้นดินจก ในตำนาน เรื่องเล่า ที่เป็น วรรณกรรมมุขปาฐะเกี่ยวกับ ผ้าชิ้นดินจกของ ชุมชนบ้านท้องถับแล ต.ฝายหลวง อ.ถ้ำกลบขน จ.อุดรธานี
10.	จัดนิทรรศการให้ความรู้ โดยการแสดง ข้อมูล ประวัติศาสตร์ชุมชนและ ข้อมูลเรื่อง คติความเชื่อ และค่านิยม รวมทั้งเรื่องเล่าตำนาน ที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ เกี่ยวกับผ้าชิ้นดินจกที่ได้จากการศึกษา รวบรวม	ให้ความรู้ ข้อมูลประวัติ ศาสตร์ชุมชนและข้อมูล เรื่อง คติความเชื่อ และค่านิยม รวมทั้งเรื่องเล่าตำนาน ที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ เกี่ยวกับผ้าชิ้นดินจกที่ได้จากการศึกษา รวบรวม	ชุมชนได้ความรู้ ข้อมูล ประวัติศาสตร์ชุมชน และข้อมูลเรื่อง คติความเชื่อ และค่านิยม รวมทั้งเรื่องเล่าตำนาน ที่เป็น วรรณกรรมมุขปาฐะเกี่ยวกับผ้าชิ้นดินจกที่ได้จากการศึกษารวบรวม	ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชน ชุมชน คนในชุมชน ทีมวิจัยประมาณ 100 คน	ชุมชนมีความรู้ ข้อมูลประวัติ ศาสตร์ชุมชน และข้อมูลเรื่อง คติความเชื่อ และค่านิยม รวมทั้งเรื่องเล่าตำนาน ที่เป็น วรรณกรรมมุขปาฐะ เกี่ยวกับผ้าชิ้นดินจกที่ได้จากการศึกษารวบรวม
11.	จัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1	-เพื่อจัดทำรายงานและผลการดำเนินงานวิจัยใน ระยะ 6 เดือนแรก -เพื่อนำเสนอผลการดำเนินงานวิจัย	-ทราบผลการดำเนินงานวิจัย ปัญหา อุปสรรค วิธีการวิจัย -รายงานความก้าวหน้าผลการดำเนินงานวิจัยใน ระยะ 6 เดือนแรก	ทีมวิจัย	-ความก้าวหน้างานวิจัยตรงตาม วัตถุประสงค์ -ได้ผลงานตาม วัตถุประสงค์

ลำดับ	กิจกรรม / ขั้นตอน	วัตถุประสงค์	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	กลุ่มเป้าหมาย	ตัวชี้วัด
12.	ทีมวิจัยและตัวแทนชุมชนศึกษาดูงานนอกสถานที่เรื่องผ้าขึ้นดินจากแม่แจ่ม รวมทั้งวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยวน ในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านท้อถั่ว	เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาดูมาประยุกต์ใช้ในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านท้อถั่ว	ชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจนจากชุมชนต้นแบบ	ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปราชญ์ชุมชน คนในชุมชน ทีมวิจัย อาจารย์ที่ปรึกษา ประมาณ 25 คน	นักวิจัยและตัวแทนชุมชนมีความรู้ และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจนจากชุมชนต้นแบบ
13.	ทีมวิจัยและตัวแทนชุมชนเสนอผลการศึกษาดูงานให้กับชาวบ้านในชุมชนบ้านท้อถั่ว พร้อมเปิดเวทีแสดงความคิดเห็นของชาวบ้าน เพื่อเป็นมติของชุมชน สำหรับจัดทำแผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชน และจัดทำปฏิทินกิจกรรมวัฒนธรรมชุมชนประจำปี ในเรื่องงานประเพณี อาหารการกิน การแต่งกาย และภาษาท้องถิ่น พร้อมดำเนินการตามแผน	เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนบ้านท้อถั่ว แสดงความคิดเห็น เพื่อเป็นมติของชุมชนสำหรับจัดทำแผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชน และจัดทำปฏิทินกิจกรรมวัฒนธรรมชุมชนประจำปี ในเรื่องงานประเพณี อาหารการกิน การแต่งกาย และภาษาท้องถิ่น พร้อมดำเนินการตามแผน	1. ชาวบ้านในชุมชนบ้านท้อถั่ว แสดงความคิดเห็น เพื่อเป็นมติของชุมชน สำหรับจัดทำแผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชน และจัดทำปฏิทินกิจกรรมวัฒนธรรมชุมชนประจำปี ในเรื่องงานประเพณี อาหารการกิน การแต่งกาย และภาษาท้องถิ่นพร้อมดำเนินการตามแผนได้ 2. มีการจัดตั้งกลุ่มฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน 4 เรื่อง	ทีมวิจัย ชาวบ้านในชุมชน จำนวน 60 คน	1. แผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชน และปฏิทินกิจกรรมวัฒนธรรมชุมชนประจำปี ในเรื่องงานประเพณี อาหารการกิน การแต่งกาย และภาษาท้องถิ่น 2. กลุ่มฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน ในทั้ง 4 เรื่อง
14.	ประเมินกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนตามแผนการดำเนินงาน เพื่อวัดและประเมินผลการดำเนินกิจกรรมในแง่ของมิติทางวัฒนธรรมและมิติทางสังคม	เพื่อวัดและประเมินผลการดำเนินกิจกรรมในแง่ของมิติทางวัฒนธรรมและมิติทางสังคมของกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน	ความถูกต้องและความชัดเจนของแผนการดำเนินงานการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน	ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปราชญ์ชุมชน คนในชุมชน ทีมวิจัย อาจารย์ที่ปรึกษา ~ 20 คน	แผนการดำเนินงานการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน

ลำดับ	กิจกรรม / ขั้นตอน	วัตถุประสงค์	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	กลุ่มเป้าหมาย	ตัวชี้วัด
15.	นำผลการประเมินกิจกรรม การฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน มาประมวลผล และสรุปผล เพื่อหาแนวทางและจัดทำ แผนแม่บทหมู่บ้าน วัฒนธรรม ร่วมกับองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น สำหรับการพัฒนาเป็น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและ แหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมเพื่อพัฒนาสู่ การเป็นชุมชนแห่งการ เรียนรู้ชุมชนและแหล่ง ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาสู่การเป็นชุมชน แห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน (อาจารย์ที่ปรึกษาลงพื้นที่ ครั้งที่ 3)	เพื่อหาแนวทางและจัดทำ แผนแม่บทหมู่บ้าน วัฒนธรรม ร่วมกับองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น สำหรับการพัฒนาเป็น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและ แหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมเพื่อพัฒนาสู่ การเป็นชุมชนแห่งการ เรียนรู้ชุมชนและแหล่ง ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาสู่การเป็นชุมชน แห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน	ชุมชนได้แนวทางและแผน แม่บทหมู่บ้านวัฒนธรรม ร่วมกับองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น สำหรับการ พัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ ชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาสู่ การเป็นชุมชนแห่งการ เรียนรู้อย่างยั่งยืน	ผู้นำองค์กร ปกครอง ส่วนท้องถิ่น ปราชญ์ ชุมชน คนใน ชุมชน ทีม วิจัย อาจารย์ ที่ปรึกษา ประมาณ 20 คน	แนวทางและแผน แม่บทหมู่บ้าน วัฒนธรรม
16.	เขียนรายงานสรุปผลการ ศึกษาวิจัย	เพื่อจัดทำรายงานและผล การดำเนินงานวิจัยใน ระยะ 1 ปีที่ผ่านมาฉบับ สมบูรณ์	รายงานและผลการ ดำเนินงานวิจัยในระยะ 1 ปีที่ผ่านมาฉบับสมบูรณ์	ทีมวิจัย	รายงานฉบับ สมบูรณ์
17.	เวทีสรุปปิดโครงการ คัดเลือกข้อมูลสู่ชุมชนและ ตรวจสอบข้อมูลร่วมกับ ชุมชน	เพื่อนำเสนอข้อมูลการ วิจัยคืนสู่ชุมชน และ ตรวจสอบข้อมูลร่วมกับ ชุมชน	ชุมชนได้รับทราบและรวม ตรวจสอบข้อมูลงานวิจัย	ผู้นำองค์กร ปกครอง ส่วนท้องถิ่น ปราชญ์ ชุมชน คนใน ชุมชน ทีม วิจัย อาจารย์ ที่ปรึกษา ประมาณ 50 คน	ข้อมูลที่มีความ ถูกต้องของ งานวิจัย

ภาคผนวก ค

แบบบันทึกข้อมูล

ผ้าชิ้นดินจกโบราณของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง

อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

[illegible]

ภาคผนวก ง

ข้อมูลผ้าขึ้นตีนจกโบราณ
ของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง
อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
โรงเรียนราชภัฏวไลยอลงกรณ์ จังหวัดปทุมธานี

ชื่อผ้า
ชื่อชุมชน
ชื่อตำบล
ชื่ออำเภอ
ชื่อจังหวัด

ชื่อผู้จัดทำ
ชื่อโรงเรียน
ชื่อมหาวิทยาลัย

ชื่อผู้จัดทำ
ชื่อโรงเรียน
ชื่อมหาวิทยาลัย

ชื่อผู้จัดทำ
ชื่อโรงเรียน
ชื่อมหาวิทยาลัย

ชื่อผู้จัดทำ
ชื่อโรงเรียน
ชื่อมหาวิทยาลัย

ชื่อผู้จัดทำ
ชื่อโรงเรียน
ชื่อมหาวิทยาลัย

ឈ្មោះសិស្សៈ **ថ្ងៃទី ០៩**
សិស្សនិស្សិតនៃសាលាស្រុកស្រីសោយៈ ភូមិស្រីសោយៈ សង្កាត់ស្រីសោយៈ ខណ្ឌស្រីសោយៈ

ចំណុច	ឈ្មោះសិស្ស	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ
ឈ្មោះ	១៨	ឈ្មោះ	៧	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ
ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ
ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ

សិស្សនិស្សិត

ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ

សិស្សនិស្សិត

ឈ្មោះ ឈ្មោះ
 ឈ្មោះ ឈ្មោះ
 ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ

ឈ្មោះ ឈ្មោះ
 ឈ្មោះ ឈ្មោះ
 ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ

ឈ្មោះ ឈ្មោះ
 ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ
 ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ

សិស្សនិស្សិតនៃសាលាស្រុកស្រីសោយៈ

အသံအသွယ်အသွယ်

1111 003

Kollektiven können nur wirksam sein, wenn sie eine gemeinsame Identität haben

စီး-ကုမ္ပဏီ	မလေးရှား	စာရင်း	အရ	၇၀	၆
စီမံ	၁၇၆	၇	စာရင်း	စာရင်း	စာရင်း
စီမံ	မလေးရှား	စာရင်း	စာရင်း	စာရင်း	စာရင်း
စီမံ	မလေးရှား	စာရင်း	စာရင်း	စာရင်း	စာရင်း

Figure 1

NAME _____ **ID** _____ **DATE** _____

Exercises[illegible][illegible]

ตัวแปร	หน่วย	ค่าเฉลี่ย			
		ก่อน	ระหว่าง	หลัง	รวม
ความรู้	คะแนน	75.5	80.5	85.5	80.5
ทักษะ	คะแนน	70.5	75.5	80.5	75.5
เจตคติ	คะแนน	75.5	80.5	85.5	80.5

Exercises

750 004

Հանձնարարականությունը ժամանակակից հասարակության համար

[illegible]

Figure 1

מס' תיק: _____ מס' פנקס: _____

Expenditures

DATE	TIME	NAME	IN

BY		PRINT NAME	

NAME	DATE	ST	HT

20 MIN (minutes)			

[illegible]

Part	Item	Quantity	Unit	Price	Total
1	100	100	100	100	100
2	200	200	200	200	200
3	300	300	300	300	300
4	400	400	400	400	400
5	500	500	500	500	500
6	600	600	600	600	600
7	700	700	700	700	700
8	800	800	800	800	800
9	900	900	900	900	900
10	1000	1000	1000	1000	1000

Erweiterte Funktionen

772 005

Leistungsbewertung: 100 %

[illegible]

Figure 1

1976 14 1 1977 14 1 1978 14 1 1979 14 1 1980 14 1

Keywords:

[illegible]

No.	Name	Age		Sex	Religion	Marital Status	Occupation	Income (per month)
		Year	Month					
1	Mr. A. B. C.	35	10	M	Hindu	Married	Teacher	15,000
2	Mr. D. E. F.	42	05	M	Muslim	Single	Engineer	20,000
3	Mr. G. H. I.	28	03	M	Buddhist	Married	Doctor	25,000
4	Mr. J. K. L.	55	12	M	Hindu	Widowed	Retired	10,000
5	Mr. M. N. O.	30	08	M	Christian	Married	Manager	18,000
6	Mr. P. Q. R.	40	01	M	Hindu	Married	Business	22,000
7	Mr. S. T. U.	38	06	M	Muslim	Married	Engineer	19,000
8	Mr. V. W. X.	25	09	M	Buddhist	Single	Student	5,000
9	Mr. Y. Z. A.	50	04	M	Hindu	Married	Teacher	14,000
10	Mr. B. C. D.	45	11	M	Christian	Married	Engineer	21,000

No.	Date	Location		Time	Remarks
		Lat.	Long.		
1	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
2	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
3	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
4	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
5	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
6	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
7	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
8	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
9	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
10	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
11	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
12	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
13	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
14	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
15	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
16	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
17	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
18	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
19	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
20	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
21	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
22	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
23	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
24	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
25	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
26	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
27	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
28	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
29	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
30	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
31	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
32	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
33	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
34	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
35	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
36	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
37	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
38	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
39	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
40	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
41	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
42	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
43	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
44	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
45	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
46	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
47	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
48	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
49	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
50	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
51	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
52	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	1000 ft
53	1954	10° 15' N	104° 15' E	10:00	

Answers to Questions

[illegible]

ហេតុអ្វីទៅកុំប្រុង

1111 000

ស្តីពីការអនុវត្តកិច្ចសន្យាស្តីពីការកាត់បន្ថយការបាត់បង់ប្រាក់ប្រចាំខែ

កំណត់	ឈ្មោះក្រុមហ៊ុន	ស្ថានភាព	ប្រភេទ	ទីតាំង
១	១២៣	៧	ក្រុមហ៊ុន	ក្រុង
២	៤៥៦	៨	ក្រុមហ៊ុន	ក្រុង
៣	៧៨៩	៩	ក្រុមហ៊ុន	ក្រុង

Figure 1

१५५६ २० ११ १५५७ १५५८ २१ १५५९ २२

Summary

DATE	TIME	WIND	TEMP	REL. HUM.	SEA	WAVE	WIND (direction)
1971	1000	10	25	75	1	1	100
1971	1100	10	25	75	1	1	100
1971	1200	10	25	75	1	1	100
1971	1300	10	25	75	1	1	100
1971	1400	10	25	75	1	1	100
1971	1500	10	25	75	1	1	100
1971	1600	10	25	75	1	1	100
1971	1700	10	25	75	1	1	100
1971	1800	10	25	75	1	1	100
1971	1900	10	25	75	1	1	100
1971	2000	10	25	75	1	1	100
1971	2100	10	25	75	1	1	100
1971	2200	10	25	75	1	1	100
1971	2300	10	25	75	1	1	100
1971	2400	10	25	75	1	1	100
1971	2500	10	25	75	1	1	100
1971	2600	10	25	75	1	1	100
1971	2700	10	25	75	1	1	100
1971	2800	10	25	75	1	1	100
1971	2900	10	25	75	1	1	100
1971	3000	10	25	75	1	1	100

[illegible]

No.	Name	Address			
		Village	Taluk	Dist.	State
1	...	...	...	...	...
2	...	...	...	...	...
3	...	...	...	...	...
4	...	...	...	...	...
5	...	...	...	...	...
6	...	...	...	...	...
7	...	...	...	...	...
8	...	...	...	...	...
9	...	...	...	...	...
10	...	...	...	...	...
11	...	...	...	...	...
12	...	...	...	...	...
13	...	...	...	...	...
14	...	...	...	...	...
15	...	...	...	...	...
16	...	...	...	...	...
17	...	...	...	...	...
18	...	...	...	...	...
19	...	...	...	...	...
20	...	...	...	...	...
21	...	...	...	...	...
22	...	...	...	...	...
23	...	...	...	...	...
24	...	...	...	...	...
25	...	...	...	...	...
26	...	...	...	...	...
27	...	...	...	...	...
28	...	...	...	...	...
29	...	...	...	...	...
30	...	...	...	...	...
31	...	...	...	...	...
32	...	...	...	...	...
33	...	...	...	...	...
34	...	...	...	...	...
35	...	...	...	...	...
36	...	...	...	...	...
37	...	...	...	...	...
38	...	...	...	...	...
39	...	...	...	...	...
40	...	...	...	...	...
41	...	...	...	...	...
42	...	...	...	...	...
43	...	...	...	...	...
44	...	...	...	...	...
45	...	...	...	...	...
46	...	...	...	...	...
47	...	...	...	...	...
48	...	...	...	...	...
49	...	...	...	...	...
50	...	...	...	...	...
51	...	...	...	...	...
52	...	...	...	...	...
53	...	...	...	...	...
54	...	...	...	...	...
55	...	...	...	...	...
56	...	...	...	...	...
57	...	...	...	...	...
58	...	...	...	...	...
59	...	...	...	...	...
60	...	...	...	...	...
61	...	...	...	...	...
62	...	...	...	...	...
63	...	...	...	...	...
64	...	...	...	...	...
65	...	...	...	...	...
66	...	...	...	...	...
67	...	...	...	...	...
68	...	...	...	...	...
69	...	...	...	...	...
70	...	...	...	...	...
71	...	...	...	...	...
72	...	...	...	...	...
73	...	...	...	...	...
74	...	...	...	...	...
75	...	...	...	...	...
76	...	...	...	...	...
77	...	...	...	...	...
78	...	...	...	...	...
79	...	...	...	...	...
80	...	...	...	...	...
81	...	...	...	...	...
82	...	...	...	...	...
83	...	...	...	...	...
84	...	...	...	...	...
85	...	...	...	...	...
86	...	...	...	...	...
87	...	...	...	...	...
88	...	...	...	...	...
89	...	...	...	...	...
90					

Executive Summary

[illegible]

အထွေထွေအချက်အလက်

תתא 011

คำชี้แจงการรวมกลุ่มผู้ประกันตนที่เกษียณอายุแล้ว

វិស័យ	ធនាគារ	ទំហំ	ឈ្មោះ	ស្ថានភាព	ស្ថានភាព	ស្ថានភាព	ស្ថានភាព
កសិកម្ម	17%	៧	កសិកម្ម	កសិកម្ម	កសិកម្ម	កសិកម្ម	កសិកម្ម
ឧស្សាហកម្ម	១២%	៥	ឧស្សាហកម្ម	ឧស្សាហកម្ម	ឧស្សាហកម្ម	ឧស្សាហកម្ម	ឧស្សាហកម្ម
សេវា	៧១%	២៨	សេវា	សេវា	សេវា	សេវា	សេវា

Figure 1

1. 40 1 10 25

निष्कर्ष

code	nom	nom	Titre
1	VIRI	101	101
2	VIRI	102	102
3	VIRI	103	103
4	VIRI	104	104
5	VIRI	105	105
6	VIRI	106	106
7	VIRI	107	107
8	VIRI	108	108
9	VIRI	109	109
10	VIRI	110	110
11	VIRI	111	111
12	VIRI	112	112
13	VIRI	113	113
14	VIRI	114	114
15	VIRI	115	115
16	VIRI	116	116
17	VIRI	117	117
18	VIRI	118	118
19	VIRI	119	119
20	VIRI	120	120
21	VIRI	121	121
22	VIRI	122	122
23	VIRI	123	123
24	VIRI	124	124
25	VIRI	125	125
26	VIRI	126	126
27	VIRI	127	127
28	VIRI	128	128
29	VIRI	129	129
30	VIRI	130	130
31	VIRI	131	131
32	VIRI	132	132
33	VIRI	133	133
34	VIRI	134	134
35	VIRI	135	135
36	VIRI	136	136
37	VIRI	137	137
38	VIRI	138	138
39	VIRI	139	139
40	VIRI	140	140
41	VIRI	141	141
42	VIRI	142	142
43	VIRI	143	143
44	VIRI	144	144
45	VIRI	145	145
46	VIRI	146	146
47	VIRI	147	147
48	VIRI	148	148
49	VIRI	149	149
50	VIRI	150	150
51	VIRI	151	151
52	VIRI	152	152
53	VIRI	153	153
54	VIRI	154	154
55	VIRI	155	155
56	VIRI	156	156
57	VIRI	157	157
58	VIRI	158	158
59	VIRI	159	159
60	VIRI	160	160
61	VIRI	161	161
62	VIRI	162	162
63	VIRI	163	163
64	VIRI	164	164
65	VIRI	165	165
66	VIRI	166	166
67	VIRI	167	167
68	VIRI	168	168
69	VIRI	169	169
70	VIRI	170	170
71	VIRI	171	171
72	VIRI	172	172
73	VIRI	173	173
74	VIRI	174	174
75	VIRI	175	175
76	VIRI	176	176
77	VIRI	177	177
78	VIRI	178	178
79	VIRI	179	179
80	VIRI	180	180
81	VIRI	181	181
82	VIRI	182	182
83	VIRI	183	183
84	VIRI	184	184
85	VIRI	185	185
86	VIRI	186	186
87	VIRI	187	187
88	VIRI	188	188
89	VIRI	189	189
90	VIRI	190	190
91	VIRI	191	191
92	VIRI	192	192
93	VIRI	193	193
94	VIRI	194	194
95	VIRI	195	195
96	VIRI	196	196
97	VIRI	197	197
98	VIRI	198	198
99	VIRI	199	199

Date	Time	Location and Time				
		Lat	Long	Alt	Wind	Remarks
1	0000	10° 00' N	155° 00' E	1000	10	Clear
2	0100	10° 05' N	155° 05' E	1000	10	Clear
3	0200	10° 10' N	155° 10' E	1000	10	Clear
4	0300	10° 15' N	155° 15' E	1000	10	Clear
5	0400	10° 20' N	155° 20' E	1000	10	Clear
6	0500	10° 25' N	155° 25' E	1000	10	Clear
7	0600	10° 30' N	155° 30' E	1000	10	Clear
8	0700	10° 35' N	155° 35' E	1000	10	Clear
9	0800	10° 40' N	155° 40' E	1000	10	Clear
10	0900	10° 45' N	155° 45' E	1000	10	Clear
11	1000	10° 50' N	155° 50' E	1000	10	Clear
12	1100	10° 55' N	155° 55' E	1000	10	Clear
13	1200	11° 00' N	156° 00' E	1000	10	Clear
14	1300	11° 05' N	156° 05' E	1000	10	Clear
15	1400	11° 10' N	156° 10' E	1000	10	Clear
16	1500	11° 15' N	156° 15' E	1000	10	Clear
17	1600	11° 20' N	156° 20' E	1000	10	Clear
18	1700	11° 25' N	156° 25' E	1000	10	Clear
19	1800	11° 30' N	156° 30' E	1000	10	Clear
20	1900	11° 35' N	156° 35' E	1000	10	Clear
21	2000	11° 40' N	156° 40' E	1000	10	Clear
22	2100	11° 45' N	156° 45' E	1000	10	Clear
23	2200	11° 50' N	156° 50' E	1000	10	Clear
24	2300	11° 55' N	156° 55' E	1000	10	Clear

အမျိုးအမည်	အသက်	အမျိုးအမည်			
		အမျိုးအမည်	အသက်	အမျိုးအမည်	အသက်
အမျိုးအမည်	အသက်	အမျိုးအမည်	အသက်	အမျိုးအမည်	အသက်

Discussion

☐ YES ☐ NO ☐ OTHER

បេសប័ណ្ណកម្ពុជា

កម្រិត ០១០

កងកម្លាំងនគរបាលជាតិកម្ពុជា ជំនាញនគរបាល ជំនាញនគរបាល កងកម្លាំងនគរបាល

ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ
ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ
ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ
ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ

កងកម្លាំង

កងកម្លាំង ០១ ០១ ០១ ០១ ០១ ០១ ០១ ០១ ០១

កងកម្លាំង

កងកម្លាំង ០១ ០១ ០១ ០១ ០១ ០១ ០១ ០១ ០១

កងកម្លាំង

កងកម្លាំង ០១ ០១ ០១ ០១ ០១ ០១ ០១ ០១ ០១

កងកម្លាំង

កងកម្លាំង ០១ ០១ ០១ ០១ ០១ ០១ ០១ ០១ ០១

កងកម្លាំង

កងកម្លាំង ០១ ០១ ០១ ០១ ០១ ០១ ០១ ០១ ០១

ឈ្មោះ ក្រុមហ៊ុន

ក្រុង ០១២

ស្ថានភាពបច្ចុប្បន្ននៃការងារ ការងារនេះ ជាមួយនឹង ក្រុមហ៊ុន

ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ
ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ
ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ
ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ

ឈ្មោះ

ឈ្មោះ ១២ ឈ្មោះ ១២ ឈ្មោះ ១២ ឈ្មោះ ១២

ឈ្មោះ

ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ

ឈ្មោះ

ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ

ឈ្មោះ

ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ

ឈ្មោះ

ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ

យបបរិស័ក្ខក៏ ក្រ

214

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กรุงเทพมหานคร ๑๐๐๐๕๖๖

ชื่อ-สกุล	นางสาวณิชา	วชิระวิมล	อายุ	77	ปี
ที่อยู่	124	1-หมู่	10	ถนน	ท่าทราย
ชื่อสินค้า	นางสาวณิชา	พ่อ-แม่	คู่ชีวิต	มีลูก	บุตร
ชื่อสินค้า	นางสาวณิชา	พ่อ-แม่	คู่ชีวิต	มีลูก	บุตร

4

အကျဉ်းချုပ်	၃၁	၁	အကျဉ်းချုပ်	၇၄.၁	၈၇	၈၇
-------------	----	---	-------------	------	----	----

ความสำคัญ

STATION	DATE	TIME	WIND	WAVE	SEA	WAVE PERIOD (SECONDS)
STATION	DATE	TIME	WIND	WAVE	SEA	WAVE PERIOD (SECONDS)

[illegible]

အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်
အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်
အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်
အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်
အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်

การพัฒนาระบบสารสนเทศ

ឈ្មោះបរិក្ខារ

រក្សា ០១៦

ស្រី ប្រើប្រាស់ប្រព័ន្ធប្រព្រឹត្តិការណ៍ ក្នុងការប្រើប្រាស់ ប្រព័ន្ធប្រព្រឹត្តិការណ៍ ប្រើប្រាស់ប្រព័ន្ធ

ប្រភេទ	ឈ្មោះប្រភេទ	ទំហំ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ
ប្រភេទ	ឈ្មោះ	ទំហំ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ
ប្រភេទ	ឈ្មោះ	ទំហំ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ
ប្រភេទ	ឈ្មោះ	ទំហំ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ

ព័ត៌មាន

ឈ្មោះ ១ ឈ្មោះ ២ ឈ្មោះ (ឈ្មោះ) ក្រុម ៧៤ ឈ្មោះ ៨៤

ព័ត៌មានបន្ថែម

ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ
 ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ
 ឈ្មោះ ក្រុម ៧៤ ឈ្មោះ ៨៤ ឈ្មោះ (ឈ្មោះ)

ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ
 ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ
 ឈ្មោះ ក្រុម ៧៤ ឈ្មោះ ៨៤ ឈ្មោះ (ឈ្មោះ)

ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ
 ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ
 ឈ្មោះ ក្រុម ៧៤ ឈ្មោះ ៨៤ ឈ្មោះ (ឈ្មោះ)

ព័ត៌មានប្រព័ន្ធប្រព្រឹត្តិការណ៍

ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ

របបប្រើប្រាស់

កំរិត ០១៧

សំរាប់ប្រើប្រាស់ក្នុងការបង្កើតប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងធនធាន ការងារប្រចាំថ្ងៃ ការងារប្រចាំខែ ការងារប្រចាំឆ្នាំ ការងារប្រចាំសតវត្សរ៍

កំរិត-ប្រភេទ	ប្រភេទ	ប្រភេទ	ប្រភេទ	ប្រភេទ	ប្រភេទ	ប្រភេទ	ប្រភេទ
កំរិត	១១១	១២២	១៣៣	១៤៤	១៥៥	១៦៦	១៧៧
កំរិត	ប្រភេទ	ប្រភេទ	ប្រភេទ	ប្រភេទ	ប្រភេទ	ប្រភេទ	ប្រភេទ
កំរិត	ប្រភេទ	ប្រភេទ	ប្រភេទ	ប្រភេទ	ប្រភេទ	ប្រភេទ	ប្រភេទ
កំរិត	ប្រភេទ	ប្រភេទ	ប្រភេទ	ប្រភេទ	ប្រភេទ	ប្រភេទ	ប្រភេទ

កំរិតប្រភេទ

កំរិត	១១	១២	១៣	១៤	១៥	១៦	១៧
-------	----	----	----	----	----	----	----

កំរិតប្រភេទ

កំរិត	១១	១២	១៣	១៤	១៥	១៦	១៧
កំរិត	១១	១២	១៣	១៤	១៥	១៦	១៧
កំរិត	១១	១២	១៣	១៤	១៥	១៦	១៧

កំរិតប្រភេទ

កំរិត	១១	១២	១៣	១៤	១៥	១៦	១៧
កំរិត	១១	១២	១៣	១៤	១៥	១៦	១៧
កំរិត	១១	១២	១៣	១៤	១៥	១៦	១៧

កំរិតប្រភេទ

កំរិត	១១	១២	១៣	១៤	១៥	១៦	១៧
កំរិត	១១	១២	១៣	១៤	១៥	១៦	១៧
កំរិត	១១	១២	១៣	១៤	១៥	១៦	១៧

កំរិតប្រភេទ

កំរិត	១១	១២	១៣	១៤	១៥	១៦	១៧
កំរិត	១១	១២	១៣	១៤	១៥	១៦	១៧
កំរិត	១១	១២	១៣	១៤	១៥	១៦	១៧

แบบบันทึกข้อมูล

รหัส 018

ผ้าขึ้นฝืนจกไฟราณของชุมชนบ้านท้องสับแล ตำบลผางหลวง อำเภอสับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ชื่อ-สกุล	นางฉารี	จินตวงค์	อาตุ	๓๕	ปี
ที่อยู่	๘๖/๕ หมู่ 10 ตำบล ผางหลวง	อำเภอ	ตึงเต	อุตรดิตถ์	
ชื่อบิดา	นางน้อย	โน่ง	อุบิสานะ	บ้านท้องตึงเต	
ชื่อมารดา	นางปี	โน่ง	อุบิสานะ	บ้านต้นม่วง	

ข้อมูลทั่วไป

อายุ	41	ปี	ขนาด (ซม)	กว้าง	๓9.7	ยาว	๙4
------	----	----	-----------	-------	------	-----	----

ลักษณะชิ้น

หัวขึ้น	ตาราง	ลาย					
สี	ขาว	แดง					
ขนาด	กว้าง	๕1	ยาว	30	หน่วย (เซนติเมตร)		

ตัวขึ้น	ตาราง	ขลุ่ย					
สี	เขียว	พื้นดำ					
ขนาด	กว้าง	๓9.4	ยาว	34	หน่วย (เซนติเมตร)		

ฝืนขึ้น	ตาราง	ทงสีใหญ่					
สี	เหลือง	เขียว	ดำ	พื้นแดง			
ขนาด	กว้าง	๕2.3	ยาว	29.4	หน่วย (เซนติเมตร)		

ลักษณะการได้มาครอบครอง

ตนเอง		มรดก		อื่น	
-------	--	------	--	------	--

แบบบันทึกข้อมูล

รหัส 022

ผ้าชิ้นสีนจกใบราชของชุมชนบ้านท้องลิ้มแล ตามลผาฮหลวง อำเภอลิ้มแล จังหวัดอุดรดิตถ์

ชื่อ-สกุล	นางเงิน	เทีรณเมือง	อาตุ	39	ปี
ที่อยู่	117 หมู่ 10 ตำบล ผ่าทหลวง	อำเภอ	ลิ้มแล	อุดรดิตถ์	
ชื่อบิดา	นางจันทร์	ทิดกว้าง	ภูมิสาเนา	บ้านท้องลิ้มแล	
ชื่อมารดา	นางเกียร	ทิดกว้าง	ภูมิสาเนา	บ้านคณน้า	

ข้อมูลผ้า

อายุผ้า	40	ปี	ขนาด (ซม)	กว้าง	79	ยาว	96
---------	----	----	-----------	-------	----	-----	----

ลักษณะชิ้น

หัวชิ้น	สาร	ลาย					
สี		ขาว แดะแดง					
ขนาด	กว้าง	79.2	ยาว	29	หน่วย	(เซนติเมตร)	

ตัวชิ้น	สาร	มุก ไหม					
สี		เขียว พื้นดำ					
ขนาด	กว้าง	79.3	ยาว	38.7	หน่วย	(เซนติเมตร)	

ตีนชิ้น	สาร	หงส์ใหญ่					
สี		เหลือง ดำ พื้นแดง					
ขนาด	กว้าง	80.5	ยาว	28.2	หน่วย	(เซนติเมตร)	

ลักษณะการได้มาครอบครอง

☐ ทอเอง	☐ ปรดค	☒ อื่น	ชื่อมา
--------------------------------	-------------------------------	--	--------

แบบบันทึกข้อมูล

รหัส 024

ผ้าชิ้นผืนจกโบราณของชุมชนบ้านท้องลิ้มแล ตาบสผาฮหลวง อำเภอสิ้มแล จังหวัดอุดรดิตถ์

ชื่อ-สกุล	นางสาวรุทิน	ทรมอินทร์	อาตุ	จี
ที่อยู่	110 หมู่ 10 ตาบส ผาฮหลวง		อำเภอ	ตัมเต อุดรดิตถ์
ชื่อบิดา	นาย โพธิ์	ทรมอินทร์	ภูมิสาเนา	บ้านท้องลิ้มแล
ชื่อมารดา	นางวัน	ทรมอินทร์	ภูมิสาเนา	บ้านท้องลิ้มแล

ข้อมูลผ้า

อาตุผ้า	50	จี	ขนาด (ซม)	กว้าง	55	ยาว	65
---------	----	----	-----------	-------	----	-----	----

ลักษณะชิ้น

หัวชิ้น	ตาบ	พื้น	
	สี	ขาว แดง แดง	
ขนาด	กว้าง	ยาว	หน้า (เซนติเมตร)

ตัวชิ้น	ตาบ	ตัว			
	สี	เขียว พื้นดำ			
ขนาด	กว้าง	80	ยาว	38	หน้า (เซนติเมตร)

ผืนชิ้น	ตาบ	หงส์เครือ			
	สี	เหลือง	เขียว	ดำ	พื้นแดง
	ขนาด	กว้าง	ยาว	หน้า (เซนติเมตร)	

ลักษณะการได้มาครอบครอง

	พ่อแม่		มรดก		อื่น		อื่น
----------------------	--------	----------------------	------	----------------------	------	----------------------	------

របបប្រើប្រាស់ទឹក

រក្សាទុក ០២៨

ស្ថាប័នបណ្តុះបណ្តាលបច្ចេកទេសស្រូវស្រែ ក្រសួងកសិកម្ម រុក្ខាប្រមាញ់ និងនេសាទ ខេត្តកំពង់ចាម ខណ្ឌសង្កាត់ស្រែចម្ការ

ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ
ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ
ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ
ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ

កម្មវិធី

កម្មវិធី ៣០ ទី ១២៣ (២០២០) កម្មវិធី ២០ កម្មវិធី ២០

កម្មវិធី

កម្មវិធី ៣០ ទី ១២៣ (២០២០) កម្មវិធី ២០ កម្មវិធី ២០

កម្មវិធី ៣០ ទី ១២៣ (២០២០) កម្មវិធី ២០ កម្មវិធី ២០

កម្មវិធី ៣០ ទី ១២៣ (២០២០) កម្មវិធី ២០ កម្មវិធី ២០

កម្មវិធី

កម្មវិធី ៣០ ទី ១២៣ (២០២០) កម្មវិធី ២០ កម្មវិធី ២០

แบบบันทึกข้อมูล

รหัส 030

ผ้าชิ้นสีนอกรั้วลายของชุมชนบ้านห้วยสลับแล ตำบลผาหมอง อำเภอสลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ชื่อ-สกุล	นางปวัน	ทรมดา	อาตุ	63	จี
ที่อยู่	14 หมู่ 10 ตำบล ผาหมอง	ผาหมอง	อำเภอ	สลับแล	อุตรดิตถ์
ชื่อสินค้า	นอกรั้ว	ตลอดชุด	ลวดลาย	นอกรั้ว	
ชื่อการค้า	นางวันดี	ตลอดชุด	ลวดลาย	นอกรั้ว	

ข้อมูลผ้า

อายุผ้า	48	ปี	ขนาด (cm)	กว้าง	61	ยาว	92
---------	----	----	-----------	-------	----	-----	----

ลักษณะชิ้น

หัวชิ้น	ลาย	ลาย
ลิ	ขาว	ลาย
ขนาด	กว้าง	29 ยาว 62

ตัวชิ้น	ลาย	รูป	ทำจากผ้าไหม			
	สี	เขียว	พื้นดำ			
ขนาด	กว้าง	61	ยาว	36	หน่วย (เซนติเมตร)	

ตีนชิ้น	ลาย	ลาย
ลิ	ลาย	เขียว พื้นดำ
ขนาด	กว้าง	20 ยาว 64

ลักษณะการได้มาครอบครอง

ตนเอง	มรดก	อื่น
-------	------	------

แบบบันทึกข้อมูล

รหัส 031

ผ้าชิ้นสีนจกใบราวนของชุมชนบ้านห้อยสับแล ตำบลผาหหลวง อำเภอสิบลั้ง จังหวัดอุดรธานี

ชื่อ-สกุล	นางปวัน	พรมล	อาตุ	๘๓	ปี
ที่อยู่	14 หมู่ 10	ตำบล ผาหหลวง	อำเภอ	สิบลั้ง	อุดรธานี
ชื่อบิดา	นางนิม	ตลอด	ภูนิสา	นาง	
ชื่อมารดา	นางวันดี	ตลอด	ภูนิสา	นาง	

ข้อมูลผ้า

อายุ	๘๐	ปี	ขนาด(ซม)	กว้าง	๘๓	๘๓	๑๐๗
------	----	----	----------	-------	----	----	-----

ลักษณะผ้า

หัวชิ้น	ตา	ลาย	เป็น ผีอวยชัยธรรมชาติ				
สี		ขาว เทะแดง					
ขนาด	กว้าง	๗๒	๘๓	๓๕	หนว (เซนติเมตร)		

ตัวชิ้น	ตา	มุก					
สี		เขียว หินดำ					
ขนาด	กว้าง	๓๘	๘๓	๘๘	หนว (เซนติเมตร)		

ตีนชิ้น	ตา	แปดขบ					
สี		เหลือง เขียว ดำ ส้ม หินน้ำเตาแดง					
ขนาด	กว้าง	๗๑	๘๓	๓๔	หนว (เซนติเมตร)		

ลักษณะการนำมาทอรวมครอง

☐	ทอเอง	☒	มรดก	☐	อื่น
--------------------------	-------	-------------------------------------	------	--------------------------	------

แบบบันทึกข้อมูล

รหัส 033

ผ้าขึ้นตีนจอกโบราณของชุมชนบ้านท้องลิ้มแล ตาขลฝ่างหลวง อำเภอสิมแล จังหวัดอุดรธานี

ชื่อ-สกุล	นางถนอมจิต	ทิพย์เพชร	อาตุ	73	ปี
ที่อยู่	213 หมู่ 10	ตำบล	ฝ่างหลวง	อำเภอ	สิมแล อุดรธานี
ชื่อบิดา	นางอ่วม	หลวงสูงเนิน	อุบลีสาเนา	นครราชสีมา	
ชื่อมารดา	นางจัน	หลวงสูงเนิน	อุบลีสาเนา	นครราชสีมา	

ข้อมูลผ้า

อายุผ้า	63	ปี	ขนาด (ซม)	กว้าง	74.5	ยาว	81
---------	----	----	-----------	-------	------	-----	----

ลักษณะชิ้น

หัวชิ้น	ตา	สอง					
	สี	แดง					
ขนาด	กว้าง	77	ยาว	15	หน่วย (เซนติเมตร)		

ตัวชิ้น	ตา	มุก	เป็น	ผ้าไหม			
	สี	เขียว	น้ำเงิน	พื้นดำ			
ขนาด	กว้าง	75.4	ยาว	38	หน่วย (เซนติเมตร)		

ตีนชิ้น	ตา	หงส์เครือ					
	สี	เหลือง	เขียว	ดำ	พื้นดำ		
ขนาด	กว้าง	75	ยาว	28.1	หน่วย (เซนติเมตร)		

ลักษณะการได้มาครอบครอง

☐ ทอเอง	☒ ยืม	☐ อื่น	
--------------------------------	---	-------------------------------	--

7/11/81 034

[illegible]

ປຶ້ມ-ໝາຍ	ເລກ	ຊື່	ສາຍ	78	9
ປຶ້ມ	83	19	ສາຍ	ສາຍ	ສາຍ
ປຶ້ມ	ເລກ	ຊື່	ສາຍ	ສາຍ	ສາຍ
ປຶ້ມ	ເລກ	ຊື່	ສາຍ	ສາຍ	ສາຍ

Figure 1

20	1	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
----	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	-----

Keywords

අනුකූල	අංක	විස්තර
1	1	අධ්‍යාපන සේවා
2	2	සෞඛ්‍ය සේවා
3	3	නීති සේවා
4	4	පරිසර සේවා
5	5	මහජන සේවා
6	6	විද්‍යා සේවා
7	7	කෘෂි සේවා
8	8	මත්ස්‍ය සේවා
9	9	වන සේවා
10	10	පරිසර සේවා
11	11	මහජන සේවා
12	12	විද්‍යා සේවා
13	13	කෘෂි සේවා
14	14	මත්ස්‍ය සේවා
15	15	වන සේවා
16	16	පරිසර සේවා
17	17	මහජන සේවා
18	18	විද්‍යා සේවා
19	19	කෘෂි සේවා
20	20	මත්ස්‍ය සේවා
21	21	වන සේවා
22	22	පරිසර සේවා
23	23	මහජන සේවා
24	24	විද්‍යා සේවා
25	25	කෘෂි සේවා
26	26	මත්ස්‍ය සේවා
27	27	වන සේවා
28	28	පරිසර සේවා
29	29	මහජන සේවා
30	30	විද්‍යා සේවා
31	31	කෘෂි සේවා
32	32	මත්ස්‍ය සේවා
33	33	වන සේවා
34	34	පරිසර සේවා
35	35	මහජන සේවා
36	36	විද්‍යා සේවා
37	37	කෘෂි සේවා
38	38	මත්ස්‍ය සේවා
39	39	වන සේවා
40	40	පරිසර සේවා
41	41	මහජන සේවා
42	42	විද්‍යා සේවා
43	43	කෘෂි සේවා
44	44	මත්ස්‍ය සේවා
45	45	වන සේවා
46	46	පරිසර සේවා
47	47	මහජන සේවා
48	48	විද්‍යා සේවා
49	49	කෘෂි සේවා
50	50	මත්ස්‍ය සේවා
51	51	වන සේවා
52	52	පරිසර සේවා
53	53	මහජන සේවා
54	54	විද්‍යා සේවා
55	55	කෘෂි සේවා
56	56	මත්ස්‍ය සේවා
57	57	වන සේවා
58	58	පරිසර සේවා
59	59	මහජන සේවා
60	60	විද්‍යා සේවා
61	61	කෘෂි සේවා
62	62	මත්ස්‍ය සේවා
63	63	වන සේවා
64	64	පරිසර සේවා
65	65	මහජන සේවා
66	66	විද්‍යා සේවා
67	67	කෘෂි සේවා
68	68	මත්ස්‍ය සේවා
69	69	වන සේවා
70	70	පරිසර සේවා
71	71	මහජන සේවා
72	72	විද්‍යා සේවා
73	73	කෘෂි සේවා
74	74	මත්ස්‍ය සේවා
75	75	වන සේවා
76	76	පරිසර සේවා
77	77	මහජන සේවා
78	78	විද්‍යා සේවා
79	79	කෘෂි සේවා
80	80	මත්ස්‍ය සේවා
81	81	වන සේවා
82	82	පරිසර සේවා
83	83	මහජන සේවා
84	84	විද්‍යා සේවා
85	85	කෘෂි සේවා
86	86	මත්ස්‍ය සේවා
87	87	වන සේවා
88	88	පරිසර සේවා
89	89	මහජන සේවා
90	90	විද්‍යා සේවා
91	91	කෘෂි සේවා
92	92	මත්ස්‍ය සේවා
93	93	වන සේවා
94	94	පරිසර සේවා
95	95	මහජන සේවා
96	96	විද්‍යා සේවා
97	97	කෘෂි සේවා
98	98	මත්ස්‍ය සේවා
99	99	වන සේවා
100	100	පරිසර සේවා

[illegible][illegible]

การขยายตัวของเมือง

ឈ្មោះ ប្រាក់កម្ចីក្រ

រក្សា ០៣៥

សិទ្ធិស្រាវជ្រាវការងារក្នុងតំបន់ប្រជាជន ជនបទក្រោយ ជនបទក្រោយ ជនបទក្រោយ

ឈ្មោះ	ឈ្មោះប្រាក់	ឈ្មោះប្រាក់	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ
ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ
ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ
ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ

ឈ្មោះ

ឈ្មោះ ៣៣ ឈ្មោះ ៣៣ ឈ្មោះ ៣៣

ឈ្មោះ

ឈ្មោះ ឈ្មោះ
ឈ្មោះ ឈ្មោះ
ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ

ឈ្មោះ

ឈ្មោះ ឈ្មោះ
ឈ្មោះ ឈ្មោះ
ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ

ឈ្មោះ

ឈ្មោះ ឈ្មោះ
ឈ្មោះ ឈ្មោះ
ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ

ឈ្មោះ ឈ្មោះ

ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ

របបប្រតិបត្តិការ

រក្សា ០៣៦

ស្ថាប័នប្រតិបត្តិការការងារក្នុងតំបន់ ក្រសួងកសិកម្ម រុក្ខាប្រមាញ់ និងនេសាទ

ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ
ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ
ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ
ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ	ឈ្មោះ

ឈ្មោះ

ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ

ឈ្មោះ

ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ

ឈ្មោះ

ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ

ឈ្មោះ

ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ

ឈ្មោះ

ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ ឈ្មោះ

แบบบันทึกข้อมูล

รหัส 037

ผ้าชิ้นสีนจกโบราณของชุมชนบ้านท้องลิ้มแล ตำบลฝางหลวง อำเภอลิ้มแล จังหวัดอุดรสิทธิ์

ชื่อ-สกุล	นางคอง	ทองแก้ว	อายุ	76	ปี
ที่อยู่	53 หมู่ 10	ตำบล ฝางหลวง	อำเภอ	ลิ้มแล	อุดรสิทธิ์
ชื่อบิดา	นางเป็ง	ไลเล้ง	ลูกบิดา	บ้านคันทะ	
ชื่อมารดา	นางเป็ง	ไลเล้ง	ลูกมารดา	บ้านคันทะ	

ข้อมูลอื่น

อายุ 22 ปี ขนาด (cm) กว้าง 81.7

ลักษณะอื่น

หัวชิ้น สาร
สี ขาว แดงแดง
ขนาด กว้าง 81.7 หน่วย (เซนติเมตร)

ตัวชิ้น สาร มุก
สี เขียว พื้นดำ
ขนาด กว้าง 81.7 หน่วย (เซนติเมตร)

ตีนชิ้น สาร เป็ดขอล
สี
ขนาด กว้าง 81.7 หน่วย (เซนติเมตร)

ลักษณะการได้มาครอบครอง

☐ ทอเอง
 ☐ ырคค
 ☐ อื่น

ภาคผนวก จ

**แผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์และวัฒนธรรม
ของชุมชนไท-ยวนลับแล บ้านท้อลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล
จังหวัดอุตรดิตถ์**

ผู้รับผิดชอบ กลุ่มฟื้นฟูอัตลักษณ์และวัฒนธรรมชุมชนไท-ยวน ลับแล
ระยะเวลา มิถุนายน – กันยายน 2552

หลักการและเหตุผล

จากงานวิจัย การฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้อลับแล ตำบลฝายหลวง จังหวัดอุตรดิตถ์ ที่ได้ทำการสืบค้น และทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนบ้านท้อลับแลในการฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจก จึงทำให้ชุมชนเกิดความตระหนัก สำนึกรัก ห่วงแหน และเห็นความสำคัญของ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชุมชน ซึ่งเป็นชุมชน ไท-ยวน ที่ได้มีการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานมาจากเมืองเชียงแสนแห่งอาณาจักรล้านนาโบราณ

ชุมชนบ้านท้อลับแล จึงได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นถึงการฟื้นฟูวัฒนธรรมของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชนเอง เพื่อการพัฒนาชุมชนให้เป็นหมู่บ้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตลอดจนพัฒนาให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน เพื่อพัฒนาให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

- เพื่อฟื้นฟูอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน ไท-ยวน ลับแล
- เพื่อจัดตั้งกลุ่มฟื้นฟูวัฒนธรรมของชุมชน ไท-ยวน ลับแล
- เพื่อสร้างความตระหนัก ความมีส่วนร่วม และปลูกฝังจิตสำนึกในการรักษาวัฒนธรรมของชุมชน
- เพื่อพัฒนาชุมชนสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

- เพื่อขยายผลความร่วมมือในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ไทย-ยวน ฉบับร่าง
สู่กลุ่มเครือข่าย องค์กร หรือหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภายในและภายนอก
ชุมชน
- วิธีการดำเนินงาน**
- ประชุมวางแผน ออกแบบ กิจกรรมและแต่งตั้งคณะทำงาน เพื่อจัดทำ
แผนการฟื้นฟูฯ ร่วมกัน ซึ่งมีการกำหนดกิจกรรมในแผนการฟื้นฟูฯ
ตามแนวคิดของชุมชน โดยการใช้มาตรการ ดังนี้
 - 2ป ประกอบด้วย
 - ป. ที่ 1 คือ การประชาสัมพันธ์ โดยกำหนดให้มีการ
ประชาสัมพันธ์แผนและกิจกรรมในแผนการฟื้นฟู
ฯ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยขอความร่วมมือกับ
งานประชาสัมพันธ์ขององค์กรบริหารส่วนตำบลฝ่าย
หลวง (ตั้งอยู่ในพื้นที่งานวิจัย) และ หอกระจายเสียง
วัดท้องปล้ำแล เพื่อแจ้งให้กับชุมชนทราบถึงการทำ
กิจกรรมและข่าวความเคลื่อนไหวในการร่วมกันทำ
กิจกรรมของชุมชน
 - ป. ที่ 2 คือ (ภูมิ) ปัญญา โดยกำหนดให้ หัวหน้าฝ่าย
งานฟื้นฟูฯ รวบรวมความคิดจากจากชาวบ้านในการ
ค้นหาภูมิปัญญาในชุมชน เพื่อรวบรวม เรียบเรียง
เพื่อพร้อมที่จะนำมาถ่ายทอดให้กับเยาวชน โดยมี
การจัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งเป็นเสมือนต้น
กำหนดของภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ในการ
กำหนดหน้าที่ ครูภูมิปัญญา
 - 2ก. ประกอบด้วย
 - ก. ที่ 1 คือ การสอน โดยกำหนดให้ครูภูมิปัญญาทำ
หน้าที่สลับสับเปลี่ยนหมุนเวียน มาสอนกลุ่ม
เยาวชน โดยให้สถานที่ ศาลาอบรมธรรม ภายในวัด
ท้องปล้ำแล ซึ่งมีรายละเอียด หัวข้อการสอน ดังนี้

หัวข้อ / เรื่อง	ผู้รับผิดชอบ
- หนังสือธรรม/อักษรล้านนา - ด่านนเมืองลับแล - ผ้าขึ้นดินจก ไท-ยวน ลับแล - การถักข้าว - การเย็บบายศรี - การทำตุ่ง - การทำต้นดอก/ต้นผึ้ง - การสานแข่ง/ก๋วย - การถักไม้กวาด - การฟ้อนดอกเงี้ยว - การทำกระทงส่งผี/สะเดาะเคราะห์ - การทำหมากไหม	- นายเงิน กางมูล - นายกนกพล จันแจ - นายแดง คำสุก - นางสมใจ รักใส - นางข้อง แหมมยินดี - นายจัน สุขสง - นายเริ่ม อินเครือ - นายไย คำพันธ์ - นางอนงค์ แสงสุข - นางคำ สุกคำ - นางมา จันกล้า - นางสาวท คำจัน

- ก. ที่ 2 คือ กิจกรรม โดยกำหนดให้มีกิจกรรมเสริมเพื่อกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความสนใจเรื่องของการฟื้นฟูอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนให้เพิ่มมากขึ้น โดยได้กำหนดกิจกรรม ดังนี้

หัวข้อ / เรื่อง	ผู้รับผิดชอบ
- กิจกรรมรณรงค์การแต่งกายตามวัฒนธรรม - กิจกรรมทอดผ้าป่าของเก่า	- กำหนดให้มีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง โดยขอความร่วมมือชุมชนแต่งกายตามวัฒนธรรม ในการร่วมงานสำคัญหรืองานประเพณีของชุมชน - กำหนดให้มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน วัฒนธรรมไท-ยวน ลับแล โดยจัดงานร่วมทำบุญในการทอดผ้าป่า เพื่อระดมของเก่าที่เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นมา วิถีชีวิต การดำรงชีวิต ของคนในชุมชน เพื่อจัดแสดงความเป็นวัฒนธรรมที่สั่งสมกันมา ช้านานของชุมชน สำหรับให้เยาวชนหรือผู้ที่สนใจเข้ามาเยี่ยมชมเพื่อเรียนรู้ และ

ต่อ

กิจกรรม	รายละเอียด
	ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อชุมชน ไท-ยวน ลับแล โดยทั้งนี้ได้ใช้บุญ ที่เป็นความเชื่อ และความศรัทธาของชุมชนมาใช้ในการ สร้างพลังความร่วมมือ เนื่องจากชาวบ้าน ยังคงมีความเชื่อในเรื่องบุญเป็นอย่างมาก เช่น การถวายทานผ้าชิ้นเก่าของผู้ที่ล่วงลับ ก็จะสามารถอุทิศบุญหรือส่วนกุศลให้กับผู้ที่ ล่วงลับได้

๐ 1ข. ประกอบด้วย

- ข. ที่ 1 คือ ขยายผล โดยกำหนดให้หลังจากที่มีการ
จัดกิจกรรมการเรียนการสอนภูมิปัญญาให้กับ
เยาวชน แล้วนำผลไปขยายผลการทำกิจกรรมไปสู่
หน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆ ทั้งภายในและภายนอก
ชุมชน โดยได้รับความร่วมมือจากองค์การบริหาร
ส่วนตำบลฝ่ายหลวง และโรงเรียนวัดทองลับแล ที่
ได้นำเอาแนวทางและองค์ความรู้จากการทำ
กิจกรรมไปพัฒนาต่อยอด พร้อมขยายผลลงสู่ผู้เรียน
และชุมชนต่อไป

การประเมินผล

กำหนดให้มีการประเมินผลแผนการฟื้นฟูฯ ของชุมชนโดยใช้แบบประเมินความพึงพอใจ
ในการประเมิน ซึ่งได้รับความร่วมมือจากคณะที่มวิจัย การฟื้นฟูอัตลักษณ์ฯ ร่วมกับชุมชนเพื่อ
กำหนดวัตถุประสงค์ ขอบเขต และเนื้อหา คือ ด้านกระบวนการ ด้านเนื้อหา และด้านการใช้
ประโยชน์จากงานวิจัย

ตารางการดำเนินงานกิจกรรมดังนี้

กิจกรรม	ระยะเวลา			
	มิ.ย. 52	ก.ค. 52	ส.ค. 52	ก.ย. 52
- การวางแผน / ออกแบบ / การดำเนินงาน				
- การประชาสัมพันธ์ (2ป.)				
- การสอน และ กิจกรรมเสริม (2ก.)				
- การขยายผลสู่เครือข่าย (1ข.)				
- การประเมินผล				

รายชื่อคณะกรรมการกลุ่มฟื้นฟูอัตลักษณ์และวัฒนธรรมชุมชนไท-ยวน ฉบับนี้

ชื่อ	ตำแหน่ง	ชื่อ	ตำแหน่ง
พระวินัยศักดิ์ โฆษโก	ที่ปรึกษากลุ่ม	นายเดชพล ทองก้อน	ที่ปรึกษากลุ่ม
รศ.สมร เจนจิระ	ที่ปรึกษากลุ่ม	นายจำลอง มาปิ้ง	ที่ปรึกษากลุ่ม
นายสวัสดิ์ ใจใหญ่	ที่ปรึกษากลุ่ม	นายรัตน์ ประสานศรี	ที่ปรึกษากลุ่ม
นายชูชาติ จันไทย	ที่ปรึกษากลุ่ม	นายอภัย กางมุล	ที่ปรึกษากลุ่ม
นายกนกพล จันแจ	ประธานกลุ่ม	นางลำมาย อินเครือ	รองประธานกลุ่ม
นายสวาท วังตา	กรรมการ	นายกิต ม่วงกิตติ	กรรมการ
นางสาวปรารถนา แยมศรี	กรรมการ	นางสาวขวัญเรือน กางมุล	กรรมการ
นางคำทอง จันไทย	กรรมการ	นางมาลี ทิ้วงาม	กรรมการ
นางสาววิภา ทิ้วงาม	กรรมการ	นางสาวเน่งน้อย คำสุก	กรรมการ
นางแดง คำสุก	กรรมการ	นางนันทน์ ศรีเมืองสุก	กรรมการ
นายเริ่ม อินเครือ	กรรมการ	นายไย คำพันธ์	กรรมการ
นางอนงค์ แสงสุข	กรรมการ	นางนิ ลาก่อ	กรรมการ
นายจัน สุกสง	กรรมการ	นายประสงค์ ทองเลิศ	กรรมการ
นางสวาท คำจัน	กรรมการ	นางวัน พรหมอินทร์	กรรมการ
นางสมใจ รักใส	กรรมการ	นายอภัย กางมุล	กรรมการและเลขานุการ

ภาคผนวก จ

อภิธานศัพท์

คำศัพท์	คำอ่าน	หน้า	ความหมาย
กัณฑ์คอ	กัณ-คอ	๕๖	(นาม) กัณฑ์เทศน์ ที่จะทำการเทศนาแบบเร็ว รวมกันทุกกัณฑ์ในเนื้อหาของมหาเวสสันดรชาดก และจะเป็นลักษณะของเจ้าภาพรวม ซึ่ง จะทำการเทศน์หรือตั้งธรรม ในหลังเทศกาลออกพรรษา
กัณฑ์ปี	กัณ-ปี	๕๖	(นาม) กัณฑ์เทศน์หลัก ที่เป็นเนื้อหาโดยละเอียดในแต่ละตอนของเวสสันดรชาดกทั้ง ๑๓ กัณฑ์ คือ ปารมี ทศพร หิมพานต์ ทานกัณฑ์ วันนประเวศ ชุชก จุลพล มหาพล อาณิสงค์ कुमार มัทรี สักบรรพ สักติ มหาราช ละกรกัณฑ์(นครกัณฑ์) ชาลีภิเศก พิมพาพิลาปโดยมีเจ้าภาพหลัก กัณฑ์ละ ๑ เจ้าภาพซึ่งจะทำการเทศน์หรือตั้งธรรม ในหลังเทศกาลออกพรรษา
ก้างบูชา	ก้าง-บู-ยา	๕๕	(นาม) ดันเครื่องบูชา โดยการนำไม้ไผ่มาทำเป็นโครงสร้างรูปฉัตรแล้วประดับตกแต่งด้วยสิ่งของเครื่องใช้ อาหารการกิน ผลไม้ต่างๆ และข้าวตอกดอกไม้ ใช้ในการदान(ถวาย) งานพิธีदानสลากสะหลอม
กั้วะข้าว	กั้วะ-เข้า	๕๕	(นาม) ภาชนะสำหรับรองรับข้าวเพื่อระบายความร้อนของข้าวเหนียวหนึ่งก่อนจะนำลงไปใส่กล่อ่งข้าวทำมาจากไม้เป็นลักษณะคล้ายถาดไม้ขนาดใหญ่
กองข้าว	ก้อง-ข้าว	๕๕	(นาม) การนำข้าวเปลือกกและอาหารการกินผลไม้ เครื่องบูชาต่างๆ มากองรวมกันเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ล่วงลับ

กล้วยหก	กล้วย-หัก	๕๐	(นาม) กล้วยชนิดหนึ่งมักจะขึ้นในป่า นิยมนำไปต้มมาใช้ในการห่อของเนื่องจากมีช่วงใบที่ยาวเหมาะแก่การนำมาห่อของ นอกจากนี้ยังนิยมนำหวกกล้วย และปลีกกล้วยมาประกอบอาหารรับประทาน เช่น แกงหวกกล้วยหก
เกี้ย	เกี้ย	๔๐	(กริยา) การแผ่หรือปฐุวัสดุต่างๆ เช่น ผ้า เสื้อ
กอง	กอง	๕๐	(นาม) ตรอก หรือ ซอยทางเข้าบ้าน
เก้าผี	เก้า-ผี	๕๐	(นาม) ต้นกำเนิดของผี ซึ่งหมายถึงเชื้อผีร้ายที่สิงร่างของคนที่เป็นต้นกำเนิดของผีร้ายนั้นๆ
ไก่อ่หนุ่ม	ไก่อ่-หนุ่ม	๕๔	(นาม) ไก่ ไก่อ่ คืออธิบายในหูหิ้น
ขนมแหนบ	กะ-หนม-แหนบ	๕๕	(นาม) ขนมที่ทำมาจากแป้งข้าวเหนียวใส่ไข่มะพร้าวคั่วกับน้ำอ้อยและงาคั่ว หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ขนมปลีลัญญาติ” จะใช้ในการตานหรือถวายในงานการตานสลากสะหลอม (ตานกล้วยสลาก)
ข้าวป็น	เข้า-ป็น	๕๕	(นาม) แผ่นแป้งที่สุกแล้วโดยนำไม้พายขนาดเล็กมาพับหรือม้วนให้เป็นรูปหลอด ในกรณีที่ไม่นำแผ่นแป้งนี้ไปตากแดดเพื่อทำเป็นแผ่นข้าวแคบแห้ง
ข้าวป็นผัก	เข้า-ป็น-ผัก	๕๕	(นาม) แป้งข้าวแคบสุกห่อผักพื้นบ้านหลายๆชนิด เช่น ตำลึง ผักหวานบ้าน อบให้สุก
จิ้นถูง	จิ้น-ถูง	๕๘	(กริยา) เป็นวิธีการนำน้ำแป้งใส่ลงในถุงผ้าทอเพื่อขับน้ำออกให้เพื่อเพียงแต่เนื้อแป้ง เป็นขั้นตอนหนึ่งในการทำข้าวแคบอาหารพื้นบ้านอย่างหนึ่งของคนลับละ
เข้ามุ่น	เข้า-มุ่น	๕๕	(นาม) เข้าพรรษา คืออธิบายในหูหิ้นคำ
คำ		๔๑	(นาม) ทองคำ
ควายปู้หนุ่มเขากิควาย-ปู้-หนุ่ม-เขา-กิ		๕๕	(นาม) ควายรุ่นตัวผู้เขาสั้น(ไม่เกินใบหู) ใช้สำหรับในการเช่นสรวงอารักข์บ้านเมือง

จิ้นแห่ง	จิ้น-แห่ง	๕๑	(นาม) เนื้อแห่ง ใช้ในการประกอบพิธี สะเดาะห์เคราะห์หรือเลี้ยงส่งผีร้าย โดยจะนำ เนื้อตากแห้งนั้นมาใส่ในกระทงกาบกล้วยแล้ว ประกอบพิธีโดยผ่านย่าท้าว
จ้างน้อย	จ้าง-น้อย	๕๔	(นาม) เงิน คำอธิบายในหูหิ้น
เจ้าแคว้น	เจ้า – แคว้น	๒๖	(นาม) ตำแหน่งเทียบเท่ากับกำนัน
เจ้าหลัก	เจ้า – หลัก	๒๖	(นาม) ตำแหน่งเทียบเท่ากับผู้ใหญ่บ้าน
จ้วงต่าง	จ้วง – ต่าง	๓๘	(นาม) การบรรพทุกของหรือสินค้าบนหลังวัว
แซง	แซง	๕๑	(นาม) แบบตัวอย่าง ใช้ในการกล่าวถึงตัวแบบ ผ้าทอสำหรับการใช้คู่เป็นตัวอย่างในการทอ ผ้า
ตาน	ตาน	๕๓	(กริยา) การถวายสิ่งของต่างๆให้กับพระสงฆ์ เพื่ออุทิศบุญกุศลให้กับผู้ตาย
นุ่งห้อย	นุ่ง – ห้อย	๔๔	(กริยา) การตกแต่งร่างกาย หรือ ประดับเครื่อง แต่งกาย เสื้อผ้า เครื่องประดับ
น้ำจ้อย	น้ำม-จ้อย	๕๕	(นาม) เหล้า คำอธิบายในหูหิ้น
น้ำดำ	น้ำม-ดำ	๕๓	(นาม) ร่องน้ำลึกลับ
น้ำเหมียง	น้ำม-เหมียง	๕๓	(นาม) ลำคลอง
น้ำอบน้ำหอม	น้ำม-อบ-น้ำม-หอม	๕๓	(นาม) น้ำหอมที่ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ เช่น การ ยี่นโยง การดำหัว ซึ่งทำมาจากมะกรูดเผาไฟผ่า เป็นชิ้น ดมกับฝักส้มป่อย ใบเล็บครุฑ ต้น แห้ง
บ้ายหมากบ้ายพลู	บ้าย-หมาก-บ้าย-พลู	๔๕	(กริยา) ใช้หมากและพลูทาด้วยปูนขาวสำหรับ การกินหมากเพื่อเป็นการบนบานกับสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์
ปลาตาย	ป้า-ตาย	๕๑	(นาม) เนื้อปลาแห้ง (ดูในจิ้นแห่ง)
ปอย	ปอย	๔๐	(นาม) งานบุญรื่นเริง หรือ การเฉลิมฉลอง
แป้ง	แป้ง	๔๐	(กริยา) การสร้าง การประดิษฐ์

ผ้าส่ว้น	ผ้า-สะ-ว้น	๖๔	(นาม) ผ้าสไบ ซึ่งหากเป็นหญิงที่แต่งงานแล้ว จะใช้ผ้าสีดำ แต่ถ้าเป็นหญิงสาวก็จะใช้ผ้าสีขาว
ผ้าห่มหัวเก็บ	ผ้า – ห่ม – หัว – เก็บ	๔๑	(นาม) ผ้าห่มหรือผ้าคลุมกันหนาวจะมีการ “เก็บ” หรือการจกวดลายไว้ทางด้านช่วงปลายผ้าด้านหนึ่งอย่างสวยงาม
ผีพ้อขาแม่ขา	ผี-ป้อ-ขา-แม่-ขา	๔๕	(นาม) ผีปู้ย่า หรือผีบรรพบุรุษ หรือผีประจำตระกูล มีหน้าที่ดูแลปกป้องคุ้มครองดูแลสมาชิกในครอบครัว หรือในสายตระกูล
พ้อขา	ป้อ – ขา	๔๐	(นาม) คำที่ใช้เรียก ปู่ หรือ ตา ของคนลับแล
ไพคา	ไพ-คา	๕๕	(นาม) หล้าคาแห่งที่นำมามัดขึ้นรูปให้เป็นดับหล้าคาเพื่อใช้ในการมุงหลังคาบ้าน หรือใช้เป็นอุปกรณ์ในการตากข้าวแคบ
ฟ้าฮ่าม	ฟ้า – ฮ่าม	๔๑	(นาม) ฟ้าที่มีสีแดง ในกรณีนี้ หมายถึงชื่อของเจ้าผู้ปกครองเมืองลับแลพระองค์แรก
ฟืม	ฟืม	๕๑	(นาม) อุปกรณ์ในการทอผ้ามีลักษณะเป็นกรอบโลหะ ภายในเป็นซี่ถี่ ๆ คล้ายหวี แต่ละเส้นจะให้เส้นด้ายยื่นสอดเข้าไปช่องละเส้นเรียงลำดับตามความกว้างของหน้าผ้า จัดเส้นยื่นให้อยู่ห่างกันตามความละเอียดของผ้า
ม่าน	ม่าน	๓๕	(นาม) ทหารหรือคนพม่าที่เข้ามาบูรณการเมืองลับแล
มะกั้ง	หมะ-กั้ง	๕๕	(นาม) รถ/เกวียน คูคำอธิบายในหูหิ้น
แม่ขา	แม่ – ขา	๓๕	(นาม) คำที่ใช้เรียก ย่า หรือ ยาย ของคนลับแล
แม่ฮ้าง	แม่-ห้าง	๕๑	(นาม) คำที่ใช้เรียกหญิงที่ถูกสามีหย่าร้างหรือทิ้งร้างไม่สนใจเลี้ยงดู
ย่าท้าว	ย่า-ด้าว	๕๐	(นาม) คนทรง หรือร่างทรง มีหน้าที่ติดต่อกับดวงวิญญาณของผีต่างๆในชุมชน

ยื่นโยง	ยื่น-โยง	๔๕	(กริยา) การบอกกล่าว การขอขมาลาโทษ หรือระลึกถึงบรรพบุรุษ โดยการนำหมากเมี่ยงบุหรีข้าวตอกดอกไม้ เสื้อใหม่ผ้าใหม่ มาขอขมา
ระบำลับแล	ระ-บำ-ลับ-แลง	๖๐	(นาม) ทำนองในการขับซอทำนองลับแล
ลับแล	ลับ – แลง	๔๔	(นาม) ตะวันลับยามแลง หรือ ยามเย็น ปัจจุบันคือ บ้านท้องลับแล หมู่ ๗ และ ๑๐ ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
วันคั๊	วัน-คั๊	๕๑	(นาม) วันแรม ๑๔ ค่ำ
สวนห่า	สวน-ห่า	๕๐	(นาม) สวนป่ากลางบ้านหรือท้ายหมู่บ้าน ซึ่งเชื่อว่าจะมีวิญญาณผีร้ายสิงอยู่เพื่อหลอกผู้คน
ชะลอม	ชะ-ลอม	๕๕	(นาม) ชะลอม
เสื้อสามตุก	เสื้อ-สาม-ตุก	๖๓	(นาม) เสื้อของชาวไท-ยวนลับแลที่มีตะเข็บด้านซ้าย ขวา ยาวจากศอกปลายแขนเสื้อเรื่อยมาจนถึงศอกซ้ายเสื้อด้านล่าง และด้านหลัง ตั้งแต่คอเสื้อเรื่อยมาจนถึงชายเสื้อด้านล่าง ทอดด้วยด้ายสีลิ่ว(สีเขียวเหลืองดำ) ติดกระดุมเงิน โดยรอบแนวสามเสื้อจนมาถึงชายเสื้อด้านหน้าซึ่งถ้าใครมีฐานะดีก็จะติดกระดุมมาก
ไล่บาตร	ไล่-บาตร	๕๓	(กริยา) การตักบาตร แต่เนื่องจากคนไท-ยวนลับแลจะบริโภคข้าวเหนียวมากกว่าข้าวเจ้า ดังนั้นจึงต้องใช้คำว่า ไล่บาตร เวล่านำข้าวไปตักบาตร
หูหิ้น	หู-หิ้น	๕๔	(นาม) คน เป็นคำศัพท์ที่ใช้ในการประกอบพิธีสะเดาะห์เคราะห์หรือเลี้ยงส่งผีร้าย โดยจะนำเนื้อมากแห้งนั้นมาใส่ในกระทงกาบกล้วยแล้วประกอบพิธีโดยผ่านย่าท้าว
ไหข้าว	ไห-เข้า	๕๕	(นาม) หวดหนึ่งข้าวเหนียวทำจากไม้ทั้งต้นมีช่องตรงกลาง
เหง้าแก้มูล	เหง้า- แก้า-มูน	๔๓	(นาม) เริ่มตั้งใหม่ เริ่มแรก ในกรณีนี้ หมายถึงชื่อวัดแห่งแรกของเมืองลับแล ซึ่งปัจจุบัน คือ

หน่อเงินหน่อคำ หน่อ-เงิน-หน่อ-คำ		๕๑	วัดใหม่ ตั้งอยู่ บ้านเชียงแสน หมู่ ๑ ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ (นาม) แก้วแหวนเงินทองจะเป็นคำศัพท์ที่ย่าท้าวใช้ในการพูดคุยต่อรองกับผี ซึ่งต้องการกินมนุษย์ โดยจะนำหน่อเงินหน่อคำ ที่ทำมาจากกระดาษทองห่อผลมะพร้าวแห้งแลกกับมนุษย์ที่ฝึคนั้นต้องการ
หมูเหला	หมู-เหला	๕๔	(นาม) มะละกอ คุณคำอธิบายในหูหิ้น
หม้อป่อง	หม้อ-ป่อง	๕๕	(นาม) ปากหม้อดินเผาปั้นหม้อตัดทะเลาะ คัดด้วยฝ้านือหนา ตั้งในกระต่อน้ำเดือดใช้ในการทำข้าวแคบ
อีฮวก	อี-ห้วง	๕๔	(นาม) ลอดช่อง คุณคำอธิบายในหูหิ้น
แอ็กน้ำมัน	แอ็ก-น้ำมัน	๖๗	(กริยา) การนำไขมันของหมี หมู หรือกะทิ ไปเคี่ยวจนได้น้ำมันออกมา โดยทำแบบเดียวกับ การเคี่ยวน้ำมันหมูแล้วจึงนำสมุนไพรและเครื่องยาหอมใส่ลงไป ได้แก่ ดอกและใบต้นเนียม รากต้นเห่ง หัวและรากว่านพะยะ ใบหญ้าโอม โดยจะนำสมุนไพรเหล่านี้ไปตากให้แห้งแล้วบดให้ละเอียดจากนั้นนำมาผสมกับน้ำมันที่เคี่ยวได้ในกระต่อน้ำแล้วหาฝาปิด ก็จะได้ น้ำมันสำหรับใส่ผม
ไอ้เบ้อ	ไอ้-เบ้อ	๕๔	(นาม) หมู คุณคำอธิบายในหูหิ้น
ไอ้ว่อง	ไอ้-ว่อง	๕๔	(นาม) ควาย/วัว คุณคำอธิบายในหูหิ้น
โอง	โอง	๕๔	(นาม) ศาลเจ้าอารักษ์กลางบ้าน มาจากงานประเพณีแห่น้ำขึ้นโอง คือการนำเอาน้ำอบน้ำหอมและเครื่องบวงสรวง การแสดงต่างๆ เช่น ซอ มวย มาบวงสรวงเจ้าอารักษ์บ้านเมือง ซึ่งก็คือ เจ้าฟ้าฮ่ามกุมาร เจ้าพญาแก้วกุ่ม (แก้ววงเมือง) และเจ้าปู่ส่าง

ภาคผนวก ข

แบบประเมินความพึงพอใจ

แผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนไท-ยวน ลับแล

“ โครงการวิจัยการฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ “ ณ ชุมชนบ้านท้องลับแล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

คำชี้แจง: ขอให้ท่านใช้เครื่องหมาย ✓ ประเมินลงในช่องแสดงความคิดเห็นเพื่อประเมินโครงการ

เรื่อง	ระดับความพึงพอใจของท่าน				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านกระบวนการ - การมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ไท-ยวน ลับแล - ท่านเห็นความร่วมมือของคนในชุมชน ในเรื่องการฟื้นฟูวัฒนธรรม ไท-ยวน ลับแล แลไหน - องค์กร/หน่วยงาน/ ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ไท-ยวน ลับแล แลไหน - ชุมชนของท่านสามารถพัฒนาไปเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนได้ - ชุมชนของท่านสามารถพัฒนาไปเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ ด้านเนื้อหา - ท่านพอใจกับการฟื้นฟู อัตลักษณ์และวัฒนธรรม ไท-ยวน ลับแล - ภูมิปัญญาจากผ้าขึ้นดินจกในเรื่องต่างๆ เช่น ดำนาค ความเชื่อ วัฒนธรรม ทำให้ท่านอยากฟื้นฟู วัฒนธรรม ไท-ยวน ลับแล - การฟื้นฟู โดยการจัดตั้งกลุ่ม ครัวภูมิปัญญาเพื่อถ่ายทอดให้กับเยาวชนในชุมชนเพื่อการเรียนรู้และสืบทอด - การอนุรักษ์แต่งกายตาม วัฒนธรรม ไท-ยวน ลับแล - การทอดผ้าป่าของเก่าเพื่อจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน วัฒนธรรม ไท-ยวน ลับแล - การจัดตั้งกลุ่มเยาวชนเพื่อการสืบสาน วัฒนธรรม ไท-ยวน ลับแล - ท่านภูมิใจ รัก/ห่วงแหน วัฒนธรรม ไท-ยวน ลับแล					

ต่อ

เรื่อง	ระดับความพึงพอใจของท่าน				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านการใช้ประโยชน์ (Research Exploitation : RE) - ท่านคิดว่าการฟื้นฟู วัฒนธรรม ไทย-เขมร ลับแลง เป็นประโยชน์ใน ด้านประเพณี วัฒนธรรม - ท่านคิดว่าการฟื้นฟู วัฒนธรรม ไทย-เขมร ลับแลง เป็นประโยชน์ใน ด้านการพัฒนา - ท่านคิดว่าการฟื้นฟู วัฒนธรรม ไทย-เขมร ลับแลง เป็นประโยชน์ใน ด้านประวัติศาสตร์ - ท่านคิดว่าการฟื้นฟู วัฒนธรรม ไทย-เขมร ลับแลง เป็นประโยชน์ใน ด้านการจัดการทรัพยากร - ท่านคิดว่าการฟื้นฟู วัฒนธรรม ไทย-เขมร ลับแลง เป็นประโยชน์ใน ด้านการศึกษา - ท่านคิดว่าการฟื้นฟู วัฒนธรรม ไทย-เขมร ลับแลง เป็นประโยชน์ใน ด้านคุณภาพชีวิต - ท่านคิดว่าการฟื้นฟู วัฒนธรรม ไทย-เขมร ลับแลง เป็นประโยชน์ใน ด้านชุมชน					

ข้อเสนอแนะ / อื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณที่ให้ความร่วมมือ

“สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว) ชุดโครงการ “การบริหารจัดการสนับสนุนทุนวิจัยเพื่อ
 ท้องถิ่นในการทำวิทยานิพนธ์/ ค้นคว้าอิสระของนักศึกษาปริญญาโท (CBMAG)”

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายอัยนัย กางมูล
วัน เดือน ปี เกิด	๕ มกราคม ๒๕๒๕
ประวัติการศึกษา	สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนลับแลพิทยาคม อุดรดิตถ์ ปีการศึกษา ๒๕๔๒ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีการศึกษา ๒๕๔๖
ทุนการศึกษา	ได้รับทุนอุดหนุนทุน โครงการ “การบริหารจัดการสนับสนุนทุนวิจัย เพื่อท้องถิ่นในการทำวิทยานิพนธ์/ค้นคว้าอิสระของนักศึกษาปริญญาโท (CBMAG)” สำนักงานกองทุนการสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ (สกว)
ประสบการณ์	ครูสอนวิชาภาษาไทย โรงเรียนน่านคริสเตียนศึกษา จังหวัดน่าน (๒๕๔๓) ครูสอนวิชาภาษาไทย โรงเรียนนวมวิทย์ จังหวัดเชียงใหม่ (๒๕๔๓) ครู อันดับ คศ. ๑ โรงเรียนบ้านแม่แฮเหนือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เชียงใหม่ เขต ๖ (๒๕๔๘ – ปัจจุบัน)

ประวัติทีมวิจัยชุมชน

๑. ชื่อ-สกุล นางลำมาย อินทิพย์
 ตำแหน่งในชุมชน ประธานชมรมอาสาพัฒนาชุมชนอำเภอลับแล
 เจริญญิกสมาคมผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนจังหวัด
 คณะทำงานระดับภาค สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
 งานประเพณีรับรองสถานภาพชุมชน
 คณะทำงานระดับภาคของสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด
 (ปปส.)
 คณะกรรมการพิจารณาสวัสดิการระดับจังหวัด(พมจ.)
 ที่อยู่ ๔๓/๓ หมู่ ๗ ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
 เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๕-๘๓๕๒๖๘๓ อีเมล –
 ประสบการณ์การทำงานชุมชน เรื่องงานวิจัยพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่ติดสารเสพติดใน
 สถานศึกษา ปีที่ทำวิจัย ๒๕๕๒ พื้นที่วิจัย อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
๒. ชื่อ-สกุล นายกิต ม่วงกิติ
 ตำแหน่งในชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายหลวง (สอบต.)
 ที่อยู่ ๑๙๕/๒ หมู่ ๗ ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
 เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๔-๘๑๓๗๘๗๗ อีเมล –
๓. ชื่อ-สกุล นายสวาท วังธา
 ตำแหน่งในชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายหลวง (สอบต.)
 ที่อยู่ ๑๔/๓ หมู่ ๗ ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
 เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๗-๕๗๓๖๗๕๕ อีเมล –
 ประสบการณ์การทำงานชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๑๐ ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัด
 อุตรดิตถ์

๔. ชื่อ-สกุล นางคำทอง จันทไทย
ตำแหน่งในชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน
ที่อยู่ ๗๕/๑ หมู่ ๑๐ ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำเสือ จังหวัดอุตรดิตถ์
เบอร์โทรศัพท์ - อีเมล -
๕. ชื่อ-สกุล นางมาลี ทิ้วงาม
ตำแหน่งในชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน
ที่อยู่ ๔๕ หมู่ ๗ ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำเสือ จังหวัดอุตรดิตถ์
เบอร์โทรศัพท์ - อีเมล -
๖. ชื่อ-สกุล นางสาวขวัญเรือน กางมูล
ตำแหน่งในชุมชน สมาชิกกลุ่มฮักชัยตำบล
ที่อยู่ ๑๓๑/๒ หมู่ ๗ ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำเสือ จังหวัดอุตรดิตถ์
เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๔-๖๑๐๕๓๔๑ อีเมล -
๗. ชื่อ-สกุล นางสาววิภา ทิ้วงาม
ตำแหน่งในชุมชน เยาวชนในหมู่บ้าน
ที่อยู่ ๔๕ หมู่ ๗ ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำเสือ จังหวัดอุตรดิตถ์
เบอร์โทรศัพท์ - อีเมล -
๘. ชื่อ-สกุล นางสาวเน่งน้อย คำสุก
ตำแหน่งในชุมชน เยาวชนในหมู่บ้าน
ที่อยู่ ๖๐ หมู่ ๑๐ ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำเสือ จังหวัดอุตรดิตถ์
เบอร์โทรศัพท์ - อีเมล -
๙. ชื่อ-สกุล นางสาวปรารถนา แยมศรี
ตำแหน่งในชุมชน สมาชิกกลุ่มฮักชัยตำบล
ที่อยู่ ๑๖๖/๒ หมู่ ๗ ตำบลฝายหลวง อำเภอถ้ำเสือ จังหวัดอุตรดิตถ์
เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๖-๕๓๘๘๖๕๖ อีเมล -

คณะวิทยากร หรือผู้มีส่วนร่วมในการเสริมความรู้ประสบการณ์/ที่ปรึกษาโครงการ

๑. พระอธิการวินัยศักดิ์ โนษโก	เจ้าอาวาสวัดท้องลับแล
๒. รองศาสตราจารย์สมร เจนจิระ	สาขาการสอนภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๓. นายเดโชพล ทองก้อน	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายหลวง
๔. นายจำลอง มาปั๋ง	ประธานชมรมผู้สูงอายุตำบลฝายหลวง
๕. นายสุธี บัวพิมพ์	ผู้อำนวยการโรงเรียนลับแลพิทยาคม
๖. นายสวัสดิ์ ใจใหญ่	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดท้องลับแล(ธรรมเนตรโสภณ)
๗. นายรัตน์ ประสานศรี	กำนันตำบลฝายหลวง
๘. นายชูชาติ จันไทย	ผู้ใหญ่บ้านท้องลับแลพัฒนา หมู่ที่ ๑๐
๙. นายเงิน กางมูล	ประธานกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน หมู่ที่ ๗
๑๐. นายกนกพล จันแจ	ประธานกลุ่มอภัยเมืองลับแล

ผู้สนับสนุนหรือองค์กรสนับสนุน

๑. องค์การบริหารส่วนตำบลฝายหลวง
๒. โรงเรียนวัดท้องลับแล(ธรรมเนตรโสภณ)
๓. โรงเรียนลับแลพิทยาคม
๔. สถานีอนามัยบ้านท้องลับแล
๕. วัดท้องลับแล(ธรรมเนตรโสภณ)
๖. สภาวัฒนธรรมตำบลฝายหลวง